

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Ilma Žukauskienė

REGIONINĖS POLITIKOS ĮGYVENDINIMAS
MARIJAMPOLĖS REGIONO PAVYZDŽIU

Magistro darbas

Šiauliai, 2006

SANTRAUKA

Ilma Žukauskienė

Regioninės politikos įgyvendinimas Marijampolės regiono pavyzdžiu. Magistro darbas

Magistro darbe nagrinėjami regioninės politikos aspektai, apžvelgiama regiono svarba, regioninės politikos esmė, jos įgyvendinimo būdai. Pateikiama Marijampolės regiono socialinių ekonominių rodiklių lyginamoji analizė bei tendencijos. Įvertinama ir lyginama situacija tarp atskirų Marijampolės apskrities savivaldybių, taip pat tarp visų Lietuvos apskričių. Darbe taikomi dokumentų analizės ir lyginamosios analizės statistiniai metodai. Jais remiantis atliktas Marijampolės regiono būklės įvertinimas, sudaryta SSGG (silpnųjų, stipriųjų, galimybių, grėsmių) matrica, atlikta jos analizė. Remiantis atlikta analize pateikiamos Marijampolės regiono plėtros galimybės. Analizuojama socialinė – ekonominės padėtis pagal regionų ekonominį augimą aiškinančias teorijas. Patvirtinama autoriaus suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad egzistuoja atotrūkis ne tik tarp Marijampolės ir kitų Lietuvos regionų, bet ir tarp pačios apskrities savivaldybių.

SUMMARY

Ilma Žukauskienė

Implementation of regional policy in example of Marijampole region. Master's work

This master's final paper analyses aspects of regional policy, it overlooks the importance of region, the essence of regional policy and its ways of implementation. There is comparative analysis of social economical indexes of Marijampole region and their tendencies. It is estimated and compared situation between single municipalities, also between all Lithuanian counties. It is applied the statistical methods of documental and competitive analysis. With reference of methods there is done the evaluation of the condition of Marijampole region, there is designed SWOT matrix and there is done its analysis. In reference with this analysis there are suggested opportunities for the development of Marijampole region. There is analysed social- economical condition according to explanatory theories of economical development of regions. It is proved the author's formulated hypothesis of scientific research that there is gap not only between Marijampole and other Lithuanian counties but also between municipalities within the county.

TURINYS

SANTRAUKA.....	1
IVADAS.....	4
1. REGIONINĖ PLĖTRA: TEORIJOS IR POLITIKA.....	7
1.1. Regiono ir regioninės politikos samprata.....	7
1.2. Regionų plėtros kryptys Vakarų šalyse.....	17
1.3. Regionų ekonominį augimą aiškinančios teorijos.....	20
1.4. Europos Sąjungos regioninė politika.....	23
2. REGIONINĖ PLĖTRA LIETUVOJE.....	27
2.1. Regioninė raida ir politika Lietuvoje.....	27
2.2. Lietuvos socialinės - ekonominės padėties apžvalga.....	37
3. MARIJAMPOLĖS REGIONO SOCIALINĖ – EKONOMINĖ PLĖTRA.....	43
3.1. Marijampolės apskrities pristatymas.....	43
3.2. Regioninė politika Marijampolės apskrityje.....	44
3.3. Marijampolės regiono ekonominių, socialinių, demografinių rodiklių lyginamoji analizė.....	47
3.3.1. Teritorija ir gyventojai.....	47
3.3.2. Užimtumas ir nedarbas.....	54
3.3.3. Investicijos (tiesioginės užsienio investicijos, materialinės investicijos.....	65
3.3.4. Vidutinis bruto darbo užmokestis.....	73
3.3.5. Samdomojo darbo pajamos vienam namų ūkiui per metus.....	78
3.3.6. Ūkio subjektai.....	79
3.3.7. Pajamos už parduotas prekes.....	85
3.3.8. Eksportas.....	86
3.3.9. Bendrasis vidaus produktas.....	88
3.3.10. Tyrimo duomenų apibendrinimas.....	97
3.4. Marijampolės apskrities SSSG matrica ir jos analizė.....	100
3.5. Marijampolės regiono plėtros galimybės.....	115
3.6. Marijampolės regiono socialinės, ekonominės padėties analizė pagal regionų ekonominį augimą aiškinančias teorijas.....	120

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	124
LITERATŪRA.....	128
PRIEDAI.....	133

IVADAS

Darbo problema. Efektyvus nacionalinės politikos formavimas galimas tik remiantis vietinių galimybių ir perspektyvų analize bei taikant bendruosius klasikinės ekonomikos teorijos principus regionų ekonominei plėtrai pagrįsti. Nustatant vyriausybės regioninės politikos ir ją įgyvendinančių priemonių sistemos efektyvumą, reikia taikyti klasikinės ekonomikos teorijos ir vadybos nuostatus, formuojančias teorinius regionų plėtros pagrindus.

Kokia bebūtų pažangi valstybės ekonomika, tačiau kiekviename valstybėje egzistuoja regionai pasižymintys ne tik teritoriniais, kultūriniais, etnografiniais ir pan., bet IR socialiniais, ekonominiais skirtumais. Ta pati tendencija vyrauja ir Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos teritorija suskirstyta į dešimt teritorinių - administracinių vienetų – apskričių. Kiekviena apskritis pasižymi ne tik savita kultūra, geografine padėtimi, istorine raida, bet ir socialiniais ekonominiais skirtumais. Kai kurių apskričių socialiniai ekonominiai skirtumai yra labai dideli, todėl pagrindinė valdžios institucijų problema – efektyvios politikos, kuri padėtų mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus, užtikrinant tolygią visos Lietuvos regionų ir Europos Sąjungos raidą, formavimas.

Regionų ekonomikos plėtros strategija yra sudėtinė Lietuvos ūkio ekonomikos plėtros iki 2015 m. ilgalaikės strategijos dalis, jos pagrindinė paskirtis – subalansuoti Lietuvos ūkio plėtrą regioniniu aspektu, siekiant visų regionų tolygios ekonominės plėtros ir regionų ekonominės bei socialinės sanglaudos. Ši strategija rengiama atliekant ilgalaikės Lietuvos ekonomikos plėtros strategijos sudėtinių dalių: pramonės, transporto, žemės ūkio, smulkaus ir vidutinio verslo ir kt. įvertinimą regionu aspektu, ir pasiūlant tinkamiausią numatomų šalies ekonomikos plėtros priemonių, regioninį išdėstymą ir pritaikymą.

Netolygus regionų išsivystymas yra labai aktuali regioninės politikos problema, skatinanti atlikti išsamius regionų ekonomikos tyrimus, kurie padėtų įvertinti jau egzistuojančių skirtumų mastą, atskleistų priežastis bei padėtų priimti teisingus sprendimus pasirenkant tinkamą regioninę politiką.

Temos aktualumas. Plėtra apima platesnę sąvoką nei ekonominis augimas ar strategija, nes visuomenės poreikiai – tai daugiau ne materialinis komfortas, ar ekonominių rodiklių gerėjimas. Todėl priimant sprendimus reikia pripažinti ir įvertinti kompromisus materialiosios naudos siekimo bei kitų socialinių tikslų, kaip socialinė lygybė ar kultūra, o įgyvendinimo politikos pirmiausia turi pripažinti socialinių veiksnių svarbą.

Esminė problema yra ta, kad šalies regionuose susidarė dideli ekonominiai ir socialiniai skirtumai. Marijampolės regionas yra vienas iš depresinių regionų, kuriame vyrauja mažas

vidutinis bruto darbo užmokestis, mažas BVP tenkantis vienam gyventojui, nepritraukiamos investicijos. Šie ir kiti socialiniai, ekonominiai rodikliai Marijampolės regione yra žymiai mažesni nei Vilniaus, Klaipėdos ar Kauno regionuose. Rinkos jėgos negali išlyginti regioninių išsivystymo netolygumų, nes nevienodas gamybos veiksnių mobilumas ir ekonominės veiklos sąlygos, tokios kaip infrastruktūros išsivystymo lygis. Žmonės nejuda paskui darbo vietas ir dėl to tarp atskirų regionų atsiranda didelių nedarbo ir pajamų lygio skirtumų. Taigi kiekvienos valstybės tikslas siekti ekonominės ir socialinės sanglaudos įgyvendinant strategijas ir tam užsibrėžtus prioritetus.

Tyrimo objektas: Marijampolės regiono ekonominė, socialinė ir demografinė situacija 2000-2005 metų laikotarpiu.

Tyrimo dalykas: Marijampolės regiono plėtros galimybės.

Darbo tikslas: išanalizavus ekonominę, socialinę ir demografinę padėtį Marijampolės regione ir jos kaitą per paskutinius penkerius metus (2000m. - 2005m.), atskleisti regiono plėtros tendencijas, pasiūlyti ir pagrįsti sprendimo būdus ir priemones, spartinančius regiono socialinę – ekonominę plėtrą, bei skatinančius socialinę ekonominę sanglaudą.

Darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti mokslinę ir teisinę literatūrą regiono ir regioninės plėtros politikos klausimais.
- Išnagrinėti Marijampolės regiono demografinės, ekonominės, socialinės situacijos rodiklius, atlikti jų lyginamąją analizę.
- Sudaryti Marijampolės regiono SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) matricą ir ją išanalizuoti.
- Atlikti Marijampolės regiono plėtros galimybių analizę ir ją pagrįsti.
- Įvertinti Marijampolės regiono socialinę - ekonominę padėtį pagal regionų ekonominį augimą aiškinančias teorijas.

Hipotezė – tikėtina, kad egzistuoja socialinis ekonominis atotrūkis ne tik tarp Marijampolės ir kitų Lietuvos regionų, bet ir tarp pačios apskrities savivaldybių.

Naudojami metodai - statistinių duomenų lyginamoji analizė, sintezė, indukcija, dedukcija.

Metodologija. Del darbo apimties apsiribojama naujausių pagrindinių Marijampolės apskrities bei Marijampolės apskrities savivaldybių demografinių (gyventojai, jų pasiskirstymas) ir socialinių - ekonominių (nedarbo lygis, investicijos, bendrasis vidaus produktas, vidutinis bruto darbo užmokestis, ūkio subjektai, pajamos už parduotas prekes) rodiklių analize. Šie rodikliai lyginami su ankstesnių metų statistiniais rodikliais, taip pat su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu ir kitomis apskritimis, bei Europos Sąjungos šalimis. Sudaroma Marijampolės regiono SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) matrica ir atliekama išsami jos analizė.

Suformuluojamos Marijampolės regiono plėtros galimybės. Atliekama Marijampolės regiono socialinės, ekonominės padėties analizė pagal regionų ekonominį augimą aiškinančias teorijas.

Magistro darbe naudoti Statistikos departamento prie LRV, Kauno teritorinės statistikos valdybos, Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūros ir kitų organizacijų statistiniai duomenys, Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros strategija, Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, įstatymai ir Vyriausybės nutarimai, kiti dokumentai, reglamentuojantys Lietuvos regioninę politiką, Lietuvos mokslininkų ir užsienio analitikų darbai.

Mokslinis naujumas. Darbe analizuojami ne tik apskrities, bet ir jos savivaldybių naujausi statistiniai duomenys, pagrindžiami regiono prioritetai, išplėtos regiono ir regioninės politikos sampratos.

Praktinė reiksmė. Darbo rezultatai gali būti panaudoti rengiant Marijampolės regiono plėtros planus ir programas, taip pat ateityje atliekant tyrimus apie regiono plėtrą, ją siejant su Europos Sąjungos suteiktos paramos įgyvendinimo rezultatais.

Darbo apimtis ir struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Literatūros sąrašė yra 67 pozicijos. Darbe pateikiama 55 paveikslai, 27 lentelės, 2 priedai. Darbo apimtis - 132 puslapiai.

1. REGIONINĖ PLĖTRA: TEORIJS IR POLITIKA

1.1. Regiono ir regioninės politikos samprata

Regionų plėtra, jos planavimas yra kompleksinė problema, apimanti daugybę veikiančių jėgų, institucijų, struktūrų vietiniame, regioniniame, nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje. Tai ne tik ekonominė politika, bet ir socialiniai-ekonominiai procesai, vykstantys politiniame-kultūriniame gyvenime. Regionų plėtra galima vadinti bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje. Regioninę plėtrą taip pat galima traktuoti kaip visumą priemonių ekonominei plėtrai regione skatinti, kuo veiksmingiau panaudojant turimus išteklius. Šiuo atveju siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonomikos augimo – pirmenybė teikiama ekonominei plėtrai, kuri yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, nes nuo jos priklauso bendruomenės finansiniai ištekliai, kurie yra būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus.

Regiono sąvokos apibrėžimo naudojimo dilema dažnai tampa mokslininkų diskusijų objektu. Ši sąvoka vis dar svyruoja tarp specifinio teritorinio ir bendrai sektorinio apibrėžimo, todėl tiksliai apibrėžti terminą „regionas“ visa dar sunku.

Regionas skirtinguose mokslo šakose traktuojamas gana skirtingai. Ekonomikos mokslai regioną apibrėžia kaip socialinę – ekonominę visumą, kur vyksta materialinės gamybos procesai. Socialinė – ekonominė geografija apibrėžia jį kaip gamybos objektą, arba kaip aplinką, kurioje gyventojai ir materialinė gamyba yra tarpusavyje susiję. Regioną, kaip gyvenamąją aplinką kurioje yra kuriamos žmonių gyvenimo sąlygos tiria demografija. Ekologija tiria regioną, kaip teritoriją kuri daro poveikį supančiai aplinkai (Tijūnienė, Giedrimienė, 2002)

Vis dėlto neatskiriamu regioninės politikos komponentu yra regionas, kuris tam tikra prasme yra pagrindinis objektas, kurio gerovei pasiekti ir yra formuojama bei įgyvendinama regioninė politika. Tai pagrindinis regioninės politikos realizavimo teritorinis vienetas.

Europos Sąjungos šalyse regiono samprata yra aiškiai suformuluota ir vartojama kaip standartas, Lietuvoje, neaišku, ką vadinti regionu - apskritį ar rajoną (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005), kokiais požymiais remtis išskiriant statistinius regionus. Pagal klasikinį regiono apibrėžimą, galima teigti, kad regionas – tai teritorija, pasižyminti tam tikromis specifinėmis, gamtinėmis, demografinėmis, socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis, kurios jį charakterizuoja ir skiria nuo gretimų teritorijų. Šie regionai formuojasi istoriškai savaime, priklausomai nuo gamtinių ir ekonominių sąlygų (Štreimikienė, 1999).

Regionas – tai teritorinis vienetas, kuris geografiniu požiūriu skiriamas nuo kitų vienetų tam tikru funkciniu pagrindu. Tokio skyrimo kriterijai gali būti įvairūs – ekologinis, kultūrinis, administracinis, socialinis ar ekonominis ir pan. Atskirais atvejais regioninė politika gali būti vykdoma tarp kelių bendras administracines ribas turinčių administracinių teritorinių vienetų (apskričių, apygardų, sričių, kraštų, valstybių). Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatyme (2000) nurodoma, kad regionas – valstybės teritorijos integrali dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninės plėtros politika ir teikiama pagalba, atitinkanti regionų plėtros tikslus, o regioninė politika apibūdinama kaip „valstybės institucijų ir kitų subjektų vykdoma veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus regionuose, bei skatinti valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą“.

Regioninės plėtros įstatymo pakeitimo įstatyme (2002) regionas traktuojamas kaip vientisa valstybės teritorijos dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika. Įstatymo 5 str. numato regioninės politikos įgyvendinimą apskrityse arba regionuose, sudarytuose iš kelių bendras ribas turinčių apskričių ar savivaldybių. Galima paminėti tam tikras regiono charakteristikas, kurias jis privalo turėti ir be kurių neįmanoma regiono kaip atskiro vieneto plėtra (Cuddy, 1998) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005):

- *Regioninis identitetas.* Norint mobilizuoti bendruomenės pastangas, tam kad būtų pasiekti bendri tikslai, svarbu atkreipti dėmesį į regiono identiteto stiprumą, t.y. ar pas gyventojus pakankamai stiprus priklausomybės regionui jausmas, taip pat svarbu suvokti regiono reikmes. Identiteto jausmas, bendras tikslas ir pasitikėjimas savo jėgomis turėtų būti vystomi visuose regiono lygmenyse (apskrities, miesto, apylinkių)

- *Ekonominiai pajėgumai.* Regionas privalo turėti bent minimalius ekonominius pajėgumus, tam kad taptų efektyviu teritoriniu vienetu bei išlaikytų tam tikrą autonomijos lygį. Jis gali būti turtingas tam tikrais gamtiniais ištekliais, žaliavomis. Regione turėtų būti įsteigtos tam tikros gamyklos, paslaugų centrai ar kiti ekonominiai pajėgumai. Regionas turi vykdyti tam tikros apimties ekonominę veiklą tam, kad išlaikytų savo administracines struktūras, finansiškai remtų plėtros programas ir dalyvautų kaip lygiavertis savarankiškas vienetas kitų regionų tarpe. Ekonominiai pajėgumai regionui reikalingi ir dėl to, jog būtų remiamas verslas.

- *Politiniai pajėgumai.* Funkcionuojančiam regionui reikalingas efektyvus demokratinis valdymas, tam kad būtų tinkamai pasirūpinta bendruomenės interesais. Vakarų šalyse būdingos tam tikros suinteresuotos grupės, nevyriausybinių organizacijos, kurios rūpinasi bei tenkina visuomenės poreikius, sprendžia socialinius, ekonominius bei aplinkosauginius regiono klausimus. Tai gali būti įvairios su aplinkosauga susijusios grupuotės, moterų ar darbuotojų teises ginančios grupės bei kitos nevyriausybinių organizacijos.

- *Administraciniai pajėgumai.* Regiono administracija privalo administruoti, rengti regioninės politikos planą ir užtikrinti efektyvų šios politikos įgyvendinimą. Regioninės administravimo institucijos privalo reaguoti į įmonių poreikius, teikti tiesioginę ir netiesioginę paramą. Tai gali būti konsultacijos, įvairūs mokymai, seminarų bei konferencijų organizavimas.

Mokslinėje literatūroje egzistuoja keletas termino „regionas“ apibrėžimų. Daugumą iš jų galima būtų grupuoti pagal tris kategorijas:

- Homogeniškumą;
- Centriškumą;
- Planavimą (Mčerinskienė, Sabaitė, 2001) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

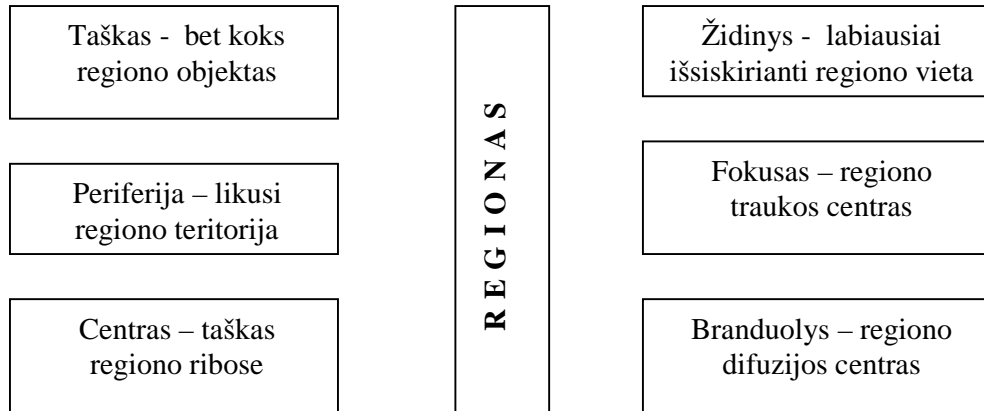
Remiantis homogeniškumo kriterijumi, regionus suformuoja tam tikros zonos (plotai), pasižyminčios tam tikromis tik joms būdingomis savybėmis (ekonominėmis, socialinėmis ar politinėmis). Centriškumo kategorija pripažįsta jog populiacija bei ekonominė veikla koncentruojasi ties specifiniais veiklos centrais (miestais, didmiesčiais). Planavimo kategorija nusako regionus, administravimo bei politinę išraiška (Gidki, Čistobaiev, 1998)(cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Kitaip tariant vieno pasirinkto kriterijaus pagrindu teritoriją galima suskirstyti į atskirus regionus. Regionai gali būti klasifikuojami daugeliu kriterijų atžvilgiu: 1) *pagal ekonominį išsivystymo lygį*; 2) *pagal regionų ekonominio vystymosi tempą*; 3) *pagal teritorinę ūkio struktūrą* (tolygūs ir netolygūs regionai); 4) *pagal gyventojų tankumą*; 5) *pagal gyventojų prieaugį*; 6) *pagal gamybinės specializacijos lygį*; 7) *ir kitus kriterijus*. (Gidki, Čistobaiev, 1998) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Regionų klasifikacija išsivysčiusiose vakarų šalyse šiek tiek skiriasi. Čia regionai dažniausiai klasifikuojami taip:

- *depresiniai regionai*, kurių praeities augimo tempai gana dideli, bet dėl tam tikrų priežasčių (pavyzdžiui, jei baigiasi regiono gamtiniai išteklių), jie nustoja augti;
- *stagnaciniai regionai*, išsiskiriantys gana žemais ar nuliniiais vystymosi tempais;
- *regionai – pionieriai*, įsisavinantys naujus dalykus (pavyzdžiui, technologijas).
- *mikro regionai*, dalijant juos į smulkesnes daleles, netenka regiono požymių;
- pirmaujančios tvarkos ekonominiai regionai arba generaliniai regionai, aukščiausios tvarkos regionai, sudarantys šalies regioninio makro dalinimo schemas;
- *planiniai regionai*, kuriems taikomos tikslinės vystymosi programos, kurių ribos nesutampa su to pačio tinklo regionais;
- *unikalūs regionai*, charakterizuojami gana žemu išsivystymo lygiu, išskiriami besivystančiuose šalyje (Gidki, Čistobaiev, 1998) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Regionas nebūtinai turi sutapti su tam tikro subjekto, pavyzdžiui, šalies sienomis. Terminas „regionas“ gali apibrėžti ir grupę regionų susijusių į vieną didesnę ir peržengiantį nacionalinės valstybės sienas.

1 pav. Regiono struktūra

Šaltinis: Шалтlnis: Гладкий Ю. Н. Чистобаев А. И. (1998), Основы региональной политики: учебник. Санкт-Петербург: Исд-во Михайлова В. А, ст. 34

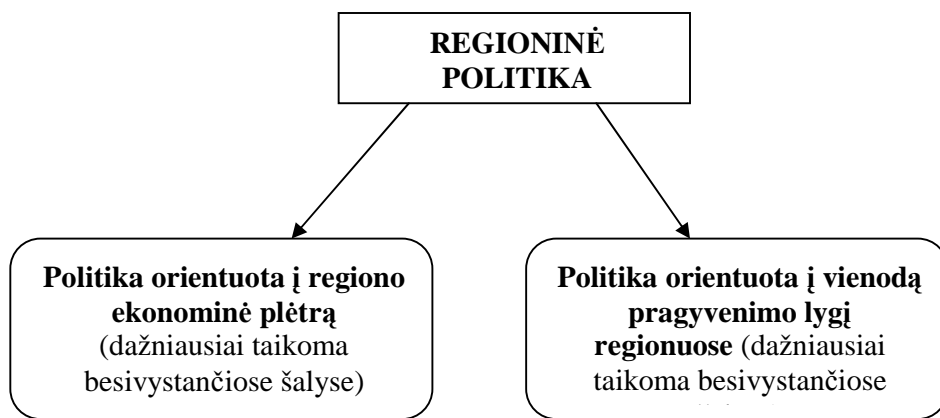
Regionas, kaip pagrindinės socialinės ekonominės erdvės vienetą, charakterizuojamas tam tikromis struktūrinėmis savybėmis (žr. 1 pav.). Jeigu regioną indentifikuojantys požymiai silpnėja nuo centro iki periferijos, regionas laikomas netolygiu, jeigu aiškaus požymių silpnėjimo nepastebima, toks regionas vadinamas tolygiu arba homogenišku (Gidki, Čistobaiev, 1998) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Apibendrinant galima teigti, jog nors regiono sąvoka dažnai tam mokslininkų diskusijų objektu, nors regionas skirtinguose mokslo šakose traktuojamas gana skirtingai, ir regionus galima klasifikuoti pagal atskirus kriterijus, grupes ir pan., tačiau regionas yra pagrindinis regioninės politikos komponentas, kuriame yra vykdoma ir įgyvendinam regioninė politika. Regionas – tai visų pirma teritorinis vienetas, kuris visų pirma geografiniu požiūriu skiriamas nuo kitų vienetų tam tikru funkciniu pagrindu. O papildomi regiono išskyrimo kriterijai gali būti įvairūs – ekologinis, kultūrinis, administracinis, demografinis, istorinis, socialinis ar ekonominis ir pan. Tai yra regionas turi pasižymėti tam tikru specifiškumu.

Mokslininkai skirtingai apibrėžia ir *regioninę politiką* (ang. *Regional policy*, pranc., *Politique regionale*, vok. *Regionalpolitik*). Aukščiausio valdymo grandyse ir mokslininkų tarpe nėra vieningos regioninės politikos sampratos, vieningo suvokimo: kas, kaip ir kokia regioninę politiką turėtų kurti ir įgyvendinti. Regiono sąvoka labai diversifikuota ir traktuojama taip, kaip ji suprantama globalizacijos procesų kontekste. Vieni ją apibūdina kaip visumą priemonių, kiti – kaip planavimo procesą, dar kiti – kaip valstybės vykdomą veiklą. R. Bagdzevičienė (2001)

regioninę politiką apibrėžia kaip visumą priemonių, skatinančių plėtrą regione, bei užtikrinančių vienodą lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams. S.Vaitekūnas (2001) regioninės politikos apibrėžimas apima visos šalies vystymo planavimą, prioritetų nustatymą ugdant šalies teritorijas, jų integraciją į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą, užtikrinant konkurencingumą vidaus ir tarptautinėje rinkoje. Regioninę politiką G. Mačys (2005) suvokia kaip valstybinės politikos priemonių taikymą ekonomikos dalyviams, diferencijuojant kiekviename nacionalinės teritorijos regione. Regioninės politikos apibrėžimų įvairovė rodo šios temos aktualumą ir svarbą šalies ūkio vystymosi procese. Taigi, visuose apibrėžimuose pažymima politinės veiklos specifika, orientuota į regiono poreikių tenkinimą. Bet pabrėžiama, kad atskiri regionai gauna nevienodo lygio valstybės paramą (Ačaitė, 2005). Taigi pačią regioninę politiką galima traktuoti kaip visumą kryptingų priemonių, skirtų socialiniams ir ekonominiams skirtumams tarp regionų sumažinti (Bertašiūtė, 2001).

Regioninės plėtros įstatyme (2002) regioninė politika apibrėžiama kaip –„valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą“.

2 pav. Du požiūriai į regioninę politiką.

Šaltinis: Šaltinis: Bagdzevičienė, R., Dapkus, R. (2005). Regioninė politika. Regionų plėtra. Kaunas: Technologija, p. 76

Pirmiausia regioninę politiką galima traktuoti kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudoti vietinius išteklius. Šiuo atveju pirmenybė teikiama regiono ekonominiams plėtrai, siekiant galutinio tikslo - spartesnio šalies ekonominio augimo. Regioninė politika taip pat gali būti pateikiama kaip visuma priemonių, užtikrinančių vienodą pragyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams, nepriklausomai nuo to, kuriame šalies regione jie gyvena (Bagdzevičienė, 2001) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005)

Iš pateiktų požiūrių galima padaryti išvadą (žr. 2 pav.), jog šaliai išgyvenant ekonominio smukimo laikotarpį, pirmenybė teikiama pirmai regioninės politikos sampratai, t.y. ekonomikos augimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo lygį vis daugiau dėmesio skiriam gyvenimo lygio įvairiuose šalies vietose suvienodinimui.

Skirtingas resursų, bei naudingų išteklių įvairiuose šalyse, o taip pat ir regionuose pasiskirstymas skirtingas ekonominio išsivystymo lygis, gyvenimo kokybė, ekologinė regiono padėtis formuoja ir skirtingus regioninės politikos tikslus. Tačiau egzistuoja bendrieji regioninės politikos tikslai, kurie būdingi daugumai pasaulio šalių. 1 lentelėje pateikti regioninės politikos tikslai, sugrupuoti pagal du požymius, orientuoti į regiono tolygumą bei pabrėžiantys regiono savitumą.

1 lentelė

Regiono politikos tikslai

Regionų tolygumas	Regionų išskirtinumas
<ul style="list-style-type: none"> • Vieningos ekonominės erdvės sukūrimas ir stiprinimas, aprūpinimas ekonomiais, socialiniais bei organizaciniais pagrindais; • Regiono socialinės-ekonominės plėtros sąlygų suvienodinimas; • Kompleksine ekologinė regionų apsauga. 	<ul style="list-style-type: none"> • Strategiškai svarbių šaliai regionų prioritetinis vystymas; • Maksimalus išnaudojimas regionų gausiai apdovanotų gamtiniais ištekliais.

Šaltinis: Гладкий Ю. Н. Чистобаев А. И. (1998), Основы региональной политики: учебник. Санкт-Петербург: Ид-во Михайлова В. А., ст. 31

Išsivysčiusiose šalyse didelis dėmesys šalių regioninėje politikoje skiriamas probleminiams regionams (kaip pavyzdys galėtų būti Italijos pietiniai regionai, kuriuose pagrindinė veikla – žemės ūkis ir kurių išsivystymo lygis skiriasi juo centrinių Italijos regionų). Taip pat regionams, kuriuose didelė gyventojų koncentracija.

Atsižvelgiant į socialinius ir ekonominius faktorius regioninės politikos uždaviniai būtų:

- padidinti vietinį darbo našumą, efektyviau panaudojant vietinius ekonominius išteklius;
- panaikinti socialinius – ekonominius regionų skirtumus;
- pareiti prie programinio atskirų plėtros projektų finansavimo;
- užtikrinti visų regionų piliečių lygias galimybes į kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą, bei pragyvenimo lygį;
- sukurti prielaidas tolesnei plėtrai (Mačys, Stempkauskas, 2000).

Šių uždavinių sprendimas sudėtingas ir įvairiapusis, reikalaujantis didelių finansinių išteklių bei verslo plėtros pastangų, regioninės plėtros programų ir kitų dokumentų sudarymo, jų koordinavimo ir realizavimo.

Regioninė politika paprastai yra socialinio ir ekonominio vystymosi nacionalinės strategijos dalis ir kyla iš valdžios filosofinės koncepcijos. Regioninė politika - tai visos šalies plėtros planavimas, finansinių, informacinių, intelektualinių, ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. Ji neatsiejama susijusi su atskirų teritorijų specifika ir jų ugdymo perspektyva, regionų potencialo, jo konkurencingumo vidaus ir tarptautinėje rinkoje nustatymui ir pan. Kalbant apie regioninę politiką ir jos tikslus būtina prisiminti bent du esminius jos reikalavimus:

- 1) regioninė politika yra visos politikos decentralizavimas, kuris būtinas šalies pažangai;
- 2) regionine politika siekiama ne regionų ekonominio ir socialinio gyvenimo išlyginimo, o yra bandymas laimėti viso šalies mastu. (Pareigis, Dorofejeva, 2004)

Taigi galima daryti dar vieną išvadą, kad regioninė politika turi būti integruota, taip pat atsižvelgti ne tik į savo šalies, bet ir šalių kaimynių, ypač jų pasienio teritorijų, situaciją.

Nacionalinės regionų plėtros politikos tikslas – skatinti ūkio pertvarkymą ir modernizavimą smunkančios pramonės regionuose, mažinti nedarbą didžiausio nedarbo regionuose, plėtoti labiausiai atsilikusius kaimo regionus pertvarkant ir restruktūrizuojant jų ūkį, reformuojant žemės ūkio gamybą, apdirbamąją pramonę ir rinkos struktūras, skatinant naujus verslus ir paslaugų kūrimą, taip pat skatinti užsienio investicijas. (Pareigis, Dorofejeva, 2004)

Taigi regioninė politika suprantama kaip teritoriškai ir taksonomiškai diferencijuotas šalies socialinės, ekonominės ir ekologinės raidos ir krašto tvarkymo reguliavimas, siekiant kuo geriau išnaudoti vietos sąlygų ypatumus ir išlyginti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas. Kartu ją galima traktuoti kaip visumą kryptingų priemonių sumažinti socialinius ir ekonominius regionų skirtumus (Balčiūnas, 1999). Kitaip tariant – regioninė valstybės politika - veiklos sritis, susijusi su politine, ekonomine, socialine ir ekologine šalies plėtote regioniniu aspektu ir atspindinti valstybės ir regionų bei regionų tarpusavio santykius (Gronskas, 1999).

Dažniausiai skiriami du pagrindiniai regioninės politikos tipai: *ekonominė politika ir socialinė politika*. (Pareigis, Dorofejeva, 2004).

Ekonominė politika - visoms pasaulio šalims, įskaitant ir besivystančias, ir labiausiai išsivysčiusias, būdinga, kad kiekvienoje reikia sušvelninti regionines ekonomines disproporcijas ir siekti regioninės ekonominės pusiausvyros. Šių tikslų įgyvendinimo mechanizmas yra pakankamai išvystytas ir apima valstybės finansinę paramą, vietos organizacijų pritraukimą, kartu privataus kapitalo pritraukimą.

Socialinė politika apima žmonių gyvenimo reguliavimo formas, pavyzdžiui, aprūpinimą darbu, būstu taip pat užtikrina visuomenės gerovę ir socialinį saugumą.

Socialinius ir ekonominius skirtumus pakankamai gerai apibūdina tokie rodikliai kaip – bendrasis vidaus produktas, nedarbo lygis, investicijos ir vidutinis darbo užmokestis. Lyginant šiuos rodiklius su vidutiniais rodikliais galima spręsti apie regionų socialinį ir ekonominį lygį.

Be to, regiono ekonominė plėtra gali būti vertinama ir regionų konkurentabilumo rodikliais. Konkurentabilumas apibrėžiamas kaip įmonių, regionų, tautų sugebėjimas tarptautinės konkurencijos aplinkoje išlaikyti aukštą pajamų ir užimtumo lygį. Konkurentabilumas dažnai priskiriamas prie pagrindinių vykdomos ekonominės politikos indikatorių (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004).

Mokslinių teorijų fazė remiasi trimis esminiais plėtros principais: pastovumu, subalansuotumu ir socialine orientacija (Leksinas, Švecovas, 2000) (cit. Dokurnevič, Bagdzevičienė, 2002).

Pastovumo principas reiškia pakankamai ilgą laiką regiono potencialo reprodukcijai. Tokiu būdu, intensyvi gamtinių išteklių gavyba (net ir staigaus regiono turtėjimo atveju) neįeina į pastovios regionų plėtros koncepciją. Tačiau kartu reikia pastebėti, kad regiono plėtra nėra griežtos linijinės formos procesas; čia galimi nuosmukiai ir pakilimai, kaupimo periodai ir sukauptų plėtros išteklių realizacija.

Subalansuotumo principas reiškia ypatingą kiekvienam regionui proporciją jo potencialo sudedamųjų dalių.

Svarbiausias ir iki šiol mažiausiai vertinamas regiono plėtros principas yra socialinė orientacija, kuri reiškia, kad regioninių situacijų kiekybinių parametru įvertinimas turi būti vykdomas pirmiausiai pagal jų įtaką gyventojų gyvenimo lygiui ir kokybei.

Tad jei nesilaikoma regiono plėtros principų (pastovumo, subalansuotumo, socialinės orientacijos) auga regiono ekonominis potencialas, vyksta struktūriniai jo pokyčiai, šį augimą lydi regiono socialinio-demografinio, gamtinio, ekologinio ir kt. komponentų degradacija.

Regioninė politika yra sudėtinė nacionalinės socialinės-ekonominės plėtros strategijos dalis ir gali skirtis priklausomai nuo šalies tipo. Skirtingose šalyse skiriasi ir regioninės politikos tikslai, priemonės bei instrumentai. Formuodama šalies ekonominę politiką, vyriausybė privalo kruopščiai ir pagrįstai suformuluoti šalies socialinės-ekonominės politikos tikslus, išskirstyti juos į regiono lygmenį, suformuluoti užduotis atitinkamoms teritorijoms, parengti vyriausybės programas bei projektus, užtikrinti įstatymų bei teisės aktų įgyvendinimo kontrolę (Gidki, Čistobajev, 1998) (cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Pagal regionų ekonomikos teoriją, skiriamos tokios regionų politikos strategijos (Damašienė, Rimkevičienė, 2002):

Į rinką orientuota regioninė politika sudaro regioninės politikos pagrindą. Jos tikslas – panaikinti bet kokius veiksnius, trukdančius optimaliai paskirstyti gamybos išteklius, kurie

užtikrina ekonominę plėtrą. Ši strategija priskiriama ekonominės plėtros politikai. Ji neteikia pirmenybės nei vienam regionui. Į rinką orientuota regioninė politika siekia pašalinti visas judėjimą ribojančias kliūtis, kad kapitalas ir darbo jėga galėtų laisvai migruoti ten, kur nepakanka išteklių ir yra didžiausias darbo užmokestis. Tokių kliūčių pašalinimas yra susijęs su infrastruktūros vystymu bei didesnėmis galimybėmis konkuruoti, o taip pat rinkos lankstumu ir informacija apie regiono išteklių paskirstymą ir darbo užmokestį. Tokia strategija nenumato jokių kitų išskirtinių priemonių.

Į gyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika sprendžia tam tikras ekonomiškai silpnų regionų problemas (pvz. didelis nedarbas, nevystomas verslas, kapitalo trūkumas). Šios politikos tikslas – sulyginti gyvenimo lygį šalies regionuose. Manoma, kad ši politika atskleidžia neišnaudotą gamybos potencialą ir taip prisideda prie ekonominio šalies vystymo.

Sienų regioninė politika siekia sušvelninti sienos barjerų padarinius bei sieną padaryti kontaktine zona. Šios politikos bruožai – ekonominis augimas bei finansinė pagalba. Kliūčių, trukdančių prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimui pašalinimo tikslas – skatinti ekonominį augimą. Tai ypač susiję su fizinių barjerų, tokių kaip eismo kamščiai pasieniuose, pašalinimu, o taip pat nustatytų taisyklių, ribojančių judėjimą, keitimu (pvz.: profesinės kvalifikacijos pripažinimas abiejose šalyse). Tokios priemonės turėtų duoti naudos nacionaliniu mastu. Konkreti pagalba kompensacijos forma suteikiama įmonėms, darbuotojams bei savivaldybėms. Šios priemonės yra skirtos tiesiogiai spręsti ekonominio bendradarbiavimo kliūtis. Tokiomis priemonėmis gali būti, pvz.: informacijos suteikimas mažoms ar vidutinio dydžio įmonėms ar jų konsultavimas investavimo, ekonominiiais, maito klausimais. Kadangi ekonominių santykių su kaimynine šalimi intensyvumas didele dalimi priklauso nuo socialinių ir kultūrinių sąlygų, įtaka tokiems neapčiuopiamiems veiksniams yra vienas iš į sieną orientuotos politikos elementų.

Pagalba per socialinę paramą. Ši strategija yra kompensuojamoji. Jos tikslas – užtikrinti tam tikras pajamas vienam gyventojui pagal tam tikras normas. Kiekviena iš apibūdintų strategijų turi privalumų ir trūkumų (žr.2 lentelę).

Efektyviausia regioninė politika, atsižvelgiant į ekonominių veiksnių paskirstymą – į rinką orientuota politika. Laikantis šios politikos, paskirstymo principas išlieka nepakitęs, o tai yra labai svarbu regiono ekonominiam augimui. Naudojant atskiras strategijas ne visada pasiekiamas laukiamas rezultatas, todėl keleto strategijų kombinacija yra praktiškesnė.

Regionų plėtroje esminis yra ekonominis aspektas, nes ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros aspektų vystymui.

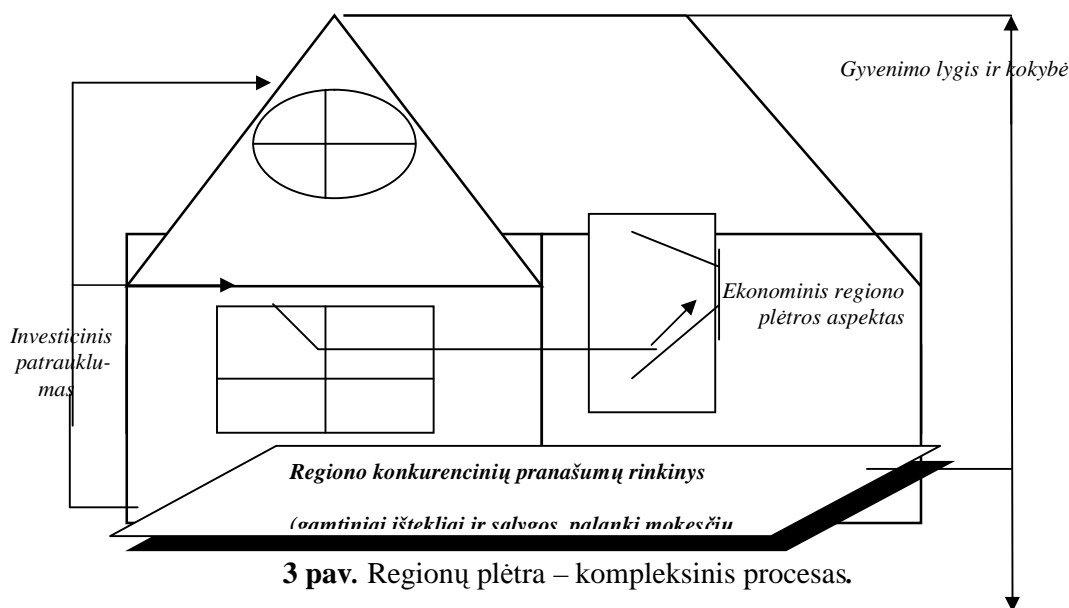

Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai

<i>Strategija</i>	<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
Į rinką orientuota regioninė politika	* Neiškreipia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo * Dalinai išsprendžia su pasieniu susijusias problemas	* Rezultatai neprognozuojami
Į pragyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika	* Trumpalaikis efektas	* Netiesioginis problemų sprendimas * Iškreipia erdvinį gamybos veiksnių paskirstymą
Į sieną orientuota regioninė politika	* Tiesiogiai šalina su siena susijusias problemas * Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių paskirstymo	* Nežymus pagalbos poveikis
Pagalba per socialinę paramą	* Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių paskirstymo * Trumpalaikis poveikis	* Nepašalina su siena susijusių problemų

Šaltinis: Damašienė V., Rimkevičienė A. (2002). Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas. Regionų plėtra. Kaunas: Technologija, p. 71

Remiantis E. Dokurnevič ir R. Bagdzevičienės (2002) suformuluotu kompleksiniu regionų plėtros modeliu, t.y. plėtros proceso aprašymu regione, regionų plėtra turi būti paremta jų potencialo (galinčio būti konkurencinio pranašumo šaltiniu) reprodukcija, optimalia plėtros aspektų (socialinis, gamtinis, ekonominis) proporcija ir nukreipta į gyvenimo lygio ir kokybės gerinimą. Regiono plėtra sąlyginai lyginama su namo statyba, kurio pagrindas yra žmogiškasis kapitalas (žr. 3 pav.):

3 pav. Regionų plėtra – kompleksinis procesas.

Šaltinis: E. Dokurnevič, R. Bagdzevičienė.(2002) Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje. Regionų plėtra. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, p. 77

Žmogiškasis kapitalas ir socialinis regiono plėtros aspektas yra nukreipti į ateitį, jie sąlygoja „namo“ atsiradimą, konstruoja „regioninę realybę“. „Namo“ vidų sudaro ekonominė regiono plėtra, apie kurią kalbama per įvairius rodiklius: gamybos ir vartojimo apimtį, darbo vietų skaičių, BNP, BNP ir pajamų lygį vienam gyventojui, kapitalo kiekį, ekonominės struktūros pokyčius ir kt. Minėti rodikliai atsiranda per turto kūrimo procesą konkurencinėje aplinkoje šalyje ir jos regionuose. Ekonominė plėtra formuoja regiono įvaizdį bendrame valstybės fone.

Regionų plėtra, jos planavimas yra kompleksinė problema, apimanti daugybę veikiančių jėgų, institucijų, struktūrų vietiniame, regioniniame, nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje. Tai ne tik ekonominė politika, bet ir socialiniai-ekonominiai procesai, vykstantys politiniame-kultūriniame gyvenime. Regionų plėtra galima vadinti bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje. Regioninę plėtrą taip pat galima traktuoti kaip visumą priemonių ekonominei plėtrai regione skatinti, kuo veiksmingiau panaudojant turimus išteklius. Šiuo atveju pirmenybė teikiama regiono ekonominei plėtrai, siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonomikos augimo – pirmenybė teikiama ekonominei plėtrai, kuri yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, nes nuo jos priklauso bendruomenės finansiniai ištekliai, kurie yra būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus. Regioninė politika taip pat gali būti pateikiama kaip visuma priemonių, užtikrinančių vienodą pragyvenimo lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams, nepriklausomai nuo to, kuriame šalies regione jie gyvena (Bagdzevičienė, 2001)

Kai šalis išgyvena ekonominio nuosmukio laikotarpį, pirmenybė teikiama regioninei politikai, orientuotai į ekonominę plėtrą, t.y. ekonomikos augimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos augimo lygį, vis daugiau dėmesio skiriama išsivystymo skirtumams tarp šalies regionų mažinti (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004).

Apibendrinant galima teigti, kad regioninė politika – tai regioninis planavimas finansinių, informacinių, intelektinių ir kt. išteklių, prioritetų nustatymas integruojant šalies teritorijas į bendrąją ir tarptautinio ūkio sistemą, o jos uždaviniai – panaikinti socialinius – ekonominius regionų skirtumus, sukurti prielaidas tolesnei plėtrai, efektyviai panaudoti vietinius ekonominius išteklius.

1.2. Regionų plėtros kryptys Vakarų šalyse

Pasaulyje plačiai pripažinta, jog pagrindinis regioninės plėtros instrumentas – valstybė. Seniai užmiršti tie laikai, kai buvo manoma, jog konkurencija ir privati iniciatyva automatiškai paskirstys gamybinę pajėgumą ir socialinę infrastruktūrą taip, kad jos būtų naudingos visais

aspektais – ir verslininkams, ir visuomenei (Bagdzevičienė, Rimas, Venckus, 2002). Stabilizuojantis demokratiniais procesams, stiprėja ir valstybės galimybės daryti įtaką ne tik atskiriems regionams, bet ir atskiroms pramonės šakoms.

Viena iš seniai įsitvirtinusių nacionalinės regioninės plėtros krypčių – valstybės siekis subalansuoti gamybinių pajėgumų geografinį išsidėstymą. Greta noro subalansuoti geografinį gamybinių pajėgumų išsidėstymą kai kuriose valstybėse taip pat pastebimi bandymai reguliuoti žmogiškųjų išteklių (darbo jėgos) geografinį pasiskirstymą. Gyventojų mažėjimas, migracija - šie procesai verčia valstybes taikyti administracines bei ekonomines priemones, turinčias regioninį poveikį.

Visgi dažniausiai Vakarų valstybių regionų ekonomikos plėtros priemonės nukreipiamos plėtoti depresines ir ekonomiškai silpnas teritorijas, o taip pat decentralizuoti stambius pramoninius aglomeratus.

Paprastai depresiniais regionais laikomos tos teritorijos, kurios praeityje pasižymėjo palyginti dideliais ekonomikos plėtros tempais, bet vėliau dėl įvairių priežasčių patyrė žymų nuosmukį. Tradiciškai šie regionai Vakarų valstybėse asocijuojasi su anglies, metalurgijos (XX a. pirmoji pusė), chemijos, medžio apdirbimo (XX a. antroji pusė) pramonės centrais. Blogiausioje padėtyje atsidūrė depresiniai regionai, esantys šalies periferijoje, kurių ūkis buvo beveik nediversifikuotas.

Dauguma iš anksčiau Vakarų valstybėse depresiniais vadintų regionų (Ruras bei Saras Vokietijoje; Elzasas Prancūzijoje; Velsas Didžiojoje Britanijoje) šiandien jau mažai teprimena krizines teritorijas –dabar tik 10-20 proc. jų teritorijos užima intensyvios industrinės zonos. Depresinių regionų gelbėjimo patirtis parodė, jog jų ekonominės plėtros stabilumo pagrindu tapo mokslui imlių ūkio šakų, paslaugų, turizmo sektorių plėtra. Tuo pačiu metu juose buvo vykdomas “pasyvus sanavimas”, t.y. atsilaisvusių darbuotojų emigracijos į kitus šalies regionus skatinimas. (Bagdzevičienė, Rimas, Venckus, 2002).

Aglomeratų, megapolių plėtros reguliavimas yra pati seniausia, tačiau ne pati efektyviausia regionų plėtros kryptis. Vis dėlto tam tikros miestų augimą stabdančios priemonės duoda efektą.

Ekonominio skatinimo priemonės pagal savo poveikį yra tiesioginio ir netiesioginio poveikio. Labiausiai paplitusios tiesioginio skatinimo priemonės: lengvatinio kreditavimo sistemos; įmonių, steigiančių padalinius valstybinės “globos” regionuose, subsidijavimas; negražinamos subsidijos kapitalinei statybai; darbuotojų paruošimo ar perkvalifikavimo išlaidų dengimas; išlaidų, susijusių su gamybos pajėgumų perkėlimu, kompensavimas; mokesčių lengvatos, kartais – visiškas atleidimas nuo mokesčių tam tikram laikotarpiui; pagreitintos amortizacijos taikymas; transportavimo, elektros energijos tarifų sumažinimas ir pan. (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Lengvatiniai kreditai. Lengvatiniai kreditai užima svarbią vietą tiesioginės finansinės paramos priemonių grupėje. Jie gali būti išduodami nustatant mažesnes palūkanų normas, nustatant ilgesnį kredito grąžinimo laiką ar numatant neribotą kredito sumą. Vakarų valstybių patirtis parodė, jog būtent lengvatiniai kreditai pastaraisiais metais yra efektyviausia regionų ekonomikos plėtros priemonė.

Negražinamos subsidijos. Valstybės skiria taip pat negražinamas subsidijas įmonėms, nusprendusioms silpnai išvystytame regione įkurti naują pramoninį verslo objektą ar išplėsti esamą. Kai kuriose užsienio valstybėse (pvz., Prancūzijoje) negražinamosios paskolos dalis įmonės investicijose gali siekti 25 proc. Akivaizdu, jog kapitalo kaina visada vaidino svarbų vaidmenį pasirenkant investicijų mastą.

Mokesčių rėžimas. Mokesčių sumažinimas ar visiškas atleidimas nuo jų tam tikram laikui yra gana paplitęs regioninės plėtros įgyvendinimo svirtas Vakarų šalyse. Plačiai buvo ir šiuo metu kai kuriose valstybėse taikomos mokesčių sumažinimo; atleidimo nuo tam tikrų mokesčių; amortizacijos pagreitinimo priemonės. Tačiau pastaraisiais metais šis ekonominis svirtas Europos valstybėse taikomas vis rečiau dėl unifikuojamos ES mokesčių sistemos. Kitose valstybėse (JAV, Kanada, Japonija) šios priemonės ir šiuo metu užima svarbią vietą.

Greta tiesioginės ekonominės paramos taikomos netiesioginės paramos priemonės. Tai specialios vyriausybės atsilikusių regionų plėtros programos, pagal kurias statomi infrastruktūros objektai (ypač magistraliniai keliai), moksliniai pramoniniai kompleksai (mokslo technologijų parkai, inkubatoriai ir pan.), kuriamos valstybinės įmonės, duodami stambūs valstybiniai užsakymai tuose regionuose įsikūrusioms įmonėms ir pan. (Bagdzevičienė, Rimas, Venckus, 2002).

Vakarų valstybėse ypatingas dėmesys teikiamas smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai (SVV) plėtrai, kaip vienai iš ekonomikos regioninės plėtros formų, remiantis SVV dinamiškumu, geresnio vietinių išteklių panaudojimu, jo atsvara vietinėms monopolijoms ir pan.

Apibendrinant užsienio šalių patirtį, galima teigti, jog Vakarų valstybėse regionų ekonomikos plėtra buvo vykdoma tokiais kryptimis:

- skubi pagalba kriziniams regionams (1920-1940).
- ekonominės plėtros subalansuotumas tarp regionų, regionų plėtros šaltinių sukūrimas (1950-1970).
- regionų restruktūrizacija, regionų vidinio plėtros potencialo išnaudojimas, smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas (1970-1980).
- regioninės plėtros modelis, kuris remiasi regionalizmo teorija- regiono savarankiška plėtra regiono interesų požiūriu. Regionų plėtra yra vietinės valdžios institucijų kompetencijoje ir atsakomybėje (nuo 1980).

- klasterių formavimo teorija – šiuo metu daugelio valstybių viena iš regioninės politikos formavimo pagrindų (nuo 1990) (www.ekm.lt, cit. Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

1.3. Regionų ekonominį augimą aiškinančios teorijos

Efektyvią nacionalinę politiką galima formuoti tik remiantis vietinių galimybių ir perspektyvų analize bei taikant bendruosius klasikinės ekonomikos teorijos principus regionų ekonominei plėtrai pagrįsti. Siekiant nustatyti efektyvią Vyriausybės regioninę politiką bei ją įgyvendinančių priemonių sistemą, būtina taikyti klasikines ekonomikos teorijos ir vadybos nuostatas, formuojančias teorinius regionų plėtros pagrindus. Plačiausiai taikomos šios regionų plėtros teorijos: visuomenės raidos etapų teorija, išteklių teorija, eksportu pagrįsta teorija, metropolijos užkampio teorija, urbanizacijos masto ekonomijos teorija.

Dauguma teorijų yra paprasti šalies augimo modeliai pritaikyti regionams. Dažnai yra racionalu, nes regiono plėtros šaltiniai yra tokie patys, kaip ir nacionaliniai. Tačiau reikia pripažinti, kad gali stipriai skirtis apribojimai taikomi regionui, kai jo plėtrą vertiname kaip šalies (Bradfield, 1998).

Visuomenės raidos etapų teorija įgavo didžiausią populiarumą 50-aisias praeito amžiaus metais ir turėjo pastebimą įtaką išsivysčiusių šalių regionų politikai ypač 60-taisiais. Pavyzdžiui, W. Rostow (Rostow, 1960) apibrėžia penkis etapus, kuriuos pereina ekonomika, besivystydama nuo orientuotos į žemės ūkį 1) tradicinės visuomenės, 2) pradinių sąlygų, 3) pakilimo, 4) brendimo ir 5) didelio masinio vartojimo visuomenė. Šios teorijos pagalba bandoma atrūti ekonominę plėtros ryšį tarp pramonės bei užimtumo struktūrų. Pagal J. B. Parą (Parr, 1999) šis metodas išskiria tris ekonominę veiklos sektorius; *pirminį* (žemės ūkis, miškininkystė bei žuvininkystė), *antrinį* (kalnakasyba, gamyba, statyba, komunaliniai patarnavimai) ir *trečią* (didmeninė bei mažmeninė prekyba, transportas, finansai ir bankininkystė, paslaugos).

Vystymasis yra apibūdinamas kaip judėjimas nuo žemės ūkio iki perdirbamosios pramonės ir galiausiai iki ekonomikos, kur pagrindinį vaidmenį atlieka paslaugos, yra teigiama, kad negalima gerai išvystyti ekonomikos, jei ji nėra paremta gamybos ir paslaugų pramonės šakomis. Perėjimas nuo pragyvenimo prie pradinių sąlygų visuomenės įvyksta dėl tobulesnių technologijų atsiradimo ir išaugusio gamybos našumo, kurio užtenka gaminti daugiau, negu reikia pragyvenimui. Tai įgalina papildomą taupymą ir investavimą, kuris sudaro pagrindą tolesniam technologijų tobulinimui. Kai žemės ūkio produkcijos išdirbis auga, darbo jėga atlaisvinama, ir pradeda formuotis nauji darbai bei pramonės šakos. Be to technologinis tobulėjimas sąlygoja ir veikia žemės ūkio bei amatų specializaciją. Esant specializacijai ir išvystytam transportui plėtojasi ryšiai bei prekyba, leidžiantys įvežti kapitalą ir žaliavas pradinėms investicijoms ir dėka lyginamojo pranašumo didinti ekonominį efektyvumą. Tačiau spręsti apie ekonomikos

išsivystymo lygį pagal gamybos išsivystymą yra neteisinga, ypač regioniniame kontekste. Net jeigu ekonomikos vaidmuo yra visuomenės materialinis aprūpinimas, ekonomikos sėkmės matas turėtų būti sugebėjimas gerai valdyti turimą turtą. Tradicinės ekonominės teorijos teigimu nėra priešasties, dėl kurios tam tikras rajonas, ar tauta negalėtų turėti pranašumo pagrindinėse pramonės šakose specializuodamiesi gaminti tam tikrą produktą. Tuo būdu šalis, eksportuojanti gamybinius produktus, importuoja negaminamą šalyje produkciją, kad patenkinti visuomenės poreikius. Be nereikia pamiršti, kad eksporto tikslas – finansuoti importą bei patenkinti poreikius, bet ne kurti darbo vietas. Galima, teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos, o taip pat ir regiono ekonominė plėtra priklauso nuo pramonės išvystymo lygio regione.

Išteklių teorija buvo sukurta H. A. Innso (Inns, 1970), ši teorija teigia, kad pagrindinė varomoji ekonomikos plėtotės jėga yra šalies ar regiono specializuoto eksporto paklausa užsienyje. Pradinė pakopa neišsivysčiusiems regionams būtų tokių žaliavų išteklių kaip žemės ūkio, medžioklės, žvejybos išteklių ar naudingosios iškaskenos gausa. Pirminių prekių – žaliavų eksploatavimo procese kyla paklausa darbi jėgai, kapitalui infrastruktūroms ir mokymo įstaigoms. Jeigu vietinių išteklių ir užsienio paklausos ištekliams ryšys yra pakankamai stiprus, tai šie darbo, infrastruktūros ir kiti elementai bus perspektyvūs ir pramonė pradės augti. Jei šių elementų kainos bus per aukštos, išteklių pramonės vystymasis bus atidėtas, kol susidarys palankio sąlygos. Nors ištiktųjų svarią įtaką investicijų pritraukimui turi vietinių išteklių gausa ir jų išsidėstymas teritorijoje, tačiau labai svarbus Vyriausybės kaip reguliuotojo vaidmuo, siekiant pritraukti užsienio kapitalą, muitų ir tarifų politika.

Kadangi visoje Lietuvoje gamtiniai išteklių yra riboti, tai jie negali daryti didelės įtakos investicijų pasiskirstymui, tačiau reikia atsižvelgti į regionų specifiką (kurortai bei rekreacinės zonos, žvyro, molio išteklių ir kt.) ir sudaryti palankias sąlygas investicijoms į regionus pritraukti.

Eksporto teorija, teigia, kad ekonomikos plėtotė priklauso nuo regiono reagavimo į išorinio pasaulio paklausą, t.y. nuo eksporto didinimo. Ji ignoruoja galimybę gaminti įvairių rūšių produktus ir paprastai prieina išvada, kad ir ilgalaikėje perspektyvoje regionas gali augti vien dėl savo eksporto didėjimo. Šis modelis buvo suformuluotas 1950-1960 metais Ch.Tiebaut ir D.North. Remiantis eksportu pagrįsta teorija, ekonomika klasifikuojama į du sektorius: eksportuojantis arba pagrindinis sektorius, kuris yra lyg ekonomikos stuburas, ir paslaugų sektorius, kuris aprūpina eksporto sektorių ir jo darbuotojus pajėgumais. Vystymosi strategija koncentruojasi ties eksporto didėjimu, kuris jau paskui save tempia ekonomiką. Ši teorija ignoruoja fundamentalų teiginį, kad prekyba reikalauja importo taip pat kaip ir eksporto – lyginamais pranašumas yra kai eksportuojama daugiau tam, kad būtų galima daugiau importuoti.

Metropolijos užkampio teorijos požiūriu metropolijos rinkos ekonomika veda ne prie ekonomikos plėtojimo, o prie regresijos, ne prie ekonominės gerovės konvergavimo, bet prie regionų didėjančio skirtumo ir nuskurdimo. Ekonominė jėga yra koncentruota tam tikruose regionuose. Tie regionai šią jėgą naudoja silpnesniems regionams išnaudoti, bet ir išnaudojamas regionas, įtrauktas į pirmojo gamybos tinklą, turi naudos. Tačiau stipresnis regionas visada turės daugiau naudos (Tijūnaitienė, Giedrimienė, 2002). Taigi, metropolijos užkampio teorija yra geografinis klasių išnaudojimo sistemos pritaikymas. Ekonominė jėga yra koncentruota ne tik tam tikrose klasėse bet ir tam tikruose regionuose. Tie regionai, kurie turi sukaupę daugiau jėgos, negu kiti regionai, šią jėgą panaudoja silpnesniems regionams išnaudoti, tačiau ir išnaudojamas regionas, įtrauktas į kapitalistinį gamybos tinklą turi naudos, t.y. paskatinamas jo vystymasis, tačiau stipresnis regionas visad turės daugiau naudos, t.y. visada egzistuos skirtumai tarp regionų, tarp valstybių ir nacijų. Visi regionai ar nacijos, įtrauktos į kapitalistinį pasaulį yra šios jėgos ir išnaudojimo sistemos dalis. Kiekvienas regionas yra mažiausiai nors vieno stipresnio regiono eksploatuojamas ir gali eksploatuoti silpnesnį regioną.

Urbanizacijos masto ekonomijos teorija yra visiškai kito pobūdžio regiono augimo teorija. Anot jos, pagrindinis vaidmuo regiono ekonomikos plėtotėje tenka miestui. Jau senai buvo pastebėta, kad urbanizuota teritorija yra augimo variklis regione. Tai dažnai teigia aglomeracijos, lokalizacijos ir urbanizacijos teorijos (Štreimikienė, 2001). Čia vartosime terminą „urbanizacijos masto ekonomija“, apimančią prieš tai minėtas „tris ekonomijas“.

Aglomeracijos ekonomija apibrėžiama kaip produkcijos masto ekonomija, kuri gali būti pasiekta firmą įkuriant didelėje urbanizuotoje teritorijoje. Lokalizacijos ekonomija pasiekama esant tarpusavyje susijusioms ir geografiškai arti viena kitos esančioms firmoms. (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005). Urbanizacijos ekonomija yra susijusi su sąnaudų mažinimu, kuris atsiranda turint tiek daug nepriklausomų ekonominės veiklos sričių, kurios leidžia pasiekti masto ekonomiją kai kurių prekių ar paslaugų gamyboje.

3 lentelė

Ekonominių regionų plėtros teorijų lyginimas

Teorijos	Regionų divergencijos teorijos		Regionų ekonominio augimo teorijos				
	<i>Kumuliacinio augimo teorija</i>	<i>Centro – periferijos teorija</i>	<i>Urbanizacijos masto ekonomijos teorija</i>	<i>Raidos etatų teorija</i>	<i>Išteklių teorija</i>	<i>Eksportu grįsta teorija</i>	<i>Metropolijos užkampio teorija</i>
Teorijos pagrindinis akcentas	Regionų skirtumų konvergavimas		Miestų vystymas	Regionų tolygus ekonominis augimas			
Regioninės politikos tikslas	Skirtumų tarp regionų mažinimas		Miestų ekonominis augimas	Tolygus ekonominis augimas visuose regionuose			

Regioninės plėtros strategija	Tolygi regionų plėtra	Miestų ekonominio augimo skatinimas	Ūkio restruktūrizavimas ir modernizavimas
Regioninės plėtros realizavimo kryptys	Efektyvus gamybinių pajėgumų pasiskirstymas; kapitalo ir kvalifikuotos darbo jėgos pasiskirstymas tarp regionų	Miesto infrastruktūros gerinimas; Įvaizdžio kūrimas; Užsienio kapitalo pritraukimas;	Efektyvus investicinių fondų paskirstymas; efektyvus gamybos resursų paskirstymas; Eksportui imlių sektorių vystymas; Infrastruktūros gerinimas; Kapitalo importo skatinimas
Regionų išskirtinumas/ tolygumas	Akcentuojamas regionų tolygumas	Akcentuojamas regionų išskirtinumas per miestus	Akcentuojamas regionų tolygumas

Šaltinis Bagdzevičienė, R., Dapkus, R. (2005). Regioninė politika. Regionų plėtra, Kaunas: Technologija, p. 92

Nauda, gauta pasitelkus aglomeracijos ekonomiją, pritraukia vis naujas firmas, kurios prisideda prie aglomeracijos masto augimo ir toliau didina miesto patrauklumą. Tačiau šis procesas negali trukti iki begalybės, antraip jau seniai visi gyventume viename dideliame mieste. Ateina toks momentas, kai urbanizacijos masto ekonomija lemia nuosmukį, kadangi aprūpinimas prekėmis ir paslaugomis duoda vis mažiau naudos, palyginti su gamybos mastu. Urbanizacija pasižymi didėjančiu aplinkos teršimu. Miestuose telkiantis vis daugiau gyventojų, įmonių socialiniams ir gamybiniams poreikiams patenkinti reikia didelio medžiagų, žaliavų bei energijos išteklių. Vartojant minėtasias ekonomines gėrybes, negatyviai veikiama aplinka. Susidaro daugybė atliekų ir miestų funkcionavimui užtikrinti reikia vis daugiau lėšų.

3 lentelėje pateiktas ekonominių regionų plėtros teorijų palyginimo modelis.

1.4. Europos Sąjungos regioninė politika

Regioninė politika, kaip regioninės ekonomikos skatinimo instrumentas palyginti neseniai įgavo platų pripažinimą. Įvairiose Vakarų Europos šalyse regioninė politika formavosi įvairiais periodais ir buvo vykdoma įvairių priemonių pagalba. Tačiau galima teigti, kad daugelyje šių šalių regioninė politika atsirado tik pastaraisiais dešimtmečiais. Be to, kai kuriose iš jų- tik Europos Sąjungos regioninės politikos suteikto postūmio dėka.

Europos šalių regioninės politikos srityje jau porą dešimtmečių vyksta dideli pokyčiai ir atliekami eksperimentai. Tradicinę erdvinę politiką, orientuotą į ekonominių veiklų perskirstymą tarp išsivysčiusių ir atsiliekančių regionų, remia ir Europos Sąjungos programos, tačiau, nepaisant šių inovacinių bandymų, regioniniai skirtumai išlieka dideli, todėl toliau tebeieškoma efektyvesnių regioninės politikos strategijų ekonominio neapibrėžtumo ir politinių pokyčių aplinkoje. Tai skatina ieškoti geriausių regioninės politikos įgyvendinimo modelių ir institucinio organizavimo formų.

Regionų išsivystymo skirtumai Europos Bendrijoje (EB) egzistavo nuo pat pradžių (ryškiausias pavyzdys – atsiliekantys Italijos pietiniai regionai). Šie skirtumai dar labiau išryškėjo į ją įstojus tokioms šalims, kaip Airija, Graikija, Ispanija ir Portugalija. XX amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžioje dešimties turtingiausių EB regionų BVP vienam gyventojui buvo 3,5 karto didesnis už dešimties vargingiausių regionų tą patį rodiklį. Dar labiau skiriasi įvairių regionų nedarbo rodikliai.

Europos valstybėse regioninė politika vykdoma daugiau kaip 30 metų, keičiant jos pobūdį, priemones ir prioritetus. Daugiausia šioje srityje yra pažengusios Danija, Norvegija, Švedija, Vokietija. Pastaruoju metu regionų plėtros procesai aktyviai reiškiasi postsocialistinėse šalyse.

Sukūrus Europos bendrąją rinką regioniniai skirtumai kiek sumažėjo. 1992 m. buvo panaikinti asmenų (darbo jėgos), prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimo suvaržymai EB. Šalys ėmė vystytis vienodžiau. Ispanija ir Portugalija, tapusios EB narėmis, gavo galimybę pritraukti kitų EB šalių kapitalą ir konkuruoti bendrojoje rinkoje. Tai padidino šių Viduržemio jūros šalių vidutinį darbo užmokestį ir ekonomiškai priartino prie ankstesnių EB valstybių narių.

Naują impulsą ES regioninei politikai davė Vieningas Europos Aktas, sudaręs prielaidas bendrajai rinkai. 1986 m. šis aktas numatė panaikinti likusius bendros rinkos apribojimus iki 1993 m. sausio 1 d. Jame įtvirtintas Keturių laisvių principas – laisvas prekių, paslaugų, žmonių ir kapitalo judėjimas – tapo kelrode Bendrijos žvaigžde. Šis aktas paskatino 1988 m. ES struktūrinių fondų reformą. Buvo pradėta vykdyti struktūrinė politika – imta remti mažiau išsivysčiusius Europos Sąjungos regionus, siekiant visų Europos Sąjungos valstybių tolygios ekonominės ir socialinės raidos. Reforma buvo būtina, nes bendrosios rinkos sąlygomis laisvai judant kapitalui susidarė sąlygos investicijoms koncentruotis patraukliausiose vietose, spartinti pastarųjų ekonominę plėtrą ir didėti ekonominiams-socialiniams skirtumams tarp „patrauklių“ ir „nepatrauklių“ regionų.

Europos Sąjungos (ES) reikalavimai plėtojant regioninę politiką valstybėms narėms yra gana griežti ir aiškiai apibrėžti. Vienas iš tų reikalavimų – turėti regionus ir regioninę politiką netgi nedidelėse valstybėse. Regionų buvimo ir jų ugdymo būtinumą ir efektyvumą rodo netgi mažesnių už Lietuvą šalių – Danijos, Slovėnijos, Olandijos patirtis. Sparčiai regionai kuriami Estijoje, Latvijoje, Slovakijoje. Didelės valstybės (Austrija, Vokietija, Prancūzija, Italija, Ispanija) regionų buvimą ir jų savivaldą nuo seno suvokia kaip valstybę stiprinantį reiškinį (Vaitiekūnas, 2001).

Galima išskirti struktūrinę ir regioninę ES politiką. Struktūrinė politika skatina bendrą ekonominę plėtrą, dažniausiai naudodama šakines programas (pvz., žemės ūkio), o regioninė politika – regionų išsivystymo lygio skirtumų sumažinimą atsilikusiuose regionuose ar srityse.

Struktūrinė politika gali turėti regioninės politikos bruožų ta prasme, kad naudojant šakines programas gali būti siekiama sumažinti regionų išsivystymo skirtumus.

Europos Sąjungos regioninė politika remiasi tokiais principais:

- koncentracijos (remiamos prioritetinės sritys, numatytos nacionaliniame plėtros plane;);
- programavimo (parama teikiama programoms, kurios rengiamos pagal Europos Komisijos nustatytus kriterijus);
- partnerystės (skatinamas kuo glaudesnis bendradarbiavimas tarp Europos komisijos ir šalies narės nacionalinių, regioninių ir vietos institucijų, pradedant priemonių parengimu ir baigiant jų įgyvendinimu);
- papildomumo (Europos komisija labiau linkusi papildyti šalių narių įnašus, negu juos mažinti) (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Taigi keliama sąlyga, kad Europos Sąjungos regioninės politikos teikiama parama neturi sumažinti nacionalinių lėšų, kurios būtų skirtos regioninei plėtrai, nesant Europos Sąjungos regioninės politikos (Nakrošis, 2003).

Europos regioninė politika yra politika, skatinanti solidarumą. Tai paramos atskiriems regionams politika. Pagal ją daugiau nei trečdalis Europos Sąjungos biudžeto yra skiriama mažinti atotrūkį tarp įvairių regionų išsivystymo ir piliečių gerovės lygio skirtumus. Šia politika Sąjunga siekia padėti atsiliekančioms regionams pasivyti visus kitus, restruktūrizuoti pramonės regionus, kuriuose prasideda nuosmukis, kurti daugiau įvairovės kaimo regionuose, kuriuose slopsta žemės ūkio veikla, ir atgaivinti degraduojančių miesto rajonų bendruomenes. Pagrindinis dėmesys skiriamas darbo vietų kūrimui. Taigi šia politika siekiama socialinės ir teritorinės Sąjungos „sanglaudos“.

Dėmesys regionams – būtina Europos Sąjungos valstybių politikos dalis. Regioninė politika Europos Sąjungos kontekste suprantama kaip bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymas. Bendruomenės narių gyvenimo kokybės lygis nepriklausomai nuo žmogaus rasės, tautybės, dislokacijos vietos ar pagaliau jo fizinės galios turi būti tiek pakankamas, kad sistema, kurioje gyvena bendruomenė, funkcionuotų efektyviai.

Kaip žinoma, Europos Sąjungoje galioja unifikuota teritorijos skirstymo į regionus sistema (NUTS), pagal kurią yra skiriami 5 lygių teritoriniai dariniai. Šią nomenklatūrą suformulavo Eurostatas (Europos statistikos organizacija), kad būtų galima pateikti vieną teritorinių vienetų klasifikaciją Europos Sąjungos regioninei statistikai formuoti (Decond, 1996) (cit. Mačys, 2005).

Taigi ES savo teritorijoje vykdo regioninę politiką, siekdama sumažinti skirtumus tarp ES regionų. Įkurtas Regionų komitetas, kurio darbe gali dalyvauti tiek stambūs Europos regionai, tiek ir smulkios savivaldybės, kurios gali tiesiogiai daryti įtaką ES politikai. Regioninės politikos tikslas yra regioninėms, struktūrinėms, socialinėms, darbo rinkos ir kt. priemonėmis sustiprinti ES ekonominę ir socialinę sąsają. Regioninės politikos instrumentai yra struktūriniai ir kiti fondai iš ES biudžeto. Remiant regioninę plėtrą ir sanglauda, ES suformavo integruotą regioninę politiką, paremtą regionine struktūrinių ir sanglaudos fondo veikla. (Nevedomskas, 1999) (cit. Mačys, 2005). ES regioninė politika įgyvendinama per aukščiausio lygmens administracinius-teritorinius vienetus – NUTS I ir NUTS II.

ES regioninės politikos bendrasis tikslas siekti valstybių socialinės ir ekonominės sanglaudos. Regioninės politikos objektas yra laisvos ekonomikos rinkų augimo tarpinių rezultatų koregavimas, siekiant dviejų susijusių tikslų: ekonomikos plėtros ir socialinės gerovės augimo.

Pagrindinis dabartinės regioninės politikos principas – telkti pagalbą regionams, kurių plėtra atsilieka nuo kitų dėl rimtesnių problemų infrastruktūroje, ekonominėse veiklose ir švietime. ES regioninė politika remia Europos solidarumo idėją, todėl reikia derinti šalių narių veiksmus atsižvelgiant į subalansuotą Europos integraciją, o taip pat ir juos tikslingai nukreipti vykstančių globalizacijos procesų kontekste (Dapkus, 2005).

2. REGIONINĖ PLĖTRA LIETUVOJE

Lietuvoje yra vykdomos dvi regioninės politikos ES regioninė politika ir nacionalinė (valstybės) regioninė politika. Šių politikų tikslas yra tas pats – socialinė ir ekonominė sanglauda, tačiau ES kontekste Lietuva yra traktuojama kaip vienas regionas, o nacionalinės regioninės politikos objektas yra tarpregioniniai socialiniai ir ekonominiai netolygumai. Todėl abiejų politikų koordinuotas valdymas yra svarbus uždavinys siekiant tolygios plėtros tiek Lietuvos, tiek Lietuvos regionų lygiu (Ragauskienė, 2005)

Lietuvos regioninė plėtros įstatymas (2000) *nacionalinę regioninę politiką apibrėžia* kaip, „valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą.“.

2.1. Regioninė raida ir politika

Sovietmečiu Lietuva buvo vienas iš Sovietų Sąjungos regionų. Pereinant į rinkos ekonomiką, vis labiau ėmė ryškėti ekonominiai ir socialiniai išsivystymo skirtumai, todėl iškilo būtinybė kurti ir plėtoti savarankišką nacionalinę politiką. O siekis integruotis į Europos Sąjungą dar labiau paspartino šį procesą. Lietuvai, anksčiau neturėjusiai tokios politikos, jos kūrimas ir įgyvendinimas yra gana nelengvas

Lietuvoje 1990-1996 metais tiesioginė regioninė politika nebuvo vykdoma, nes tam nebuvo sukurtas pakankamas teisinis pagrindas. 1994 m, kovo 3 d. įsteigus Regioninių problemų ir tautinių mažumų departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuris sujungė Regioninių problemų komisiją, tautinių mažumų departamentą bei Kultūros ir švietimo ministerijos Ryšių su tautiečiais tarnybą. Šis departamentas daugiau orientavosi į tautinių mažumų problemų sprendimą. Nebuvo rengiami regioninės plėtros specialistai. Tačiau buvo daug netiesioginių plėtros priemonių, kurios turėjo įtakos tam tikriems regionams – vyravo neinvesticinės priemonės bei pradėtos naudoti įvairios investicinės Lietuvos ūkio ir infrastruktūros vystymo programos. Valstybės subsidijomis, dotacijomis bei pašalpomis buvo bandoma sumažinti socialinės struktūrinės krizės pasekmes, pradėtos darbo jėgos mokymo, perkvalifikavimo ir įdarbinimo programos, imtasi neinvesticinio ūkio skatinimo priemonių (pavyzdžiui, mokestinių lengvatų, lengvatų investicijoms, išsiskolinimų ir delspinigių nurašymo), valstybės garantijų paskoloms teikimo. Padėtis pasikeičia tik 1997 m.

Nuo šio momento galima išskirti keletą regioninės politikos formavimo etapų.

1) iki 1997 m. regioninė politika suprantama kaip teritorinių –administracinių vienetų funkcijų bei atsakomybės sričių nustatymas. Regioninės politikos uždaviniu laikomas šalies regionų išskyrimas. 1997 –ais metais paskelbtas Europos Komisijos dokumentas Agenda 2000, kuriame konstatuojama, kad Lietuvoje regioninė politika neegzistuoja ir nevykdoma, kokia yra suvokiama ES.

2) 1998 - 2000 m. – pripažįstamas reikalingumas aktyviai vykdomai regioninei politikai, orientuotai į ekonominių ir socialinių išsivystymo skirtumų mažinimą. Regioninė politika suprantama horizontaliu požiūriu kaip „valstybės įgyvendinama regionų atžvilgiu diferencijuota veikla, kuria siekiama subalansuoti visų šalies regionų socialinės-ekonominės plėtros sąlygas. Regioninė politika yra neatskiriama ūkio šakose bei socialinėje srityje vykdomos valstybės politikos dalis, ji yra koordinuojamo pobūdžio“ (LRV 1998 m. liepos 21 d. nutarimas Nr.902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“).

3) Nuo 2000 m. vidurio regioninė politika suvokiama kaip savarankiška, vertikalaus, intervencinio pobūdžio politika. Tai atsispindi 2001 m. liepos 20 d. priimtame Regioninės plėtros įstatyme.

4) Nuo 2001 m. iš naujo svarstoma regioninės politikos samprata ir tikslai. Iš dalies tai susiję su ES požiūriu į paramą Lietuvos regionams pasikeitimu – nuo 2000 m. pereita prie centralizuoto PHARE 2000 m. programos valdymo modelio. Šiuo metu derinami vertikalus (regioninė politika kaip savarankiška politika) ir horizontalus (koordinuojamojo pobūdžio regioninė politika) požiūriai.

5) Nuo 2002 m. paaiškėjus, kad Europos Komisija 2000-2006 m. programavimo laikotarpiu Lietuvai struktūrinę paramą teiks kaip vientisam 2 NUTS lygio pirmojo tikslo regionui, buvo priimtas naujas Regioninės plėtros įstatymas. Jame jau aiškiai išskiriama nacionalinė regioninė politika.

6) 2004 m. suformuotas ir pradėjo veikti nacionalinės regioninės politikos mechanizmas: sukurta teisinė bazė, institucinė ir regioninės plėtros planavimo sistema. Todel galima teigti, kad šiuo metu svarbu ne tik šio mechanizmo tobulinimas, bet ir šių uždavinių įvykdymas:

- Stiprinti administracinius gebėjimus apskričių viršininkų administracijose, savivaldybių institucijose ir regionų plėtros tarybose;
- Koordinuoti centrinių ir teritorinių valstybinio administravimo institucijų ir savivaldybių veiksmus planuojant ir įgyvendinant regioninę politiką Lietuvoje;
- Darniai ir koordinuotai vienu metu vykdyti abi regioninės politikos dalis – vykdyti ES regioninę politiką, nepamirštant nacionalinės regioninės politikos tikslų, užtikrinant glaudžia abiejų mechanizmų elementų sąsajas;

- Trumpuoju laikotarpiu (2004-2006 m.) užtikrinti, kad ES struktūrinių fondų investicijos Lietuvoje nedidintų vidinių šalies išsivystymo netolygumų, o vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu (2007-2013 m.) užtikrinti, kad Lietuvai, kaip ES valstybei narei, iš ES struktūrinių fondų skiriamos lėšos būtų panaudotos vidiniams šalies išsivystymo netolygumams mažinti.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų postkomunistinių valstybių, nuo planinės ekonomikos perėjusių prie rinkos ekonomikos ir patyrusių didelę ūkio restruktūrizaciją, egzistuoja dideli ir turintys tendenciją ir ateityje didėti socialiniai ir ekonominiai skirtumai tarp Lietuvos regionų – apskričių. Jau vien dėl tos priežasties (didelių ir turinčių tendenciją ir ateityje didėti tarpregioninių socialinių ir ekonominių skirtumų) Lietuvoje privalu vykdyti nacionalinę regioninę politiką.

Nacionalinė regioninė politika formuojama atsižvelgiant į Europos Sąjungos regioninės politikos prioritetus ir tikslus. Regioninė politika glaudžiai siejasi su ES struktūrine politika, kurios tikslas - finansinėmis priemonėmis ir koordinuojant nacionalines regionines politikas mažinti ES valstybių ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Pagrindiniai nacionalinės regioninės politikos tikslai ir uždaviniai apibrėžiami Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme (2000).

Nacionalinės regioninės politikos tikslas ir uždaviniai yra šie:

1. Pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą.

2. Nacionalinės regioninės politikos uždaviniai yra:

- 1) teikti valstybės pagalbą probleminėse teritorijose įgyvendinamiems projektams;
- 2) teikti valstybės pagalbą regionuose, turinčiuose atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinių regioninių ir vietinių problemų, įgyvendinamiems projektams;
- 3) sudaryti sąlygas tolygiai ir tvariai ilgalaikiai visų regionų plėtrai.

Lietuvos ir ES regioninė politika yra neatsiejama. ES ir Lietuvos, kaip jos narės, regioninė politika turi būti pagrįsta keturiais tarpusavyje susijusiais bendraisiais principais:

- programavimo (ES struktūrinių fondų parama skiriama integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti);
- koncentravimo (ES struktūrinių fondų parama turi būti panaudojama menkiausiai išsivysčiusiuose regionuose);

- partnerystės (vykdant paramos programavimą, įgyvendinimą, priežiūrą ir vertinimą turi būti konsultuojamasi su regioninės ir vietos valdžios institucijomis, NVO, ekonominiais, socialiniais ir kitais kompetentingais partneriais);
- papildomumo (parama turi papildyti, o ne pakeisti ES valstybių narių viešąsias ir kitas atitinkamas struktūrines išlaidas) (Nakrošis, 2003).

Atsiranda dar vienas – subsidiarumo principas, kurio svarba Europos Sąjungoje pasireiškia dėl kylančio fundamentalaus klausimo: kur pasibaigia nacionalinė regioninė politika ir prasideda Sąjungos politika. Jis atspindi regioninės politikos decentralizacijos tendenciją. Anot H.Armstrong ir J.Taylor, subsidiarumas ES yra skatinamas jėgos, suteiktos žemiausioms valdžios grandims decentralizacijos būdu, suderintu su efektyvios politikos pristatymu (Armstrong, Taylor, 2003). Kaip teigia H.Armstrong ir J.Taylor, nelengva užduotis įpratinti vietinės valdžios institucijas bendradarbiauti tarpusavyje. Kai visų trijų lygių valdžios – ES, šalies narės ir regioninės/vietinės valdžios institucijos – yra įtrauktos į regioninę politiką, jos taip pat privalo derinti politinius veiksmus. Taigi Lietuvos regioninė politika turi būti koordinuojama ne tik valstybiniu lygiu, bet ir tarptautiniu bei tarpinstituciniu. Taigi į šį procesą įsitraukia įvairių lygių valdžios institucijos.

Nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo priemonės įvardintos tame pačiame Lietuvos Respublikos regioninė plėtros įstatyme (2002):

1. Įgyvendinant nacionalinę regioninę politiką, gali būti teikiama valstybės pagalba Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų dėl valstybės pagalbos teikimo nustatyta tvarka.
2. Nacionalinė regioninė politika įgyvendinama per valstybės viešąją politiką, pirmiausia per verslo, žmogiškųjų išteklių ir infrastruktūros plėtrą. Ji yra sudedamoji valstybės viešosios politikos dalis.
3. Probleminės teritorijos plėtros programos socialinių ir ekonominių plėtros priemonių įgyvendinimo projektai gali būti tiesiogiai finansuojami iš valstybės biudžeto, kitų finansavimo šaltinių ir iš Europos Sąjungos paramos fondų, jeigu Nacionaliniame plėtros plane (Bendrajame programavimo dokumente) yra numatyta remti tos probleminės teritorijos plėtros programą atitinkančius projektus.
4. Socialinės ir ekonominės plėtros bei infrastruktūros projektai, skirti konkrečių regionų atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinėms regioninėms ir vietinėms problemoms spręsti, gali būti finansuojami iš valstybės biudžeto, jeigu jie yra įtraukti į atskirų ūkio šakų (sektorių) plėtros strategijas, taip pat iš kitų finansavimo šaltinių ir iš Europos Sąjungos paramos fondų, jeigu atitinka Nacionaliniame plėtros plane (Bendrajame programavimo dokumente) nustatytus tų ūkio šakų (sektorių) plėtros uždavinius bei priemones ir tenkina atrankos kriterijus.

Regioninės politikos metmenyse (1998), buvo nurodyta, kad pagrindiniais teritoriniais dariniais, kuriuose buvo vykdoma valstybinė socialinės ekonominės plėtros regioninė politika, laikytini aukštesnieji administraciniai – teritoriniai vienetai - apskritys, kurių dabar yra dešimt. Taip pat juose nurodyta, jog valstybinė regioninė socialinės – ekonominės plėtros politika kai kuriais atvejais vykdytina ir teritoriniuose dariniuose, susidedančių iš kelių bendras administracines ribas turinčių apskričių ar kelių bendras administracines ribas turinčių savivaldybių, identifikavus specifines šių regionų problemas ir sąlygas.

Regioninės plėtros įstatyme (2000) regionas apibrėžiamas kaip vientisa teritorija, kurioje įgyvendinama nacionalinė politika. Taip ir toliau pagrindiniu teritorijos vienetu – regionu, kuriame įgyvendinama regioninė plėtros politika, išlieka apskrities teritorija.

Taigi, galima teigti, kad nacionalinė regioninė politika yra vykdoma:

1) aukštesniuose administraciniuose vienetuose – apskrityse, taip vadinamuose regionuose. Tačiau Regioninės plėtros įstatyme (2002) buvo numatyta galimybė ir kitaip formuoti regioną. Šio įstatymo 6 str. 2 dalis teigia, kad „atskiriems nacionalinės regioninės plėtros politikos tikslams įgyvendinti bei regionų plėtros planavimo dokumentams ar projektams rengti ir vykdyti Vyriausybė gali sudaryti regionus iš kelių bendras administracines ribas turinčių apskričių ar savivaldybių, nustatčius specifines šių regionų problemas ir sąlygas“. Tokio regiono pavyzdys – Ignalinos AE tikslinis regionas, kuris buvo suformuotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 287 „Dėl Lietuvos Respublikos Ignalinos atominės elektrinės regiono sudarymo“ (2002) ir į kurį įeina Ignalinos, Zarasų rajono ir Visagino miesto savivaldybės.

2) probleminėse teritorijose ir pasienio regionuose – probleminės teritorijos nustatomos Vyriausybė nutarimu „Dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų“ (2003, aktuali redakcija nuo 2006-01-31) pagal šiuos kriterijus ir nustatomi probleminių teritorijų išskyrimo kriterijai: 1) vidutinis metinis registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 60 procentų ir daugiau didesnis už šalies vidurkį; 2) vidutinis metinis socialinės pašalpos gavėjų ir gyventojų santykis 60 procentų ir daugiau didesnis už šalies vidurkį.

Nacionalinė regioninė politika turi būti vykdoma dviem būdais. Vienas iš būdų – yra nustatyti būtent tą teritoriją, kurioje daugiausia problemų ir ieškoti būdų kaip jas pašalinti.

Probleminės teritorijos yra išskiriamos rengiant regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo iniciatyvas (planą). Sprendimą dėl teritorijos pripažinimo problemine teritorija priima vyriausybės institucijos, atsakingos už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą, teikimu.

Suprantama, kad įgyvendinant regioninę politiką neužtenka vien nustatyti tikslus ir priemones, numatyti bendrąją strategiją - be institucijų, kurios valdytų šį procesą, nebus apsiektas norimų politikos rezultatų. (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005). Kadangi regioninė politika apima labai daug skirtingų sričių, tai valstybės politika regioninės politikos ir struktūrinių priemonių srityje Lietuvoje įgyvendina dauguma Lietuvos Respublikos ministerijų, kurios koordinuoja joms priklausančias sritis ir kitos tam specialiai įkurto institucijos.

Atlikti nacionalinės regionų plėtros institucijos funkcijas buvo įgaliota Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerija. Ji koordinavo nacionalinio plėtros plano ir regionų plėtros planų rengimą, taip pat institucijų, atsakingų už nacionalinės regionų plėtros politikos formavimą ir įgyvendinimo priežiūrą ir veiklą. Nuo 2001 m. sausio 1 dienos panaikinus minėtą ministeriją, šias funkcijas vykdė Vidaus reikalų ministerija. 2001 m. metais sudaryta nacionalinė regionų plėtros taryba, kuri organizuoja regioninę plėtros planavimą, dokumentų nuostatų įgyvendinimą, priežiūrą ir įvertinimą. Nacionalinė regionų plėtros agentūra teikia paramą apskritims, rengiant dokumentus ir įgyvendinant programas bei projektus.

Finansų ministerija atsakinga už išlaidų valstybėms investicijoms planavimą, Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų, skirtų bendrajam finansavimui, valdymą.

Užsienio reikalų ministerija per laikotarpį prie įstojant į Europos Sąjungą vykdė nacionalinio pagalbos koordinatoriaus funkcijas, rengė nacionalinę PHARE programą ir prižiūrėjo, kaip ji įgyvendinama., taip pat vykdė nacionalinio ISPA koordinatoriaus funkcijas.

Žemės ūkio ministerija atsakinga už pasirengimą įgyvendinant veiksmus bendrai finansuojamus iš EAGGF ir FIGG.

Aplinkos ministerija atsakinga už aplinkosaugos priemonių rengimą ir įgyvendinimą ir už pasirengimą administruoti Sanglaudos fondo programas aplinkos srityje.

Susisiekimo ministerija atsakinga už transporto infrastruktūros plėtojimo programų rengimą ir įgyvendinimą. Ministerija taip pat atsakinga už pasirengimą administruoti Sanglaudos fondo programas transporto srityje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Šveitimo ir mokslo ministerija atsakingos už pasirengimą administruoti Europos socialinio fondo programas.

Ūkio ministerija atsakinga už ūkio plėtros strateginių kryptių nustatymą ir už nacionalinės plėtros politikos įgyvendinimą atskirose ūkio šakose. Taip pat Ūkio ministerija rūpinasi ekonomine plėtra kuri užsiima verslo plėtimu, tiesioginėmis ir netiesioginėmis priemonėmis. Tiesioginis poveikis daromas verslo įmonėms. Sukuriama palanki aplinka verslui plėtotis. Ji skatina, kad Lietuvoje atsirastų verslo inkubatoriai, verslo informaciniai centrai, industriniai parkai. Jų įkurimui yra skiriamos lėšos. Smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtrai parengiama ir įgyvendinama programa, skiriamas finansavimas savivaldybėms, kurios nori rengti plėtros SVV

programą. Tam kad savivaldybės ir apskritys galėtų parengti planus ūkio ministerija išleido metodiką. Prie ministerijos sukurtas speciali institucija INVEGA, kuri teikia garantijas imant paskolas.

Savivaldybės gali skatinti verslą teikiant mokesčių lengvatas, diferencijuoti verslo liudijimo mokesť. Jos yra parengusios SVV programą. Beveik visos savivaldybės turi skatinimo fondus iniciatyvoms skatinti, rengia vietinės plėtros planus, vietinio užimtumo programas, teritorinio planavimo dokumentus, išplanuoja žemės sklypus. Deja visos šios paminėtos bei kitos priemonės tarpusavyje per mažai koordinuojamos, nėra vieningumo, per mažai skiriam finansinių išteklių.

Regioninio planavimo sistemą ir dokumentus numatė Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas (2002). Taip pat numatė nacionalinio ir regionų plėtros planų parengimą. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas (2002). Šiuos du dokumentus apibrėžia kaip „*Nacionalinis plėtros planas (Bendrasis programavimo dokumentas)* – vidutinės trukmės dokumentas, kuriame pateikiama atskirų ūkio šakų (sektorių) analizė, valstybės ekonominės ir socialinės plėtros strategija, su Europos Sąjungos parama susijusių ūkio šakų (sektorių) strategijų prioritetinės kryptys, uždaviniai ir priemonės, taip pat išdėstytas Europos Sąjungos paramos ir valstybės išteklių išankstinis finansinis planas“ ir „*Regiono plėtros planas* – vidutinės trukmės strateginio planavimo dokumentas, kuriame pateikiami regiono socialinės ir ekonominės būklės įvertinimo pagrindiniai duomenys ir jų analizė, nurodomi regiono plėtros strateginiai tikslai ir uždaviniai bei galimos jų įgyvendinimo priemonės“.

Regiono plėtros plano projektą rengia apskrities viršininko administracija, atsižvelgdama į valstybės ilgalaikės raidos strategiją, atskirų ūkio šakų plėtros strategijas, Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą, nacionalinį plėtros planą, bei apskrities ir jos teritorijoje esančių savivaldybių teritorijų bendruosius planus. Regiono plėtros plane turi būti nurodyta regiono socialinės ir ekonominės būklės analizės pagrindiniai duomenys, regiono plėtros strateginiai tikslai, uždaviniai ir priemonės. Šie planai daugeliu atveju buvo rengiami panaudojant užsienio daugiašalę ar dvišalę paramą.

Apibendrinat galima pasakyti, nors ir įstatymo buvo numatyta sistema, bet realiai visą apimantį planavimą ir programavimą yra sunku įdiegti, ką rodo užsienio šalių patirtis.

Apskrities viršininko administracija, įgyvendindama nacionalinę regioninę politiką, įvertinusi savivaldybių plėtros planus, Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka rengia regiono plėtros plano projektą ir pateikia jį regiono plėtros tarybai svarstyti bei tvirtinti; rengia pasiūlymus regiono plėtros tarybai dėl regiono plėtros plano įgyvendinimo regiono socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo ir iniciatyvose numatytų prioritetinių uždavinių ir priemonių specifinėms regioninėms ir vietinėms problemoms spręsti įtraukimo į atskirų ūkio šakų (sektorių) plėtros programas, probleminių teritorijų išskyrimo, bei jose įgyvendinamiems projektams

teiktinų valstybės pagalbos kriterijų; koordinuoja savivaldybių institucijų, socialinių ir ekonominių partnerių veiklą jiems vykdant priimtus sprendimus, susijusių su nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimu tame regione; atliek regiono plėtros tarybos sekretoriato funkcijas, kaupia regiono plėtros tarybos priimtus dokumentus ir juos sudarytų darbo grupių išvadas; organizuoja rengiamų dokumentų aptarnavimą su valstybės ir savivaldybių institucijomis, socialiniais ir ekonominiais partneriais, ūkio subjektais ir vyriausybės nustatyta tvarka teikia informaciją apie regiono plėtros planų rengimą ir įgyvendinimą.

Dabar veikiančias institucijas regioninės politikos mechanizmas įtvirtintas Regioninė plėtros įstatyme (2000). Pagal šį įstatymą įkurtos pagrindinės regioninės politikos institucijos: Nacionalinė regionų plėtros taryba ir Regionų plėtros tarybos visuose apskrityse. Numatyta galimybė prireikus steigti regionus nesutampančius su apskričių ribomis, kaip šiuo metu yra Ignalinos atominės elektrinės regionas. Pagrindinės Lietuvos regioninės politikos kryptys, įskaitant prioritetingas, viešųjų išlaidų panaudojimo sritis, pirmiausia nustatomos kasmet atnaujintame nacionaliniame plėtros plane. (NNP)

ES struktūrinė parama 2007-2013 m. Lietuvoje galės būti naudojama tik parengus ir suderinus su Europos Komisija nacionalinę ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir atskiras veiksmų programas šiai strategijai įgyvendinti. Sutinkamai su Lisabonos strategija (2002) Lietuvoje 2007 – 2013 m. bus siekiama ES struktūrinės paramos panaudojimo bendrųjų strategijos plėtros tikslų:

- 1) spartaus ūkio augimo ilguoju laikotarpiu;
- 2) daugiau ir geresnių darbo vietų;
- 3) socialinės sanglaudos.

Būtent nepertraukiamas spartus šalies ūkio augimas yra viena esminių gyvenimo sąlygų Lietuvoje gerėjimo prielaidų, tuo siekiama sumažinti netolygumus tarp ES ir Lietuvos vidurkio. Kuriant daugiau gerų ir naujų darbo vietų galima sukurti didesnę pridėtinę vertę Lietuvos ūkyje, bei sustabdyti kvalifikuotos darbo jėgos išvykimą į užsienį. Socialinės sanglaudos užtikrinimas reikštų, kad Lietuvos gyventojai jaustųsi vienos bendruomenės dalimi ir atskiros socialinės grupės dalintųsi ekonominės plėtros nauda.

Taigi šios strategijos plėtros tikslų bus siekiama investuoti į tris siūlomus strategijos prioritetus:

1. Žinių visuomenė.
2. Konkurencinga ekonomika.
3. Gyvenimo kokybė ir socialinė sanglauda.

Šios strategijos prioritetai (žinių visuomenė, konkurencinga ekonomika bei gyvenimo kokybė ir socialinė sanglauda) visiškai atitinka Valstybės ilgalaikės strategijos prioritetus. Bet

kadangi Lietuvos valstybės ilgalaikės raidos strategijos prioritetas („saugi visuomenė“) apima tam tikras sritis, kurios bus finansuojamos ne vien iš ES struktūrinės paramos lėšų (krašto apsaugos, viešojo saugumo, užsienio politikos ir teisėkūros bei iš dalies socialinės apsaugos), trečiasis strategijos prioritetas - gyvenimo kokybė ir socialinė sanglauda) yra siauresnės apimties. Tačiau pažymėtina, kad valstybės ilgalaikės raidos strategijai įgyvendinti yra naudojama ne tik ES struktūrinių fondų parama, bet ir kiti ES ir nacionalinių lėšų šaltiniai.

Įgyvendinant pirmuosius du prioritetus, būtų siekiama paskatinti Lietuvos ūkio augimą. Trečiasis prioritetas nuosekliai papildytų pirmuosius du. Jį įgyvendinant būtų sukurtas pagrindas darniai plėtrai, o tokio augimo teikiamą naudą pajustų visi Lietuvos gyventojai nepriklausomai nuo to, kur jie gyvena ir kokiam visuomenės sluoksniui priklauso.

Žinių visuomenė apima mokslo bei švietimo, gyventojų kompetencijos, valstybės valdymo ir savivaldos bei kultūros kryptis); konkurencinga ekonomika apima pramonės ir verslo, energetikos, transporto ir tranzito, žinių ekonomikos ir ekonominio verslo, kaimo ir žemės ūkio plėtros, finansų politikos, regionų plėtros ir turizmo kryptis; saugi visuomenė apima aplinkos apsaugos, krašto apsaugos, viešojo saugumo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, užsienio politikų ir teisėsaugos kryptis.

Šiuo metu Lisabonos strategijos (2002) tikslų Lietuvoje siekiama įgyvendinant Valstybės ilgalaikės raidos strategiją (2002) ir Lietuvos ūkio ekonomikos plėtros iki 2015 m. ilgalaikę strategiją (2002). Tuo būdu ir Lietuvos 2007 – 2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimas yra nuosekliai suderintas su paminėtais strateginiais dokumentais, jų prioritetais.

Šie prioritetai perteikia tris viena kitą glaudžiai papildančias kryptis, be to šios strategijos prioritetai suderinti su kitais nacionaliniais ilgalaikiais strateginiais dokumentais (Nacionaline darnaus vystymo strategija, Regioninės politikos iki 2013 m. strategija ir įvairių sektorių strategijomis.)

Kadangi verslui yra naudingiau koncentruotis turtingesniuose šalies regionuose, kur išvystyta infrastruktūra ir susitelkusi kvalifikuota darbo jėga, įvairių regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumai negali būti pašalinti be nuoseklios valstybės vykdomos politikos. Būtent to siekia šiuo metu kuriama Lietuvos nacionalinė regioninės plėtros politika. Tai nėra ilgalaikė garantuota parama atsiliekantiems regionams, o veikiau investicinės priemonės, galinčios suteikti pradinį postūmį ir galimybę tiems regionams patiems konkuruoti rinkos sąlygomis.

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija (2005) parengta vykdant Vyriausybės 2004 m. balandžio 8 d. nutarimą Nr. 398 "Dėl komisijos sudarymo". Strategijoje

siūloma laikotarpiu iki 2013 m. plėtoti tuos žemo gyvenimo lygio teritorijų apsuptus regioninius centrus, kurie, turėdami ekonominį potencialą bei infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas - tai Alytus, Marijampolė, Utena, Tauragė ir Telšiai su aplink šiuos centrus esančiomis integruotomis teritorijomis. Tolimesnis svarbus žingsnis būtų parengti individualių, konkrečiais projektais pagrįstų plėtros priemonių paketus kiekvienai Lietuvos plėtotinai vietai - tiek kaimiškoms vietovėms ar didmiesčiams, regioninės reikšmės augimo centrams ar socialiai plėtotinoms teritorijoms. Individualizuotos sektorių ministerijų įgyvendinamos priemonės turi atsirasti pagrindiniame nacionalinės regioninės politikos dokumente - Valstybinėje regionų ekonominio socialinio išsivystymo skirtumų mažinimo programoje.

D.Bertašiūtė (2001) išskiria tokias Lietuvos regioninio valdymo tobulinimo kryptis:

1. Teisės aktų tobulinimas.
2. Regioninio valdymo institucijų valdymo kokybės gerinimas.
3. Socialinio kapitalo formavimas.
4. Visuomenės įtraukimas į regioninį valdymą.

Formuojant ir įgyvendinant regioninę Lietuvos politiką, būtina stiprinti jos teisinį pagrindą. Todėl svarbu parengti poįstatyminius teisės aktus, reglamentuojančius regioninės politikos įgyvendinimo priemones, struktūrinių fondų administravimą, regioninės plėtros institucijų kompetenciją.

Regioninio valdymo institucijų valdymo kokybės gerinimas turėtų apimti:

1. Regioninių institucijų valdymo strategijų formavimą.
2. Regioninių institucijų valdymo technologinį modernizavimą.
3. Žmogiškųjų išteklių tobulinimą.

Formuojant socialinį kapitalą bendruomenėje, regioninių institucijų pastangos turėtų būti nukreiptos skatinti visuomenės aktyvumą, jos būrimąsi į įvairias grupes, regioninių valdžios institucijų, verslo ir nevyriausybinių organizacijų, privačių asmenų partnerystę, kartu aktyvinti piliečių įsitraukimą į regioninės plėtros procesą.

Piliečių dalyvavimas regioninio valdymo procese yra ypač svarbus, nes taip atsiranda galimybė pasinaudoti skirtingų bendruomenės grupių (pvz. verslo, socialinių ir kultūrinių organizacijų) patirtimi.

Lietuvos regioninė politika turėtų būti suprantama kaip visuma priemonių, kuriomis siekiama efektyviai paskirstyti išteklius ir sudaryti sąlygas kuo geriau juos panaudoti ekonominei regionų plėtrai, siekiant galutinio tikslo – spartesnio visos šalies ekonomikos augimo. Regioninė politika taip pat apima priemones, turinčias garantuoti vienodą gyvenimo lygį ir sąlygas visiems šalies gyventojams, nepriklausomai nuo to, kuriame regione jie gyvena. Pagrindinis regioninės politikos uždavinys Lietuvoje yra suvienodinti atskirų regionų (apskričių)

ekonominį lygį ir priartėti prie ES vidurkio pagal pagrindinius ekonominio augimo rodiklius. Šio uždavinio sprendimas sudėtingas ir įvairiapusiškas, reikalaujantis didelių finansinių išteklių ir verslo plėtros pastangų. Būtina parengti regioninės plėtros programas ir kitus dokumentus, prižiūrėti, kaip įgyvendinamos jų nuostatos.

Lietuvoje tik pastaraisiais metais atkreiptas dėmesys į ekonominės ir socialinės raidos netolygumus atskiruose regionuose, didelius jų gyventojų užimtumo, gyvenimo sąlygų, išsilavinimo lygio skirtumus. Ekonominė veikla Lietuvoje daugiausiai plėtojama prie transporto magistralių, didžiuosiuose miestuose ir keliuose mažesniuose pramonės centruose. Šiuose regionuose plečiasi pramonės ir paslaugų sektoriai, didėja investicijos. Tačiau kai kurie Lietuvos regionai, kurie anksčiau buvo išplėtoti ir orientuoti į produkcijos gamybą Rytų rinkai, dabar susiduria su rimtomis socialinėmis problemomis, susijusiomis su nedarbu. Išlyginti regioninių skirtumų pati rinka savaime negali. Priešingai, dėl rinkos poveikio šie skirtumai turi tendenciją didėti. Todėl reikalingas tikslinis valstybės poveikis numatant ir įgyvendinant regioninę struktūrinę politiką.

Žinoma, vien regioninės politikos instrumentai negali patys savaime išlyginti regioninius socialinius ir ekonominius skirtumus. Ir regioninė politika, ir ES struktūrinė parama gali būti veiksmingos tik tapusios integralia nacionalinės viešosios politikos dalimi. Lietuvos ekonominės plėtros ir ES struktūrinių fondų problematika neturi būti sutapatinama su regioninės plėtros priemonėmis ir jų įgyvendinimo būdais. Regioninė politika turi tapti nacionalinės plėtros politikos dalimi, kurią įgyvendinti padėtų ir ES struktūrinių fondų parama. Europos Komisija Lietuvą traktuoja kaip vientisą pirmojo tikslo regioną ir investicinę ES fondų parama šiuo metu Lietuvai teikiama, valdoma ir kontroliuojama centralizuotai. Visas šias ES struktūrinės pagalbos funkcijas įgyvendina ir kontroliuoja Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Todėl regioninė politika Lietuvoje yra vidaus viešosios politikos dalis, įgyvendinama viešosiomis investicijomis, pirmiausia siekiant išlyginti ekonominius ir socialinius Lietuvos regionų skirtumus.

2.2. Lietuvos socialinės ekonominės padėties apžvalga

Lietuva – nedidelė šalis, tačiau gamtos ir visuomenės teritoriniai skirtumai joje pakankamai ryškūs. Jie pasireiškia dirvožemio, reljefo, klimato, kraštovaizdžio skirtingumais, ekonominiais pasiekimais, socialiniais – kultūriniais, demografiniais, etniniais (net kalbos) skirtingumais. Valstybės politika gali šiuos skirtingumus slopinti, skatinti, ar rūšiuoti, palaikydama pozityvų gamtinį bei kultūrinį savitumą ir lygindama socialinius – ekonominius skirtumus. (Bagdzevičienė, Rimas, Venckus, 2001). Lietuvoje kaip rodo įvairūs šaltiniai egzistuoja socialiniai ekonominiai skirtumai ir jie nemažėja, o didėja. Socialiniai ekonominiai

skirtumai tarp regionų yra nustatomi, naudojant įvairius rodiklius, iš jų dažniausiai yra naudojami šie: bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, arba vienam dirbančiajam; nedarbo lygis; vidutinis darbo užmokestis; migracija; tiesioginės užsienio investicijos.

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje (2005) apžvelgiami pagrindiniai šalies socialiniai ekonominiai 1997-2003 m. rodikliai, kuriais vertinama teritorinė socialinė sanglauda (arba nesanglauda). Ji matuojama vertinant pagrindinių jos komponentų – gyventojų pajamų ir nedarbo (arba užimtumo) lygio teritorinius netolygumus šalyje. Todėl šioje Strategijoje teritorinė socialinė sanglauda vertinama pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus (toliau – SDP) ir vidutinį metinį nedarbo lygį. Teritorinė socialinė sanglauda vertinama lyginant visų 10 apskričių ir savivaldybių, kuriose yra apskričių centrai, duomenis. SDP – statistiškai gana patikimas regioninių netolygumų vertinimo rodiklis. SDP sudaro apie 60 procentų visų namų ūkio pajamų. Kaip rodo statistikos duomenys, 2003 metais net 7 iš 10 apskričių SDP buvo mažesnės už šalies vidurkį (3038 litai). Šalies vidurkį viršijo tik Vilniaus apskritis (3982 litai), Klaipėdos apskritis (3506 litai) ir Kauno apskritis (3158 litai). Tauragės apskrities SDP (mažiausios šalyje) nesiekė nė pusės Vilniaus apskrities SDP (didžiausių šalyje) ir buvo 1,5 karto mažesnės už šalies vidurkį. Pusėje apskričių (Alytaus, Marijampolės, Panevėžio, Tauragės ir Utenos) SDP buvo beveik 25 procentais arba daugiau mažesnės už šalies vidurkį (remtasi ES taikoma 75 procentų vidurkio riba).

Kito gyventojų pajamų rodiklio – vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio – dinamika pagal apskritis 1997–2003 metais rodo gana didelės teritorinės diferenciacijos stabilumą ir netolygumų tarp Lietuvos regionų didėjimą.

Kita svarbi gyventojų pajamų dalis, 2003 metais sudariusi apie 28 procentus visų gyventojų pajamų ir skirta gyventojų pajamų teritorinei diferenciacijai išlyginti, yra socialinės išmokos. Socialinės išmokos gyventojams apima didesnę pajamų dalį, palyginti su socialinės paramos išmokomis. Čia, be socialinės paramos išmokų, įtraukiamos ir nedarbo draudimo, ligos ir motinystės socialinio draudimo, visų rūšių pensijų išmokos.

Apskričių pasiskirstymo pagal gyventojų pajamas (įskaitant socialines išmokas), teritorinė diferenciacija 2003 metais išliko didelė. Dėl socialinių išmokų teritorinio pasiskirstymo poveikio ji nedaug sumažėjo, t.y. 2003 metais skirtumas tarp mažiausių ir didžiausių gyventojų pajamų vienam namų ūkio nariui sumažėjo nuo 2 iki 1,7 karto. Pagal mažiausias gyventojų pajamas apskritis išlieka bemaž tos pačios – Alytaus, Marijampolės, Šiaulių, Tauragės ir Telšių.

Vienas iš reikšmingiausių teritorinės socialinės sanglaudos vertinimo komponentų yra ir vidutinis metinis nedarbo lygis (toliau vadinama – VMNL), kuris nustatomas pagal Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikiamus duomenis ir yra

lygus užsiregistravusių bedarbių iš darbingo amžiaus gyventojų daliai. VMNL Lietuvoje 2003 metais sudarė 10,3 procento. VMNL teritorinė diferenciacija Lietuvoje 2003 metais buvo gana didelė. Žemesnis nei vidutinis šalyje VMNL buvo Vilniaus (7,6 procento), Kauno (8,5 procento), Klaipėdos (9,8 procento) apskrityse ir penkiuose didžiųjų apskričių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) centruose (šios Strategijos 5 priedas). Aukščiausiu VMNL pasižyminčios Telšių apskrities rodiklis buvo 1,4 karto didesnis už šalies vidurkį. Telšių, Alytaus, Marijampolės, Panevėžio ir Tauragės apskrityse nedarbo lygis 1,25 karto ir daugiau viršijo šalies vidurkį ir nenusileido SDP teritorinei diferenciacijai.

Nedarbo lygio dinamika 1997–2003 metais rodo gana didelės teritorinės diferenciacijos stabilumą ir sanglaudos požymių nebuvimą. Tikėtina, kad numatomos žemės ūkio koncentracijos tendencijos Lietuvoje dar padidins atsiliekančių apskričių, turinčių daugiausia užimtųjų žemės ūkyje, atotrūkį nuo VMNL šalies vidurkio. Gana didelių gyventojų pajamų ir žemo nedarbo lygio apskritys. Šiai grupei priskirtinos Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Utenos, Šiaulių ir Panevėžio apskritys. Daugelio šių apskričių (išskyrus Utenos apskritį) būklę lemia neblogai išplėtoti jų centrai (kurie kartu yra Lietuvos ekonomikos konkurencingumo pagrindas), taip pat stipri jų ir aplinkinių teritorijų integracija;

Mažų gyventojų pajamų ir aukšto nedarbo lygio apskritys. Šiai grupei priskirtinos Alytaus, Telšių, Marijampolės ir Tauragės apskritys. Šių apskričių būklę lemia nepakankamas jų centrų ekonominis potencialas ir silpna integracija į aplinkines teritorijas.

Bendrasis vidinis produktas (BVP) nustatomas kaip bendroji rinkos vertė visų galutinių prekių ir paslaugų, pagamintų (per metus ar trumpesnį laikotarpį) su šalyje (Lietuvoje) esančiais gamybiniais ištekliais, nepriklausomai nuo to, kieno ištekliai yra nuosavybė: tos šalies ar užsieniečių. Visų apskričių BVP apimtis ir lygis, skaičiuojant vienam gyventojui, šalies BVP struktūroje nevienoda. Ypač tai ryšku lyginant vienam gyventojui tenkančią BVP dalį pagal apskritis su šalies vidurkiu. Labiau išsivysčiusių apskričių centruose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) ir ypač sostinėje Vilniuje telkiama nauja veikla, paslaugos, kartu didinamas atotrūkis tarp apskričių pagal juose sukuriama BVP lyginamąjį svorį. Šią tendenciją stiprina lygiagretus tiesioginių užsienio investicijų (kurias pritraukia kvalifikuota darbo jėga, paslaugų infrastruktūra, inovacijų diegimas, kiti šių labiau išsivysčiusių apskričių centrų aglomeracijos ekonomijos veiksniai) kaupimasis. Didėjant užimtumui ir kylant gyvenimo lygiui šiose teritorijose, pradeda ryškėti kai kurios neigiamos jų augimo tendencijos: didėja nekilnojamojo turto kainos, vyksta atitinkami pokyčiai kitose rinkose, o tai daro įtaką šalies infliacijai bei BVP didėjimui ilgalaikėje perspektyvoje.

Atsiliekančių apskričių pagal teritorinę socialinę sanglaudą (toliau vadinama – atsiliekančios apskritys) palyginti prastą būklę lemiančios priežastys:

Regioniniai centrai, kurių ekonomikos potencialas yra nepakankamas, nesudaro reikiamų sąlygų įsidarbinti ir galimybių didinti pajamas tiek, kad pakeistų aplinkinių (išsidėsčiusių 50–70 kilometrų spinduliu aplink centrus) gyvenamųjų vietovių situaciją. Regioninių centrų ekonomikos augimas išlieka silpnas – per 1997–2003 metų laikotarpį BVP atsiliekančiose apskrityse sumažėjo nuo 20,6 iki 18,5 procento.

Bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui (toliau vadinama – BVP/gyv.) yra vienas iš pagrindinių rodiklių, taikomų šalies ar regiono socialinio ir ekonominio išsivystymo lygiui kompleksiskai apibūdinti. BVP/gyv. rodiklis yra ir ES regionų išsivystymo lygio vertinimo kriterijus, nuo kurio priklauso regionams teikiamos struktūrinės paramos dydis ir intensyvumas.

2003 metais BVP/gyv. Lietuvoje surašyta už 16264 litus. Perkamosios galios standartais BVP/gyv. 2003 metais sudarė 9800, arba 46 procentus ES vidurkio. Per 2003 metus BVP Lietuvoje padidėjo 9,7 procento. Tai buvo bene sparčiausias BVP didėjimas ne tik ES, bet ir visame pasaulyje.

2003 metais BVP/gyv. Lietuvos vidurkis buvo 16,3 tūkst. litų. Didžiausias BVP/gyv. buvo Vilniaus apskrityje (23,4 tūkst. litų), o mažiausias – Tauragės apskrityje (8,7 tūkst. litų) (šios Strategijos 7 priedas). Vilniaus apskrities rodiklis buvo net 2,7 karto didesnis už Tauragės apskrities. Palyginti su Lietuvos vidurkiu, 2003 metais BVP/gyv. šiek tiek padidėjo 6 apskrityse, kitose apskrityse jis sumažėjo. Tik dviejose (Vilniaus ir Klaipėdos) apskrityse BVP/gyv. buvo didesnis už Lietuvos vidurkį, tačiau net 4 kartus daugiau apskričių 1997–2003 metų laikotarpiu turėjo mažesnę rodiklį (7 iš jų – kur kas mažesnę) už Lietuvos vidurkį, ir šis skirtumas didėja, taip pat pastebimi vis didesni nuokrypiai nuo vidurkio. Antai 2003 metais BVP/gyv. Vilniaus apskrityje buvo netgi 43,9 procento didesnis už Lietuvos vidurkį, o Tauragės apskrityje sudarė tik 53,5 procento Lietuvos vidurkio. Tuo tarpu 1997 metais Vilniaus apskrityje BVP/gyv. buvo tik 19,7 procento didesnis už Lietuvos vidurkį, o Tauragės apskrityje sudarė 59 procentus Lietuvos vidurkio. Šis skirtumas per 1997–2003 metų laikotarpį padidėjo 4,2 karto. Tai rodo didėjančią šio rodiklio diferenciaciją tarp atskirų regionų.

2003 metų pabaigoje tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui (toliau vadinama – TUI/gyv.) Lietuvoje sudarė vidutiniškai 3976 litus (šios Strategijos 8 priedas). Tradiciškai didžiausią Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų dalį pritraukia Vilniaus apskritis – tiek absoliučiu dydžiu, tiek skaičiuojant TUI/gyv. Antai 2003 metų pabaigoje TUI/gyv. Vilniaus apskrityje siekė 9581 litą ir buvo daugiau kaip dvigubai didesnės nei vidutiniškai Lietuvoje. Palyginti su 2002 metų pabaiga, šis skirtumas, iki tol didėjęs, sumažėjo. Mažiausios TUI/gyv. 2003 metų pabaigoje buvo Tauragės apskrityje (170 litų) – 23,4 karto mažiau nei vidutiniškai Lietuvoje ir net 56,4 karto mažiau nei Vilniaus apskrityje.

Klaipėdos apskrityje TUI/gyv. 1997–2003 metų laikotarpiu buvo artimos Lietuvos vidurkiui, Vilniaus apskrityje – kur kas didesnės, kitose 8 apskrityse (80 procentų visų regionų) – mažesnės už Lietuvos vidurkį. Minėtuoju laikotarpiu mažiausios TUI/gyv. buvo Tauragės, Marijampolės ir Šiaulių apskrityse (2003 metų pabaigoje TUI/gyv. šiose apskrityse sudarė mažiau kaip 15 procentų Lietuvos vidurkio). Tai rodo menką šių apskričių patrauklumą užsienio investuotojams. Analizuojant 1997–2003 metų laikotarpio TUI/gyv., galima teigti, kad 2003 metų pabaigoje skirtumai tarp apskričių pagal šį rodiklį padidėjo 3,8 karto.

Nepakankamai išvystyti regioninių centrų transporto ryšiai ir infrastruktūra nesudaro sąlygų aplinkinių gyvenviečių gyventojams tinkamai naudotis apskričių centrų darbo vietomis, jų teikiamomis paslaugomis ir infrastruktūra.

Marijampolės savivaldybei, kurioje yra Marijampolės apskrities centras konkurencingumą ir investicinį patrauklumą ribojantys veiksniai:

- daugelis įmonių – žemų ir vidutinių technologijų produkcijos gamintojos;
- nepakankamai išplėtos paslaugos verslui ir gyventojams;
- žemas gyventojų verslumo lygis;
- smulkiame ir vidutiniame versle dominuoja mažą pridėtinę vertę kuriančios paslaugos ir prekyba;
- nėra poreikius atitinkančių kvalifikacijos kėlimo ir specialistų rengimo centrų;
- nėra inovacijų plėtros paramos infrastruktūros, nepakankamai bendradarbiauja verslo ir mokslo įstaigos;
- nepakankamai bendradarbiauja smulkaus ir vidutinio verslo įmonės;
- verslo plėtrai nepakankamai panaudojamos informacinės ir kitos šiuolaikinės technologijos;
- nesukurtos sąlygos plėtoti verslo paslaugas;
- nėra verslo renginių (konferencijų, mugių) organizavimo infrastruktūros;
- pasenęs miesto ir priemiesčio autobusų parkas;
- pasenęs Marijampolės miesto bendrasis planas stabdo šiuolaikišką miesto plėtrą.

Lietuvoje yra ryškūs regioniniai gamtinių, ekonominių, demografinių ir infrastruktūros sąlygų, įtakančių ūkio plėtrą, skirtumai, kurie lemia nemažus gyventojų užimtumo, pajamų lygio ir kitų socialinio-ekonominio regionų išsivystymo rodiklių netolygumus. Jau dabar pastebimi gan ryškūs Lietuvos išsivystymo netolygumai gali būti traktuojami kaip skirtumai tarp miesto ir kaimo. Iš dalies paaiškinami urbanizacijos lygiu, infrastruktūros bei paslaugų tinklo išsivystymo skirtumu. Dėl šių priežasčių miestų savivaldybės turi palankesnes sąlygas ekonominei plėtrai nei kaimo savivaldybės. Skirtumai taip pat gali būti suvokiami kaip

ekonominės restruktūrizacijos pasekmės, stipriausiai palietusios regionus su maža ekonominės struktūros diversifikacija.

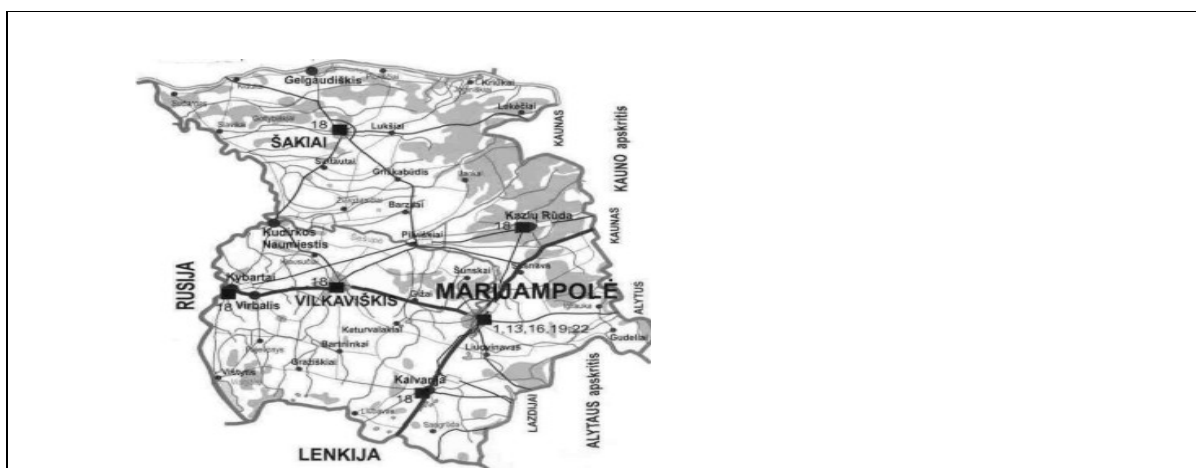
Vidinis išsivystymo netolygumai pasireiškia įvairiais būdais. Lietuvos gyventojai, ekonominė infrastruktūra bei ekonominė veikla yra sukoncentruota pagrindiniuose ekonominio aktyvumo centruose t.y Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje bei kituose mažesniuose miestuose (Alytuje, Mažeikiuose, Biržose Kėdainiuose, Telšiuose). Šie miestai pasižymi geresniu ekonominės infrastruktūros lygiu, geriau išvystytu paslaugų sektoriumi, aukštesne investuoto kapitalo finansinės grąžos norma bei labiau kvalifikuota darbo jėga. Šių miestų geografinė padėtis yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių BVP, mažmeninės prekybos, smulkaus ir vidutinio verslo pasiskirstymą apskrityje. Vilnius ir Klaipėda yra pagrindiniai Lietuvos ekonomikos augimo centrai.

Apibendrinant galima teigti, kad ekonominiai socialiniai netolygumai tarp atskirų Lietuvos regionų yra pakankamai ryškūs ir jie didėja.

3. MARIJAMPOLĖS REGIONO SOCIALINĖ – EKONOMINĖ PLĖTRA

3.1. Marijampolės apskrities pristatymas

1995 metais įsteigta Marijampolės apskritis - vienas iš dešimties Lietuvos Respublikos teritorijos aukštesniosios pakopos administracinių vienetų. Tai šešta pagal dydį Lietuvos apskritis (mažesnė už Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apskritis), išsikūrusi šalies pietvakariuose ir turinti patogią geografinę padėtį: pietvakariuose ji ribojasi su Kaliningrado sritimi (Rusija) ir Lenkija, o Lietuvoje - su Kauno, Alytaus ir Tauragės apskritimis.

4 pav. Marijampolės apskritis.

Šaltinis: Marijampolės apskrities administracija. Regioninė plėtra. [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.marijampole.aps.lt/>>

Beveik visa apskrities teritorija yra Šešupės žemupyje, tik pietinis pakraštys - Baltijos kalvyno Sūduvos aukštumoje. Aukščiausia vieta - Pavištyčio kalnas (285 m). Per visą apskrities teritoriją teka Šešupė ir jos intakai, yra ir kitų vandens telkinių: ežerų, tvenkinių. Daugiausia jų - Vilkaviškio rajone. Didžiausi ežerai - Vištyčio ir Paežerių. Bendras miškingumas apskrityje - 19,3 proc., miškingiausias yra Šakių rajonas - 25 proc.

Apskrities plotas - 4463 km², ją sudaro 5 savivaldybės:

- Marijampolės,
- Kalvarijos,
- Kazlų Rūdos,
- Vilkaviškio rajono ir
- Šakių rajono.

Marijampolė yra ne tik apskrities, bet ir Sūduvos krašto švietimo, kultūros bei pramonės centras. Tai septintas pagal gyventojų skaičių Lietuvos miestas.

Marijampolės apskrityje veikia vienas Lietuvos-Lenkijos ir du Lietuvos-Rusijos sienos perėjimo punktai.

Apskritis turi gerai išplėtotą automobilių kelių tinklą, teritoriją kerta svarbios automagistralės:

- A7 - Marijampolė-Kybartai,
- A16 - Marijampolė-Prienai-Vilnius,
- A5 - Kaunas-Marijampolė-Kalvarija.

Rekonstruojama tarptautinės magistralės E67 - “*Via Baltica*” dalis nuo Kauno iki Lietuvos-Lenkijos sienos. Ši magistralė yra transeuropinių greitkelių sistemos dalis, sujungianti Šiaurės valstybes su Centrine ir Vakarų Europa. Projektuojamas europinio standarto geležinkelis Lietuvos-Lenkijos siena Marijampolė-Kaunas.

3.2. Regioninė politika Marijampolės apskrityje

Regioninė politika yra realizuojama remiantis regioninės plėtros strategija. Norint sukurti efektyvią regioninę politiką, reikalinga suformuluoti regiono misiją, kuri atskleidžia regiono politikos, nukreiptos į konkretų regioną, paskirtį (J.H.Gidki, A.I. Čistobajev, 1998, p.154). Remiantis dviem pagrindiniais požiūriais į regioninę šalies politiką, regioninės politikos misija gali būti formuluojama dvejopai: skatinti regiono ekonominį augimą arba mažinti regioninius skirtumus, t.y. visiems šalies gyventojams, nepriklausomai nuo to, kuriame šalies regione jie gyventų, užtikrinti vienodas pragyvenimo sąlygas. Labai svarbu, jog regioninės plėtros strategija neprieštarautų regiono misijai ir ją papildytų. Taip pat labai svarbu, jog regioninės plėtros strategija sutaptų su šalies plėtros strategija ir neprieštarautų jos tikslams (J.H.Gidki, A.I. Čistobajev, 1998, p.154).

Regionų plėtros planai rengiami nacionalinei regioninei politikai įgyvendinti. Pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas - mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą (Regioninė plėtros įstatymas, 2000). Kaip nurodoma Regioninės plėtros įstatymo (2006) 5 straipsnyje 1 dalyje "nacionalinė regioninė politika įgyvendinama ir regioninės plėtros planavimas atliekamas apskrityse."

Regionų plėtros planai rengiami siekiant subalansuoti Lietuvos ūkio plėtrą regioniniu aspektu bei užtikrinti visų regionų tolygią ekonominę plėtrą ir ekonominę bei socialinę

sanglaudą. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare regionų plėtros planai bus pagrindinis instrumentas struktūrinių fondų lėšų įsisavinimui.

Lietuvoje yra ryškūs regioniniai gamtinių, ekonominių, demografinių ir infrastruktūros sąlygų, įtakojančių ūkio plėtrą, skirtumai, kurie lemia nemažus gyventojų užimtumo, pajamų lygio ir kitų socialinio-ekonominio regionų išsivystymo rodiklių netolygumus. Siekiant subalansuoti Lietuvos ūkio plėtrą regioniniu aspektu bei užtikrinti visų regionų tolygią ekonominę plėtrą ir ekonominę bei socialinę sanglaudą rengiami regionų plėtros planai.

Marijampolės regiono plėtros planas (toliau MRPP) 2003-2007 m. buvo pradėtas rengti 2002 m. liepos mėn. MRPP rengė darbo grupė, kurios sudėtis buvo patvirtinta 2002 m. birželio 18 d. Regiono plėtros tarybos posėdyje. MRPP parengtas vadovaujantis 2002 m. spalio 4 d. Vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 482 patvirtinta "Regionų plėtros planų parengimo ir atnaujinimo metodika" bei Bendruoju programavimo dokumentu 2004-2006 m. Atskirų regionų plėtros prioritetai, tikslai ir uždaviniai yra derinami su Bendrajame programavimo dokumente numatytais prioritetinėmis šalies plėtros kryptimis.

Nacionalinė regioninė politika formuojama atsižvelgiant į Europos Sąjungos regioninės politikos prioritetus ir tikslus. Regioninė politika glaudžiai siejasi su ES struktūrine politika, kurios tikslas - finansinėmis priemonėmis ir koordinuojant nacionalines regionines politikas mažinti ES valstybių ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus.

Siekiant sumažinti Marijampolės regiono atsilikimą nuo kitų šalies administracinių vienetų bei pasinaudoti ES struktūrinių fondų teikiama galimybe gauti papildomų lėšų socialinių - ekonominių plėtros veiksnių tęsimui, yra rengiamas Marijampolės regiono plėtros planas 2006-2013 metų laikotarpiui (toliau MRPP). MRPP rengiamas vadovaujantis Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575, LR Vidaus reikalų ministro patvirtinta "Regionų plėtros planų parengimo ir atnaujinimo metodika" (Įsakymas Nr. 482, 2002 m. spalio 4 d.) bei Bendruoju programavimo dokumentu (BPD) 2004-2006 metams. Marijampolės regiono plėtros plano 2006-2013 m. tikslas - numatyti pagrindines regiono socialinės ir ekonominės plėtros kryptis penkerių metų laikotarpiui, apibrėžti veiklos prioritetus, tikslus, uždavinius ir priemones jiems įgyvendinti. Kokybiškai parengtas planas padės užtikrinti efektyviausią finansinių išteklių panaudojimą bei taps įrankiu, padedančiu efektyviau spręsti regiono problemas ir įgalinančiu sukurti geresnes verslo, darbo ir gyvenimo sąlygas regione.

Apskritis teritorijos bendrasis planas - kompleksinio planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į teritorijų planavimo lygmenis ir uždavinius, nustatyta planuojamos teritorijos vystymo erdvinė koncepcija ir teritorijos naudojimo bei apsaugos principai. Apskritis teritorijos bendrojo plano teisinis statusas nustatytas 1995 metais Lietuvos

Respublikos teritorijų planavimo įstatyme. Įstatymas apibrėžė apskrities teritoriją kaip planavimo objektą ir nustatė, kad bendrojo planavimo organizatorius yra apskrities viršininkas, o parengtą dokumentą apskrities viršininko teikimu tvirtina Vyriausybė. 2002 metais Seimui patvirtinus Lietuvos Respublikos teritorijos bendrąjį planą, apskričių teritorijų bendrųjų planų parengimas 2003-2006 metais numatytas Vyriausybės patvirtintame Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano įgyvendinimo priemonių plane.

Marijampolės apskrities teritorijos bendrojo plano projektas pradėtas rengti 2003 metais. Parengiamojo etapo metu paruošta planavimo programa, kurioje apibrėžtas pagrindinis planavimo tikslas - apskrities teritorijos tvarkymo ir darnaus vystymo pagrindų parengimas, įgyvendinant Lietuvos Respublikos bendrojo plano sprendinius apskrities teritorijoje bei derinant joje esančių savivaldybių reikmes ir interesus, atsižvelgiant į apskrities lygmens administracinės valdymo funkcijas. Sprendimą rengti apskrities teritorijos bendrąjį planą Marijampolės apskrities viršininkas 2003 gegužės 7 d. pasirašė įsakymu Nr.V-117 „Dėl Marijampolės apskrities teritorijos bendrojo plano rengimo“. Viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka suorganizuotas viešas supaprastintas konkursas plano rengėjui parinkti. Su konkurso nugalėtoju UAB „Urbanistika“ 2003 m. lapkričio 23 d. pasirašyta Marijampolės apskrities teritorijos bendrojo plano parengimo projektavimo darbų sutartis ir pradėti projektavimo darbai.

2004 metais užbaigta Marijampolės apskrities teritorijos esamos būklės analizės ir įvertinimo stadija – atliktas teritorijos gamtinės, socialinės, kultūrinės, ekonominės būklės, galimybių ir kokybės potencialo vertinimas, probleminių situacijų ir arealų bei teritorijos vystymo tendencijų ištyrimas, parengta kompleksinio teritorijos įvertinimo ataskaita.

Regionų plėtros strategijos paruošimas bei užduočių regionų plėtrai parinkimas įgyvendinamas, remiantis regioninės plėtros koncepcija. Tai požiūrių visuma, sprendžiant socialines-ekonominės problemas bei įgyvendinant regiono plėtros užduotis ir tikslus (J.H.Gidki, A.I. Čistobajev, 1998, p.154). Svarbu tai, jog regioninės plėtros strategija negali prieštarauti nacionaliniams šalies plėtros strategijos tikslams.

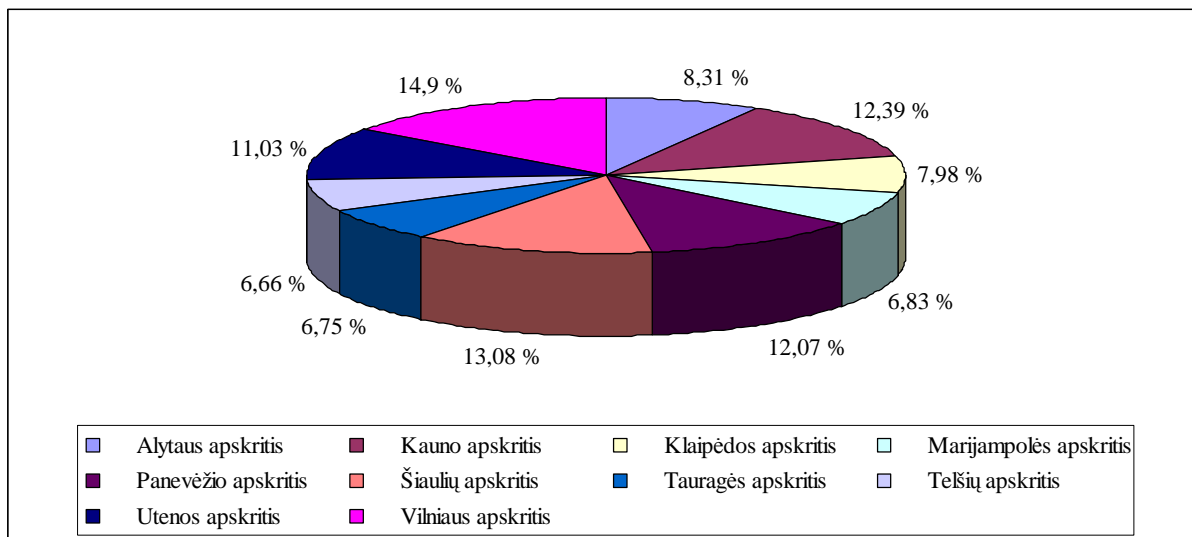
Rengiant regionų plėtros strategijos metodologiją, pirmiausia yra išanalizuojama regiono ekonominė būklė bei išskiriamos pagrindinės probleminės sritys. Problemų spektras gali būti labai platus, kadangi regioninė politika apima daug sričių, pradedant ekonomine ir baigiant etnine-kultūrine. Taigi, regionų plėtros strategijos tikslas: nustačius pagrindines regiono problemas, parinkti ir įvardinti priemones bei instrumentus, galinčius jas išspręsti.

3.3. Marijampolės regiono ekonominių, socialinių, demografinių rodiklių lyginamoji analizė

Šioje darbo dalyje analizuojami svarbiausi Marijampolės apskrities bei apskrities savivaldybių demografiniai duomenys (gyventojai, jų pasiskirstymas) ir socialiniai ekonominiai rodikliai (užimtumas nedarbo lygis, investicijos, bendrasis vidaus produktas, ūkio subjektų skaičius ir t.t.). Jie lyginami su viso Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu ir su kitomis apskritimis, bei Europos Sąjungos šalimis.

3.3.1. Teritorija ir gyventojai

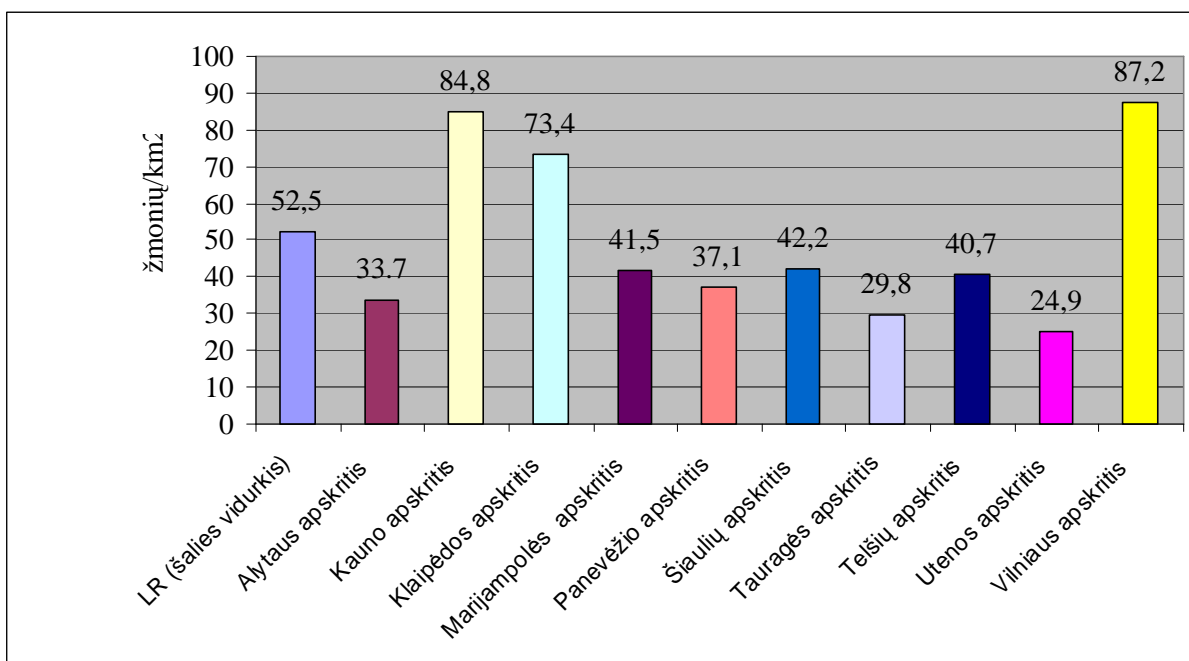
Marijampolės apskritis yra viena mažiausių apskričių Lietuvoje ir užima tik 6,83 proc. visos Lietuvos Respublikos teritorijos ploto (žr. 5 pav.). Mažesnės yra tik Telšių ir Tauragės apskritys, kurios užima atitinkamai 6,66 proc. ir 6,75 proc. viso Lietuvos Respublikos ploto, tačiau jos teritorijos plotu gana panašios į Marijampolės apskritį. Didžiausią plotą užima Vilniaus apskritis – 14,9 proc. - visos Lietuvos Respublikos teritorijos ploto. Marijampolės apskritis savo teritorija yra 2,5 kartus mažesnė už Vilniaus apskritį.

5 pav. Lietuvos Respublikos apskritys pagal užimamą teritorijos plotą, proc.

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

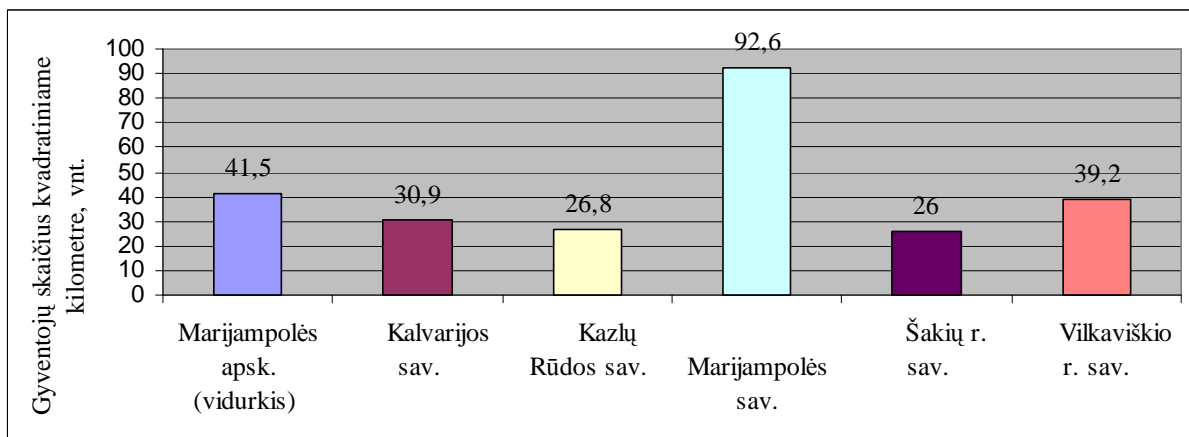

6 pav. Gyventojų skaičius kvadratiniam kilometre Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, žmonių/km², 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Statistikos departamento duomenimis gyventojų tankumas 2005 m. pradžios duomenimis buvo - 41,5 žmonių/km² Marijampolės apskrityje, t.y. mažesnis nei vidutiniškai Lietuvos Respublikoje 52,5 žmonių/km² (žr. pav. 6). Tankiausiai pagyvendintos yra Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno apskritys, atitinkamai 87,2 žmonių/km² 84,8 žmonių/km² ir 73,4 žmonių/km². Marijampolės apskrityje gyventojų tankumas yra 2 kartus mažesnis negu Vilniaus apskrityje. Tokį gyventojų tankumą sąlygoje miestų urbanizacijos procesai, didžiausią gyventojų koncentracija yra didžiuosiuose miestuose – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje.

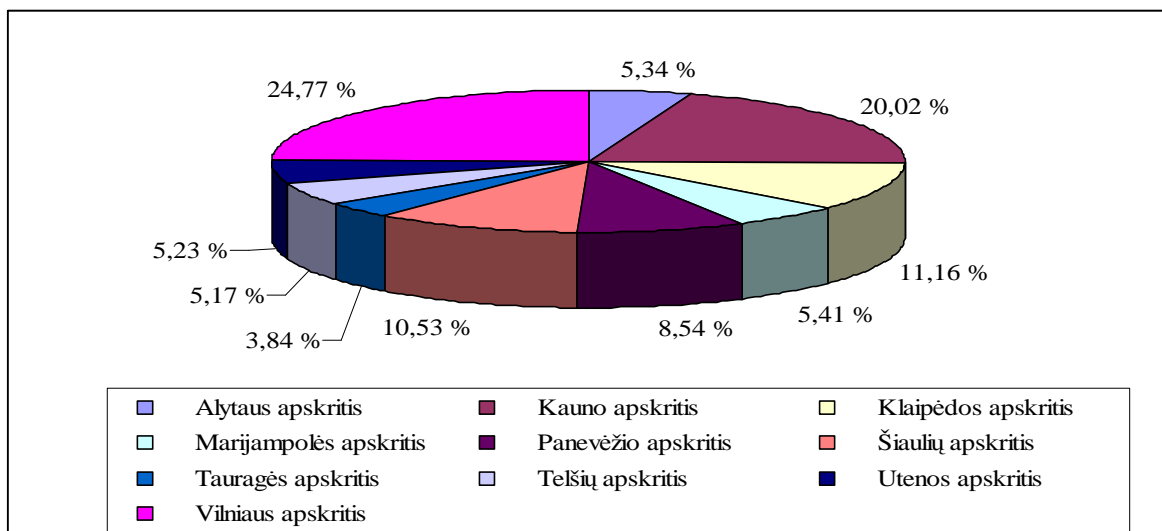
Tankiausiai apgyvendinta Marijampolės savivaldybė 92,6 žmonių/km², lenkia Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkį beveik 2 kartus (žr. 6,7 pav.). Rečiausiai apgyvendintos Šakių rajono (26 žmonių/km²) ir Kazlų Rūdos (26,8 žmonių/km²) savivaldybės.

7 pav. Gyventojų skaičius kvadratiniam kilometre Marijampolės apskrities savivaldybėse, žmonių/km², 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Marijampolės apskrityje 2005 m. pradžioje gyveno 185,4 tūkst. gyventojų (visoje Lietuvos Respublikoje 3425342 gyventojų), tai sudaro 5,41 proc. visų Lietuvos Respublikos gyventojų (žr.8)

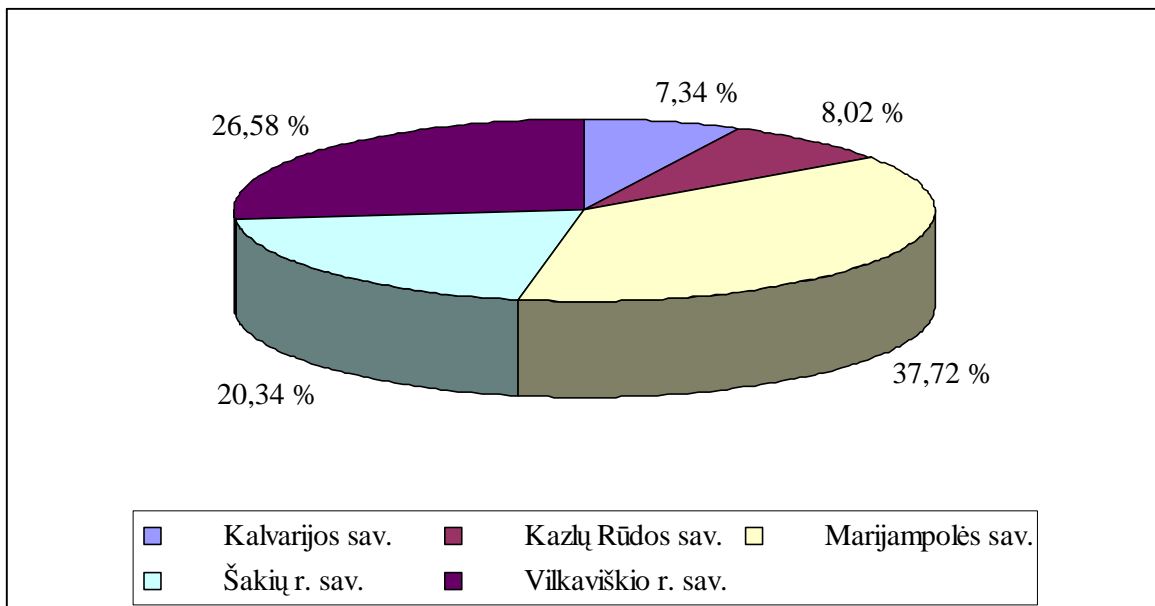

8 pav. Gyventojų skaičius Lietuvos Respublikos apskrityse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Pagal gyventojų skaičių Marijampolės apskritis užima 6 vietą (tarp 10-ties apskričių). 2005 m. pradžioje apskrityje gyveno 5,41 proc. visų Lietuvos Respublikos gyventojų. Tai beveik penkis kartus mažiau negu Vilniaus apskrityje - 24,77 proc. ir beveik keturis kartus mažiau negu

Kauno apskrityje - 20,02 proc. Gyventojų skaičiumi Marijampolės apskritis panaši į Alytaus, Utenos, Telšių apskritis, atitinkamai 5,34 proc., 5,23 proc., 5,17 proc. visų Lietuvos Respublikos gyventojų. Pažymėtina, kad Vilniaus ir Kauno apskrityse gyvena beveik pusė visų Lietuvos Respublikos gyventojų.

9 pav. Gyventojų skaičius Marijampolės apskrities savivaldybėse, proc.,
2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

2005 m. pradžioje daugiausia gyventojų gyveno Marijampolės savivaldybėje - 37,72 proc. visų Marijampolės apskrities gyventojų (žr. 9 pav.), mažiausiai gyventojų gyveno Kalvarijos savivaldybėje 8,02 proc. visų apskrities gyventojų. Galima teigti, kad Marijampolės savivaldybėje gyvena daugiau nei trečdalis visų apskrities gyventojų, didžioji jų dalis įsikūrusi Marijampolės mieste.

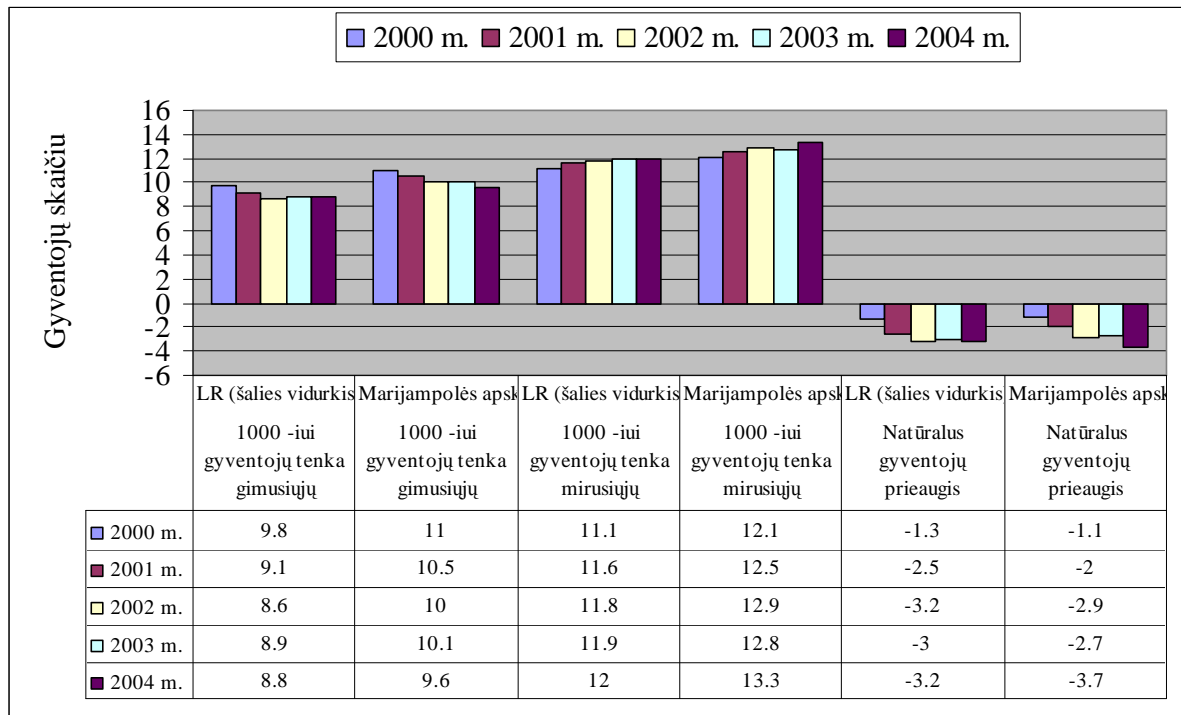
4 lentelė

Gyventojų skaičiaus dinamika Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje 2000-2005 metais (metų pradžios duomenys)

Regionas/metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apsk., viso	189721	188775	188298	187607	186736	185419
Lietuvos Respublika, viso	3512074	3486998	3475586	3462553	3445857	3425324

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Kaip ir visoje Lietuvos Respublikoje Marijampolės apskrityje pastebima gyventojų mažėjimo tendencija (4 lentelė).

10 pav. Gimstamumas, mirtingumas ir natūralus gyventojų prieaugis/sumažėjimas Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis), Marijampolės apskrityje ir apskrities savivaldybėse 2000-2004 m. (metų pradžios duomenys).

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03] Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>

Kauno teritorinės statistikos tarnybos duomenimis gimstamumas (1000-iui gyventojų tenkantis gimusiųjų skaičius) apskrityje mažėja nuo 11,0 (2000 m.) iki 9,6 (2004 m.) (žr. 10 pav.) , tačiau vis dar išlieka didžiausias Lietuvoje (Lietuvos vidurkis 2004 m. – 8,8). 2004 m. didžiausias gimstamumas buvo Kazlų Rūdos savivaldybėje - 10,7, o mažiausias – Šakių rajono savivaldybėje 8,9.

Mirtingumas Marijampolės apskrityje, kaip ir visoje Lietuvoje yra didesnis nei gimstamumas. 2004 m. 1000-iui apskrities gyventojų teko 13,3 mirusiųjų (Lietuvos vidurkis 12,0). Didžiausias mirtingumas Kalvarijos savivaldybėje - 16,1, mažiausias Marijampolės savivaldybėje - 10,9 .

Gyventojų natūralus prieaugis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje, bei apskrities savivaldybėse 2000-2004 m. (metų pradžios duomenys)

	Natūralus prieaugis / sumažėjimas					1000-iai gyventojų tenka natūralaus prieaugio / sumažėjimo				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Lietuvos respublika, viso	-4770	-8853	-11058	-10392	-10921	-1,3	-2,5	-3,2	-3,0	-3,2
Marijampolės apskritis	-209	-376	-553	-497	-683	-1,1	-2,0	-2,9	-2,7	-3,7
Kalvarijos sav.	-65	-74	-53	-87	-80	-4,7	-5,3	-3,9	-6,4	-5,8
Kazlų Rūdos sav.	1	-50	-69	12	-39	0,1	-3,3	-4,6	0,8	-2,6
Marijampolės sav.	-13	-8	-90	-60	-96	-0,2	-0,1	-1,3	-0,8	-1,4
Šakių r. sav.	-73	-122	-171	-199	-239	-0,2	-3,1	-4,4	-5,2	-6,3
Vilkaviškio r. sav.	-59	-122	-170	-163	-229	-1,2	-2,4	-3,4	-3,3	-4,6

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga internete:

<<http://www.kastat.lt>>

Natūralus gyventojų prieaugis - tai skirtumas tarp gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus (žr. 5 lentelė). 2004 m. Natūralus gyventojų prieaugis tiek Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis), tiek Marijampolės apskrityje yra neigiamas, atitinkamai -3,2 ir -3,7, per paskutinius penkerius metus pastebimas ryškus natūralaus gyventojų prieaugio mažėjimas. Statistikos departamento duomenimis, natūralus gyventojų prieaugis (tūkstančiui gyventojų) visose 25-iose ES šalyse padidėjo, tačiau dešimtyje šalių, tarp jų ir Lietuvoje, šis rodiklis neigiamas.

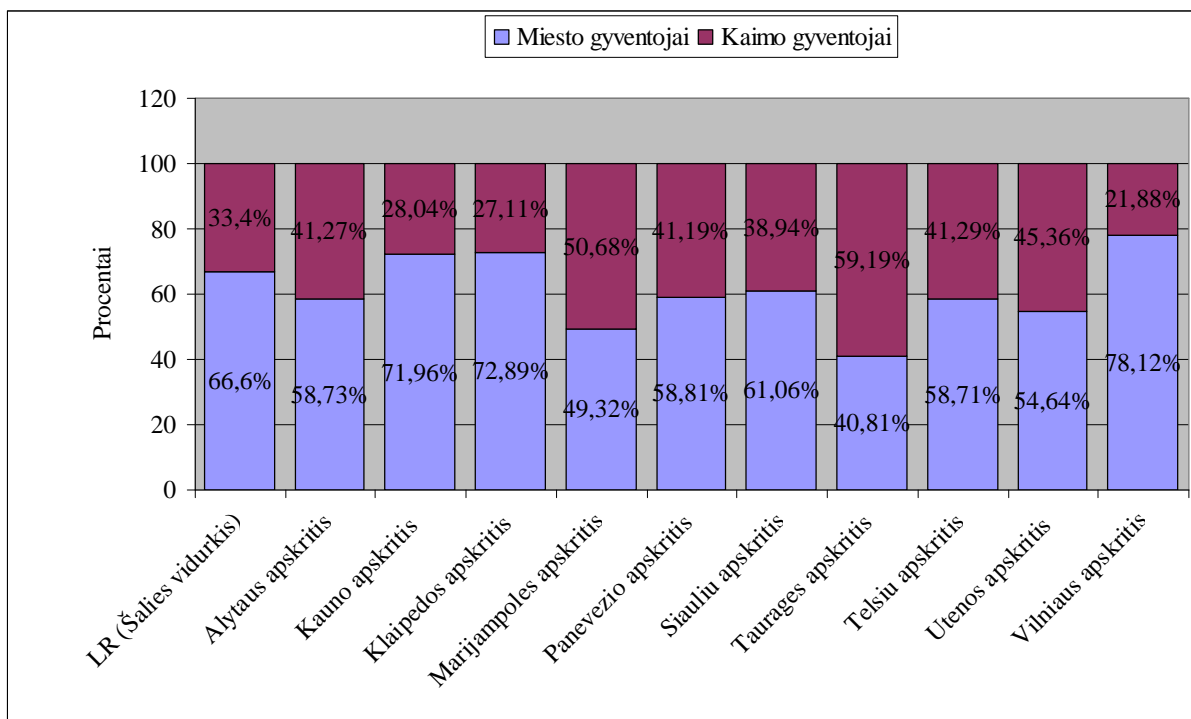
Migracijos saldo Marijampolės apskrityje 1998-2004 m. (metų pradžios duomenys)

	1998 m.	1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Migracijos saldo	-1277	-842	-737	-101	-138	-374	-634

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą:

<<http://www.std.lt>>

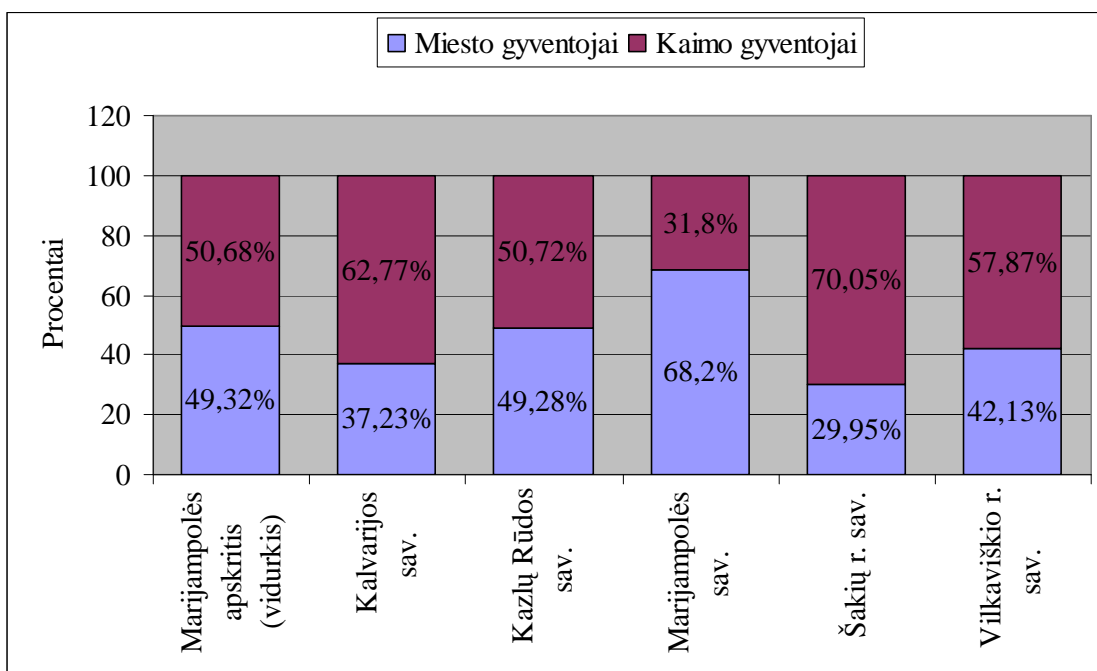
Svarbus regioną apibūdinantis rodiklis yra migracijos saldo, kuris parodo skirtumą tarp išvykstančių ir atvykstančių gyventojų. Jei 1998-2001 m. emigracijos tendencija apskrityje silpnėjo, tai 2001-2004 m. laikotarpiu ji vėl stiprėja (žr. 6 lentelė.). Tačiau labai sunku įvertinti tikrąjį migracijos saldo, nes daugelis darbingo mažiausia žmonių iš šalies emigruoja nelegaliai. Per didelė migracija ateityje gali atsiliiepti darbo jėgos trūkumui.

11 pav. Kaimo ir miesto gyventojai Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą <<http://www.std.lt>>.

2005 m. pradžioje. Marijampolės apskrityje kaimo gyventojai sudarė 50,68 proc. - miesto 49,32 proc. (žr. 11 pav.). Tuo tarpu Vilniaus apskrityje miesto gyventojai sudarė 78,12 proc. , kaimo 21,88 proc. Lietuvos Respublikos vidurkis 33,40 proc. sudarė kaimo gyventojai, miesto - 66,60 proc. Mažas miesto gyventojų skaičius parodo žemą regiono urbanizacijos lygį, retą gyventojų tankumą. Gyvenamosios teritorijos (ir gyventojai) išsidėsčiusios toli viena nuo kitos.

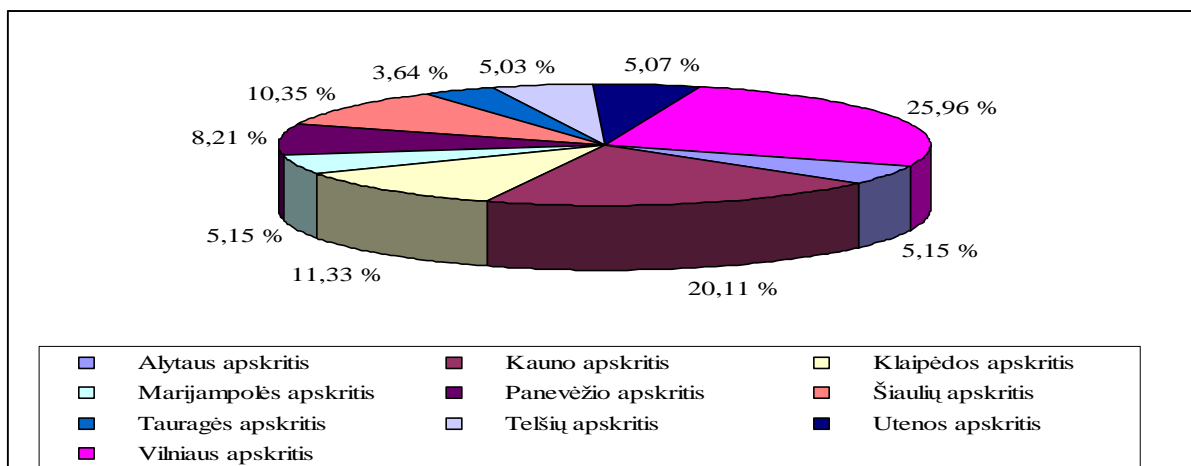
12 Pav. Kaimo ir miesto gyventojų skaičius Marijampolės apskrities savivaldybėse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Daugiausia miesto gyventojų gyvena Marijampolės apskrities sav. 68,2 proc., kaimo – 31,8 proc.) ir tai viršija Lietuvos Respublikos (šalies) ir Marijampolės apskrities vidurkį. (žr. 11 ir 12 pav.). Mažiausiai miesto gyventojų gyvena Šakių raj. sav., 29,95 proc., tuo tarpu kaimo gyventojai sudarė 70,05 proc. Iš penkių Marijampolės apskrities savivaldybių, tik Marijampolės savivaldybėje miesto gyventojų skaičius buvo didesnis negu kaimo gyventojų.

3.3.2. Užimtumas ir nedarbas

Marijampolės apskrityje gyvena 5,15 proc. visų Lietuvos Respublikos darbingo amžiaus gyventojų, t.y. 108,8 tūkst. gyventojų. (žr. pav. 13) Tiek pat darbingo amžiaus gyventojų buvo ir Alytaus apskrityje – 5,15, kiek mažiau Utenos ir Telšių apskrityse, atitinkamai 5,07 proc. ir 5,03 proc. Mažiausiai darbingo amžiaus gyventojų buvo Tauragės apskrityje - 3,64 proc. daugiausia darbingo amžiaus gyventojų buvo Vilniaus apskrityje ir Kauno apskrityje, atitinkamai – 25,69 proc. ir 20,11 proc.

13 pav. Darbingo amžiaus gyventojai Lietuvos Respublikos apskrityse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

7 lentelė

Darbingo amžiaus gyventojų dinamika 2001-2005 metais Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) (metų pradžios duomenys)

Regionas/metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apsk., viso	102660	104478	106459	107831	108826
Lietuvos Respublika, viso	2019388	2046778	2076006	2097316	2112295

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Nuo 2001 m. iki 2005 m. darbingo amžiaus gyventojų skaičius apskrityje padidėjo 6 tūkstančiais gyventojų. Darbingo amžiau gyventojais laikomi gyventojai nuo 15 iki 64 metų. Tačiau ne visi šio amžiaus gyventojai aktyviai dalyvauja darbo rinkoje.

Kiti svarbūs rodikliai vertinant gyventojų užimtumą yra:

Darbo jėga – tai visi užimtieji ir bedarbiai. *Užimti gyventojai* – tai 15 metų ir vyresni asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokią darbą ne mažiau kaip vieną valandą, už kurį gavo darbo užmokestį pinigais arba natūra (maisto produktais ar kitais gaminiais) ar turėjo pelno (pajamų). Tai užimtumo statusą turintys asmenys: darbdaviai, savininkai, samdomieji darbuotojai, šeimos įmonėje dirbantys šeimos nariai, savarankiškai dirbantys asmenys. Tai dirbantys visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose ir atliekantys karinę tarnybą. Užimtųjų grupei taip pat priskiriami ir tie asmenys, kurie nebuvo nutraukę oficialių ryšių su darbovieta, nors ataskaitinį laikotarpį nedirbo dėl ligų, traumų, ligonių slaugymo,

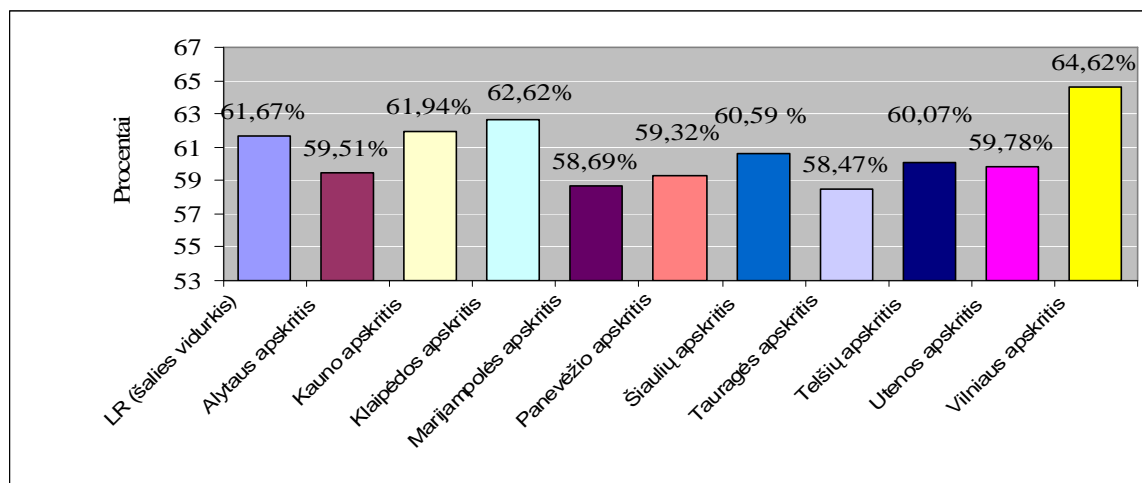

kasmetinių ir nemokamų atostogų, darbo trūkumo, prastovų. Užimtaisiais kaime yra laikomi ir darbingo amžiaus smulkūs ūkininkai, neturintys kito pragyvenimo šaltinio, o tik žemę, nesvarbu, ar joje užaugintą produktą naudoja savo reikmėms, ar dalį parduoda. *Bedarbiai* (registruoti darbo biržoje) yra nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose, užsiregistravę gyvenamosios vietos valstybinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirenę profesiniam mokymuisi. *Neaktyvūs gyventojai* – tai darbingo amžiaus ir vyresni gyventojai, kurių negalima priskirti nei prie užimtųjų, nei prie bedarbių. Tai dieninių mokyklų moksleiviai ir studentai, namų šeimininkės, nedirbantys pensininkai ir invalidai, asmenys, esantys įkalinimo įstaigose, ir kiti neaktyvūs gyventojai.

Darbo jėgos aktyvumo lygis – ekonomiškai aktyvių gyventojų (darbo jėgos) ir tos pačios amžiaus grupės gyventojų santykis.

Užimtumo lygis – užimtų gyventojų ir tiriamojo amžiaus grupės gyventojų santykis.

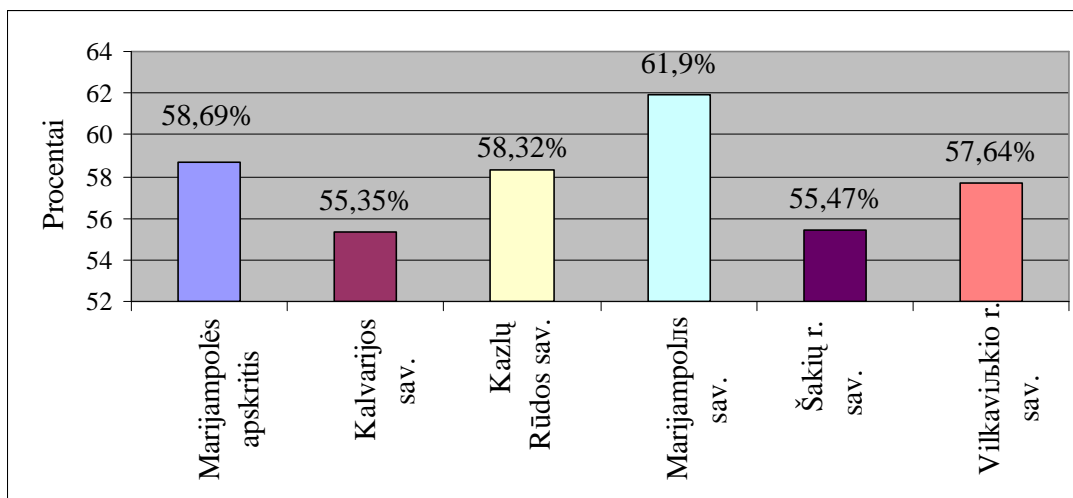
Nedarbo lygis – tai bedarbių skaičiaus ir darbo jėgos santykis.

14 pav. Darbingo amžiaus gyventojai Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc., 2005 m.(metų pradžios duomenys)

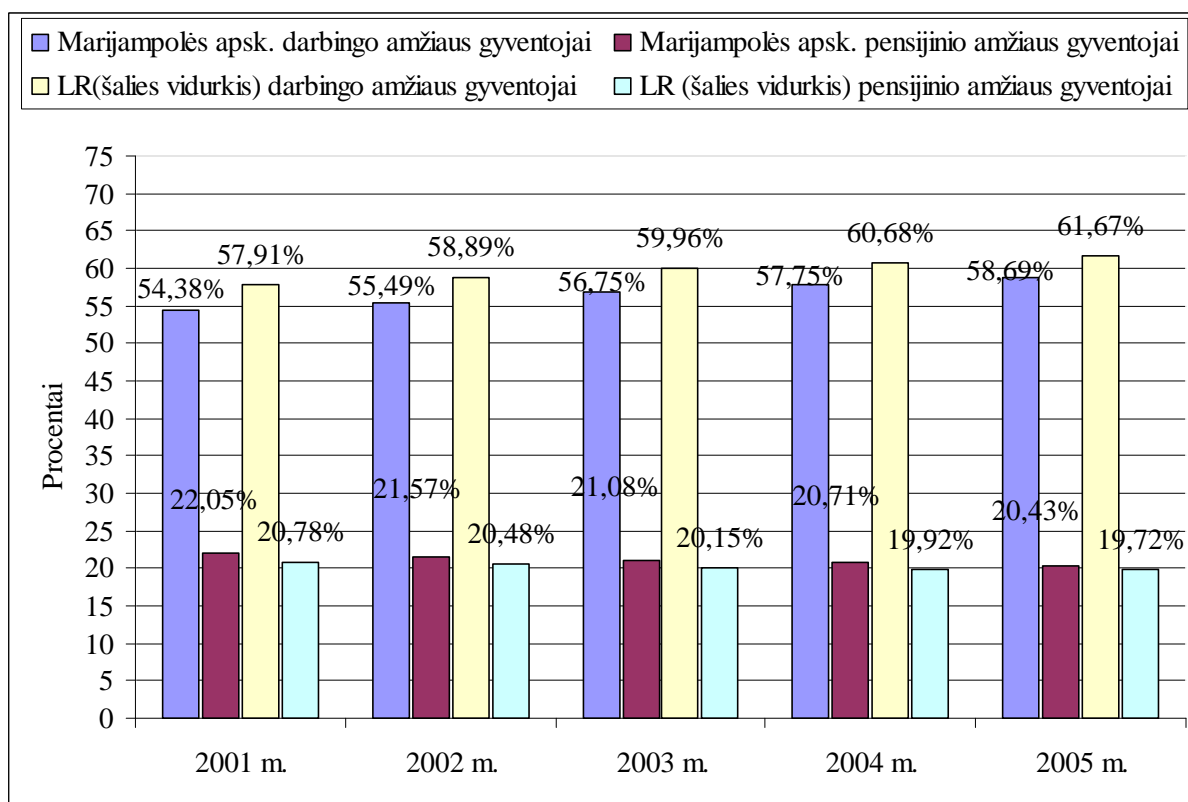
Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Marijampolės apskrityje darbingo amžiaus gyventojai sudarė 58,69 proc. (šalies vidurkis – 61,67 proc.).(žr. 14 pav.). Tai vienas žemiausių rodiklių Lietuvos Respublikoje. Panašus skaičius darbingo amžiaus gyventojų buvo Tauragės apskrityje – 58,47 proc. Didžiausias darbingo amžiaus gyventojų skaičius buvo Vilniaus apskrityje - 64,62 proc., bei Klaipėdos apskrityje - 62,62 proc. Lyginant Marijampolės apskrities savivaldybes, didžiausias darbingo amžiaus gyventojų skaičius yra Marijampolės savivaldybėje – 61,9 proc. (ž. 15 pav.) ir lenkia šalies vidurkį (šalies vidurkis – 61,67 proc.), mažiausiai darbingo amžiaus gyventojų gyveno Kalvarijos savivaldybėje - 55,35 proc.

15 pav. Darbingo amžiaus gyventojai Marijampolės apskrities savivaldybėse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

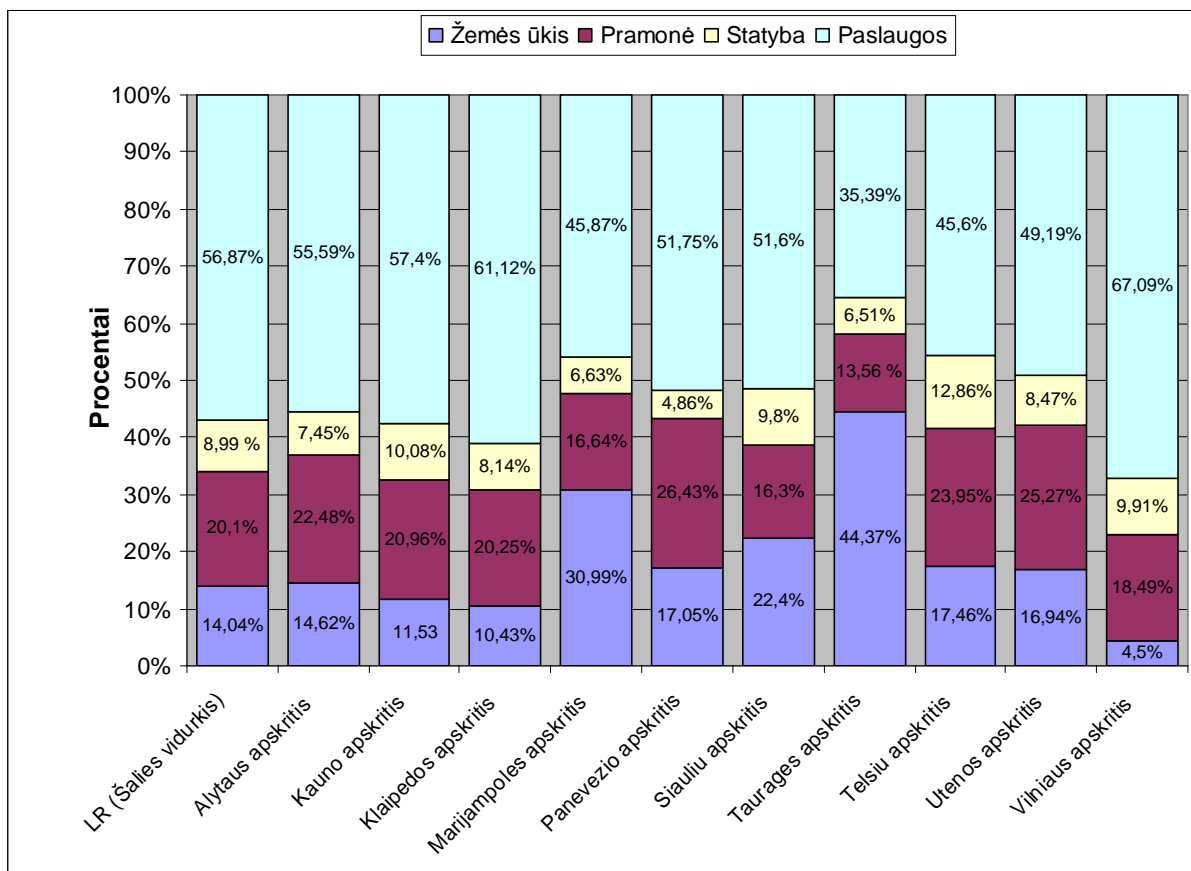

16 pav. Darbingo ir pensijinio amžiaus gyventojų dinamika Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje, proc., 2001 – 2005 metais (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Marijampolės regione daugėja vyresnio amžiaus gyventojų. Tuo tarpu pensinio amžiaus gyventojų dalis apskrityje yra viena didžiausių - 20,42 proc. Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) - 19,72 proc. (žr. 16 pav.)

Nors apskrityje darbingo amžiaus gyventojų skaičius auga, o tuo tarpu mažėja pensijinio amžiaus gyventojų skaičius, tačiau šie rodikliai yra žymiai prasteni nei šalies vidurkis. (žr. 16 pav.) Šiuo metu kas 3-čias Lietuvos gyventojas yra pensinio mažiaus, tačiau mokslininkų prognozėmis šis skaičius ateityje bus likęs didėti.

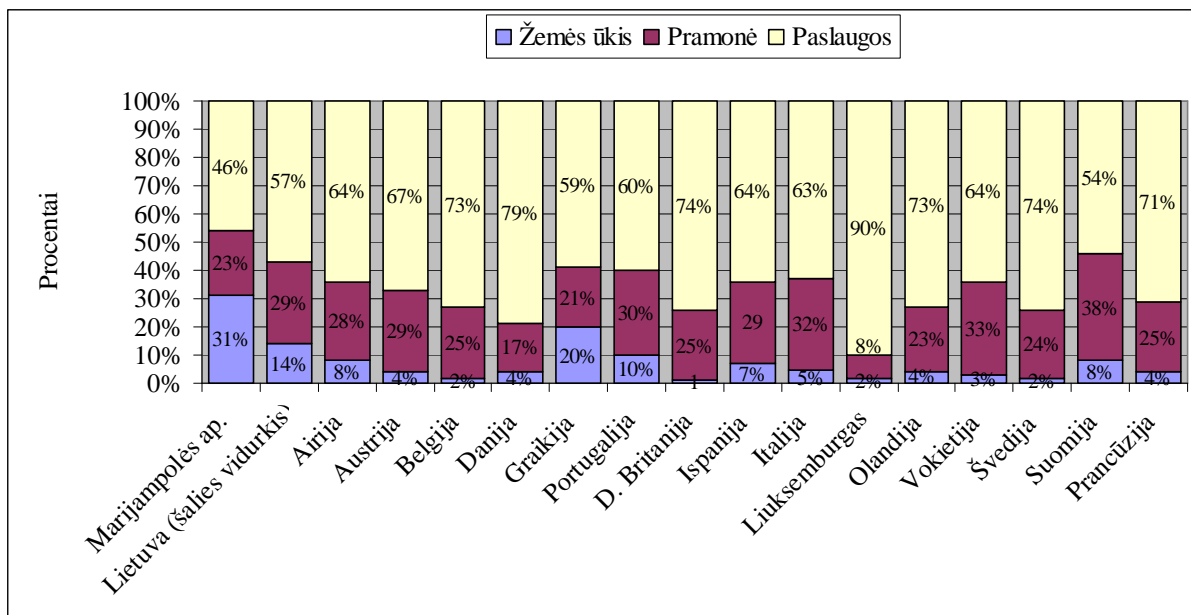

17 pav. Gyventojų užimtumas ekonominėse veiklose (žemės ūkyje, pramonėje, statyboje ir paslaugų sektoriuje) Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Didžioji dauguma dirbančiųjų Marijampolės apskrityje užimti žemės ūkyje ir paslaugų sektoriuje (žr. 17 pav.). Analizuojant gyventojų užimtumo atskirose ekonominėse veiklose rodiklius matyti, kad Marijampolės regionas yra vienas iš dviejų (Lietuvos regionų kitas – Tauragės apskritis), kuriuose gyventojų, užimtų žemės ūkyje, dalis daugiau nei dvigubai viršija

šalies vidurkį. Atsižvelgiant į ekonomiškai stipriausių Lietuvos regionų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) ir išsivysčiusių šalių (tarp jų ir Europos Sąjungos valstybių) situaciją, akivaizdu, kad žemės ūkyje užimtų gyventojų dalis turėtų mažėti. Paslaugų sektoriuje užimtų gyventojų dalis Marijampolės regione yra mažiausia (lyginant su kitais Lietuvos regionais).

18 pav. Gyventojų užimtumas ekonominėse veiklose (žemės ūkyje, pramonėje, statyboje ir paslaugų sektoriuje) Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis), Marijampolės apskrityje ir ES šalyse (vidurkis) apskrityse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>; Eurostat. Regional statistic [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page>>

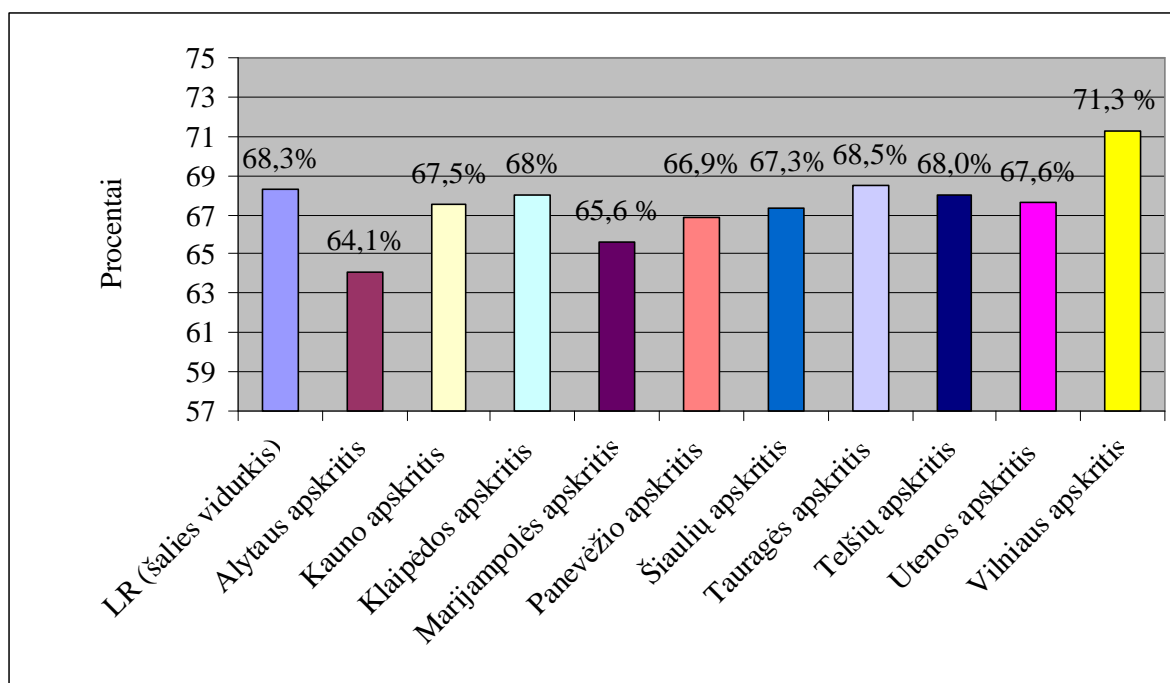
ES vidutinis žemės ūkyje dirbančiųjų skaičius yra apie 2-4 proc. (žr. 18 pav.), išskyrus Graikiją ir Portugaliją kur šis procentas yra didesnis. Kur žemės ūkio sektoriuje dirbančiųjų skaičius yra mažas, ten labiau išplėtotas paslaugų sektorius ir dirbančiųjų paslaugų sektoriuje skaičius yra didelis, pavyzdžiui Belgija, dirbančiųjų žemės ūkyje sudaro 2 proc., paslaugų sektoriuje 73 proc. visų dirbančiųjų. Liuksemburge dirbančiųjų žemės ūkyje 2 proc., o paslaugų sektoriuje - 90 proc. tai labai aukštas rodiklis.

Tuo tarpu pagrindinės tendencijos Lietuvoje, kaip ir kitose pereinamosios ekonomikos šalyse, yra tokios: 1) didėja užimtųjų paslaugų srityje dalis; 2) mažėja užimtųjų pramonėje ir statyboje dalis; 3) nors ir išlaikoma santykiškai didelė užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis, kaime vyraujant senyvo amžiaus gyventojams, šiame sektoriuje pradeda reikštis realus darbo

jėgos stygius. Poslinkiai darbo jėgos struktūroje lemia, kad pirmiausia tenka spręsti profesinio parengimo ir perkvalifikavimo problemą atsižvelgiant į darbo turinio pokyčius, masinį naujų specialybių ir profesijų atsiradimą.

Stambių įmonių koncentracija iš dalies gali būti paaiškinta paveldėta pramonės struktūra, taip pat įmonių galimybėms didesniuose regionuose pritraukti reikiamos profesijos ir kvalifikacijos darbuotojus.

Paslaugų sektoriuje aiškiai išsiskiria dvi verslo struktūros: moderniausias paslaugų rūšis; telefoninį ryšį, informacines bazines, kompiuterinių programų diegimą, televiziją, bankininkystę – valdo stambios užsienio kapitalo įmonės.

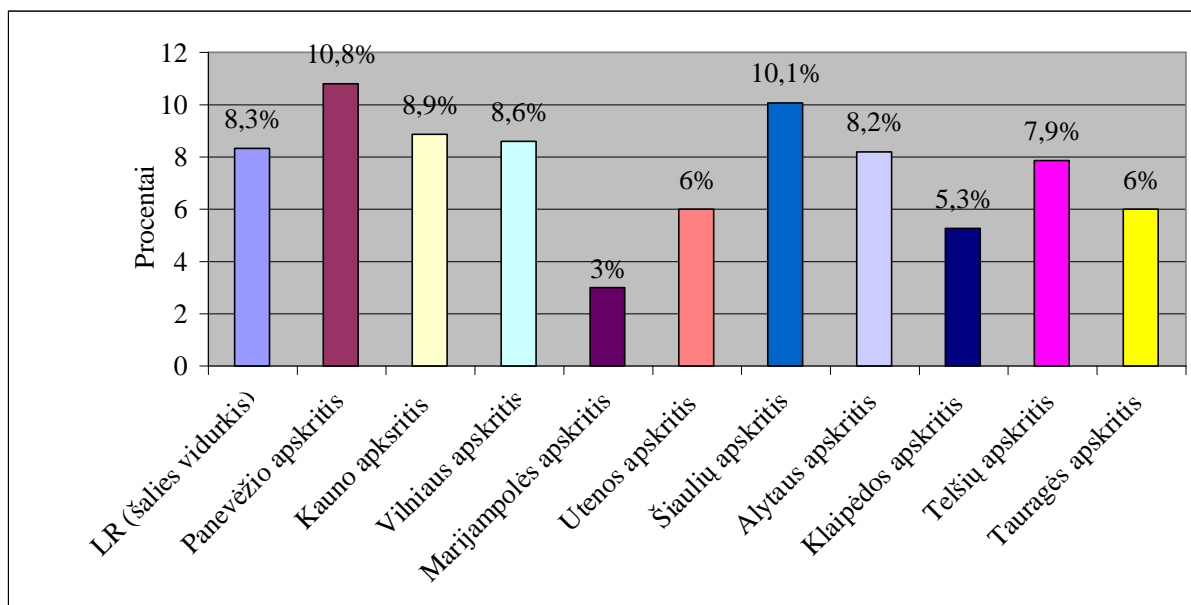
19 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc. 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>

2005 m. pradžioje didžiausias darbo jėgos aktyvumas buvo Vilniaus apskrityje – 71,3 proc., (žr. 19 pav.) mažiausias Alytaus ir Marijampolės apskrityse, atitinkamai – 64,1 proc. ir 65,6 proc.

Šalyje per visą nepriklausomybės laikotarpį užfiksuotas mažiausias nedarbo lygis, kuris siekė 8,3 proc. (žr. 20 pav.) Didžiausias nedarbo lygis užfiksuotas Šiaulių ir Panevėžio apskrityse, atitinkamai – 10,8 proc. ir 10,1 proc. Mažiausias nedarbo lygis užfiksuotas Marijampolės apskrityje -3 proc. tačiau šis rodiklis yra tiek teigiamas tiek neigimas (reikia jį vertinti su kitais

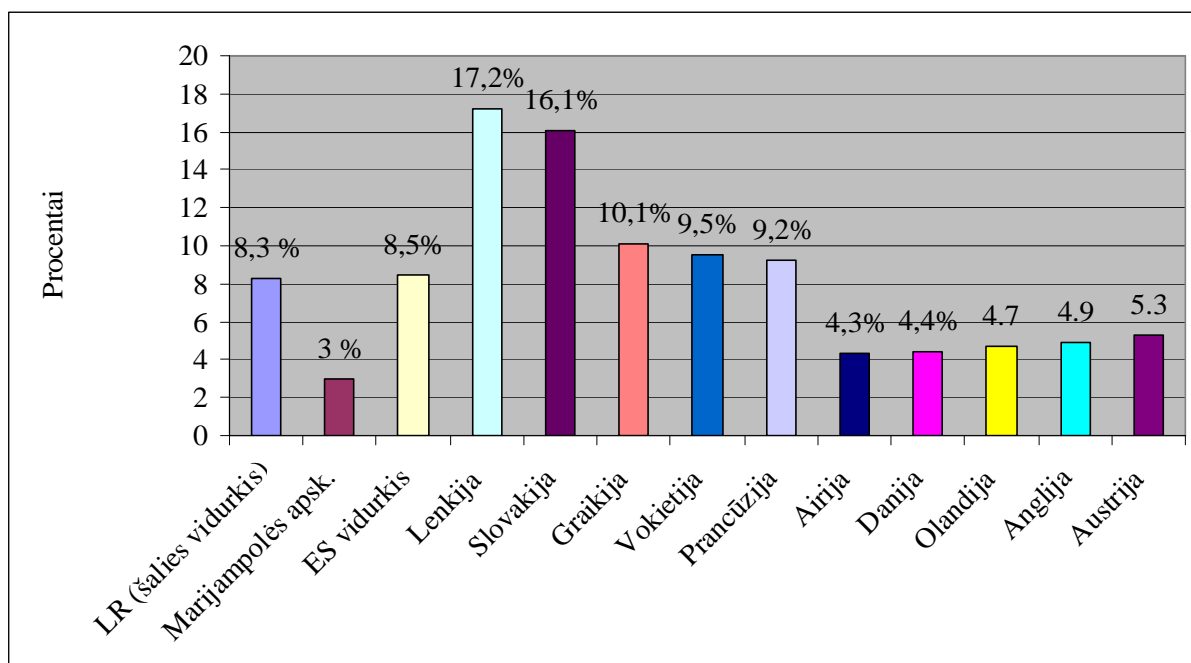
duomenimis). Jis gali parodyti, kad Marijampolės apskrityje buvo daugiau įdarbinta bedarbių, tačiau nedarbo lygis apskaičiuojamas pagal darbo biržoje registruotų bedarbių skaičių. Ne visi neturinti darbo darbingo amžiaus gyventojai registruojasi darbo biržoje, be to čia turi įtakos tokia padėtis kaip nelegalus darbas, šešėlinė ekonomika ir emigracija. Nelegalus darbas ir šešėlinė ekonomika būdingi Marijampolės regionui, kur nemaža dalis gyventojų užimti automobilių gabenimu ir prekyba niekur neregistruoja savo veiklos.

20 pav. Nedarbo lygis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc. 2005 m.(metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Mokslininkų teigimu mažas nedarbo lygis turi ir neigiamos įtakos ekonominiam augimui. Tai parodo ir darbo jėgos trukumą, darbo jėgos judėjimo nebūvimą, konkurencijos darbo rinkoje nebūvimas neskatina darbuotojų kelti kvalifikacijos, mokytis. Darbdaviai neturi pasirinkimo renkantis darbo jėgą, nes darbo rinkoje, kaip ir kiekvienoje rinkoje turi būti konkurencija. Tada skatina darbo jėgą tobulėti, geriau dirbti ir pan.

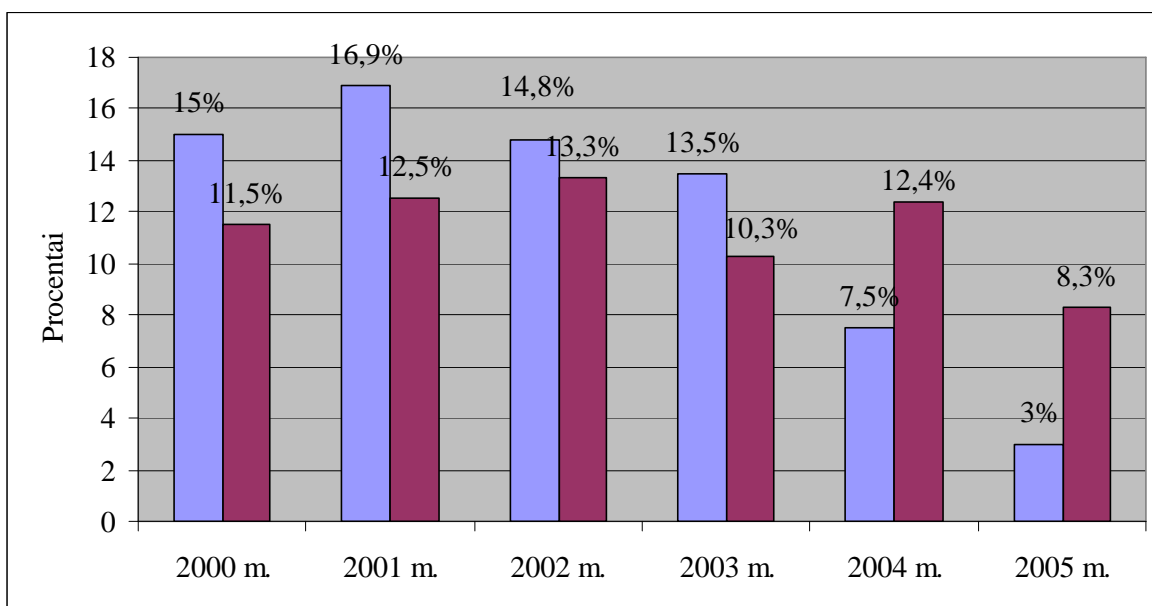

21 pav. Nedarbo lygis Lietuvos Respublikos (šalies vidurkis) Marijampolės apskrityje, bei kai kuriose ES šalyse, proc., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>; Eurostat. Regional statistic [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page>

Nedarbo lygis Lietuvos Respublikoje 2005 m. metų pradžioje (vidurkis) buvo panašus kaip ir Europos Sąjungoje, atitinkamai 8,3 proc. ir 8,5 proc. (žr. 21 pav.). Didžiausias nedarbo lygis užfiksuotas Lenkijoje ir Slovakijoje, atitinkamai 17,1 proc. ir 16,2 proc., mažiausiais Airijoje ir Danijoje, atitinkamai 4,3 proc. ir 4,4 proc.

Nuo 2001 m. iki 2005 m. darbingo amžiaus žmonių nedarbo lygis Marijampolės regione sumažėjo 5 kartus. (žr. 22 pav.) Ir 2004 m. metais (metų vidurkis) buvo net 2,5 karto mažesnis nei Lietuvos Respublikos vidurkis. Didžiausias nedarbo lygio mažėjimas užfiksuotas 2004 m. kai nedarbas apskrityje sumažėjo 2,5 karto, tai gali būti sietina su Lietuvos įstojimu į Europos Sąjungą ir emigracijos padidėjimu į ES šalis.

22 pav. Nedarbo lygio dinamika Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis), proc., 2000 – 2005 m. (metų pradžios duomenys).

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Pastebėtina, kad nuo 2004 m. darbo birža nebeskaičiuoja nedarbo lygio, o skaičiuoja bedarbių santykį su darbingo amžiaus gyventojais. Kadangi darbingo amžiaus gyventojų yra daugiau nei darbo jėgos, jų gautas santykis yra mažesnis nei realus nedarbo lygis. Taigi, po šių skaičiavimo metodologijos koregavimų yra sunku pagal darbo biržos duomenis toliau analizuoti nedarbo lygio dinamiką, t.y. lyginti 2003 ir 2004 metų rodiklius.

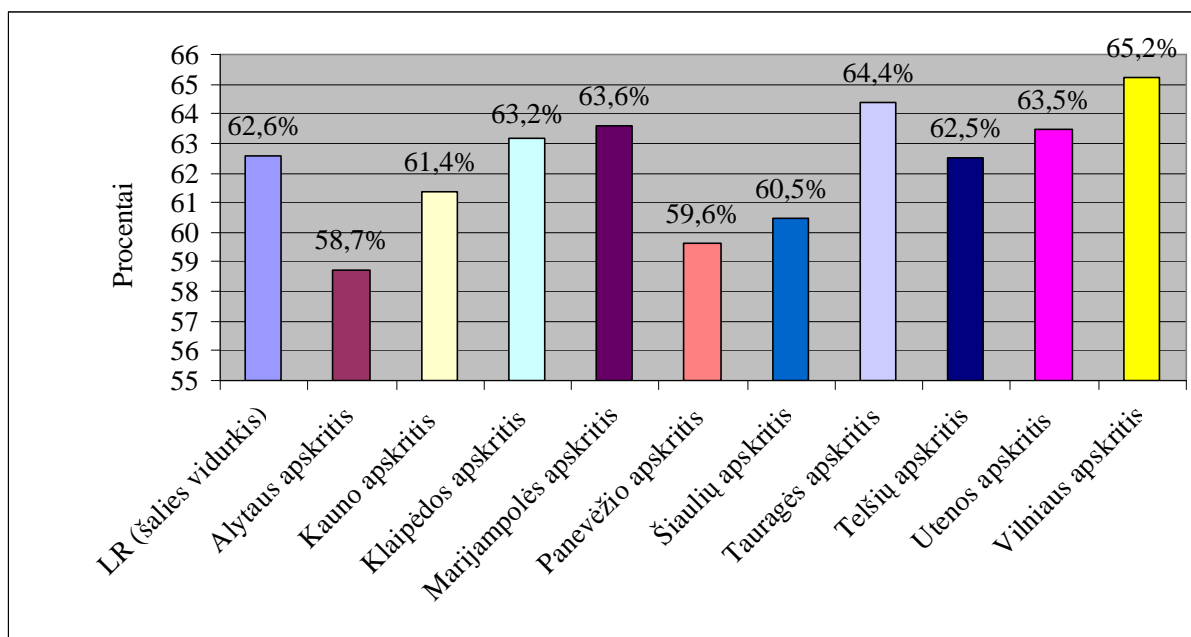
Gyventojų užimtumo tyrimų duomenimis nedarbo lygis yra mažesnis apskrityse, kuriose didesnė darbo jėgos dalis yra užimta žemės ūkio sektoriuje. Tačiau darbo užmokestis, tenkantis vienam darbuotojui apskrityse yra ženkliai mažesnės nei šalies vidurkis.

Dabartinei Marijampolės apskrities darbo rinkai būdingas darbo pasiūlos ir paklausos nesuderinamumas: laisvų darbo vietų registruojama daugiau negu yra pasirengusių jas užimti bedarbių; aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis keičiasi greičiau, negu jie parengiami.

Paskutiniai teritorinių darbo biržų duomenys rodo, kad darbo jėgos paklausa viršija pasiūlą visose šalies apskrityse. Turimų laisvų darbo vietų skaičius viršija per mėnesį įregistruojamų bedarbių skaičių. Ne visas įregistruotas laisvas darbo vietas pavyksta operatyviai užpildyti dažniausiai dėl sekančių priežasčių:

Vidutinis apskrities gyventojų užimtumo lygis 2005 m. buvo 63,6 proc. ir yra didesnis nei šalies vidurkis – 62,6 proc. Užimtumo lygis - tai užimtų gyventojų santykis su darbingo amžiaus ir vyresniais gyventojais.

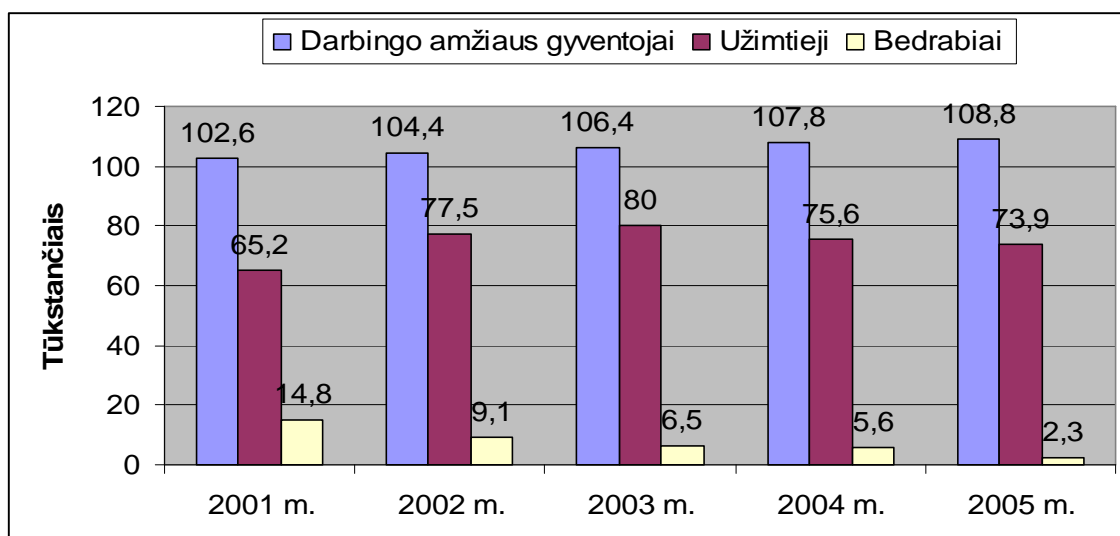
23 pav. Užimtumo lygis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, proc.

2005 m (metų pradžios duomenys).

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Didžiausias užimtumo lygis buvo Vilniaus apskrityje – 65,2 proc., (žr. 23 pav.) Tauragės – 64,4 proc. ir Marijampolės apskrityse – 63,6 proc., Klaipėdos apskrityse 63,2 proc., šios apskritis užimtumo lygiu lenkia šalies Lietuvos Respublikos vidurkį. Mažiausiais užimtumo lygis užfiksuotas Panevėžio apskrityje - 59,6 proc. Palyginus ES šalis 2004 m. Užimtumo lygis didžiausias Danijoje – 75,7 procento, mažiausias – 51,7 procento – Lenkijoje.

Marijampolės apskrityje nuo 2001 m. nedarbo lygis mažėjo atitinkamai didėjant užimtųjų skaičiui (žr. 24 pav.) (tai turėjo įtakos auganti ekonomika, darbo vietų kūrimas), tačiau nuo 2004 metų mažėjo ir užimtųjų (t.y. dirbančiųjų skaičius), bet kartu mažėjo ir bedarbių skaičius. Nors darbingo amžiaus gyventojų skaičius apskrityje auga, tačiau tuo pačiu mažėja dirbančiųjų ir bedarbių skaičius. Galima teigti, kad darbingo amžiaus gyventojai įsidarbina kitose apskrityse ar Europos sąjungos šalyse, taip pat bedarbių skaičius apskaičiuojamas darbo biržos duomenimis (registruoti bedarbiai), tačiau realus bedarbių skaičius gali būti didesnis. Vis dėl to tokia tendencija ateityje gali neigiamai atsiliiepti apskrities ekonomikai dėl darbo jėgos mažėjimo.

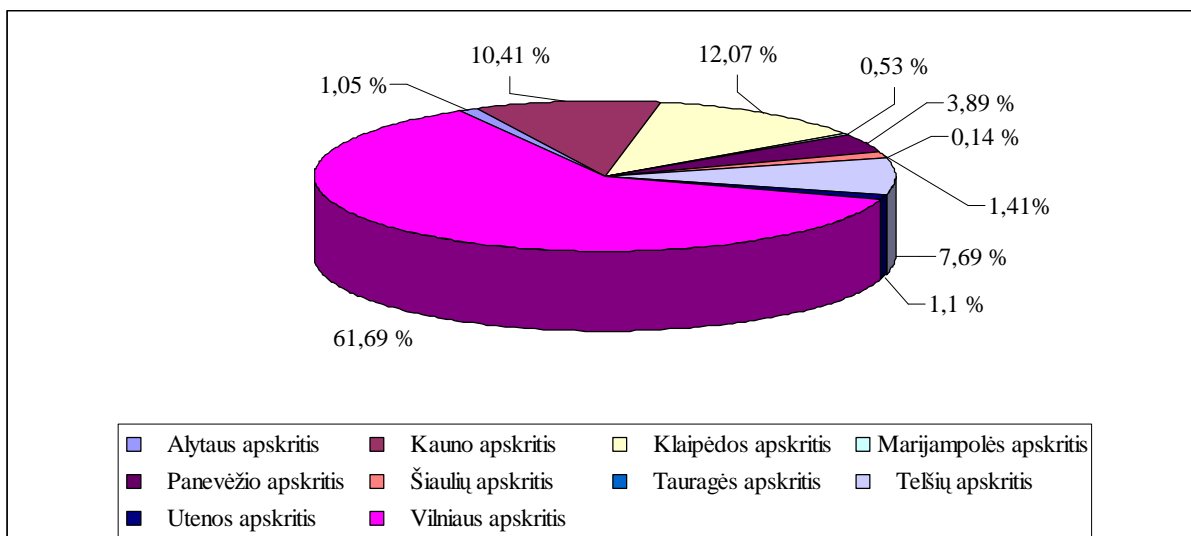
24 pav. Darbingo amžiaus gyventojų, užimtųjų ir bedarbių dinamika Marijampolės apskrityje, tūkst., 2001-2005 metais (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

3.3.3. Investicijos

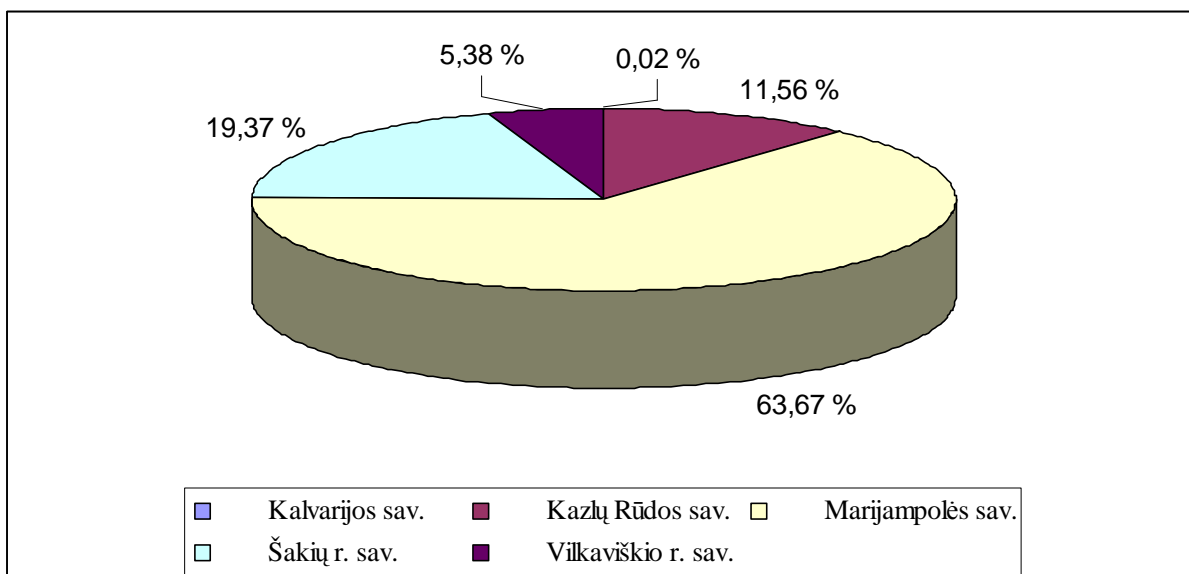
Tiesiogine užsienio investicija pagal Tarptautinio valiutos fondo metodiką, Europos Sąjungos statistikos tarnybos bei EBPO metodinius nurodymus yra laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės.

2005 metų pabaigoje tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės regione siekė 100,345 mln. litų. Iš viso 2005 m. Lietuvoje užsienio investicijos sudarė 18,802 milijardų litų. Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrityje 2005 metų pradžioje sudarė tik 0,53 proc., (žr. 25 pav.) mažiau užsienio investicijų pritraukė tik Tauragės apskritis – 0,14 proc. visų šalies tiesioginių užsienio investicijų. Didžiausia tiesioginių užsienio investicijų dalis teko Vilniaus apskričiai 61,69 proc. visų užsienio investicijų. Net Alytaus, Utenos regionai pritraukė didesnę skaičių užsienio investicijų, atitinkamai 1,05 proc. ir 1,10 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų.

25 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvos Respublikos apskrityse, proc., 2005 metai (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

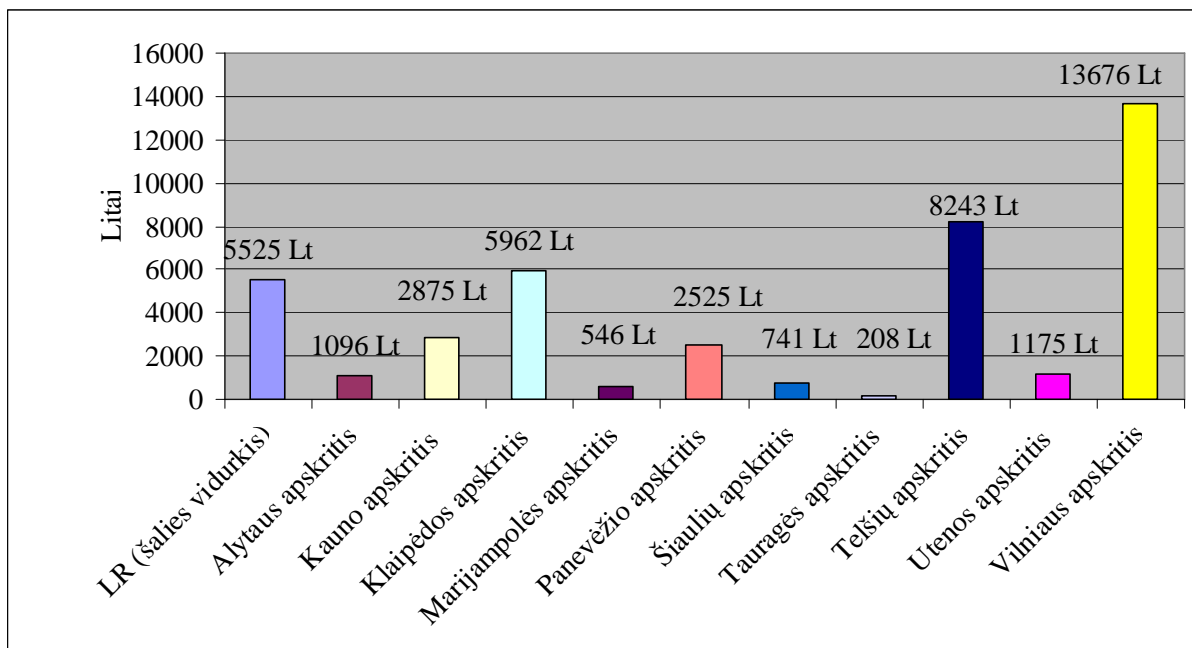

26 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrities savivaldybėse, proc. 2005 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Didžioji dalis tiesioginių užsienio investicijų teko Marijampolės savivaldybei - 63,67 proc., (žr. 26 pav.) visų tiesioginių užsienio investicijų Marijampolės apskrityje, ir 19,27 proc. teko

Šakių rajono savivaldybei. Mažiausiai – Kalvarijos sav. – 0,02 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų Marijampolės apskrityje.

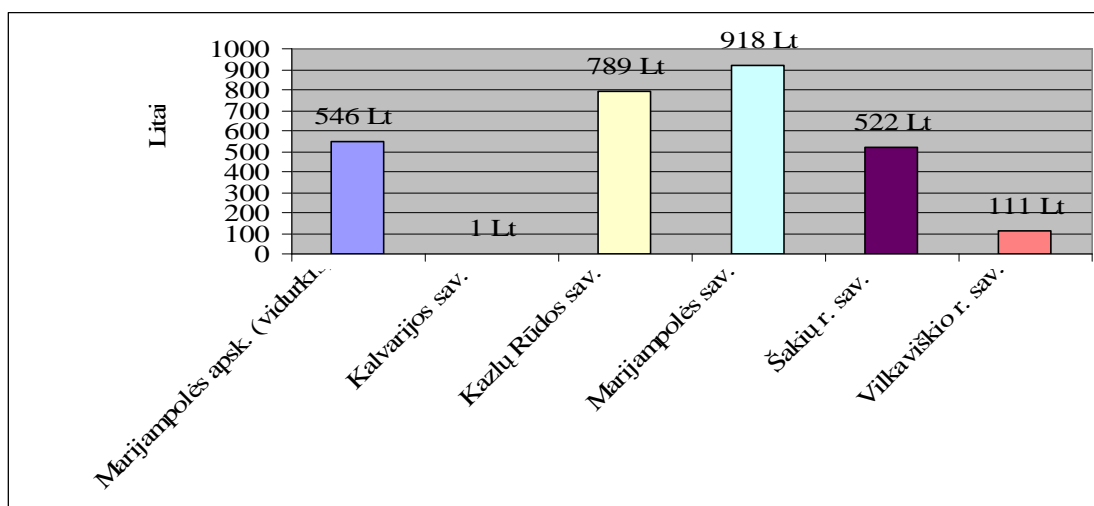

27 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir atskirose apskrityse, Lt, 2005 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Vienam gyventojui tenkančių tiesioginių užsienio investicijų apimtys apskrityje yra gerokai mažesnės nei Lietuvos Respublikoje (šalyje), 2005 metų pradžioje atitinkamai 546 Lt ir 5525 Lt. (žr. 27 pav.) Tai beveik 10 kartų mažiau nei šalies vidurkis. Didžiausią dalį tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui pritraukė Vilniaus apskritis 13676 Lt tiesioginių užsienių investicijų vienam gyventojui ir tai 25 kartus mažiau nei Marijampolės apskritis.

Marijampolės savivaldybė pritraukė didžiausią dalį užsienio investicijų, pagal investicijas vienam gyventojui Marijampolės savivaldybei teko 918 Lt vienam gyventojui (žr. 28 pav.), tačiau tai vis tik yra 5,5 karto mažiau negu šalies vidurkis. Panaši dalis užsienio investicijų teko Molėtų raj. Savivaldybei 874 Lt, Raseinių rajono savivaldybei 904 Lt. Visišką antirekordą užsienio investicijų sityje pasiekė Kalvarijos savivaldybė pritraukusi tik 1 Lt tiesioginių užsienių investicijų vienam gyventojui. Tiek pat investicijų pritraukė ir Šilalės rajono savivaldybė, tai žemiausias rodiklis viso Lietuvos Respublikos mastu lyginant pagal savivaldybes.

28 pav. Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Marijampolės apskrities savivaldybėse, Lt, 2005 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

7 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų Marijampolės apskrityje 2000-2005 (metų pabaigos duomenys)m. dinamika

Investicijos/Metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrityje, viso, tūkst. Lt	26736	61261	73624	78160	111965	100345
Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrityje vienam gyventojui, Lt	142	325	392	419	604	546
Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvos respublikoje (šalies vidurkis), viso, Lt	9337259	10661933	13183794	13699410	16192560	18802444
Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvos respublikoje (šalies vidurkis) vienam gyventojui, Lt	2678	3068	3808	3976	4727	5525

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Tiesioginių užsienio investicijų prieaugis/sumažėjimas 2001-2005 m. Lietuvos Respublikoje ir Marijampolės apskrityje.

Regionas/metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apskritis	56,31	17,9	6,45	30,63	-10,6
Lietuvos Respublika	12,72	19,44	4,33	15,89	14,5

Šaltinis: sudaryta autorės

Tačiau tiesioginės užsienio investicijos apskrityje auga palygimus 2000-2005 metų duomenis (žr. 7 ir 8 lenteles), nuo 2000 m. iki 2004 tiesioginės užsienio investicijos apskrityje išaugo 4 kartus. Ir tik 2005 metais jos buvo mažesnės negu 2004 metais. Kaip matome, Marijampolės apskrityje užsienio investicijos augo gana nevienodais tempais. Nuo 2000 m. iki 2001 metai jos išaugo 56,4 proc., ir tai sudarė nuo 0,29 proc. iki 0,57 proc. visų užsienio investicijų Lietuvoje.

**Užsienio investicijų dalis proc. Marijampolės apskrityje
2005 m. (metų pabaigos duomenys)**

Regionas/metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Lietuvos Respublika, proc.	100	100	100	100	100	100
Marijampolės apskritis, proc.	0,29	0,57	0,56	0,57	0,69	0,53

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

Galima daryti išvadą, kad Marijampolės apskrityje tiesioginės užsienio investicijos nesiekia vieno procento visų Lietuvos Respublikos tiesioginių užsienio investicijų (žr. 9 lentelę).

Besivystančiuose regionuose kur žemas darbo našumas, atsilikusios gamybos technologijos ir technika, tik investicijos gali sudaryti galimybes pagreitinti ekonominį augimą, pakelti darbo našumą, diegiant naujas gamybos priemones ir būdus. Investicijų pritraukimas yra svarbus regiono ekonominio augimo rodiklis, priklausantis nuo gamybos augimo, verslo infrastruktūros, politinių sprendimų, susijusių su apmokestinimu, privatizavimu, biurokratinių kliūčių būvimu. Regioninis investicijų paskirstymas yra viena iš svarbiausių teritorinio pobūdžio subalansuotos plėtros problemų. Labiau atsilikusiems regionams pasivyti ekonomiškai išsivysčiusius gali padėti tiesioginės užsienio investicijos. Pagrindiniai veiksniai lemiantys tiesioginių užsienio investicijų

pasiskirstymą: darbo rinka, šiuo požiūriu didesni miestai turi geresnes pozicijas, ypač jei juose veikia ar bent jau veikė panašaus profilio įmonės, lyginant su tomis, į kurias norima investuoti, taigi kinės veiklos diversifikacija pasižymintys regionai tampa patrauklesni, infrastruktūros išvystymas ir komunikaciniai ryšiai (užsienio investicijos koncentruojamos netoli greitkelių, jūros ir oro uostų, geležinkelio mazgų), vietiniai išteklių (šis veiksnys negali ryškiai veikti teritorinių investicijų pasiskirstymo, kadangi, nei vienas regionas neišsiskiria šiuolaikiniai gamybai reikalingai išteklių), rinkos apimtis ir kokybė, nei vienas Lietuvos regionas nepasižymi pakankamai didele rinka, todėl šis veiksnys nėra reikšmingas, materialinė bazė vaidina pirmaeilį vaidmenį, nes labiau apsimoka investuoti į jau veikiančią įmonę, nei statyti naują, todėl investicijos koncentruojasi ten, kur suformuota materialinė bazė, egzistuoja kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla), aplinkosauuginė situacija ir ekologiniai reikalavimai (ypač svarbūs) investuojant į žemės ūkio versloves ir sunkiąją pramonę).

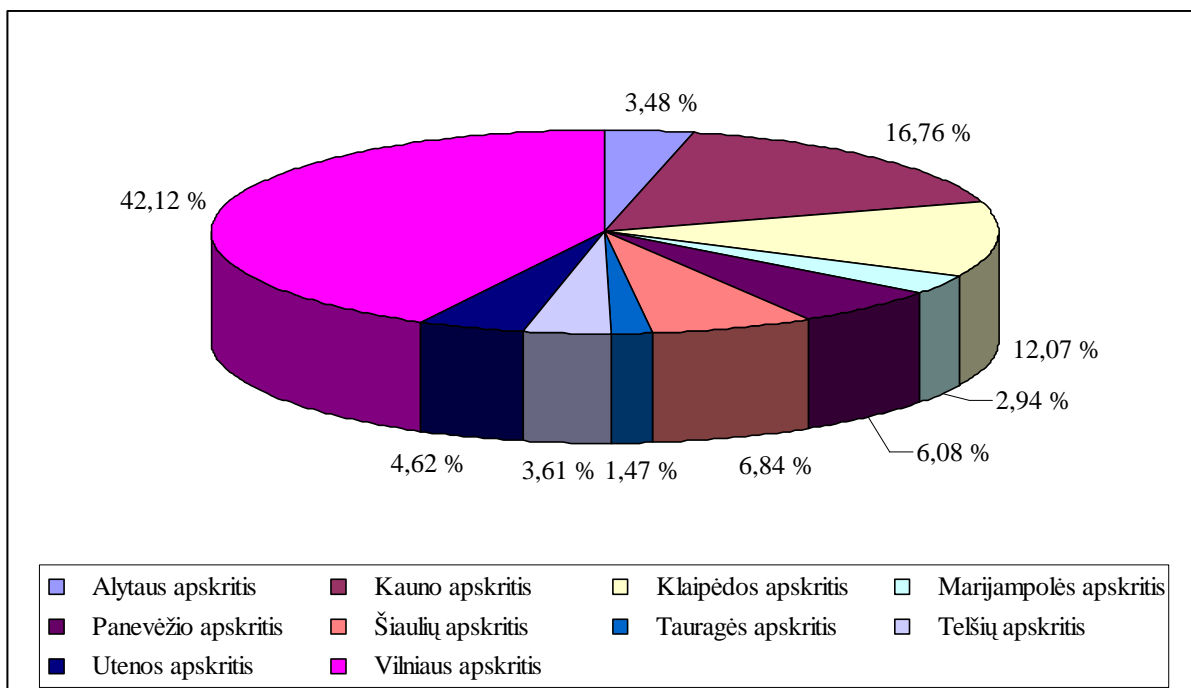
Visi išvardyti veiksniai ir nevienodas jų teritorinis pasireiškimas nulėmė labai netolygų tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymą regionuose.

Materialinės investicijos – tai išlaidos pastatams, inžineriniams statiniams, įrengimams, mašinoms, transporto priemonėms įsigyti; statybai ir esamam ilgalaikiam materialiajam turtui atnaujinti (išskyrus paprastąjį remontą). Duomenis apie materialines investicijas pateikia visų veiklos rūšių ir nuosavybės formų įmonės ir įstaigos. Individualioms (personalinėms) įmonėms taikoma atranka pagal įmonių pajamų dydį (1 mln. litų ir daugiau). Investicijos individualių gyvenamųjų namų statybai apskaičiuotos ir įvertintos ekspertiniu būdu.

Pateikta informacija apima visas investicijų rūšis pagal investuotojo statusą: valstybės investicijas, privačias Lietuvos Respublikos ir užsienio subjektų investicijas, tarptautinių organizacijų investicijas.

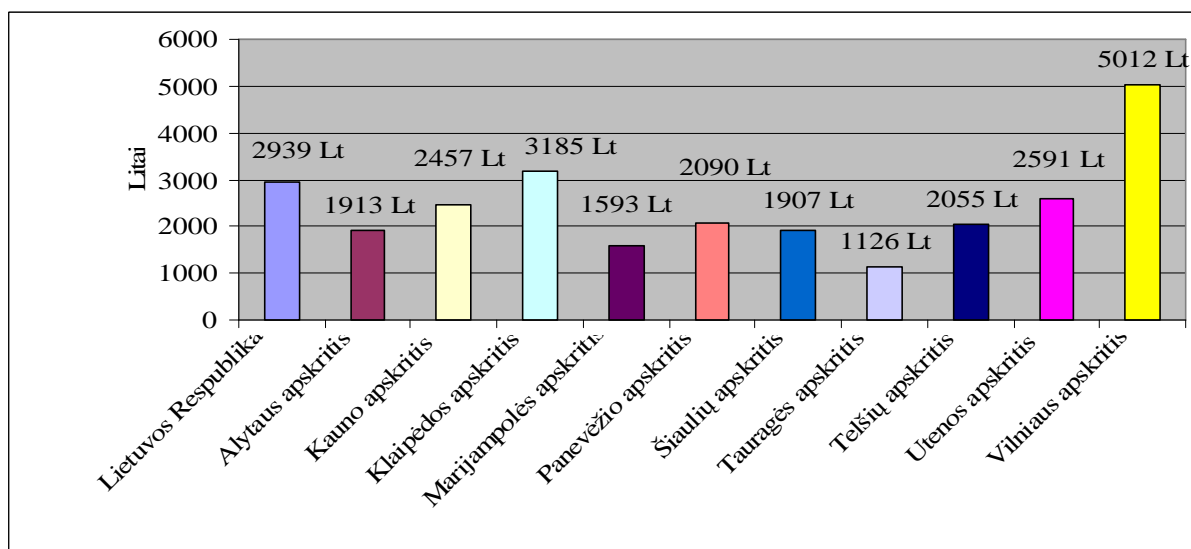
Materialinės investicijos apskrityje nuo 2004 m. sudarė tik 2,94 proc. visų šalies materialinių investicijų (žr. 29 pav.) Didžią dalis materialinių investicijų teko Vilniaus apskrčiai 42,12 proc. – mažiausia Tauragės apskrčiai 1,94 proc. materialinės investicijos apskrityje nuo 2004 m. buvo didesnės negu užsienio investicijos beveik 6 kartus.

Materialinės investicijos vienam gyventojui Lietuvoje 2004 sudarė 2939 Lt, o tuo tarpu Marijampolės apskrityje - 1593 Lt. (žr. 30 pav.). Daugiausia materialinių investicijų pritraukė Vilniaus miestas – 5012 Lt vienam gyventojui. Pagal materialinių investicijų, tenkančių vienam gyventojui, rodiklį apskritis labai atsilieka nuo šalies, kur šis rodiklis 2 kartus didesnis.

29 pav. Materialinės investicijos Lietuvos Respublikos apskrityse, proc.,
2004 m. (metų pabaigos duomenys)

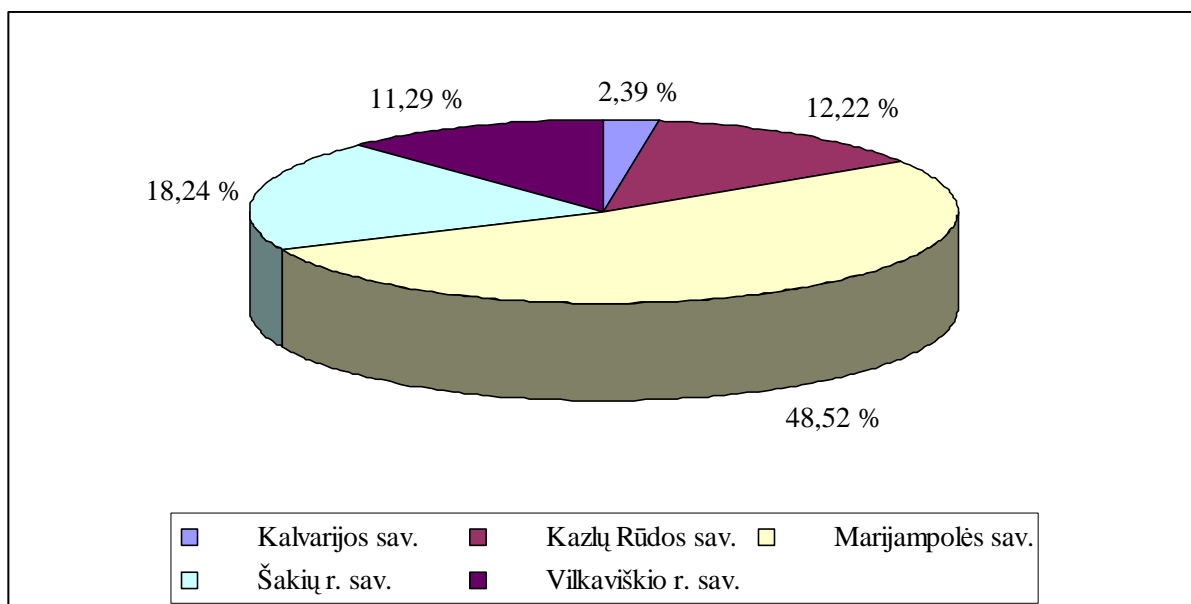
Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą:
<<http://www.std.lt>>.

30 pav. Materialinės investicijos vienam gyventojui Lietuvos Respublikoje šalies vidurkis) ir
apskrityse nuo 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą:
<<http://www.std.lt>>.

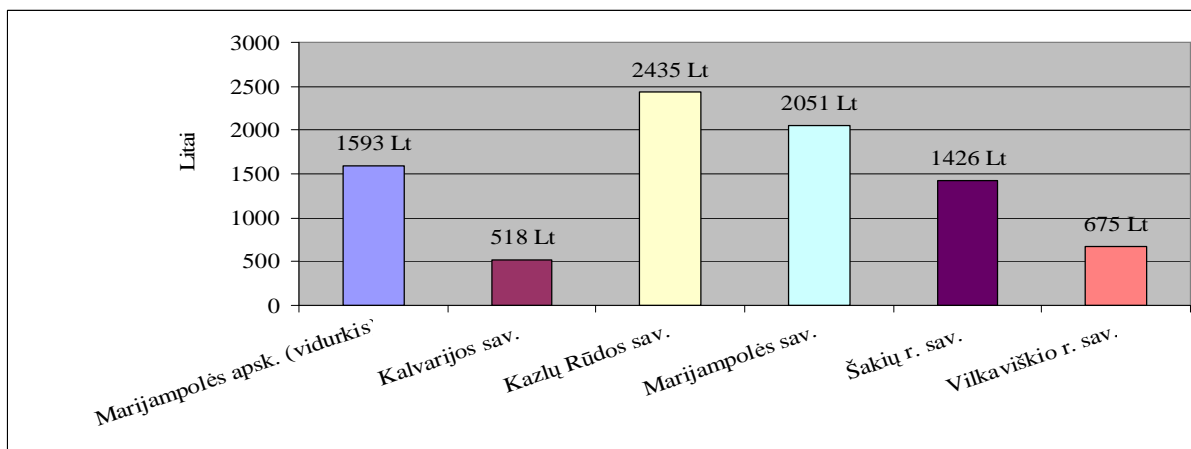

31 pav. Materialinės investicijos Marijampolės apskrities savivaldybėse, proc., 2004 m.
(metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Didžiausia dalis materialinių investicijų teko Marijampolės savivaldybei – 48,52 proc. (žr. 31 pav.) Visų apskrities materialinių investicijų, antroje vietoje Šakių raj. sav. - 18,24 proc. Mažiausiai materialinių investicijų pritraukė Kalvarijos sav. – 2,39 proc.

32 pav. Materialinės investicijos vienam gyventojui Marijampolės apskrities savivaldybėse, Lt., 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Pagal materialias investicijas vienam gyventojui taip pat pirmauja Marijampolės sav. (žr. 32 pav.) pritraukusi 2435 Lt materialinių investicijų vienam gyventojui ir atotrūkis tarp Lietuvos

Respublikos (šalies) vidurkio materialinių investicijų vienam gyventojui nėra didelis. Mažiausiai materialinių investicijų pritraukė Kalvarijos sen. 518 Lt materialinių investicijų vienam gyventojui.

Dėl pasikeitusio duomenų šaltinio materialinių investicijų duomenys nėra visiškai palyginami su anksčiau skelbtais metiniais duomenimis. Informacija apie materialines investicijas už 2004 m. parengta naudojant investicijų ir įmonių veiklos tyrimo duomenis.

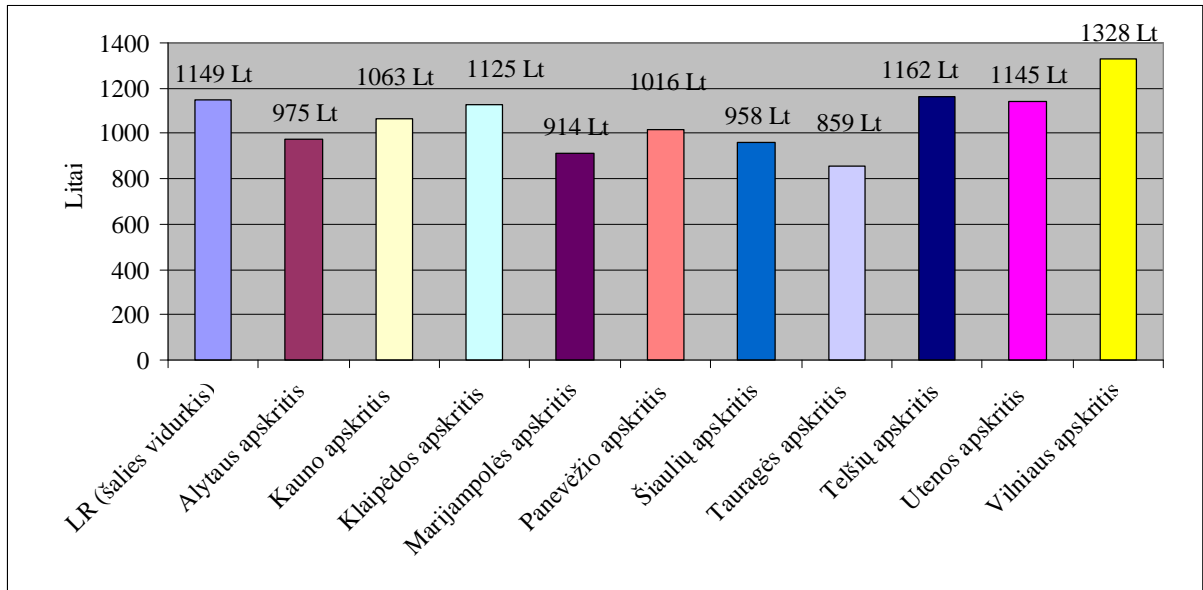
3.3.4. Vidutinis bruto darbo užmokestis

Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis – ikimokestinis darbo užmokestis (neatskaičius gyventojų pajamų ir privalomojo valstybinio socialinio draudimo mokesčių, kuriuos moka darbuotojas). Statistikos departamento duomenimis vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje 2004 metų pradžioje buvo 914 Lt. Šalies vidurkis 1149 Lt ir tai sudarė 79,54 proc. šalies vidurkio. Į bruto darbo užmokesčio lėšas įskaitoma: pagrindinis darbo užmokestis už atliktą darbą pagal įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje taikomas darbo apmokėjimo formas ir sistemas: valandinius (dieninius) tarifinius atlygius, mėnesines (pareigines) algas ir vienetinius įkainius; reguliarius ir nereguliariai mokami priedai ir priemokos prie valandinių (dieninių) tarifinių atlygių, vienetinių įkainių ir mėnesinių algų (pvz., priedai už tarnybos stažą, už laipsnį ir kt.); priemokos už darbą kenksmingomis, labai kenksmingomis ir pavojingomis darbo sąlygomis, už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą ar papildomas užduotis, atliekamas viršijant nustatytą darbo krūvį, ir pan.); reguliarios ir vienkartinės premijos; vienkartinės piniginės išmokos, skirtos darbuotojams skatinti (teisės aktų nustatytų švenčių progomis, atlikus vienkartinę ypatingos svarbos užduotis ir pan.) mokamos pagal įmonės darbo apmokėjimo ir skatinimo sistemą; anksčiau gauto vidutinio darbo užmokesčio ir faktinio darbo užmokesčio skirtumas, mokamas darbuotojams teisės aktų, kolektyvinėje ar darbo sutartyse numatytais atvejais; tantjemos; darbo užmokestis už laiką, kai darbuotojas teisės aktų, kolektyvinėje ar darbo sutartyse numatytais atvejais nedirbo įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje (darbo užmokestis už kasmetines atostogas, prastovas ne dėl darbuotojo kaltės, papildomas atostogų dienas ir pan.); laikraščių, žurnalų, telegramų ir spaudos agentūrų, leidyklų, televizijos, radijo ir kitų organizacijų etatiniams literatūriniais (kūrybiniais) darbuotojams darbo sutarties pagrindu mokamas literatūrinis (kūrybinis) honoraras; valstybės kompensuotos darbdavio išlaidos darbo užmokesčiui; kitos išmokos, tiesiogiai susijusios su darbu, nustatytos teisės aktų, kolektyvinėje ar darbo sutartyse.

Į bruto darbo užmokesčio lėšų sumą neįskaitoma: dividendai; materialinė parama; dotacijos darbuotojų maitinimui; kompensacinio pobūdžio išmokos; negražintinos paskolos gyvenamųjų

namų ir butų statybai; pašalpos laikinojo nedarbingumo metu ir kitos išmokos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų ir pan.

Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis – ikimokestinis darbo užmokestis (neatskaičius gyventojų pajamų ir valstybinio socialinio draudimo mokesčių, kuriuos moka darbuotojas).

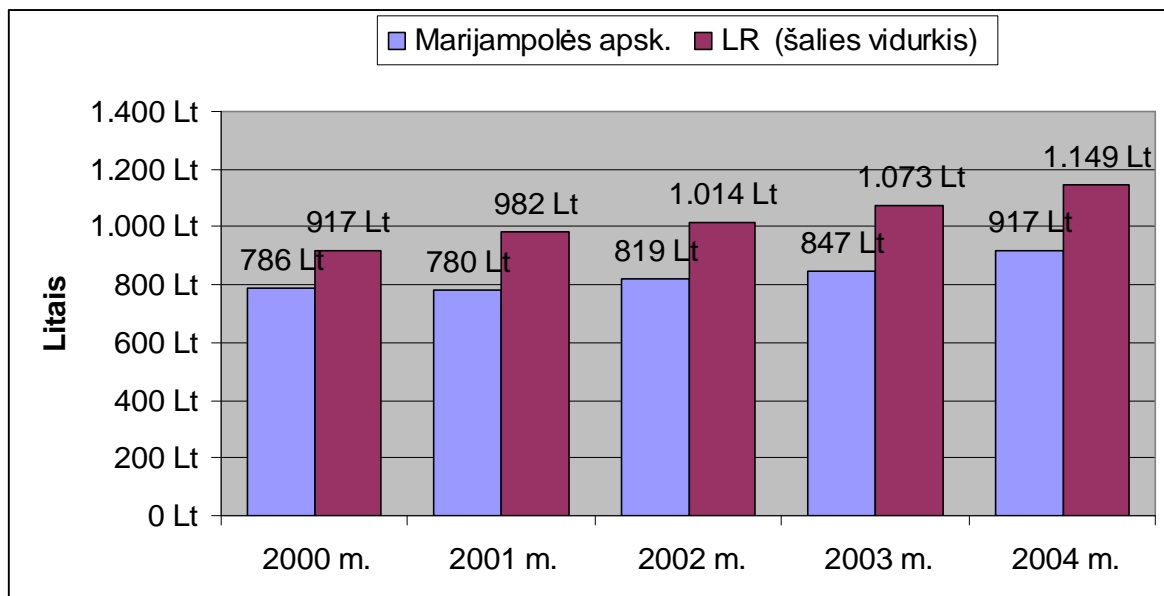

33 pav. Vidutinis bruto darbo užmokestis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, Lt, 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Didžiausią bruto darbo užmokestį gavo Vilniaus apskrities dirbantieji – 1328 Lt, (žr. 33 pav.) mažiausią - Tauragės apskrities dirbantieji – 859 Lt. Lyginant su kitų Lietuvos apskričių duomenimis matyti, kad vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio rodiklis Marijampolės apskrityje yra vienas mažiausių Lietuvoje (mažesnis tik Tauragės apskrityje).

. Vidutinis darbo užmokestis nuo Marijampolės apskrityje nuo 2000 m. išaugo iki 917 Lt 2004 m. (žr. 34 pav.) Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) nuo 917 Lt iki 1149 Lt. Darbo užmokesčio augimui turi įtakos ekonomikos augimas, kylantis įmonių veiklos efektyvumas, stiprėjančios įmonių finansinės galimybės, darbo jėgos kvalifikacija, minimalaus darbo užmokesčio didinimas.

34 pav. Darbo užmokesčio dinamika Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis), Lt, 2000-2004 m (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

2000 m. vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje sudarė 85,61 proc. Lietuvos respublikos (šalies) vidurkio, 2004 m. tik 79,80 proc. Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkio. Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio Marijampolės apskrityje santykis su Lietuvos Respublikos vidurkiu 2000 - 2004 m. laikotarpiu visada buvo panašus (apie 80 proc.). tik 2000 ir 2001 metais šis santykis kito (žr. 10 lentelė).

10 lentelė

Vidutinio bruto darbo užmokesčio palyginimas su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.

Regionas/metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Marijampolės apskritis, proc.	85,7	73,4	80,8	78,9	79,8
Lietuvos Respublika, proc	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

Vidutinio bruto darbo užmokesčio prieaugis/sumažėjimas Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje, proc. 2001-2004 m (metų pabaigos duomenys)

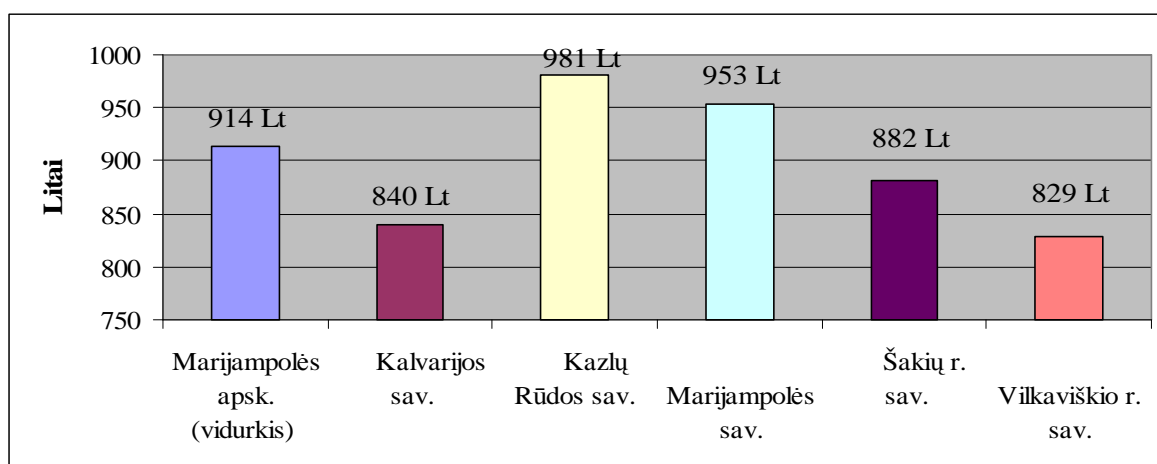
Regionas/metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Marijampolės apskritis, proc.	-0,77	4,76	3,31	7,43
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis) proc.	6,62	3,15	5,50	6,61

Šaltinis: sudaryta autorės

Pastebėtina, kad vidutinis bruto darbo užmokestis Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) per 2000-2004 metais (išskyrus 2002 m.) (žr. 11 lentelę) augo greičiau negu vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje, bendras vidutinio bruto darbo užmokesčio prieaugis per 2001-2004 m. buvo atitinkamai 14,73 proc. ir 21,88 proc.

Pastebėtina, kad Iki 2003 m. buvo atliekamas išštinis metinis darbo apmokėjimo tyrimas. Skaičiuojant rodiklius, buvo naudoti statistiškai stebimų įmonių duomenys ir statistiškai nestebimų (neatsakiusių) įmonių apskaičiuoti statistiniai duomenų įverčiai.

Nuo 2004 m. metiniai darbo statistikos rodikliai skaičiuojami matematiniais metodais Statistikos departamente. Naudojami ketvirtinio darbo apmokėjimo tyrimo duomenys bei Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos informacija. Aprėpiamos visų nuosavybės formų įmonės, įstaigos ir organizacijos. Rezultatai papildyti individualių įmonių samdomųjų darbuotojų darbo užmokesčio duomenimis.

35 pav. Vidutinio bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrities savivaldybėse, Lt, 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Didžiausią bruto darbo užmokestį Marijampolės apskrityje gavo Kazlų Rūdos savivaldybės dirbantieji – 981 Lt, mažiausiai uždirbo Vilkaviškio r. savivaldybės dirbantieji – 829 Lt. Iki tol didžiausią darbo užmokestį gaudavo Marijampolės sav. dirbantieji.

12 lentelė

**Vidutinis bruto darbo užmokestis pagal ekonomines veiklos rūšis Marijampolės apskrityje
2004 m. (metų pabaigos duomenys).**

Ekonominė veikla	Vidutinis bruto darbo užmokestis, Lt
Žemės ūkis, medžioklė ir miškininkystė	773
Kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba	940
Apdirbamoji gamyba	940
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	1001
Statyba	984
Didmeninė ir mažmeninė prekyba ir t.t.	691
Viešbučiai ir restoranai	458
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	665
Finansinis tarpininkavimas	746
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	1086
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	1509
Švietimas	945
Sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	853
Kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	930

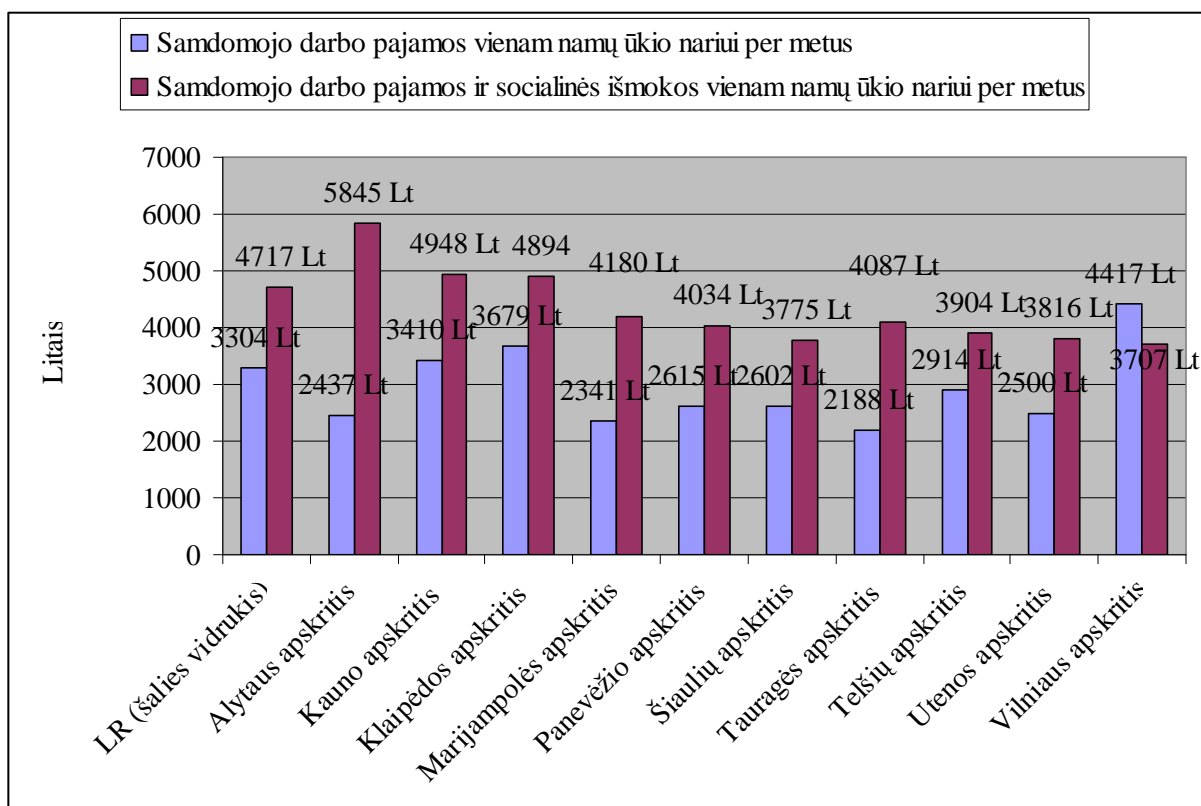
Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Daugiausia Marijampolės apskrityje uždirbo viešasis valdymas ir gynyba (žr. 12 lentelę), privalomasis socialinis draudimas, nekilnojamojo turtas, jo nuoma ir kita verslo veikla 1086 Lt., bei elektros, dujų bei vandens tiekimas 1001 Lt. Mažiausias darbo užmokestis buvo dirbančių viešbučiuose ir restoranuose - 458 Lt, Transporto, sandėliavimo bei ryšių sektoriuje - 665 Lt, bei mažmeninėje ir didmeninėje prekyboje -961 Lt. Panaši darbo užmokesčio tendencija išlieka ir visoje Lietuvos Respublikoje. Didžiausią bruto darbo užmokestį 2004 m. gavo šalies ūkio finansinio tarpininkavimo darbuotojai - 2559,5 Lt, viešojo valdymo ir gynybos; privalomojo socialinio draudimo - 1866,5 Lt, elektros, dujų ir vandens tiekimo - 1691,5 Lt ekonominių veiklų darbuotojai. Mažiausiai uždirbo viešbučių ir restoranų - 656,0 Lt, žemės ūkio, medžioklės, ir miškininkystės - 887,1 Lt, sveikatos priežiūros ir socialinio darbo -966,9 Lt ekonominių veiklų darbuotojai.

3.3.5. Samdomojo darbo pajamos vienam namų ūkiui per metus

Samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus (SDP) statistiškai gana patikimas regioninių netolygumų vertinimo rodiklis. Jos sudaro apie 60 procentų visų namų ūkio pajamų.

Kita svarbi gyventojų pajamų dalis, skirta gyventojų pajamų teritorinei diferenciacijai išlyginti, yra socialinės išmokos. Socialinės išmokos gyventojams apima didesnę pajamų dalį, palyginti su socialinės paramos išmokomis. Čia, be socialinės paramos išmokų, įtraukiamos ir nedarbo draudimo, ligos ir motinystės socialinio draudimo, visų rūšių pensijų išmokos.

36 pav. Samdomojo darbo pajamos vienam namų ūkiui per metus, Lt,
2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Kaip rodo statistikos duomenys, 2004 metais net 7 iš 10 apskričių SDP buvo mažesnės už šalies vidurkį - 3304 Lt. (žr. 36 pav.) Šalies vidurkį viršijo tik Vilniaus apskritis – 4417 Lt., Klaipėdos apskritis 3679 Lt ir Kauno apskritis 3410 Lt. Marijampolės apskrities SDP siekė vos pusę Vilniaus apskrities SDP (didžiausių šalyje) ir buvo beveik 1,5 karto mažesnės už šalies

vidurkį ir palyginus su šalies vidurkiu sudarė tik 70,9 proc. SDP. Žemesnis rodiklis tik Tauragės apskrityje.

Apskričių pasiskirstymo pagal gyventojų pajamas (įskaitant socialines išmokas), pagal mažiausias gyventojų pajamas apskritis išlieka bemaž tos pačios – Marijampolės - 88,6 proc. šalies vidurkio, Šiaulių - 80 proc. Šalies vidurkio, Tauragės - 86,6 proc. šalies vidurkio.

3.3.6. Ūkio subjektai

Statistikos departamento duomenimis 2004 m. Marijampolės apskrityje buvo užregistruoti 5406 ūkio subjektai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Įregistruotų ūkio subjektų skaičius Marijampolės apskrityje pagal pagrindines ekonominės veiklos rūšių grupes

Ekonominės veiklos rūšių grupės	2002-01-01	2003-01-01	2004-01-01
	Įregistruotų	Įregistruotų	Įregistruotų
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	494	490	474
Pramonė	495	502	473
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	27	30	30
Statyba	121	128	119
Prekyba	1835	1854	1801
Viešbučiai ir restoranai	123	134	139
Transportas ir sandėliavimas	439	462	459
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	6	9	12
Finansinis tarpininkavimas	22	29	42
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	226	222	231
Viešasis valdymas	49	48	44
Kitos veiklos rūšys	1390	1524	1582
Iš viso	5227	5432	5406

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Pagal įregistruotų ūkio subjektų skaičių, tenkantį 1000-iui gyventojų, Marijampolės apskritis tenka 28,9 ūkio subjektų ir tai gerokai atsilieka nuo bendros šalies situacijos - 46,1 ūkio subjektai. Aukščiausias rodiklis yra Marijampolės savivaldybėje 36,6, žemiausias - Kalvarijos savivaldybėje 22,5. Kitose apskrities savivaldybėse situacija panaši: Kazlų Rūdos - 26,8, Šakių rajono - 25,2, Vilkaviškio rajono - 25,2.

Veikiantys ūkio subjektai pagal veiklos pobūdį

Ekonominės veiklos rūšių grupės	2002-01-01	2003-01-01	2004-01-01
	Veikiančių	Veikiančių	Veikiančių
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	216	202	184
Pramonė	292	309	307
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	14	20	18
Statyba	71	75	73
Prekyba	1034	992	993
Viešbučiai ir restoranai	69	69	67
Transportas ir sandėliavimas	244	297	273
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	4	6	8
Finansinis tarpininkavimas	9	14	17
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	148	154	139
Viešasis valdymas	31	42	42
Kitos veiklos rūšys	814	783	874
Iš viso	2946	2963	2995

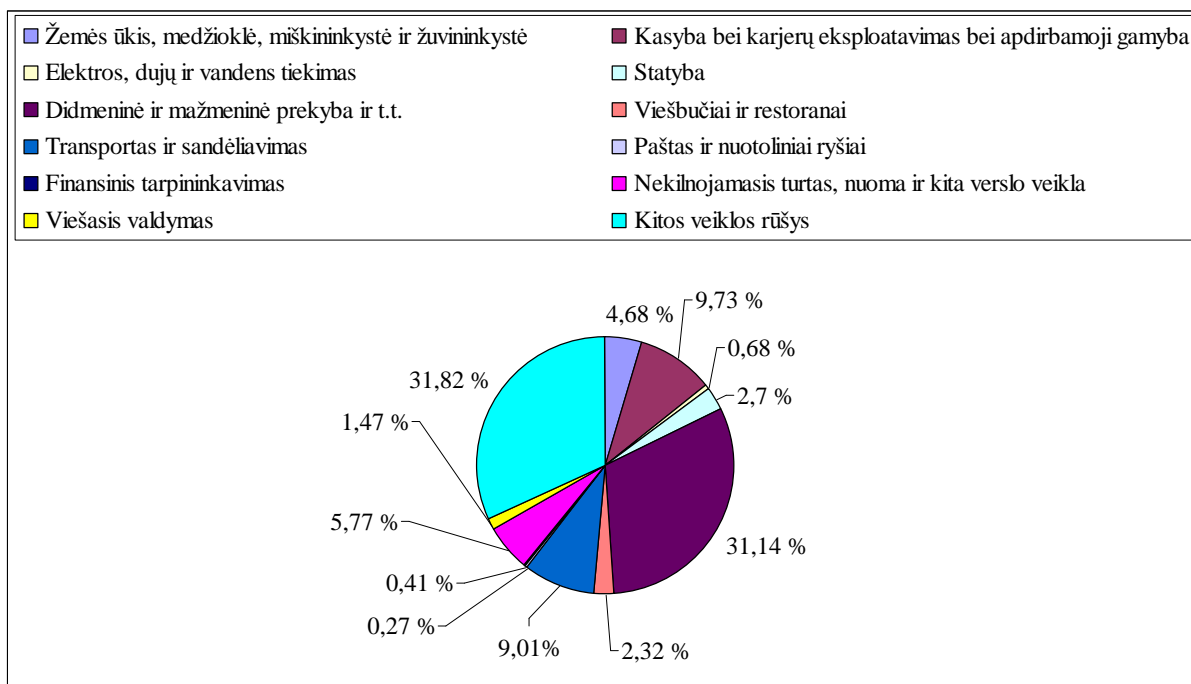
Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

Veikiantys ūkio subjektai Marijampolės apskrityje, vnt, 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Ekonominės veiklos rūšių grupės	Veikiančių ūkio subjektų skaičius
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė ir žuvininkystė	137
Kasyba bei karjerų eksploatavimas bei apdirbamoji gamyba	285
Elektros, dujų ir vandens tiekimas	20
Statyba	79
Didmeninė ir mažmeninė prekyba ir t.t.	912
Viešbučiai ir restoranai	68
Transportas ir sandėliavimas	264
Paštas ir nuotoliniai ryšiai	8
Finansinis tarpininkavimas	12
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	169
Viešasis valdymas	43
Kitos veiklos rūšys	932

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.kastat.lt>.

Marijampolės apskrityje 2004 m. pabaigoje veikė 2929 ūkio subjektai (žr. 15,16 lentelę ir 37 pav.), iš kurių didžioji dalis užsiėmė prekyba - 31,14 proc., kasyba bei karjerų eksploatavimas bei apdirbamoji gamyba - 9,73 proc.), transportavimu ir sandėliavimu - 9,1 proc. bei žemės ūkiu, miškininkystė ir žuvininkystė - 4,68 proc.

37 pav. Veikiantys ūkio subjektai pagal veiklos rūšis Marijampolės apskrityje, proc., 2005 m.
(metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą:
<<http://www.kastat.lt>>.

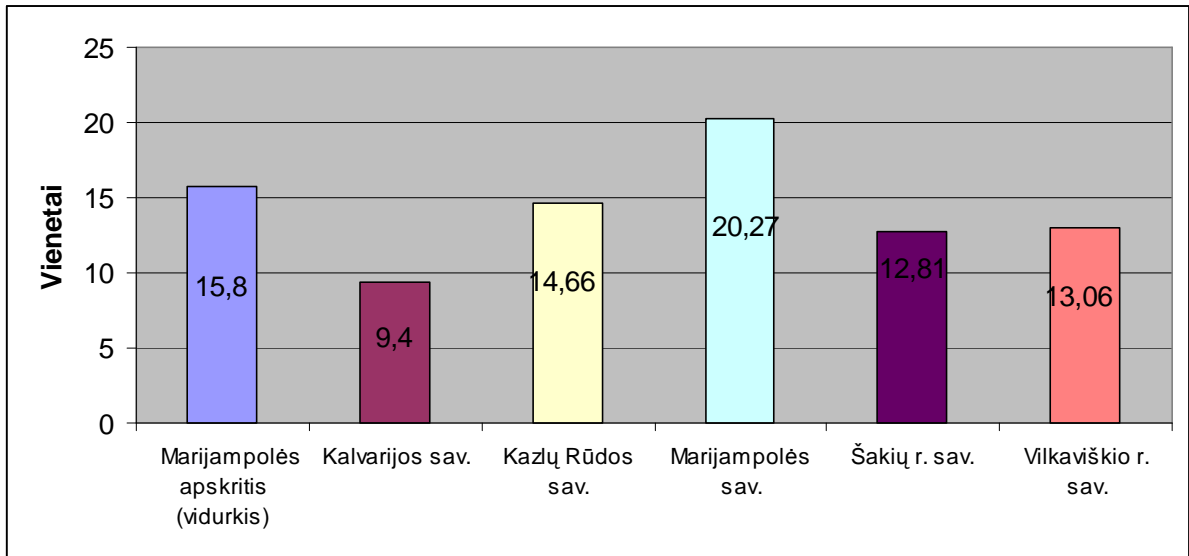
17 lentelė

**Veikiantys ūkio subjektai Marijampolės apskrityje ir apskrities savivaldybėse, vnt.,
2001-2005 m. (metų pradžios duomenys)**

Marijampolės apsk. /Metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Kalvarijos sav.	118	150	134	138	128
Kazlų Rūdos sav.	156	199	198	215	218
Marijampolės sav.	1289	1356	1395	1417	1418
Šakių r. sav.	585	573	565	538	521
Vilkaviškio r. sav.	673	668	671	687	644
Marijampolės r. sav.	128	-	-	-	-
Viso:	2949	2946	2963	2995	2929

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [2006-04-03]. Prieiga per internetą:
<<http://www.kastat.lt>>.

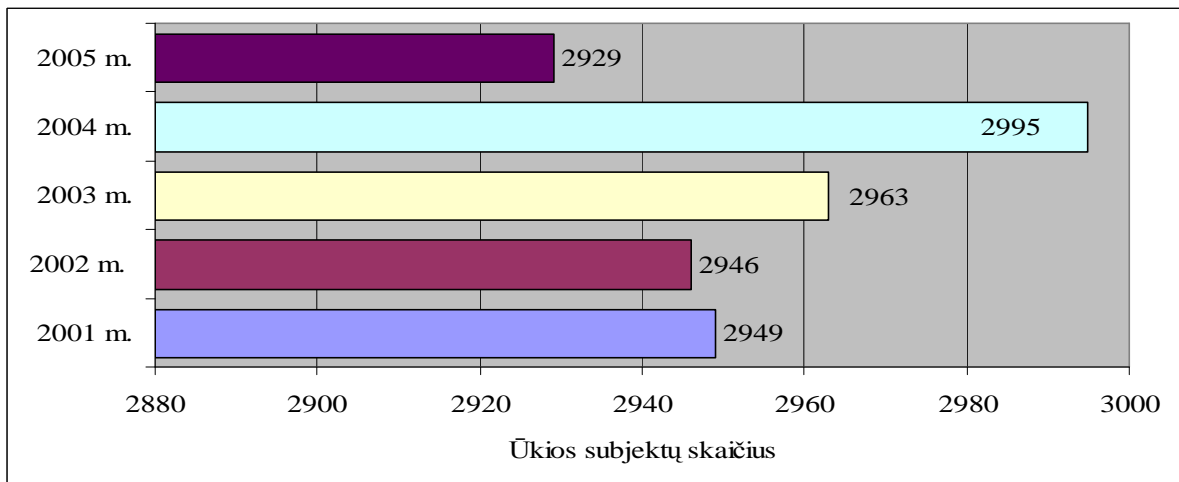
2005 m. pradžioje. daugiausia ūkio subjektų veikė Marijampolės sav. – 1418 ūkio subjektai (žr. 17 lentelę), mažiausiai Kalvarijos savivaldybės -128 ūkio subjektai. Ankstesniais metais daugiausiai ūkio subjektų veikė Marijampolė sav. mažiausiai – Kalvarijos sav.

38 pav. Veikiančių ūkio subjektų skaičius 1000 gyventojų Marijampolės apskrities savivaldybėse, vnt, 2005 m., (metų pradžios duomenys). Šaltinis: sudaryta autorės

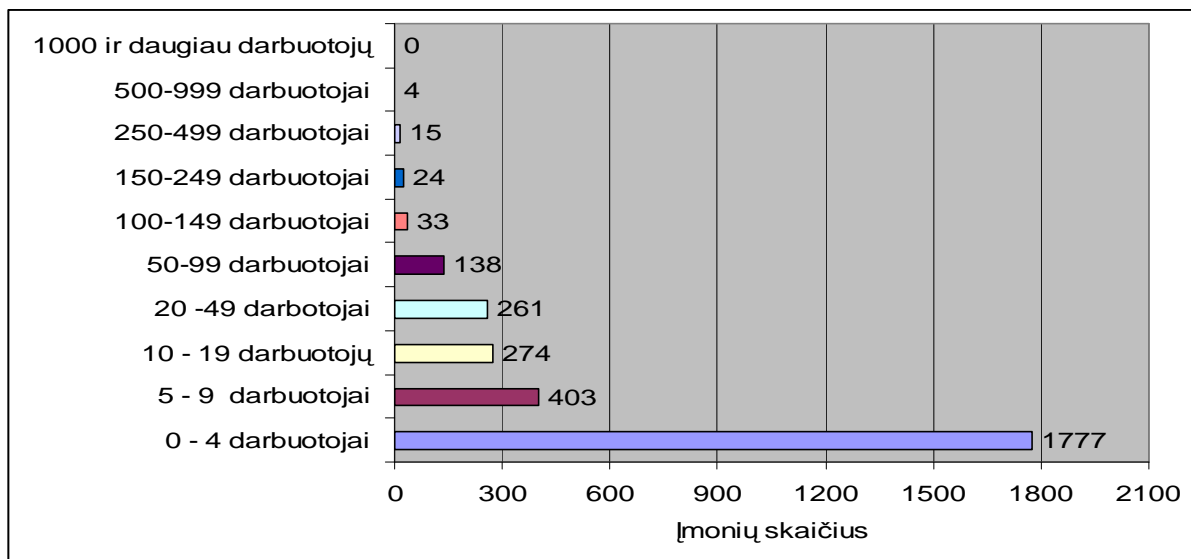
Daugiausia veikiančių ūkio subjektų 1000 gyventojų teko Marijampolės apskrities gyventojams - 20,27. (žr. 38 pav.) ir tai nelabai atsilieka nuo Lietuvos Respublikos vidurkio 21,1 (žr. 42 pav.), mažiausiai veikiančių ūkio subjektų 1000 gyventojų teko Kalvarijos sav. – 9,4, tai labai žemas rodiklis palyginus su apskrities ir šalies vidurkiais.

Marijampolės apskrityje per paskutinius penkerius metus veikiančių įmonių skaičius išliko gana stabilus (žr. pav. 39), nors nežymiai kito. Natūralu, kad rinkos sąlygomis veikiančių subjektų apskrityje skaičius svyruoja.

39 pav. Veikiančių ūkio subjektų Marijampolės apskrityje dinamika, vnt., 2001-2005 metais (metų pradžios duomenys)

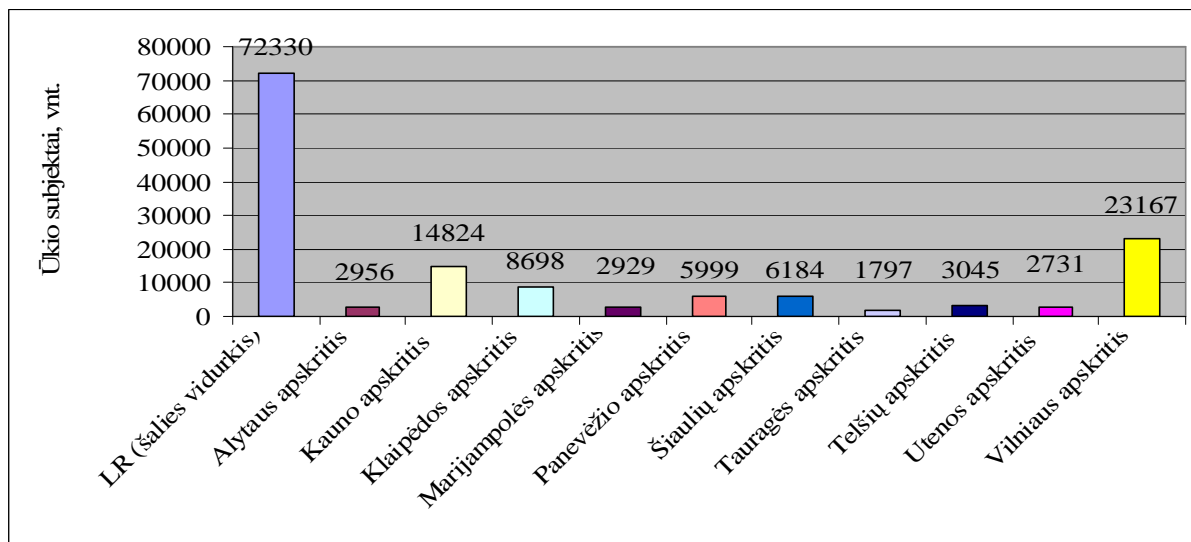
Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

40 pav. Veikiantys ūkio subjektai pagal darbuotojų skaičiaus grupes Marijampolės apskrityje, vnt., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

Galima daryti išvadą, kad stambių pramonės įmonių Marijampolės apskrityje nėra. Vyrauja smulkaus (mikroįmonės) ir vidutinio ūkio subjektai (verslo įmonės) (žr. 40 pav.). Daugiausia veikia ūkio subjektų, kuriuose dirba iki 4 darbuotojų, tai sudaro 61 proc. visų veikiančių ūkio subjektų. Ūkio subjektų, kurios turi virš 1000 darbuotojų Marijampolės apskrityje nėra.

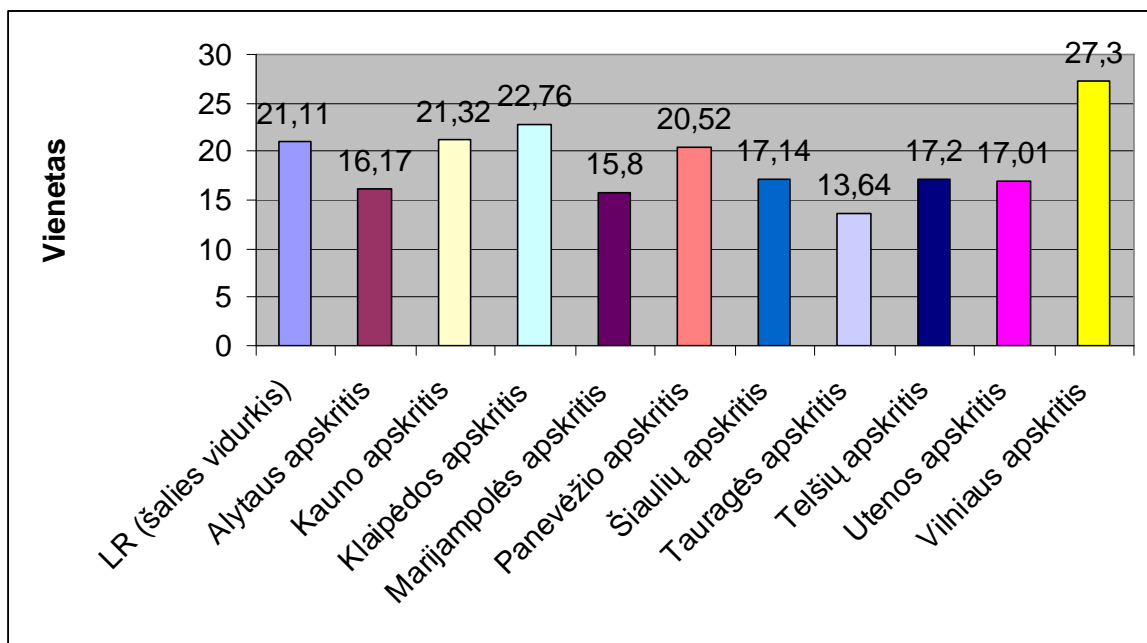

41 pav. Veikiančių ūkio subjektų skaičius Lietuvos Respublikoje (viso) ir apskrityse, vnt., 2005 m. (metų pradžios duomenys).

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Daugiausia veikiančių ūkio subjektų buvo Vilniaus apskrityje – 23167 ūkio subjektai, mažiausiai Marijampolės ir Tauragės apskrityse, atitinkamai 2929 ir 1797 veikiančių ūkio subjektai (žr. 41 pav.).

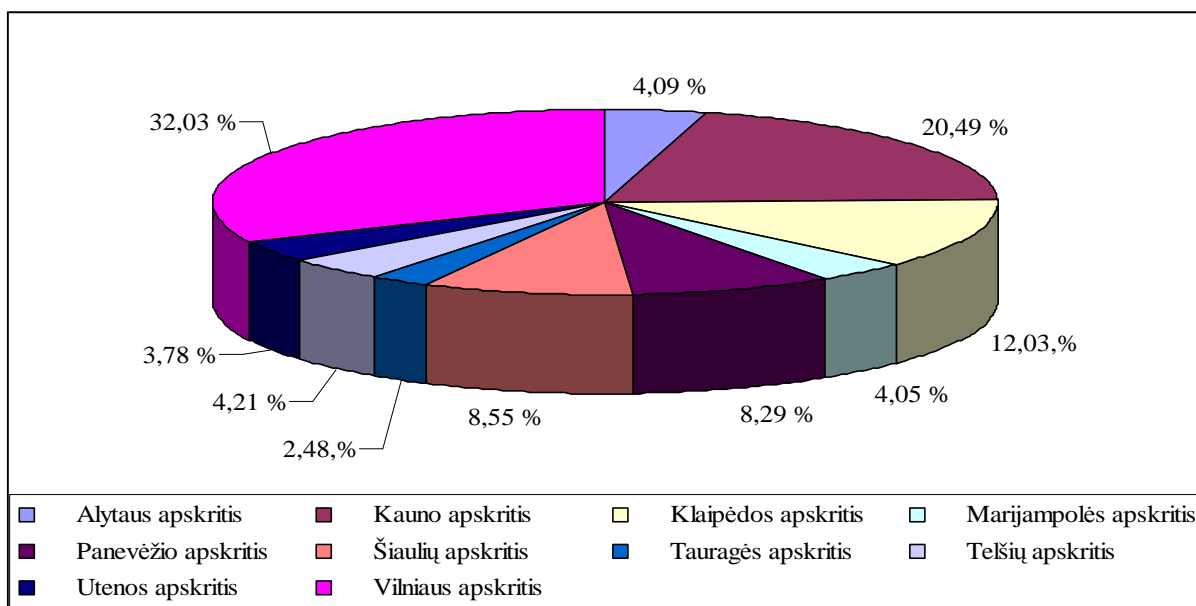
Marijampolės apskrityje buvo 4,05 proc. visų šalyje veikiančių ūkio subjektų. (žr. 43 pav.) 1000 tūkstančiui apskrities gyventojų teko 15,8 ūkio subjektai (žr. 42 pav.), tuo tarpu Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) vidurkis yra 21,1 ūkio subjektų 1000 gyventojų. Vilniaus apskrityje - 27,3 ūkio veikiančių subjektai 1000 gyventojų. Tuo tarpu ES vidurkis 2003 metais buvo 48 veikiančių ūkio subjektai vienam gyventojui.

42 pav. Veikiančių ūkio subjektų skaičius 1000 gyventojų Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir apskrityse, vnt., 2005 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: sudaryta autorės

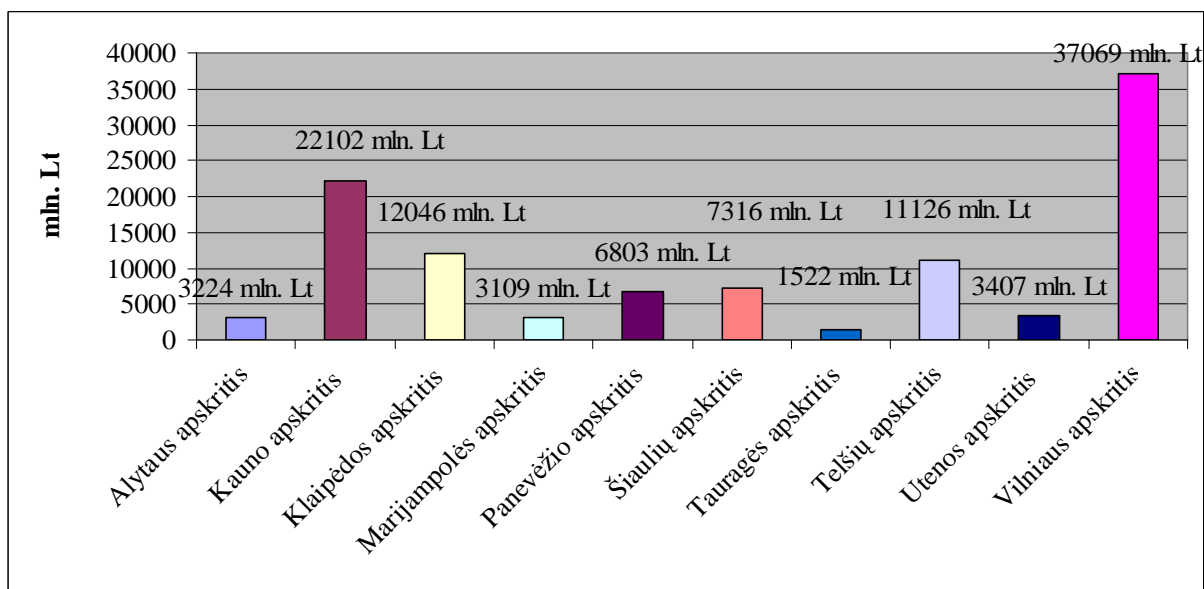
Natūralu, kad daugiausia veikiančių ūkio subjektų buvo didžiosiose Lietuvos Respublikos apskrityse - Vilniaus 32,3 proc. ir Kauno 20,49 proc. visų veikiančių ūkio subjektų. (žr. 43 pav.) Marijampolės apskrityje buvo tik 4,05 proc. veikiančių ūkio subjektų

43 pav. Veikiantys ūkio subjektai Lietuvos apskrityse, proc., 2004 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

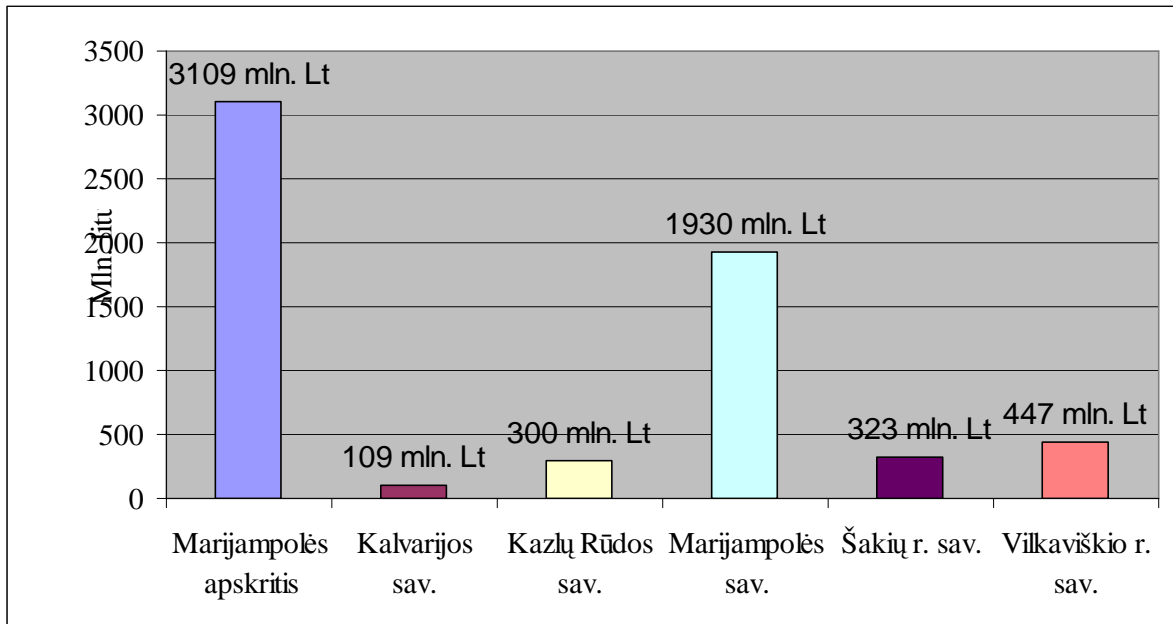
3.3.7. Pajamos už parduotas prekes ir paslaugas

44 pav. Pajamos už parduotas prekes ir suteiktas paslaugas, Lietuvos Respublikos apskrityse, mln. Lt., 2004 m., (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Marijampolės apskrities pramonės produkcija nuolat auga. 2004 metais Marijampolės apskrityje buvo parduota pramonės produkcijos už 3109 mln. Lt (žr. 44 ir 45 pav.), tačiau tai 10 kartų mažiau nei produkcijos pardavė (suteikė paslaugų) Vilniaus apskrities įmonės. Daugiausia pramonės produkcijos apskrityje pardavė Marijampolės savivaldybės įmonės - už 1930 mln. Lt, Kazlų Rūdos savivaldybės – už 300 mln. Lt, Vilkaviškio r. savivaldybės – už 447 mln. Lt, mažiausia – Kalvarijos savivaldybės įmonės – 109 mln. Lt.

45 pav. Pajamos už parduotas prekes ir paslaugas Marijampolės apskrities savivaldybėse, mln. Lt, 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

3.3.8. Eksportas

Vienas iš veiksnių, apsibūdinančių regiono pramonės konkurencingumą, yra gebėjimas rasti rinkas pagamintiems produktams ir gamybinių ryšių plėtojimas. Regiono rezultatas šioje srityje galutinai išreiškia prekių eksportas, kuris prikalsto nuo pramonė plėtros ir efektyvių investicijų naudojimo. Šalies pramonės įmonės eksportuoja per 60 proc. visos parduotos produkcijos. Tokie sektoriai, kaip tekstilės gamybos, drabužių siuvimo pramonė, radijo, televizijos ir ryšių įrangos pramonė, chemijos pramonė eksportuoja per 80 proc. savo produkcijos. Vidaus rinkoje didesnę pagamintos produkcijos dalį realizuoja maisto pramonės (apie 70 proc.), statybinių medžiagų pramonės (per 80 proc.), guminių ir plastikinių gaminių pramonės (apie 60 proc.)

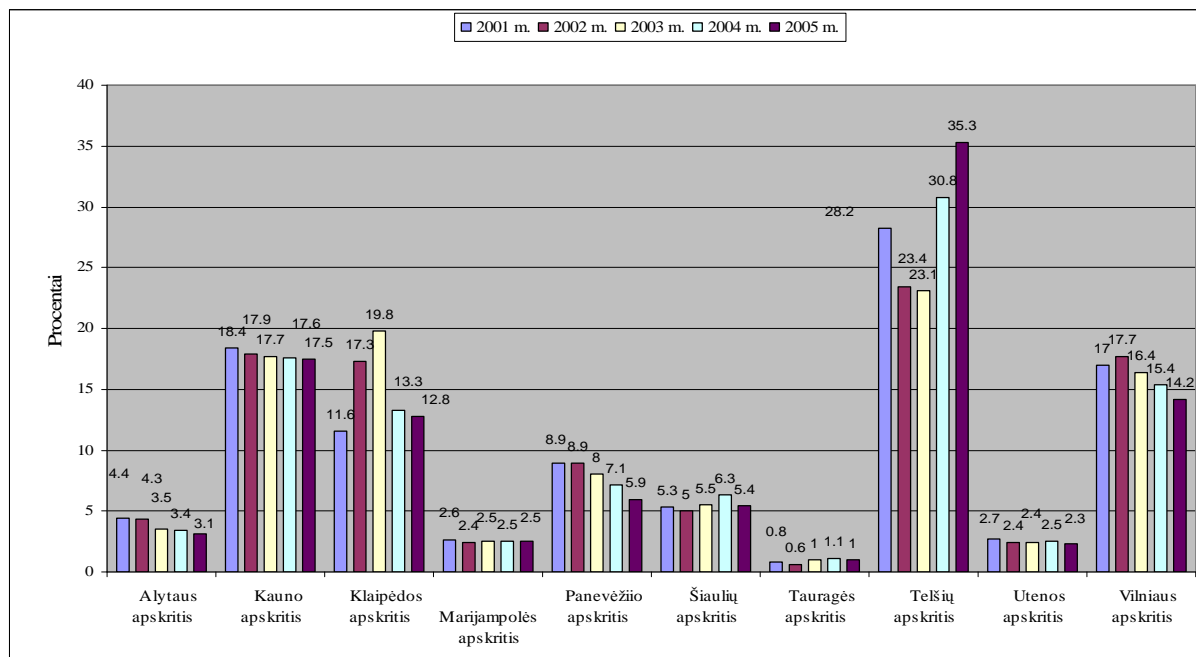
įmonės. Pagrindinės Lietuvos eksporto prekės yra naftos produktai (2004 m. sudarė 31,0 proc. visų Lietuviškos kilmės prekių eksporto), tekstilės gaminiai -13,1 proc., medienos gaminiai, įskaitant baldus - 12,9 proc.), elektros mašinos, radijo ir televizijos įranga bei aparatura, matavimo prietaisai 12,6 proc., orlaiviai, laivai, valtys, jų remontas 9,0 proc. Šių sektorių produkcijos eksporto apimtys turi tendenciją didėti.

18 lentelė

**Lietuviškos kilmės prekių eksportas Lietuvos Respublikoje ir apskrityse, mln. Lt,
2001 - 2005 m. (metų pabaigos duomenys)**

Regionas/metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Lietuvos Respublika	14315	15475	17739,9	20753,6	25516
Alytaus apskritis	634,6	660,5	626,5	699,4	798,6
Kauno apskritis	2635	2774,8	3138,9	3646,3	4448,2
Klaipėdos apskritis	1665,8	2675,9	3513,1	2762,2	3274,7
Marijampolės apskritis	376,4	373,3	443,3	527,9	625,1
Panevėžio apskritis	1275,9	1373,3	1423,2	1481,9	1510,1
Šiaulių apskritis	754,7	780,9	971,7	1315	1386,6
Tauragės apskritis	108,9	100,3	181,6	220,7	258,3
Telšių apskritis	4037	3621,6	4101,1	6386,5	9002,2
Utenos apskritis	392,2	373,3	428,9	524,8	594,6
Vilniaus apskritis	2434,4	2741	2911,5	3189	3617,6

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą <<http://www.std.lt>>.

**46 pav. Lietuviškos kilmės prekių ekporto dinamika Lietuvos Respublikos apskrityse,
proc., 2001-2005 m. (metų pabaigos duomenys)**

Šaltinis: Statistikos departamentas. Regioninė statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

Pagrindinė Lietuvoje pagamintos eksportuojamos produkcijos dalis realizuojama Vakarų rinkose. Eksporto apimtis į Europos Sąjungos valstybes, ELPA šalis sudarė per 79 proc. visos eksportuotos produkcijos.

Iki 2005 m. Marijampolės savivaldybės produkcija sudarė 3,5 proc. bendros šalies pramonės produkcijos, o pramonės gamybinis personalas sudarė 4,5 proc. bendro šalies pramonės personalo. Tai rodo, kad regione dominuoja darbui imlesnė negu vidutiniškai šalyje pramonė, tai greičiausiai sąlygoja visų pirma naudojami technologiniai procesai bei pačių pramonės šakų specifika (regione dominuoja medienos apdirbimo, baldų, metalo apdirbimo pramonės šakos). Iš Marijampolės apskrities per 2004 m. eksportuota lietuviškos kilmės prekių už 625,1 mln. Lt (arba apie ½ visos pramonės produkcijos), kurie sudarė 2,5 proc. Pastarųjų metų Lietuvos eksporto. Eksportuojama daugiausia į Vidurio ir Vakarų Europą - 89 proc., į NVS šalis ir Rusiją - 11 proc. 2004 m. beveik visą produkciją - 98,2 proc. - į užsienį išvežė drabužių siuvimo, kailių dirbimo ir dažymo įmonės, 87 proc. - audimo įmonės, 82,2 proc. - baldų gamintojai.

Apie lietuviškos kilmės prekių eksportą Marijampolės apskrities savivaldybėse duomenų nepateikta.

Pastebėtina, Užsienio prekybos statistika iki 2004 m. gegužės mėn. buvo rengiama remiantis muitinės deklaracijos (Bendrojo administracinio dokumento) duomenimis. Muitinės departamentas kiekvieną mėnesį Statistikos departamentui pateikdavo Bendrojo administracinio dokumento pirminius duomenis, gautus iš eksportuotojų ir importuotojų.

Įstojus į Europos Sąjungą (ES), muitų sienos su ES šalimis buvo panaikintos. Lietuvos užsienio prekybos duomenys pasidalijo į dvi dalis – Ekstrastatą ir Intrastatą. Ekstrastato sistema apima Lietuvos prekybos su ne ES šalimis duomenis, kurių šaltinis ir toliau yra muitinės deklaracijos (Bendrojo administracinio dokumento) informacija. Intrastatas – tai duomenų surinkimo sistema iš įmonių, kurios prekiauja su ES šalimis.

3.3.9. Bendrasis vidaus produktas

Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas iš rodiklių parodančių tam tikros teritorijos ekonomikos dydį. Bendrasis vidaus produktas yra apibrėžiamas kaip galutinė prekių ir paslaugų sukurtų šalyje rinkos vertė per tam tikrą laiko tarpą. BVP – tai pajamos, gautos šalies viduje

Bendrasis vidaus produktas, arba bendroji pridėtinė vertė, yra pagrindinis bet kokios teritorijos ūkio plėtojimo lygio ir plėtros tendencijų universalusis rodiklis.

Regionų indėlis į šalies BVP labai skirtingas. Kaip ir ankstesniais metais, lyginant vienam gyventojui tenkančią BVP dalį su šalies vidurkiu, lyderių pozicijų neužleidžia Vilniaus - 144,3% ir Klaipėdos -102,9% apskritys. Keturiuose apskrityse (Alytaus, Marijampolės, Šiaulių ir Tauragės) sukurto BVP vienam gyventojui dalis vis dar sudaro iki 80 procentų šalies vidurkio.

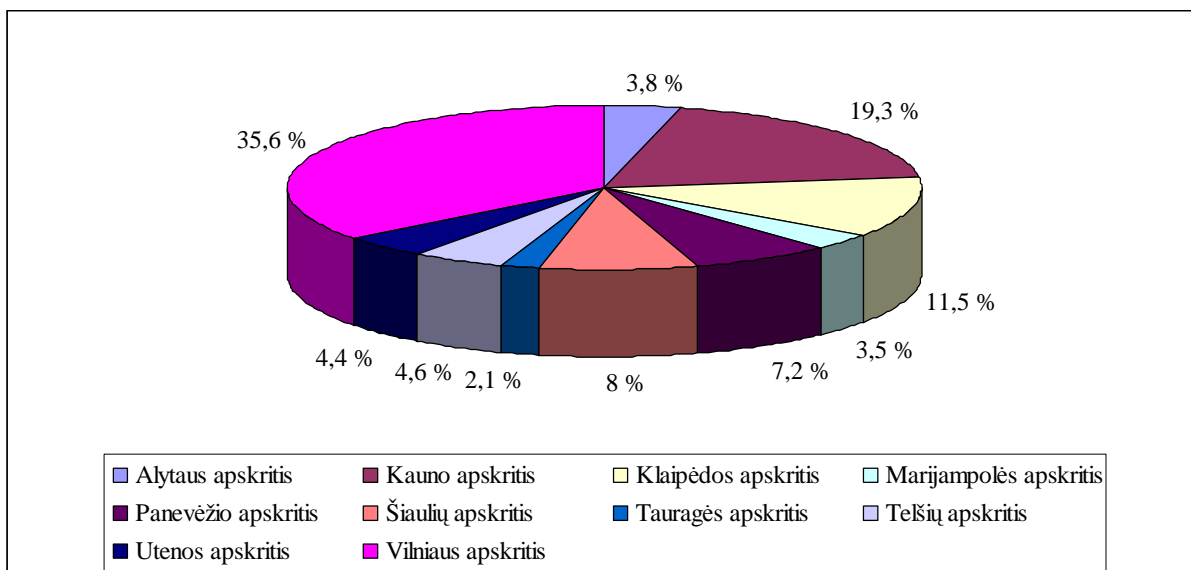
Rezultatai rodo, kad skirtumas tarp Vilniaus ir kitų regionų 2004 m. nesumažėjo. Vilniaus apskrityje BVP vienam gyventojui, kaip ir 2003 m., du kartus ir daugiau viršija Alytaus, Marijampolės ir Tauragės apskričių lygį.

19 lentelė

**Bendrasis vidaus produktas Lietuvos Respublikoje ir apskrityse 2004 m.
(metų pabaigos duomenys)**

	Šalies	Apskričių BVP									
		Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
Bendrasis vidaus produktas, mlrd. Lt	62,44	2,38	12,03	7,16	2,20	4,51	4,98	1,32	2,88	2,72	22,26
Bendrojo vidaus produkto struktūra, %	100,0	3,8	19,3	11,5	3,5	7,2	8,0	2,1	4,6	4,4	35,6
Bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui, tūkst. Lt	18,2	12,9	17,5	18,7	11,8	15,4	13,7	10,0	16,2	15,1	26,2
Palyginti su šalies vidurkiu, %	100,0	71,1	96,1	102,9	65,1	84,5	75,6	55,0	89,3	83,2	144,3

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

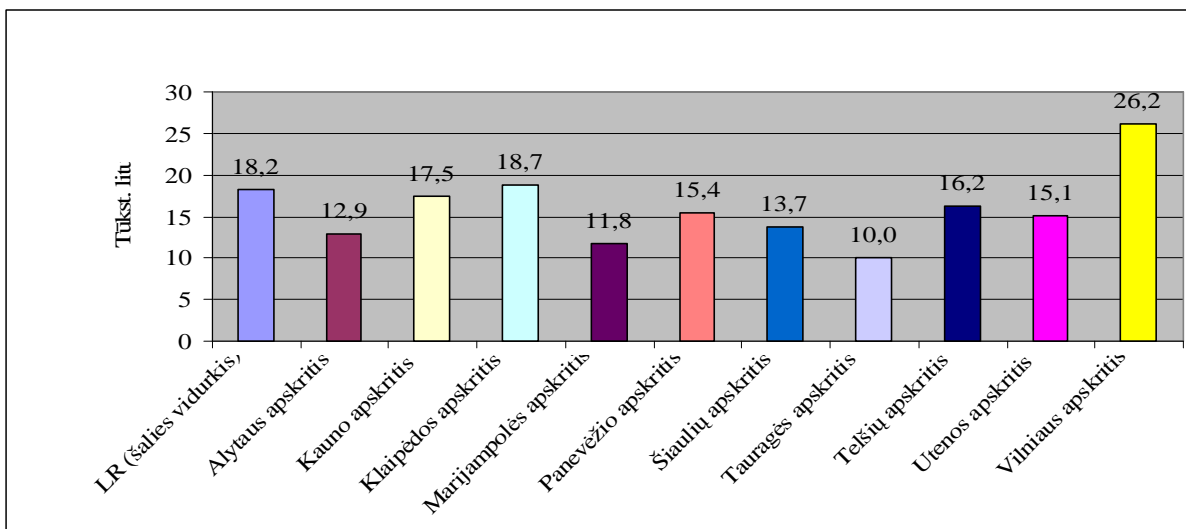

47 pav. Bendrojo vidaus produkto struktūra Lietuvos Respublikos apskrityse, proc., 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika [Internet]. [2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>.

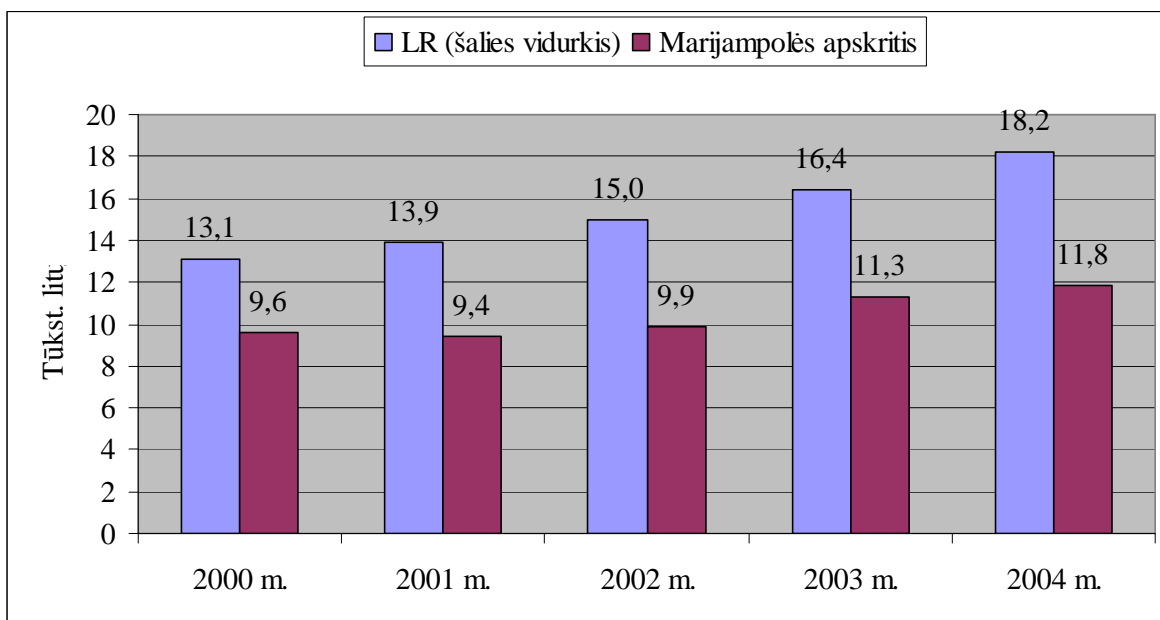
Pateiktame paveiksle atsispindi BVP pasiskirstymas tarp Lietuvos apskričių, galima teigti, kad administracinių - teritorinių vienetų indėlis į šalies ekonomiką yra netolygus (žr. pav. 47). Penkių apskričių – Tauragės, Marijampolės, Alytaus, Telšių ir Utenos, kurių BVP lyginamosios dalys yra mažiausios, bendra per metus suskurta pridėtinė vertė sudaro vos 18,4 proc. šalies gamybos apimtį, tuo tarpu vieno Vilniaus regiono lyginamoji dalis sudaro 35,6 procentų. Du ekonomiškai pajėgiausi regionai – Kaunas ir Vilnius sukuria 55 proc. bendrosios pridėtinės vertės.

Pagal sukurtą BVP vienam gyventojui pirmauja Vilniaus apskritis, sukurta 26,2 tūkst. litų BVP vienam gyventojui (žr. 48 pav.), paskutinėje vietoje - Tauragės apskritis – 10 tūkst. litų BVP vienam gyventojui. Priešpaskutinėje vietoje yra Marijampolės apskritis – 11,8 tūkst. Lt BVP vienam gyventojui. BVP vidurkis vienam gyventojui Lietuvos Respublikoje sudarė 18,2 proc. ir tai sudaro 48 proc. ES BVP vidurkio ir tai rodo aukštą Lietuvos ūkio išsivystymo atotrūkį nuo ES vidurkio. Atotrūkis tarp labiausiai išsivysčiusios Vilniaus ir skurdžiausios - Tauragės ir Marijampolės apskritis pagal BVP vienam gyventojui palyginus su šalies vidurkiu. Tarp Vilniaus ir Marijampolės šis skirtumas - 2,2 karto. Tarp Marijampolės ir šalies vidurkio – skirtumas yra 1,5 karto.

48 pav. Bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui Lietuvos Respublikos (šalies vidurkis) ir apskrityse, tūkst. litų, 2004 m. (metų pradžios duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.std.lt>.

49 pav. Bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui augimo dinamika Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje tūkst., Lt, 2000 – 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <http://www.kastat.lt>.

Bendrojo vidaus produkto palyginimas su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.

Regionas/metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Marijampolės apskritis, proc.	73,2	67,7	66,4	68,6	65,1
Lietuvos Respublika, proc.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

Pastebėtina, kad BVP Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) BVP vienam gyventojui augo žymiai greičiau nei Marijampolės apskrityje. (žr. 20 lentelę) 2000 m. Marijampolės apskrities BVP vienam gyventojui sudarė 73,28 proc., Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) sukurto BVP vienam gyventojui, o 2004m. – jau 64,84 proc. BVP vienam gyventojui.

**Bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui prieaugis/sumažėjimas
Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikose (šalies vidurkis), proc,
2001 -2004 m. (metų pabaigos duomenys)**

Regionas/metai	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Marijampolės apskritis proc.	-2,3	5,06	12,39	4,34
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	5,75	7,33	8,54	9,9

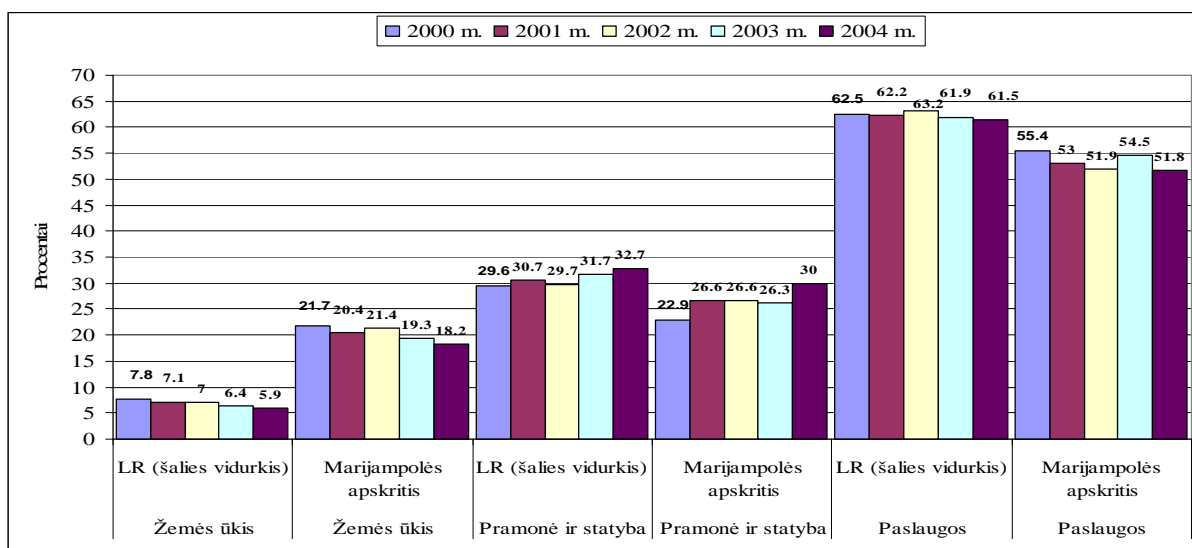
Šaltinis: Sudaryta autorės

Sparčiausiai bendrasis vidaus produktas Marijampolės apskrityje augo 2003 m. – 12,39 proc., 2001 m. BVP buvo neigiamas - 2,3 proc. (žr. 21 lentelę). O Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) sparčiausiai vidaus produktas augo 2004 m. – 9,9 proc. bendrasis vidaus produkto prieaugis per paskutinius 4 metus Lietuvos Respublikoje buvo 31,52 proc. Tuo tarpu Marijampolės apskrityje 19,49 proc.

Pridėtinės vertės struktūros pagal ekonominės veiklos sektorius dinamika Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje, proc., 2000 – 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Regionas/metai	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.
Žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė (proc.)					
Lietuvos Respublika, šalies vidurkis	7,8	7,1	7,0	6,4	5,9
Marijampolės apskritis, vidurkis	21,7	20,4	21,4	19,3	18,2
Pramonė ir statyba (proc.)					
Lietuvos Respublika, šalies vidurkis	29,6	30,7	29,7	31,7	32,7
Marijampolės apskritis, vidurkis	22,9	26,6	26,6	26,3	30,0
Paslaugos (proc.)					
Lietuvos Respublika, šalies vidurkis	62,5	62,2	63,2	61,9	61,5
Marijampolės apskritis, vidurkis	55,4	53,0	51,9	54,5	51,8

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

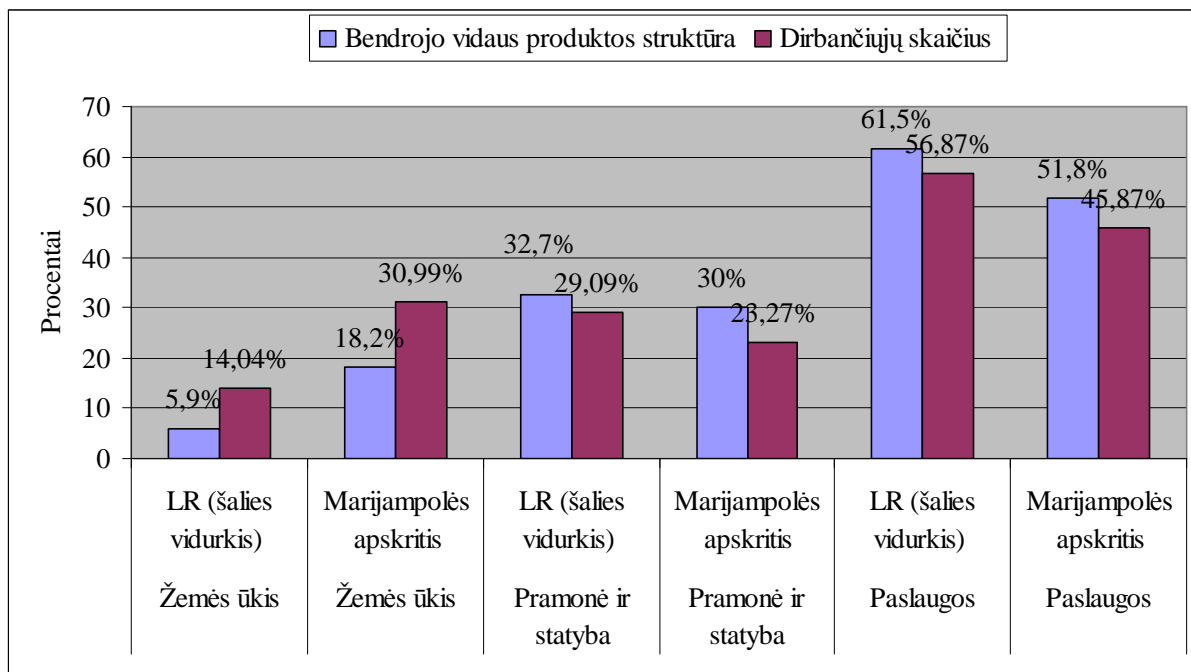

50 pav. Pridėtinės vertės struktūros pagal ekonominės veiklos rūšis dinamika m. Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir Marijampolės apskrityje, proc., 2000 – 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.kastat.lt>>.

Visose ES šalyse daugiau kaip 60 % BVP sukuriama paslaugų sektoriuje (čia įeina tokios sritys kaip bankininkystė, turizmas, transportas ir draudimas). Nors pramonė ir žemės ūkis tebėra

svarbios sritys, pastaraisiais metais jų ekonominė svarba sumažėjo. Tiek visoje šalyje tiek Marijampolės apskrityje didžiausią pridėjamą vertę sukuria paslaugų sektorius 2004 m. atitinkamai 61,5 proc. ir 51,8 proc. (žr. 22 lentelę ir 50 pav.). Antroje vietoje pramonės ir statybos sektorius – atitinkamai 32,7 proc., ir 30 proc., bei žemės ūkis 5,9 proc., ir 18,2 proc. Marijampolės apskrityje žemės ūkis sukuria didesnę pridėjamą vertę negu Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkis. Tačiau pastebima tendencija, kad žemės ūkio sukuriama pridėjamoji vertė tiek Marijampolės apskrityje tiek Lietuvos Respublikoje su kiekvienais metais mažėja.

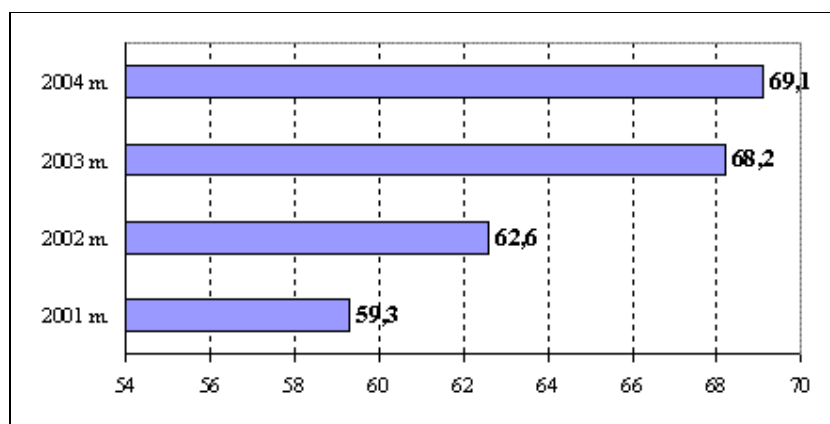

51 pav. Bendrojo vidaus produkto struktūra ir dirbančiųjų skaičius ekonomikos šakoje skaičius, proc., 2004m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: sudaryta autorės

Skirtingas BVP apimtis vienam gyventojui sąlygoja nevienodas darbo jėgos našumo lygis ir nevienoda ūkio šakinė struktūra. (žr. 51 pav.) Kaip atome paveiksle, beveik 31 proc. Marijampolės apskritis dirbančiųjų žemės ūkyje sukūrė tik 18,2 tūkst. Lt BVP dalies Marijampolės apskrityje. Tuo tarpu šalies vidurki šiuos pažiūriu yra geresnis. Lyginant paslaugų sektorių Marijampolės apskrityje, tai 51,8 visų Marijampolės dirbančiųjų sukūrė net 45,86 proc. bendrojo vidaus produkto Marijampolės apskrityje. Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkis irgi pakankamai panašus. Kitų ūkio šakų rodikliai taip pat yra geresni. Tai dar kartą parodo žemą darbo jėgos našumą žemės ūkyje, žemas technologijas, mažą pridėtinę vertę ir investicijų nebuvimą. Tiriant Lietuvos regionų ekonominę būklę, galima pastebėti, kad regionai, kuriuose didelę dalį užima žemės ūkio sektorius, ekonomiškai yra daug silpnesni. Daugelis mokslininkų

pastebi, kad tose apskrityse, kurių ūkio struktūroje didesnę lyginamąją svorį sudaro žemesnio darbo našumo (žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė) BVP lygis vienam užimtajam bus žemesnis.

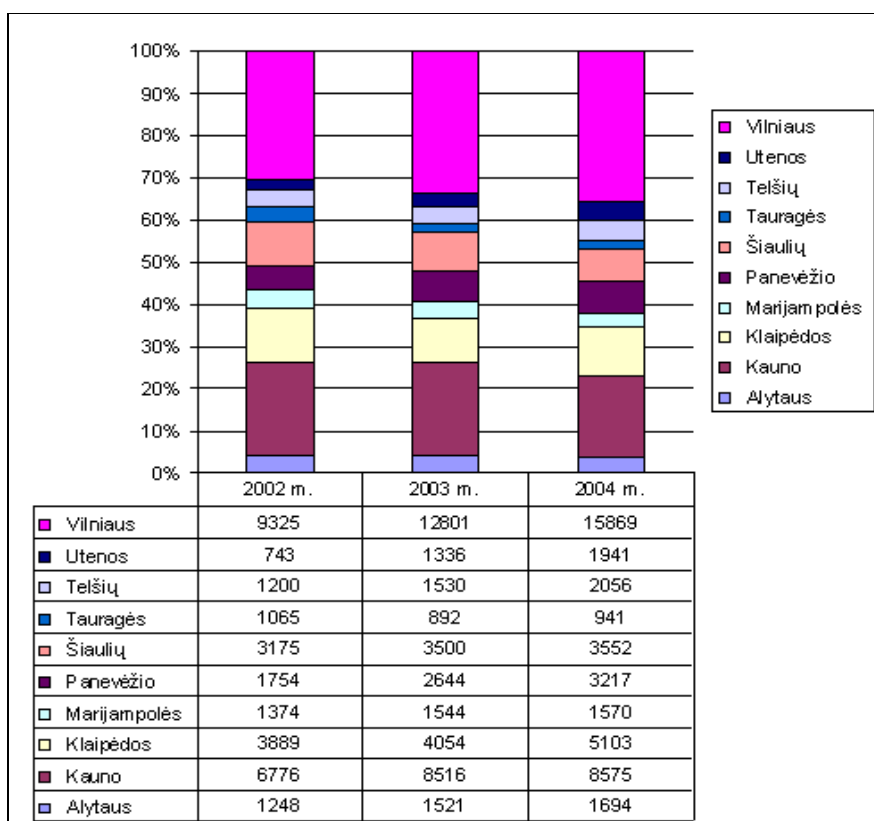
52 pav. Bendrojo vidaus produkto dalis, sukurta mažose ir vidutinėse įmonėse 2001–2004 m., proc. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika. [Internet]. [2006-04-03]. Prieiga per internetą :<<http://www.sdt.lt>>.

2004 m. smulkių ir vidutinio verslo įmonių sukurta BVP dalis siekė 69,1% viso šalies BVP, ir ši dalis visame šalies BVP 2001–2004 m. nuolat augo.

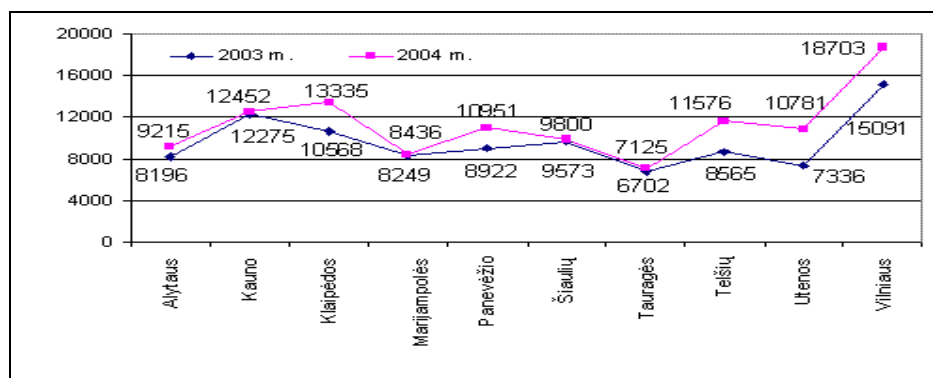
Smulkių ir vidurinių įmonių verslo analizei ir regioninės plėtros strategijai formuoti labai reikšmingi BVP skaičiavimai pagal apskritis. Atskirose apskrityse verslas vystomas netolygiai ir pastebima didelė diferenciacija. Smulkių ir vidutinių įmonių 2003 m. ir 2004 m. daugiausia BVP sukurta Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse (žr. 52 ir 53 pav.). 2004 m. Vilniaus apskrityje smulkios ir vidutinės įmonės sukūrė 71,30 proc. BVP, o Marijampolės 71,36 proc. BVP. Tai beveik nesiskiria nuo Vilniaus rodiklių ir lenkia Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkį.

53 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurto bendrojo vidaus produkto struktūra pagal apskritis mln. Lt, 2002–2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika. [Internetė]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.sdt.lt>>.

54 pav. Mažų ir vidutinių įmonių sukurtas bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui pagal apskritis., Lt 2003-2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika [Internetė]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.sdt.lt>>.

Pagal smulkaus ir vidutinio verslo įmonių sukurtą BVP, skaičiuojant vidutiniškai vienam gyventojui, taip pat pirmąja Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritis (žr. 54 pav.). Minėtas

rodiklis buvo šiek tiek mažesnis Šiaulių, Panevėžio ir Telšių apskrityse, o Tauragės apskrityje jis sudarė tik 55% šalies vidurkio ir 38,1% aukščiausio šalyje Vilniaus apskrities lygio. Tokie žymūs skirtumai parodo nevienodą smulkaus ir vidutinio verslo įmonių veiklos rezultatyvumą atskirose apskrityse, kuris maždaug atitinka tų apskričių pasiektą bendrą ekonominį lygį. 2004 m. Smulkiose ir vidutinėse įmonėse buvo sukurtą 8436 Lt BVP vienam gyventojui, tai sudarė 71,49 proc. Viso sukurto BVP vienam gyventojui.

3.3.10. Tyrimo duomenų apibendrinimas

Apibendrinant tyrimo duomenis buvo sudaryta bendrojo vidaus produkto, tiesioginių užsienio investicijų, vidutinio bruto darbo užmokesčio, nedarbo lygio statistinių rodiklių suvestinė Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) (23 lentelė) ir tyrimo duomenų suvestinė (2 priedas), kurioje pagrindiniai Marijampolės apskrities socialiniai ekonominiai demografiniai rodikliai įvertinti balais (aukščiausia vieta – 1 balas, žemiausia – 10 balų).

23 lentelė

Bendrojo vidaus produkto, tiesioginių užsienio investicijų, vidutinio bruto darbo užmokesčio ir nedarbo lygio statistinių rodiklių suvestinė Marijampolės apskrityje ir Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis)

Bendrojo vidaus vienam gyventojui produktas, tūkst. Lt						
Regionas/metai		2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apskritis	13,1	13,9	15,0	16,4	18,2	
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	9,6	9,4	9,9	11,3	11,8	
Bendrojo vidaus vienam gyventojui produkto augimas/ sumažėjimas, proc.						
Marijampolės apskritis		-2,3	5,0	12,4	4,0	
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)		5,8	7,3	8,5	9,9	
Bendrojo vidaus produkto palyginimas su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.						
Marijampolės apskritis	73,2	67,7	66,4	68,6	65,1	-
Lietuvos Respublika	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Vidutinis bruto darbo užmokestis, Lt						
Regionas/metai		2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apskritis	786	780	819	847	917	-
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	917	982	1014	1073	1149	-
Vidutinis bruto darbo užmokesčio augimas/ sumažėjimas, proc.						
Marijampolės apskritis		-0,8	4,7	3,3	7,4	-
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)		6,6	3,2	5,5	6,6	-
Vidutinis bruto darbo užmokestis palyginti su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.						

Marijampolės apskritis	85,7	73,4	80,8	78,9	79,8	-
Lietuvos Respublika	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt						
Regionas/metai		2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apskritis	142	325	392	419	604	546
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	2678	3068	3808	3976	4727	5525
Tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui augimas/ sumažėjimas, proc.						
Marijampolės apskritis		56,3	17,9	6,4	30,6	-10,6
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)		12,7	19,4	4,3	15,9	14,5
Tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui palyginimas su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.						
Marijampolės apskritis	5,30	10,6	10,3	10,5	12,8	9,9
Lietuvos Respublika	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nedarbo lygis, proc.						
Regionas/metai		2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.
Marijampolės apskritis	15	16,9	14,8	13,5	7,5	3
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	11,5	12,5	13,3	10,3	12,4	8,3
Nedarbo lygis augimas/ sumažėjimas, proc.						
Marijampolės apskritis	-	11,4	-14,2	-9,6	-44,4	-60
Lietuvos Respublika (šalies vidurkis)	-	8	8,2	-29,1	17	-49,4
Nedarbo lygis palyginimas su Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkiu, proc.						
Marijampolės apskritis	130,4	135,2	111,3	131	60,5	36,1
Lietuvos Respublika	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis Statistikos departamento ir Kauno teritorinė statistikos valdybos duomenimis

Nagrinėjant teritorijos charakteristikas ir demografinius duomenis, galima daryti išvadą. Marijampolės apskritis iš dešimties Lietuvos Respublikos apskričių pagal teritorijos plotą užima 8, pagal gyventojų skaičių 6 - vietą, pagal gyventojų tankumą viename kilometre – 5 vietą tarp dešimties apskričių. Tai viena iš mažesnių Lietuvos Respublikos apskričių, ir viena. 2005 m. pradžioje Marijampolės apskrityje gyveno 185 tūkstančiai gyventojų, tai sudarė 5,41 proc. visų šalies gyventojų. Marijampolė apskrityje daugiau gyventojų gyvena kaime negu mieste. Pagal miesto ir kaimo gyventojų santykį Marijampolės apskritis užima 9 vietą iš 10- ties. Marijampolės apskrityje didesnė dalis gyventojų sudaro kaimo gyventojai, atitinkamai 50,68 proc. ir 49,32 proc. Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkis, yra 33,40 proc. – kaimo gyventojai ir 66,60 proc. – miesto gyventojų. Pagal darbingo amžiaus gyventojų skaičių Marijampolės apskritis dalinasi 6-7 vietas su Alytaus apskritimi.

Pagal užimtumą ekonominėse veiklose pagal užimtumą žemės ūkyje Marijampolės apskritis žemės ūkyje užimti beveik 31 proc. apskrities gyventojų, paslaugų sektoriuje – 45,85 proc. tuo tarpu šalies vdiurkis 14,04 proc. užimtųjų žemės ūkyje ir 56,87 proc. užmitųjų paslaugų sektoriuje. Ekonomiškai išsivysčiusios šalyje užimtųjų žemės ūkyje procentas santykinai yra mažas 2-4 proc., tuo tarpu dirbantieji paslaugų sektoriuje sudaro virš 70 proc. visų dirbančiųjų.

Nagrinėjant socialinius ekonominius duomenis, Marijampolės apskritis šiuo atveju užima priešpaskutinę vietą (išskyrus nedarbo ir užimtumo lygį, atitinkamai 1 ir 3 vietas). Pagal kitus svarbiausius rodiklius tiesioginės užsienio investicijas vienam gyventojui, BVP vienam gyventojui, materialines investicijas vienam gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį vienam gyventojui Marijampolės apskritis užima 9 (priešpaskutinę vietą), blogesnė situacija tik Tauragės apskrityje.

Nedarbo lygis paskutiniaisiais metais Marijampolės apskrityje labai sumažėjo, ir buvo vienas mažiausių Lietuvos Respublikoje - 3 proc. , tačiau pažymėtina, kad nuo 2004 m. darbo birža nebeskaičiuoja nedarbo lygio, o skaičiuoja bedarbių santykį su darbingo amžiaus gyventojais. Kadangi darbingo amžiaus gyventojų yra daugiau nei darbo jėgos, jų gautas santykis yra mažesnis nei realus nedarbo lygis. Taigi, po šių skaičiavimo metodologijos koregavimų yra sunku pagal darbo biržos duomenis analizuoti nedarbo lygio dinamiką. Tai pat pastebėtina, kad regionuose, kur yra didelis dirbančiųjų skaičius žemės ūkyje yra žemesnis ir nedarbo lygis.

Nors nedarbo lygio vidurkis yra svarbus socialinės sanglaudos rodiklis, jis neatspindi užimtumo kokybės. Marijampolės apskrityje nedarbo lygis yra žemesnis yra beveik 2,5 žemesnis nei šalies vidurkis. Tačiau gyventojų pajamos, palyginti su kitomis šalies apskritimis, yra vienos žemiausių. Vidutinis bruto darbo užmokestis buvo 917 Lt ir sudarė 79,8 proc. šalies vidurkio. Vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje irgi augo ne taip sparčiai kaip šalyje, tačiau paskutiniaisiais metais jis išliko gana stabilus ir sudarė apie 80 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio.

Marijampolės apskrities SDP sudarė 2341 Lt .t.y. 70,9 proc. šalies vidurkio, BVP buvo 11,9 tūkst Lt vienam gyventojui, tačiau tai sudarė tik 65,1 proc. šalies vidurkio. Svarbiausias ekonomikos rodiklis – yra BVP vienam gyventojui. Kaip matome Marijampolės apskrityje BVP vienam gyventojui augimas nebuvo toks spartus, kaip Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir nuo 2001 m. metų mažėja (lyginant su šalies vidurkiu).

Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui buvo 546 Lt ir sudarė 9,9 proc. Lietuvos Respublikos šalies vidurkio. Kaip matome iš pateiktų duomenų, tiesioginių užsienių investicijų vienam gyventojui augimas Marijampolės apskrityje buvo spartesnis per 2001-2004 m., tačiau 2005 metais tiesioginių užsienio investicijų apskrityje sumažėjo. Be to yra svarbi tiesioginių užsienio investicijų grąža, investicijos dažniausiai poveikį regiono ekonomika gali duoti itk po kelių ar keletos metų.

Nagrinėjant Marijampolės apskrities savivaldybės, tai lyderio pozicijas užima Marijampolės savivaldybė. Joje ekonominiai socialiniai rodikliai žymiai geresni negu kitose Marijampolės apskrities savivaldybėse. Net kartais lenkia arba visiškai nedaug atsilieka nuo šalies vidurkio. Tai lemia kad Marijampolės miestas yra apskrities centras. Jame sutelktas didesnis ekonominis,

socialinis, kultūrinis, mokslinis potencialas. Didžiausiais atsilikimas pastebėtas Kalvarijos savivaldybėje pagal visus pagrindinius ekonominius rodiklius Kalvarijos savivaldybė užima paskutinę vietą tarp 5 Marijampolės apskrities savivaldybių. Analizuojant ekonominius socialinius rodiklius, kurie kartais net kelis kartus mažesni už Marijampolės savivaldybės rodiklius. Pavyzdžiui, įvertinant užsienio investicijas vienam gyventojui, jos Kalvarijos apskrityje sudarė tik 1 Lt.

Regionų socialiniai ekonominiai skirtumai yra gana nemaži, Marijampolės apskritį galima pagal socialinius ekonominius rodiklius galima priskirti prie atsiliekančių apskričių ir tas atsilikimas vis gilėja. Marijampolės regiono ekonomikos augimas yra lėtesnis nei labiau išsivysčiusių apskričių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos). Socialiniai-ekonominiai skirtumai atsiliekančių apskričių viduje yra žymiai gilesni ir ryškesni nei tarp atsiliekančių ir pažangiųjų šalies apskričių.

Galima teigti kad Marijampolės apskritis ekonominiais socialiniais rodikliai atsilieka nuo kitų smarkiau besivystančių regionų: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir šis atsilikimas didėja. Todėl yra būtina mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, būtina imtis veiksmų kurie užtikrintų tolygią regionų plėtrą. Matome, kad regiono socialinė ekonominė atskirtis gilėja, ypač tai tuose regiono vietose, kurios yra nutolusios nuo didžiųjų miestų, centrų.

3.4. Marijampolės apskrities SSGG matrica ir jos analizė

Šioje dalyje apibendrinama Marijampolės regiono esamos būklės ir ateities tendencijų analizė pagal vidaus veiksnus (stiprybes ir silpnybes) bei išorės veiksnus (galimybes ir grėsmes). Remiantis matricos pagalba nustatyti regiono plėtros prioritetai ir tikslai.

Marijampolės regiono SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) matrica

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • Smulkus ir vidutinis verslas: • Didėjantis užsienio investuotojų susidomėjimas regiono pramonės įmonėmis. • ES SF paramos lėšos pasiekia stambias regiono įmones, sudaro prielaidas įmonių plėtrai • Didėjantis mechatronikos gamybos įmonių konkurencingumas Vidurio ir Vakarų Europos rinkose, spartesnis naujų technologijų diegimas ir dėl to augančios pardavimų apimtys bei eksportas. • Susiformavusios intensyvios augalininkystės, mėsos ir pieno gyvulininkystės tradicijos ir šiai veiklai palankios gamtinės ir klimatinės sąlygos. • Pigi darbo jėga; • Gerai išplėtotas automobilių kelių tinklas; • Patogi geografinė padėtis; • Savivaldybių parama smulkiam ir vidutiniam verslui. • Pakankamai išvystyta pagrindinių apskrities miestų infrastruktūra (vandentiekio, nuotekų, dujų, šilumos, elektros energijos tinklai). • Turtingas regiono istorinis, kultūrinis paveldas. • Sudarytos galimybės pačiame regione įgyti aukštąjį išsilavinimą 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepritraukiamos užsienio investicijos; • Daug dirbančiųjų žemės ūkyje, smulkių ūkių vyravimas; • Žema darbuotojų kvalifikacija; • Neišvystyta infrastruktūra; • Mažas bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui • Regionas ženkliai atsilieka kelių su kokybiška danga skaičiumi (didelis žvyro dangos kelių skaičius), mažas kelių su kokybiška danga tinklas. • Smulkių ir nespecializuotų ūkių dominavimas, neišplėtota kooperacija

Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Transporto, logistikos, keleivių gabenimo paslaugoms plėtoti palanki regiono geografinė padėtis; • ES paramos panaudojimas ir užsienio investicijų pritraukimas; • Galimybė plėtoti paslaugas, gerinti paslaugų kokybę; • Galimybė plėtoti, turizmo, poilsio paslaugų tinklą; • Specialistų kvalifikacijos kelimas; • Netradicinių žemės ūkio verslų vystymas. • Subalansuota kaimo ir bendruomenių plėtra 	<ul style="list-style-type: none"> • Protų nutekėjimas, silpninantis regiono intelektualinį potencialą, sukeliantis depopuliaciją, aštrinantis kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus ir nekvalifikuotos darbo jėgos pertekliaus problemas. • Nesugebėjimas pasinaudoti ES fondų teikiama parama; • Kaimo gyventojų nesugebėjimas ir nesuinteresuotumas užsiimti kita veikla; • Mažėjantis gyventojų natūralus prieaugis; • Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų mažėjimas

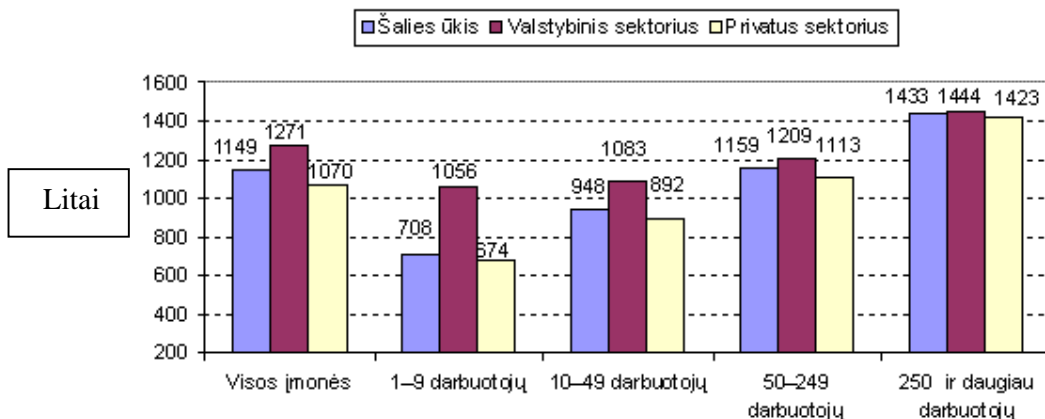
Šaltinis : sudaryta autorės.

Stiprybės

- *Smulkus ir vidutinis verslas.*

Marijampolės apskrityje net 60 proc., veikiančių įmonių yra smulkios įmonės, kuriose dirba iki 4 darbuotojų. Daugiau nei 90 proc. visų veikiančių Marijampolės apskrities įmonių - smulkios ir vidutinės. Smulkios ir vidutinės įmonės užsiima įvairia veikla: nedidelių apimčių gamyba, mažmenine prekyba, paslaugų teikimu, remontu, subranga ir t.t. Šiandien pripažįstamas jų dinamiškumas, lankstumas bei sugebėjimas greitai reaguoti į rinkos poreikių ir technologijų pokyčius, taip pat jų novatoriškumas, naujų procesų, kurių vėliau gali imtis didelės įmonės, plėtra. Smulkus ir vidutinis verslas - vienas iš pagrindinių ekonomikos augimo veiksnių, kuris turi esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio plėtrai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui. Apskritis verslininkai verslo situaciją vertina gana nepalankiai, pagrindine problema įvardindami biurokratizmą. Verslo plėtrai taip pat trukdo menka vartotojų perkamoji galia, dideli mokesčiai, apyvartinių lėšų trūkumas, sudėtingos kredito gavimo sąlygos, pradinio kapitalo stoka. Marijampolės apskrityje yra tik keletas stambesnių verslo įmonių. Marijampolės apskrities pramoninkų ir darbdavių asociacijos nariais yra 11 stambiausių Marijampolės apskrities pramonės įmonių: AB „Fasa“, AB „Pakma“, UAB „Arvi cukrus“, UAB „Marijampolės duona“, AB „Marijampolės grūdai“, AB „Marijampolės pieno konservai“, AB „Vernitas“ ir kt. Marijampolės apskrityje veikia keletas gerai žinomų Lietuvoje ir užsienyje įmonių: Didžiausia

pagal gautas pajamas už parduotas prekes ir paslaugas įmonių dalis susitelkusi Marijampolės savivaldybėje. Tai IĮ "Arvi", gaminanti trašas, jomis prekiaujanti, teikianti transporto paslaugas, AB Koncernas "Alga", gaminantis aliuminio-plastiko profilių, medienos gaminius, gaminius iš juodųjų metalų, teikiantis saugos tarnybos, muitinės sandėlių, muitinės importo-eksporto terminalo, techninių apžiūrų centro bei kitas paslaugas, UAB "Kraitenė", gaminanti ledus bei perdirbanti žuvį, AB "Vernitas", gaminanti verpalus. Kazlų Rūdos savivaldybėje stambiausios įmonės - AB "Girių bizonas", garsėjanti medžio drožlių plokščių gamyba, AB "Jūrės medis", vienintelė Lietuvoje medinių klijuotų konstrukcijų gamintoja, 2000 metais net dvigubai padidinusi gamybos apimtį, IĮ "Čečeta", gaminanti mėsos produktus bei prekiaujanti jais. Vilkaviškio rajono savivaldybėje sėkmingai dirba AB "Žemkalnija", siuvanti drabužius, UAB "Vilkasta", atliekanti statybos darbus, prekiaujanti statybinėmis medžiagomis, UAB "Cipel Baltika", užsiimanti brangiakailių žvėrelių kailių išdirbimu. Didžiausios Šakių rajono savivaldybėje įmonės - UAB "Lekėčiai", auginanti kiaules ir perdirbanti mėsą, UAB "Uriga" - saldžių varškės sūrelių gamintoja. Sėkmingiausiai Kalvarijos savivaldybėje dirbanti įmonė - TŪB "Kratonas", kepanti duonos gaminius bei užsiimanti miltų malimu ir pardavimu, 2000-aisiais metais padvigubinusi apyvartą. Stambiausios apskrities įmonės: „Alga“ bendrovių grupė – darbuotojų skaičius apie apie 600, UAB „Kraitenė“ – apie 700, AB „Marijampolės pieno konservai“ apie 650, UAB „Girių bizonas“ – apie 350. UAB „Mantinga“ apie 350.

55 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis Lietuvos įmonėse., Lt, 2004 m. (metų pabaigos duomenys)

Šaltinis: Statistikos departamentas. Bendroji statistika [Internet]. [žiūrėta 2006-04-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.sdt.lt>>.

Nors Statistikos departamento duomenimis stambesnėse įmonėse vidutinis bruto darbo užmokestis yra žymiai didesnis, negu smulkiose (žr. 55 pav.) ir smulkus verslas yra orientuotas į mažą pridėjamą vertę, žemesnę darbuotojų kvalifikaciją ir mažesnį darbo užmokestį, tačiau

galima atskleisti ir kitus smulkaus ir vidutinio verslo privalumus: Marijampolės regionas nėra labai didelis ir vienos stambios įmonės bankrotas gali sukelti nemažai ekonominių ir socialinių paradinių regione, negu kelių smulkų verslo įmonių bankrotas ar likvidavimas. Galima patiekti Panevėžio „Ekran“ pavyzdį, vienos didelės įmonės bankrotas gali sukelti skaudžių pasekmių visam regionui. Taip pat šiandien pripažįstamas smulkių ir vidutinių įmonių dinamiškumas, lankstumas bei sugebėjimas greitai reaguoti į rinkos poreikių ir technologijų pokyčius, taip pat jų novatoriškumas, naujų procesų, kurių vėliau gali imtis didelės įmonės, plėtra.

Marijampolės apskrityje dominuoja pramonės šakos, kurios kuria žemą ir vidutinę pridėtinę vertę bei nereikalauja aukštos kvalifikacijos darbo jėgos. Apskritis turi galias žemės ūkio produkcijos perdirbimo pramonės tradicijas, maisto produktų ir gėrimų pramonė yra lyderis pagamintos ir parduotos produkcijos struktūroje. Nors pastebimas pagamintos ir parduotos produkcijos apimčių didėjimas, apskrities pramonės produkcijos augimo tempai vis dar atsilieka nuo šalies.

Smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtra regione turėtų būti skatinama: tobulinant SVV teisinę ir ekonominę aplinką, gerinant SVV subjektų finansines galimybes, teikiant verslo informacijos, mokymo ir konsultavimo paslaugas, skatinant SVV inovacijų bei informacijos technologijų naudojimą, tobulinant institucinę verslo struktūrą.

- *Didėjantis užsienio investuotojų susidomėjimas regiono pramonės įmonėmis.*
- *ES SF paramos lėšos pasiekia stambias regiono įmones, sudaro prielaidas įmonių plėtrai*
- *Didėjantis mechatronikos gamybos įmonių konkurencingumas Vidurio ir Vakarų Europos rinkose, spartesnis naujų technologijų diegimas ir dėl to augančios pardavimų apimtys bei eksportas.*
- *Susiformavusios intensyvios augalininkystės, mėsos ir pieno gyvulininkystės tradicijos ir šiai veiklai palankios gamtinės ir klimatinės sąlygos.*

Gilias tradicijas regione turi žemės ūkis. Palankios klimatinės sąlygos ir pakankamas natūralus žemės našumas leidžia plėtoti pieno ir mėsos ūkį, auginti kviečius, rugius, vaisius ir daržoves, linus, rapsus, cukrinius runkelius ir kitus šioms platumoms būdingus augalus ir gyvulius. Žemės ūkis yra pagrindinė Marijampolės apskrities ekonomikos šaka. Kaime gyvena beveik pusė regiono gyventojų.

- *Pigi darbo jėga.*

Vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje 2004 metų sausio 1 d. buvo 914 Lt, tuo tarpu šalies vidurkis - 1149 Lt, ir tai sudarė 79,54 proc. šalies vidurkio. Tačiau vėl galima atkreipti dėmesį į tai, kad stambiose verslo įmonėse darbuotojų darbo užmokestis yra žymiai didesnis, o Marijampolės apskrityje vyrauja smulkaus ir vidutinio verslo įmonės. (žr. 40 pav). Pigi darbo jėga yra vienas iš faktorių galintis pritraukti investicijas į regioną.

- *Automobilinių kelių tinklas.*

Apskritis turi gerai išplėtotą automobilių kelių tinklą, teritoriją kerta svarbios automagistralės: A7 - Marijampolė-Kybartai, A16 - Marijampolė-Prienai-Vilnius, A5 - Kaunas-Marijampolė-Kalvarija. magistralės E67 - "Via Baltica" Ši magistralė yra transeuropinių greitkelių sistemos dalis, sujungianti Šiaurės valstybes su Centrine ir Vakarų Europa. Projektuojamas europinio standarto geležinkelis Lietuvos-Lenkijos siena Marijampolė-Kaunas. Sudaro geras susisiekimo sąlygas su kitais Lietuvos rajonais ir užsienio šalimis.

- *Patogi geografinė padėtis.*

Marijampolės apskritis yra patogioje geografinėje padėtyje: pietvakariuose ji ribojasi su Kaliningrado sritimi (Rusija), Lenkija, o Lietuvoje – su Kauno, Alytaus ir Tauragės apskritimis. Marijampolės apskrityje veikia vienas Lietuvos-Lenkijos ir du Lietuvos-Rusijos perėjimo punktai. Taigi Marijampolės apskritis yra kryžkelėje tarp Vakarų ir Rytų Europos. Tokia geografinė padėtis sudaro galimybes dalyvauti prekybos ir logistikos grandinėse teikti paslaugas susijusias su prekių ir keleivių (turistų) srautais. Marijampolės miesto atstumas iki didžiausių miestų: iki Vilniaus 139 km. , iki Kauno – 56 km. iki Klaipėdos – 236 km., iki Šiaulių – 199 km.

- *Savivaldybių parama smulkiam ir vidutiniam verslui.*

Marijampolės apskrities savivaldybėse, atsižvelgiant į sudėtingą Marijampolės regiono ekonominę situaciją ir siekdama sukurti palankesnes sąlygas verslui vystytis, įsteigti smulkaus ir vidutinio verslo rėmimo fondai. Pagrindinės fondo lėšų naudojimo kryptys – kompensuoti paskolų palūkanas ir kai kuriuos mokesčius, teikti lengvatinius kreditus, kompensuoti naujų darbo vietų kūrimo išlaidas, finansuoti tikslinius projektus, mokymus, renginius verslininkams ir kt. Kazlų Rūdos savivaldybėje yra 2000 metais įkurtas VšĮ "Kazlų Rūdos verslo inkubatorius", tai įstaiga, kuri inkubuojamiems ūkio subjektams palankiomis sąlygomis nuomoja patalpas ir teikia verslo valdymo paslaugas (informaciją, konsultacijas, mokymą ir pan.), tarpininkauja gaunant finansinę paramą bei diegiant naujas technologijas ir mokslo naujoves versle. Verslo inkubatorius yra juridinis asmuo, turintis finansinį, organizacinį ir teisinį savarankiškumą. Nuo įsikūrimo pradžios įkurtos 26 įmonės, sukurta 123 darbo vietos (duomenys iki 2004 m. sausio 1 d.). Šakių rajone paramą verslininkas teikia VšĮ Šakių verslo informacijos centras.

25 lentelė

Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondų lėšų panaudojimas 2004 m.

Savivaldybė	Planuota skirti lėšų, Lt	Skirtos lėšos, Lt	Panaudotos lėšos Lt	Lėšų panaudojimo kryptys
Kalvarijos	20 000	20 000	0	
Kazlų Rūdos	40 000	35 760	35 760	Palūkanų kompensavimui – 21 480 Lt; SVV skatinančioms priemonėms – 14 280 Lt.
Marijampolės	150 000	140 000	96 347	Palūkanų kompensavimui – 85 943 Lt; mokslo tiriamųjų darbų išlaidų finansavimui – 10 404 Lt.
Šakių r.	20 000	20 000	18 700	Lengvatinių paskolų teikimui – 15 000 Lt; tikslinėms programoms – 3 700 Lt.
Vilkaviškio r.	68 500	53 500	44 400	Daliniam palūkanų kompensavimui – 34 400 Lt; lengvatinių paskolų teikimui – 10 000 Lt.

Šaltinis: Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai 2004 m. [Internet]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.svv.lt>>

26 lentelė

Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondų lėšų panaudojimas 2005 m.

Savivaldybė	Skirta lėšų suma, Lt	Fondo lėšų naudojimo kryptys	Skatintinos veiklos
Kalvarijos	15 000	Palūkanų kompensavimui, verslo informacijos sklaidai – 15 000 Lt.	Įvairios SVV vystymo kryptys.
Kazlų Rūdos	50 000	Palūkanų kompensavimui; SVV skatinančių priemonių išlaidų finansavimui.	***

Marijampolės	110 000	Palūkanų kompensavimui; parodų išlaidų kompensavimui; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; mokslo tiriamųjų darbų, laboratorinių matavimų ir tyrimų išlaidų daliniam finansavimui.	Statybos, namų eksploatavimo ir remonto darbai; buitės paslaugos gyventojams; transporto priemonių remontas, atliekų surinkimas, perdirbimas, utilizavimas ir kitos.
Šakių r.	104 600	Lengvatinių paskolų teikimui – 60 000 Lt; palūkanų kompensavimui – 15 000 Lt; tikslinėms programoms – 15 000 Lt; parodoms, seminarams, mugėms – 14 600 Lt.	***
Vilkaviškio r.	65 000	Daliniam palūkanų kompensavimui – 30 000 Lt; lengvatinių paskolų teikimui – 15 000 Lt; įmonių steigimosi išlaidų finansavimui – 3 000 Lt; verslo planų rengimo išlaidų finansavimui – 6 000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose ir mugėse išlaidų finansavimui – 6 000 Lt; konsultacijoms, lankstinukų leidybai – 5 000 Lt.	Gamyba; paslaugų teikimas.

Šaltinis: Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai 2005 m [Internete]. [žiūrėta 2006-05-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.svv.lt>>

Apskirtyse, kuriose vyrauja žemesnių technologijų pramonė, tyrimų rezultatai, nukreipti į kokybiškai naujų produktų ir paslaugų sukūrimą, nėra labai reikalingi nes, šiose apskrityse jaučiamas gilus atsilikimas. Inovacijų ir pažangių technologijų plėtrai nepakanka tik finansinės paramos, labai svarbus yra žmogiškųjų išteklių tinkamas potencialas, aukštas jų išsilavinimas ir kvalifikacija bei efektyvi viešųjų paslaugų verslui sukurta infrastruktūra: verslo informaciniai centrai, technologiniai verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, inovacijų ir technologijų centrai, taip pat agentūros, vykdančios su ekonomine plėtra, verslo skatinimu, technologijų ir inovacijų plėtojimu susijusias funkcijas.

- *Pakankamai išvystyta pagrindinių apskrities miestų infrastruktūra (vandentiekio, nuotekų, dujų, šilumos, elektros energijos tinklai).*
- *Turtingas regiono istorinis, kultūrinis paveldas*

Marijampolės apskrityje yra 417 istorijos ir kultūros paminklų iš jų 206 dailės, 76 archeologijos, 112 istorijos, 18 architektūros, 5 urbanistikos. Pats perspektyviausias kelias paveldo objektų išsaugojimui jų pritaikymas kultūrai bei turizmui.

Marijampolės apskritis turtinga kultūriniu paveldu. Tai sudaro prielaidas plėtoti kultūrinį pažintinį turizmą. Iš svarbiausių valstybingumo istoriją atspindinčių ir propaguojančių kultūros objektų Marijampolės apskrityje yra 4 piliakalniai, 9 rezistencinės kovos atmintinos vietos bei muziejai, 24 įžymių valstybės bei kultūros veikėjų tėviškės, kapai ar paminklai.

Svarbūs kultūrinio turizmo objektai - dvarai. Lietuvos kultūros paveldo registre įregistruoti 583 dvarai. Marijampolės apskrityje išlikusios 43 dvarų sodybos arba dvarų sodybų fragmentai. 8 dvarų sodybos (Gelgaudiškio, Zyplių, Ilguvos, Kidulių, (Šakių raj.), Rasių, Kataučiznos, Didvyžių, Paežerių (Vilkaviškio raj.)) išlikusios su pastatais.

Marijampolės apskrityje iš saugomų teritorijų, tinkamų ir turinčių galimybių rekreacinio turizmo vystymui, svarbiausios:

- Vištyčio regioninis parkas Vilkaviškio rajone;
- Panemunių regiono parko dalis dešiniajame Nemuno krante;
- 7 valstybiniai gamtos draustiniai Šakių rajone.

Marijampolės apskrityje yra daugiau kaip 140 ežerų, virš 38 valstybinės reikšmės. Rekreacinio turizmo vystymui patraukliausi: Vištyčio (1787 ha), Paežerių, Alvito, Vygrelių, Orijos, Jurgežerių, Iglės, Žaltyčio ežerai.

Pietvakarių Lietuvos regionas vienintelis neturi nacionalinio parko. Parengus Sūduvos nacionalinio parko steigimo programą būtų numatytos galimybės ir investicijos saugomos teritorijos infrastruktūrai sukurti, sudarant sąlygas rekreacinio turizmo plėtrai.

- *Sudarytos galimybės pačiame regione įgyti aukštąjį išsilavinimą*

Švietimui tenka svarbus vaidmuo kuriant atvirą pilietinę visuomenę, stiprinant jos kultūrinės ir ūkinės galias, mažinant socialinę žmonių atskirtį ir skurdą, atkuriant socialinį teisingumą ir solidarumą. Aukštosios neuniversitetinės mokyklos įkūrimas sukūrė palankias sąlygas Marijampolės regiono žmonėms įgyti aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą bei vykdyti suaugusių kvalifikacijos tobulinimą. Taip pagerėjo regiono aprūpinimas kvalifikuotais specialistais, kurių išsilavinimas ir įgyta profesija atitiks Europos Sąjungos standartus. Marijampolės kolegija įkurta 2001 m. Marijampolės Aukštesniosios žemės ūkio mokyklos ir Marijampolės Aukštesniosios pedagogikos mokyklos pagrindu. Savo veiklą Marijampolės kolegija sieja su buhalterinės apskaitos, maitinimo verslo organizavimo, pedagogikos, socialinio darbo, technikos, verslo informacinių sistemų, verslo vadybos, žemės ūkio mokslo studijų sričių raida ir plėtra.

Silpnybės

- *Nepritraukiamos užsienio investicijos.*

2005 metų pradžioje tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės regione siekė 100,345 mln. litų. Iš viso 2005 m. Lietuvoje užsienio investicijos sudarė 18,802 milijardų litų. Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrityje 2005 metų pradžioje sudarė tik 0,53 proc. visų šalies tiesioginių užsienio investicijų. Didžioji jų dalis teko Marijampolės savivaldybei. 63,67 proc., visų apskrities investicijų. Mažiausiai Kalvarijos savivaldybė – 0,02 proc.

Marijampolės savivaldybė pritraukė didžiausią dalį užsienio investicijų, pagal tiesiogines užsienio investicijas vienam gyventojui Marijampolės savivaldybei teko tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui - 918 Lt, tačiau tai vis tik yra 5,5 karto mažiau negu šalies vidurkis. Tačiau visišką antirekordą pasiekė Kalvarijos savivaldybė pritraukusi tik 1 Lt tiesioginių užsienių investicijų vienam gyventojui. Tiek pat investicijų pritraukė tik Šilalės rajono savivaldybė, tai žemiausias rodiklis visos Lietuvos mastu lyginant pagal savivaldybes. Galima daryti išvadą, kad Marijampolės apskritis nėra patraukli užsienio investicijoms negu labiau išsivysčiusių apskričių centrai.

Besivystančiuose regionuose kur žemas darbo našumas, atsilikusios gamybos technologijos ir technika, tik investicijos gali sudaryti galimybes pagreitinti ekonominį augimą, pakelti darbo našumą, diegiant naujas gamybos priemones ir būdus. Investicijų pritraukimas yra svarbus regiono ekonominio augimo rodiklis, priklausantis nuo gamybos augimo, verslo infrastruktūros, politinių sprendimų, susijusių su apmokestinimu, privatizavimu, biurokratinių kliūčių būvimu. Regioninis investicijų paskirstymas yra viena iš svarbiausių teritorinio pobūdžio subalansuotos plėtros problemų. Labiau atsilikusiems regionams pasivyti ekonomiškai išsivysčiusius gali padėti tiesioginės užsienio investicijos. Pagrindiniai veiksniai lemiantys tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymą: darbo rinka 9šiuo požiūriu didesni miestai turi geresnes pozicijas, ypač jei juose veikia ar bent jau veikė panašaus profilio įmonės, lyginant su tomis, į kurias norima investuoti, taigi kinės veiklos diversifikacija pasižymintys regionai tamp apatraukelsni, infrastruktūros išvystymas ir komunikaciniai ryšiai (užsienio investicijos koncentruojamos netoli greitkelių, jūros ir oro uostų, geležinkelio mazgų), vietiniai ištekliai (šis veiksnys negali ryškiai veikti teritorinių investicijų pasiskirstymo, kadangi, nei vienas regionas neišsiskiria šiuolaikiniai gamybai reikalingai ištekliais), rinkos apimtis ir kokybė, nei vienas Lietuvos regionas nepasimžymi pakankamai didele rinka, todėl šis veiksnys nėra reikšmingas, materialinė bazė ji vaidina pirmaeilį vaidmenį, nes labais apsimoka investuoti į jau veikiančią įmonę, nei statyti naują, todėl investicijos koncentruojasi ten, kur suformuota materialinė bazė, egzistuoja

kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą), aplinkosauginė situacija ir ekologiniai reikalavimai (ypač svarbūs) investuojant į žemės ūkio verslo ir sunkiąją pramonę).

Visi išvardinti veiksniai ir nevienodas jų teritorinis pasireiškimas nulėmė labai netolygų tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymą regionuose.

Kadangi didžioji dalis įmonių koncentruota penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Tai padidina šių miestų patrauklumą investicijoms, čia esanti suformuota materialinė ir infrastruktūrinė bazė taip pat svarbi pritraukiant investicijas. Nors kai kurios lengvosios ir maisto pramonės įmonės įsikūrusios kitose šalies miestuose ir gyvenvietėse ir tai prielaida, leidžianti tolygiau paskirstyti užsienio investicijas, jų koncentracija pastaruoju metu išlieka labai didelė. Tokia tendencija turėtų išlikti ir ateityje, ypač kai investuojamų paslaugų dalis didėja paslaugų sektoriuje, o šios veiklos teritorinė koncentracija dar didesnė nei pramonėje.

Galima teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos priklauso nuo pramonės ir paslaugų sektorių lygio apskrityse, kuo didesnis pramonės centras, tuo didesnė tikimybė čia sulaukti investicijų.

Pagal sukuriama pridėtinę vertę, pakankamai Lietuvai svarbus žemės ūkio sektorius praktiškai nesulaukia tiesioginių užsienio investicijų, padėti komplikuoja brangi produkcijos gamyba, kurią lemia žemas darbo našumas, dėl ko negaunamas pelnas ir užsienio kapitalas šią ūkio šaką aplenkia.

- *Didelis dirbančiųjų žemės ūkyje skaičius.*

Kaip rodo statistika, kuo pažangesnė šalis, tuo yra mažesnis dirbančiųjų žemės ūkyje skaičius. Dabartinė situacija Marijampolės apskrityje yra tokia: kad vyrauja smulkūs ir vidutiniai ūkiai yra ekonomiškai neefektyvūs. Nemaža dalis gyventojų turi tik po 2-3 ha žemės. Marijampolės regionas yra vienas iš dviejų Lietuvos regionų, kuriuose gyventojų, užimtų žemės ūkyje, dalis daugiau nei dvigubai viršija šalies vidurkį. Dirbančiųjų žemės ūkyje apskrityje yra 31 proc. iš visų užimtų apskrities gyventojų, tuo tarpu šalies vidurkis – 14 proc. Atsižvelgiant į ekonomiškai stipriausių Lietuvos regionų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) ir išsivysčiusių šalių (tarp jų ir Europos Sąjungos valstybių) situaciją, akivaizdu, kad žemės ūkyje užimtų gyventojų dalis turėtų mažėti.

- *Žema darbuotojų kvalifikacija.*

Ypatingai tai atsispindi smulkiame versle, o tai sąlygoje mažą darbo našumą ir mažą darbo užmokestį. Apskrityse trūksta kvalifikuotos darbo jėgos atitinkančios darbo rinkos poreikius, jose nėra pakankamai išplėta kvalifikacijos kėlimo sistema. Nors Marijampolės apskrityje veikia aukštoji (neuniversitetinė) mokykla - Marijampolės kolegija ir Sujungus šešias profesines mokyklas, įkurtas Marijampolės profesinio rengimo centras (PRC). Marijampolės kolegija, Marijampolės PRC, Marijampolės darbo rinkos mokymo centras, Marijampolės

suaugusiųjų mokymo centras ir kitos apskrities mokymo įstaigos vysto regiono žmogiškuosius resursus pagal savo pačių atliktus darbo jėgos rinkos poreikių tyrimus arba pagal specialius įmonių užsakymus. Marijampolės kolegijoje dirbama pagal neuniversitetinio aukštojo mokslo studijų programas, rengiami verslo, žemės ūkio technikos bei technologijos ir pedagogikos bei socialinio darbo specialistai. Profesinio rengimo centras rengia žemės ūkio, metalo apdirbimo, statybos, paslaugų, prekybos ir kitų profesijų specialistus.

Tačiau regione yra nemažas kitų specialistų poreikis – informacinių technologijų, apdirbimo technologijų, gamybos technologijų ir kitų aukštųjų technologijų specialistų.

Taip pat apskrityje didelę dalį gyventojų sudaro kaimo gyventojai. Kaimo gyventojų išsilavinimo lygis yra žemesnis nei miesto gyventojų. Tai parodo, kad žmonės, gyvenantys kaimiškose vietovėse yra prasčiau pasirengę įvairiai verslo veiklai, konkurencingų ūkių vystymui ar darbui kitose ekonominėse veiklose. Kaimo gyventojų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą sistemoje yra mažesnis nei miesto gyventojų. Kaime dauguma bedarbių neturi kvalifikacijos.

- *Neišvystyta infrastruktūra.*

Apskrityje egzistuoja platūs skirtumai transporto, telekomunikacijų ir energijos, verslo, bendruomeninės ir kitos infrastruktūros srityse. Nors apskritis turi gerai išvystytą vietinių kelių tinklą, vis dėlto tiek šių, tiek regioninių kelių būklė yra prasta – daug vietinės reikšmės kelių yra žvyrkeliai. Elektros tiekimas yra gerai išvystytas, tačiau naujai įsikuriantys kaimo gyventojai ar gyventojai, pertvarkantys savo ūkius, susiduria su problema prie ūkio sodybų ar kitos paskirties pastatų pajungiant elektrą ar nutiesiant privažiavimus. Nepakankama yra ir kaimo bendruomeninės infrastruktūros būklė. Reikalingas gyvenamosios aplinkos sutvarkymas: kaimo rekreacinių zonų tvarkymas, poilsio zonų įkūrimas, sporto aikštelių įrengimas, pastatų liekanų šalinimas. Kaimo bendruomenės taip pat stokoja visuomeniniams poreikiams tinkamos kultūros infrastruktūros: vietovėse esančių kultūros centrų, muziejų, bibliotekų infrastruktūra yra labai prastos būklės, o neretai – ir nepakankama bendruomeninei integracijai užtikrinti.

Apskritai regioninių centrų konkurencingumą ir investicinį patrauklumą be kitų veiksnių lemia prasta infrastruktūros būklė, o dažnai – ir jos trūkumas. Dėl prastos miesto aplinkos, transporto ir bendruomeninės infrastruktūros būklės ar jos trūkumo nesukuriama palanki aplinka verslui, negarantuojama tinkama gyvenimo aplinka ir kokybė gyventojams. Pastarieji, ypač kvalifikuoti darbingo amžiaus gyventojai, palieka regionus ir išvyksta į kitus šalies miestus arba kitas valstybes. Apskrityje būtina plėtoti ir modernizuoti privažiavimų bei parkavimo aikštelių tinklą, vystyti kelių saugos priemones, plėtoti pėsčiųjų, dviračių takus bei kitą reikalingą alternatyvių transporto rūšių infrastruktūrą, vystyti viešojo transporto infrastruktūrą ir didinti jos prieinamumą. Tai pat skatinti poilsio, laisvalaikio ir sporto

infrastruktūros atnaujinimą ar sukūrimą. Miestuose trūksta kokybiškai įrengtų poilsio ir laisvalaikio zonų – parkų, sodų, aikščių, skverų, promenadų, pasažų ir kitų. sunki materialinė padėtis yra muziejuose, bibliotekose, kultūros centruose, įsikūrusiuose nedideliuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse. Investiciniam ir gyvenamosios miestų aplinkos patrauklumui taip pat aktuali viešųjų sveikatos, socialinių, švietimo paslaugų infrastruktūra, šios prieinamumas. Daugelio viešųjų paslaugų įstaigų infrastruktūra yra nepatenkinamos būklės.

- *Mažas bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui.*

Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas iš rodiklių parodančių tam tikros teritorijos ekonomikos dydį. BVP vienam Marijampolės apskrities gyventojui 2004 m. pabaigoje sudarė 11,8 tūkst. Litų, (tai sudarė 65,1 proc. bedndrojo vidaus produkto), Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkis – 18,2 tūkst. (žr. 48 pav.) Pastebėtina, kad BVP Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) BVP vienam gyventojui augo žymiai greičiau nei Marijampolės apskrityje (žr. 23 lentelę)

- *Regionas ženkliai atsilieka kelių su kokybiška danga skaičiumi (didelis žvyro dangos kelių skaičius), mažas kelių su kokybiška danga tinklas.*

Gerą automobilių kelių tinklo išvystymą Marijampolės regione rodo automobilių kelių tinklo tankumas. Šis rodiklis Marijampolės apskrityje (0,81 km/km²) yra šiek tiek mažesnis už Lietuvos vidurkį (0,88 km/km²). Marijampolės apskrities kelių tinklo ilgis yra pakankamas, tačiau techninė būklė neatitinka didėjančių eismo poreikių. Siekiant regiono ekonominės plėtros, viena iš pagrindinių plėtros priemonių yra žvyrkelių asfaltavimas. Tačiau dėl lėšų stokos jos įgyvendinimas vyksta nepatenkinamai - vietinių kelių su danga ilgis pastaraisiais metais mažėja.

- *Smulkių ir nespacializuotų ūkių dominavimas, neišplėtota kooperacija*

Vidutinis ūkis apskrityje (6,4 ha) yra didesnis vidutiniškai Lietuvoje (5,8 ha). Šakių rajono savivaldybėje šis rodiklis yra didžiausias (7,1 ha), o Kazlų Rūdos sav. mažiausias (5,0 ha). Pagal vidutinio ūkininko ūkio dydžio rodiklį (15,6 ha) apskritis atsilieka tik nuo Panevėžio apskrities (16,4 ha) (Lietuvos vidurkis - 15,2 ha).

ES vidutinis žemės ūkyje dirbančiųjų skaičius yra apie 2-4 proc. Paslaugų sektoriuje užimtų gyventojų dalis Marijampolės regione yra mažiausias (lyginant su kitais Lietuvos regionais). Todėl svarbus būtų žemės ūkių stambinimas. Stambiems žemės ūkiams yra lengviau gauti Europos sąjungos fondų paramą, modernizuoti technologijas, gamybą. Taip pat galima ieškoti ir kitų alternatyvų užsiimti netradicinėmis žemės ūkio šakomis, pavyzdžiui, ekologiniu ūkininkavimu, uogų auginimu, sodininkyste. Tai pat kaimo vietovių gyventojai gali užsiimti ne žemės ūkio verslu o kitu verslu, kaip pavyzdžiui, kaimo turizmu. Kaimo turizmas - šiuo metu viena iš sparčiai besiplėtojančių verslo sričių ir paklausa šioje srityje auga.

Galimybės

- *ES struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas, užsienio investicijų pritraukimas.*

ES parama žemės ūkiui, vykdamas Bendrąją žemės ūkio politiką, yra teikiama iš Europos Sąjungos biudžeto ir yra reglamentuojama jos teisės aktais, kuriuose nustatomas paramos dydis, teikimo tvarka bei sąlygos. Ši parama yra teikiama visoms ES šalims pagal tuos pačius principus. Lietuvos narystė Europos sąjungoje ir numatomos tiesioginės išmokos žemės ūkio subjektams suteikia galimybes mažinti gyventojų pajamų teritorinę diferenciaciją. Mažiausiai pajamų gaunama kaimo vietovėse, todėl ES tiesioginės išmokos žemės ūkio subjektams turėtų šiek tiek padidinti pajamas; kita vertus, prognozuojamas nedarbo padidėjimas dėl ūkių stambinimo, kuri sąlygoja tiesioginės išmokos. Konkuruoti ES rinkoje galima tik gaminant nebrangią aukštos kokybės produkciją. Tam reikalingos naujos technologijos, gera technika, modernūs įrengimai. Iš tiesų ES parama sugeba pasinaudoti tik stambūs ūkiai ir žemės ūkio bendrovės, nes projektų ruošimas paramai gauti yra gana brangus ir sudėtingas. Pagal BPD šalyje 2005 m. pateikta 2075 paraiškos, iš jų - 238 Marijampolės apskrityje (11,5 proc.), jau įvertinta 114 (48 proc.). Daugiausia paraiškų pateikė žemdirbiai iš Šakių rajono - 83, Vilkaviškio - 65, Marijampolės - 54.

- *Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra.*

Kadangi smulkus ir vidutinis verslas apskrityje yra pagrindinis darbo vietų steigėjas, todėl jam reiktų skirti ypatingą dėmesį šio verslo plėtrai, kaip vienai iš regioninės plėtros formų. Todėl būtina steigti verslo inkubatorius, verslo konsultacinius centrus, inovacijų centrų, kurie teiktų finansinę ir techninę pagalbą. Verslo centrų ir verslo inkubatorių didžiausias finansavimo šaltinis yra valstybės, savivaldybių biudžetų tiksliniai asignavimai. Marijampolės apskrityje veikia Kazlų Rūdos verslo inkubatorius ir VšĮ Šakių verslo informacijos centras, kurie nepatenkina visų poreikių.

- *Plėtoti, turizmo, poilsio paslaugų tinklą.*

Kultūriniai ir gamtiniai išteklių, tarptautinis transporto koridorius (Via Baltica magistralė), nedidelis atstumas iki kitų šalies turistinės traukos taškų leidžia priskirti Marijampolės apskritį prie palankių turizmui regionų bei sudaro sąlygas turizmo sektoriaus vystymuisi. Regione neišplėtotas turistinių trasų, pakelės poilsio aikštelių ir kempingų tinklas, neįrengti viešieji tualetai, nėra turizmo informacinių ženklų, ekspozicinės ir panašaus pobūdžio infrastruktūros. Kelių ženklų, turizmo informacijos stendų įrengimas, turizmo marketingas padėtų pritraukti turistus ir plėtoti dviračių, rekreacinio, kultūrinio turizmo rinką. Regiono turizmo vystymui ir teigiamo įvaizdžio formavimui gali pasitarnauti informacinė sistema: internetiniai apskrities, savivaldybių turizmo paslaugų, kultūros paveldo registro, kultūros ir rekreacijos įmonių

puslapiai. Savivaldybių interneto svetainėse informacija nepakankamai informatyvi. Nėra interneto svetainės, kurioje būtų pateikiama informacija apie regiono turizmo paslaugas ir išteklius. Privalumas yra tai, jog Marijampolės apskritis ribojasi su Lenkija, kur kaimo turizmas labai populiarus, todėl tikslinga plėtoti regione šią turizmo sritį, skiriant daugiau dėmesio infrastruktūros kūrimui, mokymui, rinkodarai. Augantis rekreacinių paslaugų poreikis ir turizmo plėtra taip pat skatina kitų paslaugų plėtrą kaimiškose vietovėse. Žemės ūkio veiklai mažiau tinkamose ir natūraliais kraštovaizdžiais pasižyminčiose kaimo vietovėse pastaraisiais metais sėkmingai plėtojamas kaimo turizmas, laikomas viena iš pagrindinių alternatyvių ekonominių veiklų kaime. Kaimo turizmo plėtrai trukdo nepakankami vadybiniai į šią veiklą įsitraukusių gyventojų gebėjimai, prastos užsienio kalbų žinios, o taip pat nepakankama kaimo infrastruktūra (privažiavimai, vandens tiekimas, nutekamojo vandens apdorojimas, interneto prieiga, kt.).

- *Paslaugų plėtra paslaugų kokybės gerinimas.*

Mažėjant žemės ūkio sektoriuje dirbančių gyventojų skaičiui labai aktuali kaimo vietovėse tampa smulkaus ir vidutinio verslo bei paslaugų sektoriaus plėtra. Nors paslaugas teikiančių įmonių ir fizinių asmenų, įsigijusių verslo liudijimus skaičius Marijampolės apskrityje nėra mažas, paslaugų sfera čia nėra taip išvystyta kaip šalies mastu. Geriausiai apskrityje išplėtotos transporto ir automobilių remonto bei sandėliavimo paslaugos. Plečiasi paslaugų sektorius, susijęs su statybos ir remonto darbais, inžinerijos ir susijusių techninių konsultacijų paslaugomis. Tačiau apskrityje paslaugos verslui mažiau išplėtotos, nei paslaugos gyventojams. Žinioms imlios verslo paslaugos, tokios kaip konsultacinės, kompiuterių ir su jais susijusios veiklos ir pan. veikia žemiausias pajamas generuojančiose paslaugos teikimo grandyse. Apskrityje trūksta paslaugos verslui teikiančių ūkio subjektų: su turizmo sektoriaus plėtra susijusiose paslaugose, žemės ūkio ir verslo konsultavimo paslaugose, neišplėtota viešbučių, mokymų ir seminarų rengimų paslaugų infrastruktūra. Paslaugų verslui sektoriuje dominuoja smulkios įmonės arba asmenys, užsiimantys individualia veikla, dėl to sudėtinga pasiekti kaštų ekonomijos. Paslaugas gyventojams teikiančių ūkio subjektų ir individualių asmenų skaičius nepakankamas, lyginant su Lietuvos vidurkiu. Apskrityje labiausiai paplitę žemas pajamas generuojančios paslaugų grupės – asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo ir priežiūros, kita aptarnavimo veikla, mašinų ir įrengimų bei asmeninių ir ūkio reikmenų nuomos, kompiuterių ir su jais susijusios veiklos. Dėl menkos gyventojų perkamosios galios didesnes pajamas generuojančios paslaugų grupės yra tik pradinėse formavimosi stadijose. Apskrityje labiausiai plėtotinos paslaugų sektoriaus kryptys - laisvalaikio ir pramogų, verslo konsultavimo bei turizmo paslaugos.

- *Transporto, logistikos, keleivių gabenimo paslaugoms plėtoti palanki regiono geografinė padėtis. Tai susiję su pasienio zona.*
- *Netradicinių žemės ūkio šakų vystymas.*

Netradicinių žemės ūkio šakų vystymas pavyzdžiui, ekologinė ūkininkystė, bitininkystė, sraigių, stručių auginimas, uogų auginimas, netradicinių kultūrų auginimas, sodininkystė yra tikra atsvara perpildytoms tradicinėms žemės ūkio šakoms. Amatai – svarbi šalies etnokultūros dalis ir kita reikšminga alternatyvi kaimo ekonominė veikla.

- *Darbuotojų kvalifikacijos kėlimas.*

Žema darbuotojų kvalifikacija yra viena iš pagrindinių nedarbo arba mažų pajamų priežasčių (ypatingai tai aktualu kaime). Būtina sudaryti sąlygas kelti darbuotojų kvalifikaciją, pamokyti dirbti su naujomis technologijomis (pavyzdžiui, kompiuteriais), sudaryti galimybės naudotis mokslinės, techninės literatūros duomenų bazėmis, išmokyti susirasti reikiamą informaciją ir pan. Apmokyti darbuotojai galėtų lengviau prisitaikyti prie šiuolaikinių naujovių, technologijų.

Grėsmės

- *Protų nutekėjimas.*

Mažas darbo užmokestis verčia aukštesnės kvalifikacijos darbuotojus ieškoti darbo kitose regionuose ar užsienio šalyse. Intelektu nutekėjimas didina ir taip jaučiamą kvalifikuotų darbuotojų stygių. Tai atspindi mažėjantis dirbančiųjų skaičius.

Esama darbo jėgos kvalifikacija gali neatitikti augančio technologijų lygio.

- *Kaimo gyventojų nesugebėjimas užsiimti kita veikla.*

Nors didelė dalį Marijampolės apskrities dirba žemės ūkyje, tačiau, kaip minėta anksčiau yra nemažai alternatyvų keisti tradicinę ūkininkystę į netradicinę (alternatyvią) ar užsiimti kitu verslu, tačiau tai trukdo kaimo gyventojų nesugebėjimas užsiimti alternatyve veikla. Tam turi įtakos kaimo gyventojų išsilavinimas, kvalifikacija, žinios, finansiniai ištekliai.

3.5. Marijampolės regiono plėtros galimybės

Regiono plėtra – tai ne tik tradicinė ekonominė politika tam tikroje teritorijoje, bet ir socioekonominis procesas, organizuojamas specifiniame politiniame ir kultūriniame kontekste. Plėtros strategijos turėtų skatinti gamybos sektorių bei stiprinti aplinkosaugą, o prioritetai turi skatinti inovacijas.

Pagrindinė regioninės plėtros strategija yra įkurti institucijas, keisti finansinę infrastruktūrą ir įgyvendinti regioninę politiką, kuri užtikrintų ilgalaikę subalansuotą plėtrą. Be to, regioninės plėtros strategija neturi prieštarauti regiono misijai, o privalo ją papildyti. Regioninės plėtros strategija turi sutapti su šalies plėtros strategija ir negali prieštarauti jos išskeltiems tikslams.

Regioną efektyviai sustiprinti gali tik išsilaikanti ekonomika. Ją įgyvendinti galima trimis taktikomis: daugiau remiantis vietiniais ištekliais, didinant vidaus apyvartą regiono viduje bei gerinant kolektyvinį pasitikėjimą regione tarp skirtingų socialinių grupių.

Regiono plėtros vizija – trumpas pageidaujamos regiono situacijos ilguoju laikotarpiu (daugiau kaip 10 m.) aprašymas. Marijampolės regionas:

- *Tai pasienio regionas su išplėtotu kelių infrastruktūra Rytų ir Vakarų sankryžoje bei aukštos kokybės paslaugų ir logistikos tinklu pasienio ruože, atitinkančiu aplinkos apsaugos reikalavimus.*

Kadangi Marijampolės regiono geografinė padėti yra gana palanki pietvakariuose ji ribojasi su Kaliningrado sritimi (Rusija), Lenkija, o Lietuvoje – su Kauno, Alytaus ir Tauragės apskritimis. Nedideli atstumai iki kitų didžiųjų Lietuvos miestų, taip pat apskritis turi gerai išplėtotą automobilių kelių tinklą, teritoriją kerta svarbios automagistralės: A7 - Marijampolė-Kybartai, A16 - Marijampolė-Prienai-Vilnius, A5 - Kaunas-Marijampolė-Kalvarija. magistralės E67 - “*Via Baltica*” Sudaro geras susisiekimo sąlygas. Todėl esant tokioje padėtyje labai būtų palanku plėtoti paslaugas susijusias su logistika, prekių, keleivių srautais ir paslaugas susijusias su jų aptarnavimu. Paslaugos susijusios su prekių srautais – tai sandėliavimo, logistikos, pervežimo paslaugos. Su keleivių srautais – keleivių pervežimo, maitinimo, apnakvindinimo paslaugos. Taip galima vystyti ir netiesioginių paslaugų tinklą – automobilių remontas, mažmeninė prekybos tinklai ir pan. Taip pat pabrėžiama aukšta paslaugų kokybė, o tai reikalauja investicijų į technologijas bei kvalifikuotą darbo jėgą.

- *Tai regionas, puoselėjantis konkurencingą Lietuvos ir Europos Sąjungos rinkose tradicinį ir alternatyvų žemės ūkį, galintį užtikrinti žaliavą maisto pramonės įmonėms.*

Marijampolės apskritis turi galias žemės ūkio tradicijas. Marijampolės rajonuose žemė viena iš derlingiausių šalyje, todėl natūralu, kad tradicinės ūkininkavimo kryptys - grūdinių kultūrų, cukrinių runkelių auginimas bei gyvulininkystė. Marijampolės apskrityje veikia nemažai žemės ūkio produkciją perdirbančių įmonių. Tačiau dabartinė žemės ūkio būklė yra atsidūrusi sunkioje situacijoje, vyrauja tradicinis žemės ūkis, bei smulkūs ūkiai, žemės ūkio technologijų lygis, kvalifikuotų specialistų stoka. Todėl pagrindinės veiklos kryptys: žemės ūkio ūkių stambinimas (apjungimas, žemės ūkio bendrovių kūrimas, gebėjimas pasinaudoti teikiama ES parama žemės ūkiui, bei alternatyvus (netradiciniai) ūkininkavimo būdai, bei kiti verslai kaimo vietovėje - kaimo turizmas, tradiciniai išlikę amatai

- *Tai regionas, su našia pramone, kurios produkcija konkurencinga Lietuvos ir užsienio rinkose, bei palankiomis sąlygomis smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai, pritraukiant nacionalines ir užsienio investicijas.*

Čia įvardinti du prioritetai – smulkaus ir vidutinio verslo plėtra bei investicijų pritraukimas. Marijampolės apskrityje nėra daug stambių pramonės įmonių, visas verslas pagrinde koncentruotas smulkiose ir vidutinėse verslo įmonėse, kurios sudaro 90 proc. visų ūkio subjektų. Šios įmonės sukuria daugiausiai darbo vietų. Tačiau jos orientuotos į žemą pridėjamąją vertę, žemesnės kvalifikacijos specialistus ir žemesnį darbo užmokestį, žemesnes technologijas. Todėl išlikti konkurencingomis rinkoje, įmonės turi teikti aukštos kokybės paslaugas bei gaminti aukštos kokybės produkciją, todėl ir svarbu tampa investicijos tiek į veikiančius ūkio subjektus tiek į naujai kuriamus ūkio subjektus. Todėl svarbi tampa ir savivaldybių teikiama parama smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms. Investicijų pritraukimas vienas iš svarbių prioritetų. 2005 metų pradžioje tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės regione siekė 100,345 mln. litų. Iš viso 2005 m. Lietuvoje užsienio investicijos sudarė 18,802 milijardų litų. Tiesioginės užsienio investicijos Marijampolės apskrityje 2005 metų pradžioje sudarė tik 0,53 proc. visų šalies tiesioginių užsienio investicijų. Didžioji jų dalis teko Marijampolės savivaldybei. 63, 67 proc., visų apskrities investicijų. Mažiausiai Kalvarijos savivaldybė – 0,02 proc. Marijampolės savivaldybė pritraukė didžiausią dalį užsienio investicijų, pagal tiesiogines užsienio investicijas vienam gyventojui Marijampolės savivaldybei teko tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui - 918 Lt, tačiau tai vis tik yra 5,5 karto mažiau negu šalies vidurkis. Tačiau visišką antirekordą pasiekė Kalvarijos savivaldybė pritraukusi tik 1 Lt tiesioginių užsienių investicijų vienam gyventojui. Tiek pat investicijų pritraukė tik Šilalės rajono savivaldybė, tai žemiausias rodiklis visos Lietuvos mastu lyginant pagal savivaldybes. Nors investicijos veinam gyventojui Marijampolės apskrityje ir auga, tačiau jos labai atsilieka nuo šalies vidurkio. Todėl svarbu ieškoti būdų kaip pritraukti užsienio investicijas, analizuoti trūkumus, bei problemas, bei jas spręsti, kad regionas būtų patrauklus užsienio investicijoms.

- *Tai regionas, turintis didelį profesinio rengimo ir studijų potencialą, kuris yra efektyviai išnaudojamas kvalifikuotos žinių ir informacinės visuomenės kūrimui bei mokymosi visą gyvenimą sąlygų sudarymui, taikant lanksčią strategiją, orientuotą į Marijampolės ir aplinkinių regionų poreikius.*

Svarbiausiais prioritetais čia tai darbuotojų, darbo jėgos rengimas, apmokymas ir perkvalifikavimas. Ypatingai turinti omenyje didelį skaičių dirbančiųjų žemės ūkyje. Todėl svarbu tam padėti persikvalifikuoti darbo jėgai ir be to kelti darbo jėgos kvalifikaciją, nes kvalifikuotų darbuotojų stoka yra vienas iš pagrindinių neigiamų regiono plėtros faktorių. Informacinės visuomenės kūrimas didžiausios įtakos turi ekonomikos augimui. Stiprėja privatus verslas, kokybiškai gerėja ir gausėja valstybės viešosios paslaugos, auga nauja, išsimokslinusi ir daug naudingų žinių sukaupusi žmonių kartą, gebanti panaudoti ir taikanti žinias praktikoje.

Stiprėjant ekonomikai - kyla pragyvenimo lygis, sukuriama daugiau darbo vietų, lengviau sprendžiamos socialinės problemos. Profesinis mokymas, švietimas turi būti orientuotas tiek į darbo jėgos mokymą, rengimą, perkvalifikavimą, tiek ir į pačios visuomenės švietimą. Tam reikia sukurti šiuolaikines mokymo, žinių bazines, kurios būtų prieinamos norintiems ne tik mokytis, kelti kvalifikaciją darbuotojams, bet ir visai visuomenei.

- *Tai regionas, su modernizuota viešąja infrastruktūra saugioje ir švarioje aplinkoje, puoselėjantis išsaugotą turtingą kultūrinį paveldą.*

Infrastruktūros gerinimas, jos plėtra, viešųjų erdvių sutvarkymas yra būtinas siekiant sukurti geresnes sąlygas gyvenimui, darbui bei verslo struktūrų kūrimuisi. Nors apskritis turi gerai išvystytą vietinių kelių tinklą, vis dėlto tiek šių, tiek regioninių kelių būklė yra prasta – daug vietinės reikšmės kelių yra žvyrkeliai. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtrai yra labai aktuali viešųjų paslaugų verslui infrastruktūra (verslo informaciniai centrai, verslo inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai, inovacijų centrai) pradėta kurti, bet dauguma jos įstaigų pergyvena ankstyvąjį plėtros etapą. Nepakankama yra ir kaimo bendruomeninės infrastruktūros būklė. Reikalingas gyvenamosios aplinkos sutvarkymas: kaimo rekreacinių zonų tvarkymas, poilsio zonų įkūrimas, sporto aikštelių įrengimas, pastatų liekanų šalinimas. Kaimo bendruomenės taip pat stokoja visuomeniniams poreikiams tinkamos kultūros infrastruktūros: vietovėse esančių kultūros centrų, muziejų, bibliotekų infrastruktūra yra labai prastos būklės, o neretai – ir nepakankama bendruomeninei integracijai užtikrinti. Trūksta ir kompiuterinio raštingumo lavinimui skirtos infrastruktūros. Lietuva kaip ir kitos naujosios ES valstybės narės pasižymi žemu informacinių technologijų ir interneto prieinamumo lygiu. Vienas iš svarbiausių prioritetų yra viešoji infrastruktūra, ji turi didelę įtaką tiek verslo plėtrai tiek gyventojų gyvenimo sąlygoms. Regioninių centrų konkurencingumą ir investicinį patrauklumą be kitų veiksnių lemia prasta infrastruktūros būklė, o dažnai – ir jos trūkumas. Dėl prastos miesto aplinkos, transporto ir bendruomeninės infrastruktūros būklės ar jos trūkumo nesukuriama palanki aplinka verslui, negarantuojama tinkama gyvenimo aplinka ir kokybė gyventojams. Pastarieji, ypač kvalifikuoti darbingo amžiaus gyventojai, palieka regionus ir išvyksta į kitus šalies miestus arba kitas valstybes. Apskrityje būtina plėtoti ir modernizuoti privažiavimų bei parkavimo aikštelių tinklą, vystyti kelių saugos priemones, plėtoti pėsčiųjų, dviračių takus bei kitą reikalingą alternatyvių transporto rūšių infrastruktūrą, vystyti viešojo transporto infrastruktūrą ir didinti jos prieinamumą. Tai pat skatinti poilsio, laisvalaikio ir sporto infrastruktūros atnaujinimą ar sukūrimą. Miestuose trūksta kokybiškai įrengtų poilsio ir laisvalaikio zonų – parkų, sodų, aikščių, skverų, promenadų, pasažų ir kitų. sunki materialinė padėtis yra muziejuose, bibliotekose, kultūros centruose, įsikūrusiuose nedideliuose miesteliuose ir kaimiškose

vietovėse. Investiciniam ir gyvenamosios miestų aplinkos patrauklumui taip pat aktuali viešųjų sveikatos, socialinių, švietimo paslaugų infrastruktūra, šios prieinamumas. Daugelio viešųjų paslaugų įstaigų infrastruktūra yra nepatenkinamos būklės. Atkreipiamas dėmesys, kas kultūros įstaigų, kurių infrastruktūra regionuose yra blogiausiai išplėtotą, lankomumas retėja, mažėjant gyvenamosios vietovės dydžiui. Nesant nedideliuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse pakankamos pasiūlos, nesuformuojami nė šių kultūros įstaigų lankymo poreikiai. Tai gali lemti kultūros paslaugų poreikio mažėjimą ir visuomenės intelektualinio bei kūrybinio potencialo nykimą. Viešajai infrastruktūrai modernizuoti galima panaudoti ir ES fondų lėšas, savivaldybės lėšas, bendruomenės bei privačių investuotojų lėšas.

- *Tai regionas, turintis regioninį centrą – Marijampolę, kurio plėtra sąlygoja aplinkinių teritorijų integraciją į ekonominius vystimosi procesus ir užtikrina socialinę sanglaudą.*

Išskiriama Marijampolės miesto - kaip regiono centro svarba. Marijampolės miestas ne tik turi būti regiono centras, bet ir mokslo, kultūros, žinių, technologijų ir pan. centras, kurio plėtra ir sąlygotų aplinkinių teritorijų integraciją, taip pat mažintų atskirtį pačio regiono viduje. Svarbi atskirų, nutolusių kaimo vietovių integraciją į visą regioną. Tačiau yra ryškūs socialiniai ekonominiai skirtumai ir pačios Marijampolės apskrityje lyginant savivaldybes. Todėl mažinant socialinį ekonominį regiono atsilikimą būtina skatinti bendrai viso regiono socialinę ekonominę raidą, o ne atiduodant prioritetą tik vienai Marijampolės savivaldybei. Būtina užtikrinti viso Marijampolės regiono darnią plėtrą, o ne vienos ar kelių savivaldybių.

Apibendrinant gali išskirti šiuos pagrindinius prioritetus Marijampolės apskrityje, kurie nulemtų sėkmingą regiono plėtrą ir apskrities savivaldybių plėtrą:

1) Regiono geografinės padėties išnaudojimas vystant logistikos sandėliavimo, prekių ir keleivių gabenimo paslaugas.

2) Viešosios infrastruktūros modernizavimas. Infrastruktūros gerinimas, jos plėtra, viešųjų erdvių sutvarkymas yra būtinas siekiant sukurti geresnes sąlygas gyvenimui, darbui, verslo struktūrų bei rekreacinių paslaugų kūrimuisi.

3) Sąlygų darbo jėgos mokymo, perkvalifikavimo, rengimui sudarymas, įrengiant modernias mokymo, žinių, konsultavimo bazines, bei kvalifikuotos žinių ir informacinės visuomenės kūrimas ir mokymas.

4) Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra, bei parama šiam verslui.

5) Žemės ūkių stambinimas (apjungimas), netradicinių (alternatyvių) ūkininkavimo būdų skatinimas.

- 6) Rekreacinių(kaimo turizmo, turizmo, poilsio) paslaugų tinklo plėtra.
- 7) Aukštos kokybės paslaugų teikimas, paslaugų tinklo plėtra.

3.6. Marijampolės regiono socialinės, ekonominės padėties analizė pagal regionų ekonominį augimą aiškinančias teorijas

Pateikta Lietuvos regioninės politikos samprata, remiantis teorinėje darbo dalyje aprašytais teorijomis bei sudarytu ekonominiu regionų plėtros teorijų palyginimo modeliu, yra progresyvaus pobūdžio politika, orientuota į palankų plėtrai sąlygų sukūrimą. Tokią išvadą galima padaryti remiantis Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatyme nurodytais tikslais (2000), pavyzdžiui, Lietuvos regioninės politikos tikslas: „skatinti ūkos pertvarkymą ir modernizavimą regionuose“ vadovaujasi regionų ekonominio augimo viena iš teorijų – raidos etapų teorija, pagal šią teoriją ekonomika vystosi modernizuodama ir pertvarkydama savo ūkį, tai yra mažina pirminį sektorių (žemės ūkis, žuvininkystė ir miškininkystė) ir plečia antrinio (gamybą, statybą) bei tretinio - paslaugų (finansinės paslaugos, didmeninė, mažmeninė prekyba) sektoriaus veiklas. Pažymėtina, kad Marijampolės apskrityje beveik 30 proc. gyventojų yra užimti žemės ūkyje, todėl svarbu yra mažinti regione pirminį- žemės ūkio sektorių ir plėsti antrinius bei tretinius sektorius.

„Ilgalaikėje Lietuvos ūkio plėtros strategijoje iki 2015 metų“ paminėta jog ekonominis šalies augimas siejamas su eksporto didinimu bei diversifikacija. Todėl čia būtų galima pritaikyti vieną iš ekonominio augimo teorijų – eksportu grįsta teorija. Remiantis šia teorija, šalies ekonominis augimas priklauso nuo eksporto apimčių didėjimo. Taip pat svarbu jog šalies eksporto dominuojančiu sektoriumi būtų antrinis arba tretinis sektoriai, nes tai atspindi šalies išsivystymo lygį (išsivysčiusios šalies dominuojantį eksportą sudaro tretinės veiklos produktai).

Pagrindinės Lietuvos eksporto prekės yra naftos produktai (2004 m. sudarė 31,0 proc. visų Lietuviškos kilmės prekių eksporto), tekstilės gaminiai (13,1 proc.), medienos gaminiai, įskaitant baldus (12,9 proc.), elektros mašinos, radijo ir televizijos įranga bei aparatūra, matavimo prietaisai (12,6 proc.), orlaiviai, laivai, valtys, jų remontas (9,0 proc.). Apie 90 procentų viso šalies eksporto sudarė apdirbamosios pramonės gaminiai. Tuo tarpu žemės ūkio produkcijos eksportas sudaro tik nedidelę dalį.

Didieji Lietuvos miestai turintys įvairiapusių išteklius, turi ir geresnes veiklos pertvarkymo galimybes, todėl čia pritraukiami dideli užsienio investicijų srautai, o taip pat ir kvalifikuota darbo jėga bei susidaro palankesnės sąlygos verslui plėstis. Ekonominė infrastruktūra jungianti periferines vietas su centrais bei užsienio šalimis, yra nepakankamai išplėtotas. Periferijose, silpniau nei centruose, yra išvystytas privatus sektorius, ekonominėje struktūroje dominuoja

paveldėtos problemų turinčios pramonės įmonės bei palyginti dar silpnas paslaugų sektorius. O centuose ekonomikos struktūros pagrindą sudaro naujai sukurtos pramonės įmonės bei išplėtotas paslaugų sektorius.

Kaip matome, Marijampolės apskrityje nėra stambių pramonės įmonių ir paslaugų sektorius nėra išplėtotas - vyrauja smulkių paslaugų sektorius, t.y. mikroįmonės. Apskrityje labiausiai paplitę žemas pajamas generuojančios paslaugų grupės – asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymo ir priežiūros paslaugos, kita aptarnavimo veikla, mašinų ir įrengimų bei asmeninių ir ūkio reikmenų nuomos, kompiuterių ir su jais susijusios, veiklos. Dėl menkos gyventojų perkamosios galios didesnes pajamas gaunančios paslaugų grupės yra tik pradinėse formavimosi stadijose.

Ypatingai dėl ekonominės veiklos susikcentravimo didžiuosiuos miestuose kenčia periferiniai regionai. 27 lentelėje pateikti Lietuvos apskričių išsivystymo lygį nustatantys rodikliai.

27 lentelė

Lietuvos apskričių išsivystymo lygį nustatantys rodikliai

Rodiklis	Patraukliausias regionas	Labiausiai nepatrauklus
BVP tenkantis vienam gyventojui	Vilniaus regionas	Tauragės, Marijampolės bei Alytaus regionai
Nedarbo lygis	Marijampolės Klaipėdos regionas	Panevėžio, Šiaulių regionai
Bruto darbo užmokestis lygis	Vilniaus regionas	Tauragės, Marijampolės bei Alytaus regionai
Tiesioginės užsienio investicijos	Vilniaus regionas	Tauragės, Marijampolės bei Utenos regionai
Įmonių pasiskirstymas	Daugiausia įmonių Vilniaus regione	Tauragės, Marijampolės bei Alytaus regionai
Pramonės pagaminta ir parduota produkcija tenkanti vienam regiono gyventojui	Vilniaus ir Telšių regionas (pagrindė sąlygoje naftos perdirbimas)	Tauragės, Marijampolės bei Utenos regionai
Pagrindinė infrastruktūra (kelių, geležinkelių skaičius, ryšių paslaugų panaudojimas)	Vilnius, Klaipėda ir Kauno regionai	Tauragės, Marijampolės bei Alytaus regionai

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš pateiktų duomenų galima daryti išvadą, jog Lietuvoje gamybiniai bei žmogiškieji resursai yra nevienodai išsidėstę, o skirtumai ekonominėje ir socialinėse srityse kas metai didėja. Pagrindiniai ekonominio augimo šaltiniai susitelkę apskrityse su didžiausiais Lietuvos miestais

(Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) tuo tarpu periferiniai regionai skursta (Alytaus, Tauragės Marijampolės apskritys), todėl čia pritaikyti rinkos nesėkmę remiantį požiūrį, kuris teigia, jos valdžios įsikišimas, paskirstantys gamybinius bei žmogiškuosius išteklius yra būtinas.

Šiandien susiklosčiusi situacija Lietuvoje atspindi vieną iš regionų divergencijos teorijų – centro – periferijos teoriją, kurioje teigiama jog regiono ekonomika intensyviai auga tik urbanizuotose teritorijose, kadangi jose yra susiklosčiusios palankios sąlygos užsienio investicijoms (palanki verslo infrastruktūra, sutelktas mokslinis intelektualinis potencialas, kvalifikuota darbo jėga). Tuo tarpu periferija bei kaimiškieji Lietuvos regionai stipriai atsilieka nuo centro. Čia beveik visiškai neplėtojamas verslas. Pavyzdžiui, Marijampolės apskrityje 1000 tūkstančiui apskrities gyventojų teko 15,8 veikiančios ūkio subjektai, tuo tarpu Lietuvos Respublikoje (šalies) vidurkis yra 21,1 ūkio subjektų 1000 gyventojų. Vilniaus apskrityje - 27,3 ūkio veikiančios ūkio subjektai 1000 gyventojų. Norint jog skirtumai sumažėtų reikalingas valdžios įsikišimas, per kurį būtų formuojamos palankios sąlygos užsienio investicijoms, gerinama verslo infrastruktūra: -tiesiami keliai, plečiama ryšių sistema, steigiamos įvairios konsultacinės centrai, perkvalifikuojama darbo jėga, gerinamos sąlygos verslui plėtoti ir vystyti. Trumpame laikotarpyje Lietuvai būtų galima pritaikyti kumuliacinio augimo teoriją. Pagal šią teoriją regioninės politikos prioritetu turėtų būti augimo polių skatinimas, nes spartesnė jų plėtra, trumpu laikotarpiu reikšianti regioninių skirtumų išaugimą, ilgesniu laikotarpiu sudarytų sąlygas tarpregioninei konvergencijai šalies viduje. Tokiais „augimo poliais“ galėtų būti Klaipėdos ekonominė zona, Vilniaus bei Kauno miestai. Kumuliacinio augimo teorija, teigia jog vystantys augimo poliams į verslą įtraukiam ir regiono periferija, nes reikalingos papildomos veiklos (aptarnaujančios paslaugos), o tai būtų naudinga šalia, kadangi periferiniuose šalies regionuose verslininkai galėtų steigti įmones, bei aptarnauti didžiausias regiono įmones. Tokia regioninė politika skatinantų kelių augimo polių Lietuvoje formavimąsi, padėtų išvengti dabar Lietuvoje besiformuojančios situacijos, kurios pasekmė, kad Lietuvoje kitų regionų sąskaita sparčiai augtų vienas centras – Vilniaus miestas. Tokias tendencijas patvirtina tiesioginių užsienio investicijų dydis tenkantis šiam miestui. Vilniaus apskrityje yra sukonzentruota 61 proc. visų Lietuvai tenkančių tiesioginių užsienių investicijų. Tuo tarpu Marijampolės apskrityje tenka tik 0,5 proc. visų šalies tiesioginių užsienio investicijų.

Analizuojant Lietuvos regioninę politiką galima padaryti išvadą jog Lietuvoje ji remiasi regionų divergencijos teorijomis, teigiančiomis, jog rinka pati nepajėgia tolygiai ir efektyviai paskirstyti gamybos bei žmogiškuosius išteklius, todėl laikui bėgant skirtumai tarp atskirų šalies regionų auga, o tam kad juos sušvelninti reikalingas valdžios įsikišimas. Taip pat galima teigti, kad trumpame laikotarpyje, šalies regioninė politika turėtų būti orientuota į augimo polių

skatinimą, tuo tarpu ilgame laikotarpyje remiantis ekonominio augimo teorijomis orientuotomis į tolygią regionų plėtrą.

Trumpame laikotarpyje Lietuvos valdžia turėtų skatinti regionų, jau turinčių palankias sąlygas ekonominiams augimui vystymą, per kurių „atsigautų“ šalies periferiniai regionai, tame tarpe ir Marijampolės regionas. Tai teigia kumuliacinio augimo teorija. Ilgalaikiai Lietuvos ūkio plėtros tikslai yra būtent ir yra orientuoti į tolygų visų šalies regionų ekonominį augimą, kuris galėtų būti pasiekiamas restruktūrizuojant šalies ūkį, vystant naujas ir pelningas ūkio šakas, skatinant eksportą, bendradarbiavimą tarp įmonių regionų ir tarptautiniu lygiu, gerinant šalies infrastruktūrą. Tai teigia išteklių bei eksportu pagrįstos teorijos, taip pat svarbus dėmesys turėtų būti atkreiptas į žmogiškųjų išteklių tobulinimą.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Kadangi regiono samprata siejama ne tik su teritorija ir gyventojais, bet ir su infrastruktūra, gamyba ir kt., todėl ji dažnai siejama su plėtra ir gali būti analizuojama įvairiais aspektais: ekonominiu, socialiniu, teisiniu, kultūriniu ir kt.

Optimaliai veikianti regioninės plėtros politika sudaro prielaidas regionų išsivystymo netolygumų mažėjimui, sukuria investicinį patrauklumą, didina konkurentabilumą.

ES regioninės politikos bendrasis tikslas siekti valstybių socialinės ir ekonominės sanglaudos. Regioninės politikos objektas yra laisvos ekonomikos rinkų augimo tarpinių rezultatų koregavimas, siekiant dviejų susijusių tikslų: ekonomikos plėtros ir socialinės gerovės augimo.

Lietuvos ekonomika yra viena iš sparčiausiai augančių Europos Sąjungos ekonomikų. 2004 metų realus BVP augimas siekė 6,7 %, ES (25) vidurkis – 2,3 %. Nors Lietuvos ekonomikos augimas yra spartesnis nei ES šalyse, ji ženkliai atsilieka diegiant inovacijas bei stiprinant socialinę-ekonominę sanglaudą.

Lietuvoje skiriamos dvi regioninės politikos kryptys: ES regioninė politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir pačios Lietuvos regioninė politika. Abi šios kryptys yra susijusios, jų formavimas ir įgyvendinimas sudaro galimybę Lietuvai dalyvauti ES regioninės politikos paramos programose.

Tačiau regioninė politika Lietuvoje žengia tik pirmuosius žingsnius. Nors sukurta teisinė bazė (regioninės plėtros įstatymas, ilgalaikė valstybės raidos strategija), suformuotas atskingų institucijų už regioninę plėtrą tinklas, tačiau dar trūksta institucijų bendradarbiavimo, bendrų projektų rengimo ir koordinavimo šioje srityje.

Nacionalinė regioninė politika Lietuvoje vykdoma aukštesniuose administraciniuose vienetuose – apskrityse, taip vadinamuose regionuose. Tačiau Regioninės plėtros įstatyme buvo numatyta galimybė ir kitaip formuoti regioną, dėl jo specifiškumo.

Pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą. Tuo tikslu yra rengiami regionų plėtros planai. Siekiant sumažinti Marijampolės regiono atsilikimą nuo kitų šalies administracinių vienetų bei pasinaudoti ES struktūrinių fondų teikiama galimybe gauti papildomų lėšų socialinių - ekonominių plėtros veiksnių tęsimui, yra rengiamas Marijampolės regiono plėtros planas 2006-2013 metų laikotarpiui (toliau MRPP). Marijampolės regiono plėtros plano 2006-2013 m. tikslas - numatyti pagrindines regiono socialinės ir

ekonominės plėtros kryptis penkerių metų laikotarpiui, apibrėžti veiklos prioritetus, tikslus, uždavinius ir priemones jiems įgyvendinti. Kokybiškai parengtas planas padės užtikrinti efektyviausią finansinių išteklių panaudojimą bei taps įrankiu, padedančiu efektyviau spręsti regiono problemas ir įgalinančiu sukurti geresnes verslo, darbo ir gyvenimo sąlygas regione.

Nagrinėjant teritorijos charakteristikas ir demografinius duomenis, galima daryti išvadą, kad Marijampolės apskritis iš dešimties Lietuvos Respublikos apskričių pagal teritorijos plotą užima 8, pagal gyventojų skaičių 6 - vietą, pagal gyventojų tankumą viename kilometre – 5 vietą tarp dešimties apskričių. Tai viena iš mažesnių Lietuvos Respublikos apskričių. 2005 m. pradžioje Marijampolės apskrityje gyveno 185 tūkstančiai gyventojų, tai sudarė 5,41 proc. visų šalies gyventojų. Marijampolė apskrityje daugiau gyventojų gyvena kaime negu mieste. Pagal miesto ir kaimo gyventojų santykį Marijampolės apskritis užima 9 vietą iš 10- ties. Marijampolės apskrityje didesnė dalis gyventojų sudaro kaimo gyventojai, atitinkamai 50,68 proc. ir 49,32 proc. Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkis, yra 33,40 proc. – kaimo gyventojai ir 66,60 proc. – miesto gyventojų. Pagal darbingo amžiaus gyventojų skaičių Marijampolės apskritis dalinasi 6-7 vietas su Alytaus apskritimi.

Marijampolės apskrityje žemės ūkyje užimti beveik 31 proc. apskrities gyventojų, paslaugų sektoriuje – 45,85 proc. Tuo tarpu šalies vidurkis 14,04 proc. užimtųjų žemės ūkyje ir 56,87 proc. užimtųjų paslaugų sektoriuje. Ekonomiškai išsivysčiusios šalyje užimtųjų žemės ūkyje procentas santykinai yra mažas 2-4 proc., tuo tarpu dirbantieji paslaugų sektoriuje sudaro virš 70 proc. visų dirbančiųjų.

Nagrinėjant socialinius ekonominius duomenis, Marijampolės apskritis šiuo atveju užima priešpaskutinę vietą (išskyrus nedarbo ir užimtumo lygį, atitinkamai 1 ir 3 vietas). Pagal kitus svarbiausius rodiklius - tiesiogines užsienio investicijas vienam gyventojui, BVP vienam gyventojui, materialines investicijas vienam gyventojui, vidutinį bruto darbo užmokestį vienam gyventojui Marijampolės apskritis užima 9 (priešpaskutinę vietą), blogesnė situacija tik Tauragės apskrityje.

Nedarbo lygis paskutiniaisiais metais Marijampolės apskrityje labai sumažėjo, ir buvo vienas mažiausių Lietuvos Respublikoje - 3 proc. , tačiau pažymėtina, kad nuo 2004 m. darbo birža nebeskaičiuoja nedarbo lygio, o skaičiuoja bedarbių santykį su darbingo amžiaus gyventojais. Kadangi darbingo amžiaus gyventojų yra daugiau nei darbo jėgos, jų gautas santykis yra mažesnis nei realus nedarbo lygis. Taigi, po šių skaičiavimo metodologijos koregavimų yra sunku pagal darbo biržos duomenis analizuoti nedarbo lygio dinamiką. Tai pat pastebėtina, kad regionuose, kur yra didelis dirbančiųjų skaičius žemės ūkyje yra žemesnis ir nedarbo lygis.

Nors nedarbo lygio vidurkis yra svarbus socialinės sanglaudos rodiklis, jis neatspindi užimtumo kokybės. Marijampolės apskrityje nedarbo lygis yra žemesnis yra beveik 2,5 žemesnis nei šalies vidurkis. Tačiau gyventojų pajamos, palyginti su kitomis šalies apskritimis, yra vienos žemiausių. Vidutinis bruto darbo užmokestis buvo 917 Lt ir sudarė 79,8 proc. šalies vidurkio. Vidutinis bruto darbo užmokestis Marijampolės apskrityje irgi augo ne taip sparčiai kaip šalyje, tačiau paskutiniaisiais metais jis išliko gana stabilus ir sudarė apie 80 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio.

Marijampolės apskrities SDP sudarė 2341 Lt .t.y. 70,9 proc. šalies vidurkio, BVP buvo 11,9 tūkst. Lt vienam gyventojui, tačiau tai sudarė tik 65,1 proc. šalies vidurkio. Svarbiausias ekonomikos rodiklis – yra BVP vienam gyventojui. Kaip matome Marijampolės apskrityje BVP vienam gyventojui augimas nebuvo toks spartus, kaip Lietuvos Respublikoje (šalies vidurkis) ir nuo 2001 m. metų mažėja (lyginant su šalies vidurkiu).

Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui buvo 546 Lt ir sudarė 9,9 proc. Lietuvos Respublikos (šalies) vidurkio. Kaip matome iš pateiktų duomenų, tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui augimas Marijampolės apskrityje buvo spartesnis per 2001-2004, tačiau 2005 metų tiesioginių užsienio investicijų apskrityje sumažėjo. Be to yra svarbi tiesioginių užsienio investicijų grąža, investicijos dažniausiai poveikį regiono ekonomika gali duoti tik po kelių ar keletos metų. Norint pritraukti investicijas svarbi vyriausybės politika, subsidijuojant užsienio kapitalo įmones.

Nagrinėjant Marijampolės apskrities savivaldybės, lyderio pozicijas užima Marijampolės savivaldybė. Jos ekonominiai socialiniai rodikliai žymiai geresni negu kitose Marijampolės apskrities savivaldybėse. Kartais net lenkia arba visiškai nedaug atsilieka nuo šalies vidurkio. Tai lemia tai, kad Marijampolės miestas yra apskrities centras. Jame sutelktas didesnis ekonominis, socialinis, kultūrinis, mokslinis potencialas. Didžiausiais atsilikimas pastebėtas Kalvarijos savivaldybėje. Pagal visus pagrindinius ekonominius rodiklius Kalvarijos savivaldybė užima paskutinę vietą tarp penkių Marijampolės apskrities savivaldybių, analizuojant ekonominius socialinius rodiklius, kurie kartais net kelis kartus mažesni už Marijampolės savivaldybės rodiklius. Pavyzdžiui, įvertinant užsienio investicijas vienam gyventojui, jos Kalvarijos apskrityje sudarė tik 1 Lt.

Regionų socialiniai ekonominiai skirtumai yra gana nemaži, Marijampolės apskritį galima pagal socialinius ekonominius rodiklius galima priskirti prie atsiliekančių apskričių ir tas atsilikimas vis gilėja. Marijampolės regiono ekonomikos augimas yra lėtesnis nei labiau išsivysčiusių apskričių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos). Socialiniai-ekonominiai skirtumai

atsiliekančių apskričių viduje yra žymiai gilesni ir ryškesni nei tarp atsiliekančių ir pažangiųjų šalies apskričių.

Galima teigti, kad Marijampolės apskritis ekonominiiais socialiniais rodikliai atsilieka nuo kitų smarkiau besivystančių regionų: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir šis atsilikimas vis gilėja. Todėl yra būtina mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, būtina imtis veikslių, kurie užtikrintų tvarią ir tolygią plėtrą. Matome, kad regiono socialinė ekonominė atskirtis gilėja, ypačingai tose regiono vietose, kurios yra nutolusios nuo didžiųjų miestų, centrų.

Pasitvirtino hipotezė, kad egzistuoja socialinis ekonominis atotrūkis ne tik tarp Marijampolės ir kitų Lietuvos regionų, bet ir tarp pačios apskrities savivaldybių. Todėl mažinant socialinę ekonominę regiono atsilikimą būtina skatinti viso regiono socialinę ekonominę raidą, darnią plėtrą, o ne atiduodant prioritetą tik vienai Marijampolės savivaldybei.

Apibendrinant galima išskirti šiuos pagrindinius prioritetus Marijampolės apskrityje, kurie nulemtų sėkmingą regiono plėtrą ir apskrities savivaldybių plėtrą:

- Regiono geografinės padėties išnaudojimas vystant logistikos sandėliavimo, prekių ir keleivių gabenimo paslaugas.
- Viešosios infrastruktūros modernizavimas. Infrastruktūros gerinimas, jos plėtra, viešųjų erdvių sutvarkymas yra būtinas siekiant sukurti geresnes sąlygas gyvenimui, darbui, verslo struktūrų bei rekreacinių paslaugų kūrimuisi.
- Sąlygų darbo jėgos mokymo, perkvalifikavimo, regimui sudarymas, įrengiant modernias mokymo, žinių, konsultavimo bazines, bei kvalifikuotos žinių ir informacinės visuomenės kūrimas ir mokymas.
- Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra, bei parama šiam verslui.
- Žemės ūkių stambinimas (apjungimas), netradicinių (alternatyvių) ūkininkavimo būdų skatinimas.
- Rekreacinių: kaimo turizmo, turizmo, poilsio paslaugų tinklo plėtra.
- Aukštos kokybės paslaugų teikimas, paslaugų tinklo plėtra.

Kad užtikrinti darnią visų regionų plėtrą, regionų socialinė – ekonominė padėtis turėtų būti vertinama periodiškai, kad galima būtų efektyviau įgyvendinti regioninę politiką.

Lietuvoje dažnai akcentuojama viso regiono socialinė ekonominė plėtra, tačiau ji nebus sėkminga ir darni, jeigu nebus analizuojama ir kiekvieno regiono dalies - savivaldybės socialinė ekonominė padėtis. Įvertinti vien tik viso regiono socialinę ekonominę raidą neužtena, reikia vertinti ir kiekvienos savivaldybės socialinę ekonominę raidą. Priešingu atveju viena apskrities savivaldybė gali pasiekti aukštų rezultatų, o kitos ir likti ekonomiškai atsiliekančios.

Efektyvus nacionalinės politikos formavimas galimas tik remiantis vietinių galimybių ir perspektyvų analize bei taikant bendruosius klasikinės ekonomikos teorijos principus regionų ekonominei plėtrai pagrįsti. Nustatant vyriausybės regioninės politikos ir ją įgyvendinančių priemonių sistemos efektyvumą, reikia taikyti klasikinės ekonomikos teorijos ir vadybos nuostatas, formuojančias teorinius regionų plėtros pagrindus.

LITERATŪRA

1. Ačaitė, V. (2005). Lietuvos regioninės politikos aspektai ES kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 5, 8-13.
2. Armstrong, H., Taylor (2003). *Regional Economics and policy*. Blackwell publishing.
3. Bagdzevičienė R., Rimas J., Venckus R. (2002) Regionų ekonomikos plėtros strategija. Kauno technologijos universitetas, Lietuvos regioninių tyrimų institutas [Internet]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/RP_RegEkonPlet.doc >
4. Bagdzevičienė, R. (2005). Regioninės politikos vykdymo prielaidos. Lietuvos regioninių tyrimų institutas. [žiūrėta 2006-01-04]. Prieiga per internetą: <www.lrti.lt/veikla/bog_region.doc>.
5. Bagdzevičienė, R., Dapkus, R. (2005). Regioninė politika. Regionų plėtra, Kaunas: Technologija, p. 71-115.
6. Bertašiūtė, D. (2001). Regioninio valdymo tobulumas kaip aktuali viešojo administravimo problema. Respublikinės konferencijos „Regionų plėtra-2001“ pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, p. 46-51.
7. Buneckienė, J., Ramanauskienė, J. (2002) Regional Competitiveness from the Regional Sustainability Hpproach.
8. Butkus, M. (2005). Lietuvos regionų netolygaus ekonominio augimo statistinis vertinimas ir galima jo mažinimo politika. Magistro darbas. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
9. Cibulskienė, D., Damošienė, V. (2002). Finansinių krizių poveikis regionų ekonomikai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2002*: E.Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 21-31.
10. Čaplikas V. (2002). Ko galėtume pasimokyti iš suomių? [žiūrėta 2005-09-16]. Prieiga per internetą: <http://samogitia.mch.mic.lt.KULTURA/Caplikas.htm>.
11. Čiegis R. (2002). Socialiai ir ekologiškai orientuoti subalansuoti ekonominės plėtros valdymo principai. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 20, p. 77.
12. Čiegis R. (2002). Visuomenės subalansuotos plėtros valdymas. Socialinių mokslų habilitacinis darbas. Kaunas: Kauno Vytauto Didžiojo universitetas.
13. Čiegis R. (2003). Tvarios visuomenės plėtros valdymo principai ir ekonomikos transformacijos. [žiūrėta 2005-11-06]. Prieiga per internetą: <http://www.transformations.khf.vu.lt/03v2n2/articles/index.php?a=lteg>.

14. Damašienė V. A. Rimkevičienė. (2002) Regioninės politikos strategijų analizė. Regionų plėtra. Kaunas: Technologija, p. 70 – 74.
15. Damašienė V., Rimkevičienė A. (2002). Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas. Regionų plėtra 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. p. 70-74.
16. Damašienė, V. (2004). Regiono pramonės plėtros ir užimtumo valdymas. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 123.
17. Damašienė, V., Butkus, M. (2004). Regiono funkcionavimo ekonominiai ypatumai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. E.Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 73-78.
18. Damašienė, V., Cibulskienė, D., Butkus, M. (2004) Netolygios regionų plėtros analizė. Socialiniai tyrimai, 1(4), p.23-38.
19. Dapkus, R. (2005). Regionų plėtros politika, jos valdymo modeliai ir įgyvendinimo institucijos. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 5, 66-73.
20. Dokurnevič E., Bagdzevičienė R. (2002). Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje. Regionų plėtra 2002: tarptautinė mokslinė konferencijos medžiaga. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. p. 75-78.
21. Dubinas, V. (2005). Iššūkiai Lietuvos regionų vadybai ekonomikos Globalizacijos sąlygomis. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 5, 97-101.
22. Dumčius, R. Europos Sąjungos regioninė politika Lietuvoje – problemos ir galimybės. Viešosios politikos ir vadybos institutas. [žiūrėta 2006-01-14]. Prieiga per internetą: <http://www.vpvi.lt/naujienos.-php?pid=5>>.
23. Dumčius, R., Šiupinskas, S. (2003). Nacionalinė studija. ES poveikis Lietuvos savivaldybėms regioninės plėtros srityje. Vilnius, 2003.
24. Gečas, K., Jakubavičius, A., Vijeikis, D. (2004). Struktūrinių fondų parama verslui: galimybės, metodai, patarimai. Vilnius: Pačiolis, p. 168.
25. Gerber E.R. Gibson C.C. (2005). Balancing and competing in American regional governance [žiūrėta 2005-12-03]. Prieiga per internetą: <http://www.nd.edu/~amdemoc/Gerber Paper.pdf>.
26. Ilgalaiškė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija. Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002, kn.41, p. 1016.
27. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex, p. 398.
28. Kauno teritorinė statistikos valdyba. Statistika. [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <http://www.kastat.lt>>

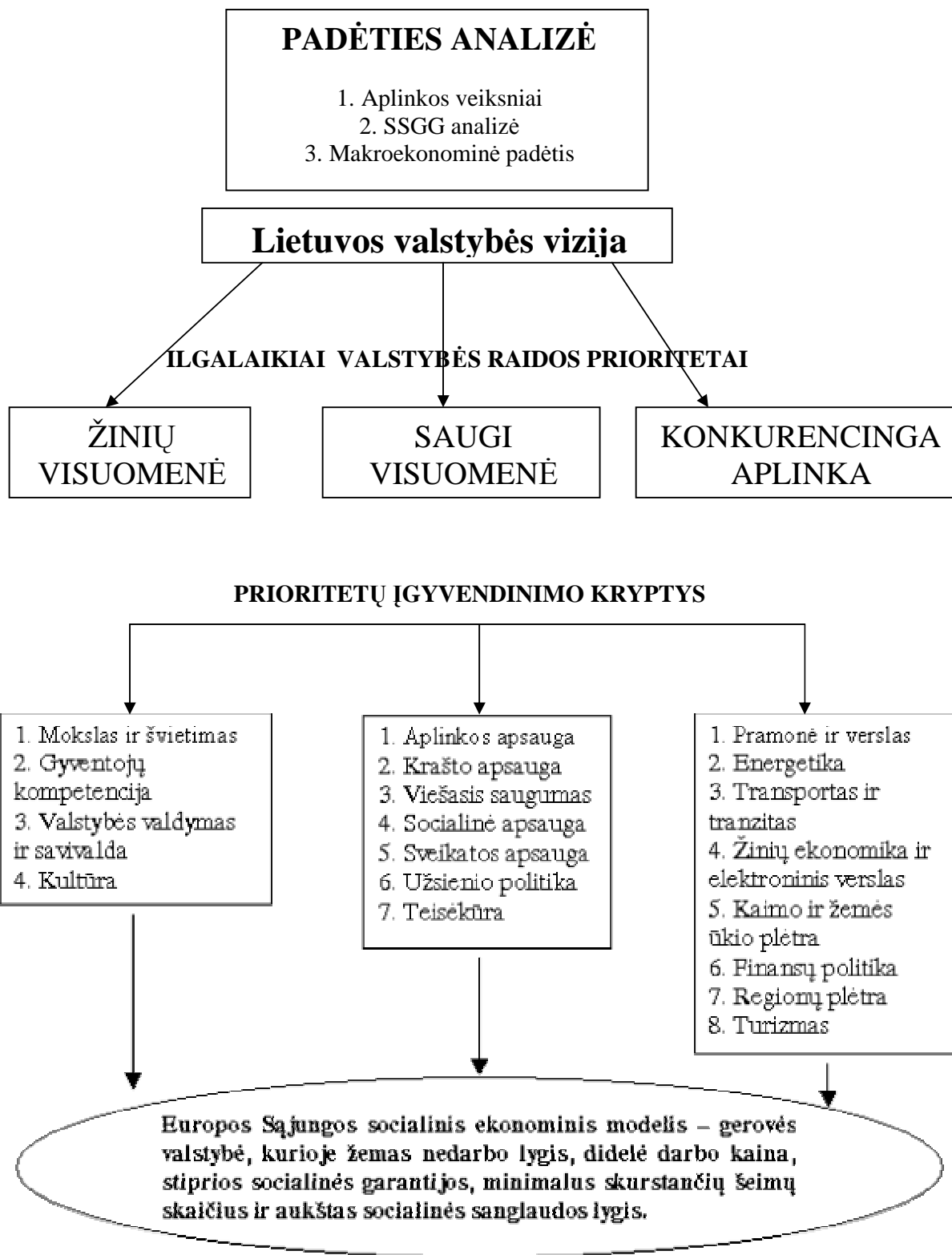
29. Kiepaitienė, R. (2002). Regioninės plėtros praktikos formavimasis Lietuvoje. Bakalauro baigiamasis darbas. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
30. Kosiedowski, W. (2004). Regionų plėtra ir konkurencingumas sistemos transformacijos laikotarpiu remiantis anketiniais tyrimais (Baltarusijos, Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos regionų pavyzdžiu). Tiltai, 2, p.57-65.
31. Kvainauskaitė, V., Kardokaitė, V. (2005). Structural Funds as Instruments for Regional Economic Development in Lithuania. Inžinerinė ekonomika, 2 (42), p. 26-31.
32. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija (2005). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>>
33. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas (2000) 2000 m. liepos 20 d. Nr. VIII-1889 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą <<http://www.lrs.lt>>
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 96 „Dėl probleminių teritorijų išskyrimo kriterijų“ [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą <<http://www.lrs.lt>>
35. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondai [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.svv.lt/index.php/lt/30505/>>
36. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija (2002). Pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr. 853 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php>
37. Lileikienė, A., Šaporius, G., Tamašiūnas, T. (2004). Magistro darbo rengimo metodika. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
38. Lizdenis, T. (2004). Šiaulių regionų plėtros tendencijos. Bakalauro baigiamasis darbas. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
39. Mačys G., Stemkauskas V. (2000) Regionų ekonominė plėtra: analizės metodika ir finansiniai šaltiniai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir metodologija 2000: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, p. 252 -254
40. Mačys, G. (2005). Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. p. 168.
41. Marijampolės apskrities viršininko administracija. Regioninė plėtra. [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą <<http://www.marijampole.aps.lt/>>

42. Marijampolės regiono plėtros planas 2006-2013 m. (2005). Patvirtintas Marijampolės regiono plėtros tarybos 2005 m. gruodžio 29 d. sprendimu Nr. TS-16 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.marijampole.aps.lt/>>
43. Nakrošis, V.(2003). Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas. p. 18-19.
44. Pareigis, R., Dorofejeva, O. (2004). Lietuvos nacionalinė regioninė politika ir jos įgyvendinimo prielaidos. *Ekonomika*, 67 (2), p.61-72.
45. Ragauskienė E. (2005) Regioninės politikos Lietuvoje įgyvendinimo instrumentai. *Ekonomika* Vilnius: Vilniaus universitetas, straipsnio santrauka [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/ekonom/72/str.php?aid=6>>
46. Regioninės politikos metmenyse (1998), pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 902 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>>
47. Simanavičienė, Ž., Kilijonienė, A. (2004). Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspektai. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 32, p. 131-143.
48. Smilga, E., Seilius, A. (2004). Globalizacija ir regioninės plėtros valdybos problemos. *Tiltai*, 2, p.11-17.
49. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Regioninė statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>
50. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Bendroji statistika [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt>>
51. Šimelevič K. (2002). Regionalizacijos raida ir įtaka ekonominei plėtrai. Magistro darbas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
52. Štreimikienė D. (1999) Regioninės plėtros problemos Lietuvoje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir metodologija 1999: Konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, p. 79-86
53. Štreimikienė D.(2001) Regionų plėtros teorijos ir politika. *Regionų plėtra*. Kaunas: Technologija, p.279 - 283
54. The Lisbon strategy (2002). Official Journal 229 E , 26/09/2002 P. “ [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu.int>>
55. Tijūnaitienė R., Giedrimienė L. (2002) Globalizacija versus regionalizmas. *Regionų ekonomika plėtra 2002: Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas: Technologija, p. 191 -195

56. Tijūnaitienė R., Vekterytė M., Staponkienė J. (2003). Regional sustainable development in the context of european development. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 28, p. 127-140.
57. Tijūnaitienė, R., Petukienė, E. (2002). Regioninė plėtra socialinės partnerystės kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2002: E.Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 232-237.
58. Tijūnaitienė, R., Tijūnaitis, R., Petrauskaitė, R. (2004). Regionų plėtots strateginio planavimo ypatumai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004: E.Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 296-300.
59. Tijūnaitienė, R., Tijūnaitis, R., Petrauskaitė, R. (2004). Regionų plėtros teorijos plėtots planų rengimo kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004: E.Galvanausko tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p. 300-305.
60. Tijūnaitis, R., Petrauskaitė, R. (2005). Regionų plėtots valdymas einant į pilietinę visuomenę (Šiaulių regiono pavyzdžiu). Magistro darbas. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
61. Vaitekūnas, S. (2004). Lietuvos regionų problema Europos Sąjungos kontekste. Regionų plėtra-2001: Respublikinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Kauno technologijos universitetas, p. 306-317.
62. Valstybės ilgalaikės raidos strategija (2002) , patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 [Internete]. [žiūrėta 2006-07-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>>
63. Virpilaitytė, L. (2005). Regioninės politikos įgyvendinimo Lietuvoje analizė. Bakalauro baigiamasis darbas. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
64. Virvičienė, R. (2004). Lietuvos regionų socialinių-ekonominių rodiklių lyginamoji analizė ir tendencijos. Magistro darbas. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
65. Žičkienė S. (2004). Komunalinių atliekų tvarkymo socialiniai - ekonominiai aspektai darnios miestų plėtros kontekste. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
66. Žičkienė S. (2004). Socio-economic aspects of municipal waste management in the context of sustainable development. Summary of Doctoral Dissertation Social Sciences, Economics. Vilnius: Vilnius „Technika“, p. 26-29.
67. Гладкий Ю. Н. Чистобаев А. И. (1998), Основы региональной политики: учебник. Ид-во Михайлова В. А.: Санкт-Петербург.

PRIEDAI

VALSTYBĖS ILGALAIKĖS RAIDOS STRATEGIJOS STRUKTŪRA

Šaltinis: Ilgalaike valstybės raidos strategija (2002) [žiūrėta 2007-06-03], prieiga per internetą <<http://www.seimas.lt>>

	Apskritis									
	Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panevėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
<i>Apskričių demografinių, socialinių, ekonominių rodiklių įvertinimas balais (0 balų - žemiausias rodiklis, 1 - balas aukščiausias rodiklis)</i>										
Teritorijos plotas	6	3	7	8	4	2	9	10	5	1
Gyventojų skaičius, viso	7	2	3	6	5	4	10	8	9	1
Gyventojų skaičius, km²	8	2	3	6	5	4	10	8	9	1
Kaimo ir miesto gyventojų santykis	6	3	2	9	5	4	10	7	8	1
Darbingo amžiaus gyventojai	6-7	2	3	6-7	5	4	10	9	8	1
Nedarbo lygis	6	8	2	1	10	9	3-4	5	3-4	7
Užimtumo lygis	10	7	5	3	9	8	2	6	4	1
Bruto darbo užmokestis	8	5	4	9	6	7	10	2	3	1
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui	7	4	3	9	5	8	10	2	6	1
Materialios investicijos vienam gyventojui	7	2	3	9	5	8	10	6	4	1
Bendras vidaus produktas vienam gyventojui	8	3	2	9	5	7	10	4	6	1
Pagal veikiančių ūkio subjektų skaičių vienam 1000 gyventojų	8	3	2	9	4	6	10	5	7	1
Pajamos už parduotas prekes	7	2	3	9	6	5	10	4	8	1
Eksportas	7	2	4	8	5	6	10	1	9	3
Užimtumas ekonominėje veikloje:										
Žemės ūkis	7	8	9	2	5	3	1	4	6	10
Pramonė ir statybas	4	3	2	8	5	6	10	9	7	1
paslaugos	5	4	6	9	3	8	10	1	2	7

	Marijampolės apskrities savivaldybės				
	Kalvarijos sav.	Kazlų Rūdos sav.	Marijampolės sav.	Šakių r. sav.	Vilkaviškio r. sav.
<i>Savivaldybių demografinių, socialinių, ekonominių rodiklių įvertinimas balais (5 bal - žemiausiais rodiklis, 1 - balas aukščiausias rodiklis)</i>					
Teritorijos plotas	5	4	3	1	2
Gyventojų skaičius, viso	5	4	1	3	2
Gyventojų skaičius, km²	3	4	1	5	2
Kaimo ir miesto gyventojų santykis	4	2	1	5	3
Darbingo amžiaus gyventojai	5	2	1	4	3
Bruto darbo užmokestis	5	1	2	3	4
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui	5	2	1	3	4
Materialios investicijos vienam gyventojui	5	1	2	3	4
Pagal veikiančių ūkio subjektų skaičių vienam 1000 gyventojų	5	2	1	3	4
Pajamos už parduotas prekes	5	4	1	2	3